

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ELLERİMDE

IRENE GUT OPDYKE
JENNIFER ARMSTRONG

ELLERİMDE

ONLARCA KİŞİYİ
SOYKIRIMDAN KURTARAN
IRENE'NİN HATIRALARI

say

IRENE GUT OPDYKE
JENNIFER ARMSTRONG

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

say

ELLERİMDE

Onlarca Kişiyi Soykırımdan Kurtaran
Irene'nin Hatıraları

Irene Gut Opdyke

(d.1918, Polonya – ö. 2003, Kaliforniya)

5 Mayıs 1918'de Doğu Polonya'da küçük bir kasabada dünyaya gelir. Bir hemşirelik okuluna yazılır ve 1939'da Alman ordusunun Polonya'ya saldırmasıyla Polonya ordusuna katılmak için gönüllü olur. Rus askerleri tarafından yakalanıp dövülerek tecavüz edilir. Alman mühimmat fabrikasında ve ardından Nazi subaylarının yemek salonunda garson olarak çalışmaya zorlanır. Almanların Yahudileri yok etmekle ilgili niyetinden haberdar olunca, olabildiğince çok Yahudiye kurtarmaya karar verir. Küçük bir adım atarak çitlerin altından Yahudilerin olduğu bölgeye yiyecek bırakır ve bu, 12 Yahudiye bir Alman binbaşının evinde saklamaya kadar gider. Opdyke, Amerikalı çocuklara otuz yıl boyunca hikâyesini anlatmıştır.

Jennifer Armstrong

(d. 1961, ABD –)

1961'de, Waltham, Massachusetts'de dünyaya gelir. İki yaşındayken ailesi New York'a taşınır. Altı yaşındayken yazar olmaya karar verir. Smith Üniversitesi Amerikan Edebiyatı Bölümü'nden mezun olur. Mezun olduktan sonra New York yayın dünyasında çalışmaya başlar ve 24 yaşında New York'u terk eder. Kurmaca ve kurmacadışı eserleriyle birçok ödül kazanan Jennifer Armstrong, çocuklardan yetişkinlere kadar her yaş grubuna yönelik yüzden fazla eser kaleme almıştır.

ELLERİMDE

Onlarca Kişiyi Soykırımdan Kurtaran
Irene'nin Hatıraları

IRENE GUT OPDYKE,
JENNIFER ARMSTRONG

İngilizceden Çeviren:
Zeynep Heyzen Ateş

SAY

Say Yayınları

Roman

ELLERİMDE - Irene Gut Opdyke/Jennifer Armstrong

ISBN 978-975-468-792-7

Sertifika No: 10962

Özgün adı: *In My Hands / Memories of A Holocaust Rescuer*

Copyright © 1999 by Irene Gut Opdyke with Jennifer Armstrong

Türkçe Yayın Hakları: Akçalı Telif Hakları Ajansı

Aracılığıyla © Say Yayınları. Tüm Hakları Saklıdır.

Yayın Yönetmeni: Aslı Kurtsoy Hısım

İngilizceden Çeviren: Zeynep Heyzen Ateş

Baskı: Engin Ofset

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi

1NA33 Topkapı-İstanbul

Tel.: (0212) 612 05 53

1. baskı: Say Yayınları, İstanbul, 2009

13 12 11 10 09

5 4 3 2 1

© Say Yayınları

Ankara Cad. 54/12 • TR-34410 Sirkeci-İstanbul

Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80

web: www.sayyayincilik.com

e-posta: sayyayinlari@ttmail.com

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.

Ankara Cad. 54/4 • TR-34410 Sirkeci-İstanbul

Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80

e-posta: dagitim@saykitap.com

online satış: www.saykitap.com

Irene Gut Opdyke, aşağıda adı geçenlere;

Yaşayan her şeyin yaratıcısı Tanrıya,

Peder Al ve Loretta Forniss'e; sevgi ve destekleri için Desert Bloom Ministries'e,

Shalom International'dan saygıdeęer Frank Eiklor'a, Jennifer Armstrong'a, Haham Haime Asa'ya, Haham Harold M. Schulweis'e, II. John Paul Kilisesi'nden Papaz Karp'a, United Jewish Appeal'e ve Simon Wiesenthal Merkezi'ne,

İnsanları birleştirme çabasına katkıları ve sonsuz sevgileri için kızı Janina, damadı Gary Smith, torunları Ray ve Robert'e, Larry, Lyn ve Josh Nantais'e,

Ve kiliselerde, tapınaklarda ve okullarda konuřtuęu tüm insanlara teřkkrlerini sunuyor.

Kızım Janina'ya...

**Ve insan ruhundaki iyilikten ve Tanrıdan güç alarak imkânsızı
gerçekleştirip büyük işler başarabilecek genç insanlara...**

**Cesaret, yukarıdan gelen bir fısıltıdır. Yüreğinizle dinlerseniz,
ne zaman, nasıl, ne yapacağınızı bilirsiniz.**

Tüm varlığımla...

Irene Gut Opdyke

Bu kitabı bütün sevgi ve saygımla Irene'ye adıyorum.

Jennifer Armstrong

İÇİNDEKİLER

Gözyaşları	11
------------------	----

I. Bölüm: Hızlıydım Ama Yeterince Değil

Leylak Zamanı	15
Fırtınadan Önce	22
Yıldırım Savaşı.....	29
Rusya Ana	38
Hastane	44
Svetlana Yılı.....	54
Kapıda.....	62
Kalbim Yaralı Bir Kuş Gibi.....	71

II. Bölüm: Kanatlarımı Bulmak

Mutlu Olabileceğimi Düşündüğüm Zamanlar.....	85
Binbaşı Rügemer.....	99
Okyanusta Bir Damla	108
Ne Yazık ki O Bir Kuş Değildi.....	114
Sadece Bir Genç Kız	122
Rokita'dan Çalmak.....	128
Ellerimden Kayıp Giderken	134
Puszcza Janowka	142
Balta Darbeleri	150
Yarış.....	158

Aktion	170
Villa	180
Korucunun Kulübesi	191
Yaklaşan Karanlık	199
Bir Yahudiye Yardım Etmenin Cezası	207
Ormanın Derinliklerinde	218

III. Bölüm: Nerede Dinlenebileceğim?

Savaşmak	231
Kaçış	241
Alman Topraklarında	252
Amber	257

Sonsöz.....	259
Tarihi Arka Plan.....	261
Kitabın Yazılışıyla İlgili Notlar.....	265
Fotoğraflar.....	267

Gözyaşları

Bir kuş, buğday tarlalarının üzerinden havalanıp, kanatlarını cırparak güneşe doğru uçtu ve duyulan bir silah sesinin ardından aşağıya, yeryüzüne düştü. Aslında ne o bir kuştı ne de o tarlalar buğday tarlaları, ama tüm bunların ne demek olduğunu henüz anlayamazsınız.

Size bu savaşı nasıl anlatabilirim? Tüm bunları nasıl söyleyebilirim? Hepsini bir anda anlatacak olursam –önce şu oldu, sonra bu ve bazı insanlar öldü ve ötekiler yaşadı ve derken her şey bitmişti– bana inanmayacaksınız. Bazen tüm bunların gerçekten yaşanıp yaşanmadığını düşünüyorum. Gerçekten bunları yaşayan ben miydim? O kız ben miydim? Gerçekten orada mıydım? Tüm olanları gördüm mü? Savaş sırasında her şey gerçekdiydi. Maskeler takıp kendimize ait olmayan sözler sarf ediyorduk. Bunlar benim başıma geldiği halde hâlâ inanmakta güçlük çekiyorum.

Öyleyse size her şeyi yavaş yavaş anlatmalıyım. Yavaş ve açık, her şeyi yerli yerine oturttarak. En başından başlayacağım, çünkü her şey çok uzun zaman önce başladı.

Zamanın var oluşundan, Polonya'nın var oluşundan çok önce, ağaçlar Wisla'ya düşerken ağladılar. Büyük nehir, o ağaçları kuzeye, Baltık topraklarına taşıyıp ağaçların gözyaşlarını denizle birleştirdi. Aradan yüzyıllar geçti ve balıkçılar kıyıdaki bu gözyaşlarını avladılar –gözyaşları dalgalarla yı-

kandıkça kehribarın altın incilerine dönüşmüştü. Bizans'tan, Roma'dan, steplerden ve kutsal topraklardan tüccarlar kalbinde güneşi taşıyan bu amber için kuzeye geldiler. Ardından Töton Şövalyeleri Polonya'ya fırtına misali dalarak amber ticaretini ele geçirdi. Mücevherleri Alman şövalyelerinin dışında hiç kimse alamazdı, Polonyalı kaçakçılarsa Malbork Kalesi'nde ölümle cezalandırılırdı.

Almanlar 1939'da ikinci kez zorla Polonya'ya girdiklerinde kaçakçılığa yeniden başladık. Ama bu sefer kaçırdığımız kehribar değildi. Başka bir türün gözyaşlarını kaçıırıyorduk.

I. Bölüm

Hızlıydım Ama Yeterince Değil

Leylak Zamanı

Kozienice, Polonya'nın doğusunda ufak bir köydür. 1921 yılının Mayıs ayında annem arkadaşlarıyla birlikte oradaki nehrin kıyısına inmiş. Günbatımıymış ve rüzgâr leylakların kokusunu nehre taşıyormuş. Ormandan gelen bir gugukkuşunun sesi, sazların arasından geçerken su kıyısına unutma-beni çiçekleri atan köylü kızlarını güldürürmüştü. Annemin yanında üzerinde adının yazılı olduğu bir tahta parçası varmış: Maria Rebies. Tahta parçasının üzerinde ayrıca mumlar ve bir demet çiçek de varmış.

Gülüştür kızlardan her biri buna benzer bir tahta parçası taşıyormuş. Maria ve arkadaşları mumları yakarken ağaçların arasından başka bir gugukkuşunun sesi duyulmuş. Yanan kibritlerin ve mumların kokusu leylaklarınkine karışmış. Eteklerini dizlerinin üzerine sıvayan kızlar ellerindeki mayık kayıklarını bırakmak üzere nehrin soğuk sularına girmişler. Suyu bırakılan mumlarla bezeli tahtalar akıntıya kapılıp selam verircesine hafifçe döndükten sonra akıp giden suyla beraber uzaklaşmışlar.

Nehrin aşağısında bekleyen genç erkeklerin arasında, yakındaki seramik fabrikasının inşaatını denetleyen genç mimar ve kimyager Wladyslaw Gut da varmış. Nehir kenarındaki diğer erkeklerden ayrı duruyor, sigarasını içerek gölgede birbirleriyle güreşen ve şakalaşan bu genç adamları izliyormuş.

Gut, başlangıçta köylü gençlerin oynadığı bu tatil oyununa katılacağını düşünmemiş. Polonya'nın Ukrayna tarafındaki bu kırsal bölgenin âdetleri yüzyıllar öncesinin izlerini taşıyormuş. Ama alacakaranlık derinleşmiş ve mumların ışığında heyecan içindeki gençlerin kahkahaları daha da yükselmiş. Gut, sigarasını ıslak çimenlerin üzerine fırlatıp nehre yaklaşarak kendisine doğru gelen mayıs kayıklarını izlemiş.

Erkekler artık öne çıkmış, birbirlerinin sevgilileriyle ilgili yüksek sesle şakalaşıyorlarmış. Her biri üzerinde kendi sevgilisinin adı olan kayığı yakalayabilmeyi umuyormuş. Gut hızla eğilip ayakkabılarının bağcıklarını çözmüş, çoraplarını çıkarmış ve diğerleriyle birlikte suya dalmış. Şehirli pantolonunun paçaları bacaklarına yapışıyormuş.

"Janka'nın kayığının hangisi olduğunu nasıl anlayacaksın, Tadek?" diye seslenmiş biri.

"Üzerine yalnızca çançiçeği koyacağına söz verdi," diye bir yanıt gelmiş karanlık suların ilerisinden.

"Duydun mu Marek? Janka'nın kayığında çançiçeği varmış, eğer onu istiyorsan yakalaman gereken kayık o."

Gut ayaklarına çarpıp geçen suyun ortasında beklemiş. Arkasındaki ağaçların karaltısından bir baykuş sesi yükselmiş. Kollarındaki tüyler soğuk ve yaklaşan mumların titrek ışıkları nedeniyle diken diken olmuşlar. Bir kayık diğerlerinden ayrılarak akıntının dışına sürükleniyormuş. Gut, çıplak ayağıyla zemindeki oynak taşları kontrol ederek biraz daha derine ilerlemiş. Maria Rebies'in mumu tıpkı yuvasına yerleşen bir kuş gibi doğruca, öne uzattığı ellerinin arasına süzölmüş.

Annemle babamın bu şiirsel tanışmalarını ve Polonya'da savaşlar arasında geçen özgür ve tatlı yılları düşündükçe

mutlu oluyorum. Leylakların kokusunu, babamın şehirli elbiseleriyle suya girişini, beyaz elbisesi içinde, çenesini dizlerine koymuş, sevdiği adamın kendisinin kayığını yakalayacağını umarak nehir kenarında oturan annemi düşünmekten hoşlanıyorum. Tanışmalarından kısa bir süre sonra evlenmişler ve 5 Mayıs 1922'de leylak kokuları yeniden nehrin kenarını kap-larlarken ben dünyaya gelmişim.

Ben bir yaşına gelene kadar Kozienice'de yaşadık. Evimiz hemen nehrin kıyısındaydı ve hayatımın ilkbaharında akıp giden nehrin sesi açık pencerelerden girerek benimle konuşuyordu. Annemin meşgul olduğu bir sabah bebek adımlarıyla evden çıktım, çimenleri geçerek nehre ulaştım. Köpeğimiz Myszka* da beni izledi. Bir kayalığa tırmanıp oradan suyun akıp gidişini seyrettim.

Derken Myszka,* dişlerini altımdaki beze geçirerek beni kıyıdan içeriye doğru sürükledi. Dikkatli bir bebek olduğundan yeniden suya doğru ilerlemek için çabaladım ama Myszka git-meme izin vermedi. Beni bırakmak istemediğinden havlayamı-yordu, bu yüzden ileri geri gitme savaşımız dakikalarca devam etti. Milim milim kıyıya yaklaşmayı başarıyordum.

O sırada, bebeklerinin başı belada olduğunda annelerin kulaklarına usulca fısıldayan ses anneme ulaştı. Pencereden bakan annem çılgın atarak kapıya koştu. "İrena!" diye bağırı-yordu. Beni kaptığı gibi nehrin kenarından uzaklaştırdı. Yorgun düşen Myszka yere yığıldı ve annemin teşekkür ederek onu okşamasiyla birlikte kuyruğunu sallamaya koyuldu.

Birkaç gün boyunca kahraman köpeğimiz, Kozieni-ce'nin başlıca sohbet konusuydu. Komşular, arkadaşlar, ki-lise mensupları –tek tek herkes Myszka'yı tebrik etmek ve benim bebek yüzümü okşamak üzere eve uğradılar. Kozi-

* Mişka

enice sinagogunun hahamı her ikimizi de kutsamak için eve uğradı ve rahibimiz de annemin ellerini avucunun içine alarak şöyle dedi: "Tanrının senin kızın için planları var, Pani Gutowna. Bekleyip küçük Irenka'nın neler yapacağını göreceğiz."

Babam ya da onu çağırdığım adıyla Tatus,* rahip ve hahama teşekkür ederek gerçekten de benimle ilgili büyük beklentilerinin olduğunu söyledi.

Zaman içerisinde Tatus'un işi nedeniyle Kozienice'den Chelm'e, oradan da Radom'a ve sonra da Suchednov'a taşındık, bir kız kardeşim oldu, ardından bir tane daha, bir tane daha, neredeyse her iki yıl için bir tane. Evin içinde çığlıklar atarak dolaşan beş kız olmuştuk: Janina, Marysia, Bronia, Wladzia ve ben, Irena. Yeni köpeğimiz Lakla bile dişiydi.

En küçük kız kardeşim Wladzia doğduğunda Krakow'un kuzeybatısındaki Czestochova'ya taşındık. Orada, parlak dağ kalesi Jasna Gora'nın tapınağında oturan Polonya'nın koruyucusu Siyah Meryem'in dizinin dibinde yıllar geçirdim. Evimiz St. Barbara Kilisesi'nin hemen yanındaydı ve üç şeritli sokağın üzerinden Jasna Gora'yı görebiliyorduk. Bakire Meryem'in özel günlerinde Polonya'nın dört bir yanından hacılar, tapınmak için buraya gelirlerdi. Bir küçüğüm olan kız kardeşim Janina'yla ben dışarı çıkıp, tapınağa doğru son adımlarını dizlerinin üzerinde atan hacılara limonata ve su ikram ederdik.

Sevecenliğimizi, kızlara özgü annelik içgüdülerimizi yaralı hayvanları toplayarak da gösterirdik.

Kediler, köpekler, tavşanlar, kuşlar... Bu ufak hastalarımızı iyileştirmesi için eve, anneme getirirdik. İyileşebilecek olanlar iyileşirlerdi, biz de gitmelerine izin verir ya da onlara birer yuva bulurduk. İyileşemeyecek olanlar ölürlerdik ve biz

* Tatus: Lehçe baba anlamında.

de arka bahçemizde, St. Barbara'nın azametli tapınağının gölgesinde onlar için cenaze töreni düzenlerdik. Annem bir keresinde yuvasından düşmüş bir karatavuğu iyileştirdi. O kuş hiçbir zaman evimizin yakınlarından ayrılmadı, hatta annem ılık çaldığında, penceremizden içeri girerdi. Bir sonbahar leylekler göçmeye başladıklarında, arkadaşlarının yanına uçmaya çalışan kanadı yaralı bir leylek bulduk. Havalanamıyordu, biz de onu paltolarımıza sarıp uzun sivri gagasına dikkat ederek evimize götürdük.

"Mamusia,* onu iyileştirebilir misin?" diye seslendim, Janina ve Marysia yaralı kuşu mutfağa götürürlerken.

Mamusia ve evin işlerine bakan kız Magda, turşu yapmak için salatalıkları kesiyorlardı. Mamusia ellerini bir havluya sileyerek arkasını döndü. Önünde duran biçimsiz yaratığı gördüğünde şaşkınlıktan bir kaşı havaya kalktı. Kuş kara gözlerini kırptırıyor ve sarı gagasıyla sandalyenin arkasına vuruyordu. İçeriye yoğun bir çamur kokusu kaplamıştı. Janina, Marysia ve benim bakışlarımız altında Mamusia, kuşun yaralı kanadını açıp ardından bir bandajla sardı.

"Ona ne ad vereceksiniz?" diye sordu Magda, annemiz işine devam ederken.

"Bociek," diye atladı Marysia. "Bizde kalabilir mi anne?"

"Bu kış arkadaşlarıyla güneye göç edemez," diye yanıtladı annem. "Ama bir leyleği evde tutamazsınız. Hem tehlikeli olabilir hem de vahşiliğini kaybetmemeli. Baharda arkadaşları döndüğü zaman onlara katılmalı. Onu kilere yerleştirin."

"Onun için kurbağa yakalayabilirim," dedi Janina.

"Ben de," dedim, "ayrıca balık da yakalayabiliriz. Onun güçlenmesini sağlayacağız."

* Annesine hitaben; Lehçe anne anlamında.

“Kış gelip sular donduğunda da onu fareyle besleyebilirsiniz,” dedi Mamusia.

Janina, Marysia ve ben bu fikir karşısında yüzümüzü buruşturduk. Bociek, onaylarcasına kafasını sallayıp yeni bandajını gagalamaya koyuldu.

Yemek odasının kapısı açıldı ve ufaklıklar, Bronia ve Wladzia içeri daldılar. Bronia, gözlerini Bociek’e dikti, sonra Wladzia’ya baktı ve ikisi birlikte kapıyı çarparak gerisin geri odadan çıktılar.

Bociek’i kilere taşıyıp besledik ve sıcak kalmasını sağladık. Polonya’ya kış gelirken diğer kuşlar soğuktan kaçarak güneye göçtüler. Ve derken kar yağdı.

Polonya’nın kışları uzun ve soğuktur ama bizim evimiz her zaman neşeli ve sıcaktı. Akşam yemeğinden sonra Tatus’un çaldığı piyanonun başında toplanır, halk şarkıları söylerdik.

Diğer geceler, Mamusia, tüy yolmak ve deri yüzmek için arkadaşlarını eve davet ederdi. Kadınlar masanın çevresinde oturur, ördek ya da yabani kazların yumuşak tüylerini yolar ve yastıkları tüylerle doldururken de hayalet öyküleri anlatırlardı. Janina ve ben onların anlattıkları öyküleri dinlemek için merdivenlerin altına saklanırdık. İçerisi, düşen kar tanelerine benzeyen tüylerle olduğundan, Janina ve ben hapşırmamak için yüzlerimizi kucağımıza gömmek zorunda kalırdık.

Ardından, kış daha da sertleştiğinde, Noel’i düşünmenin zamanı gelirdi. Masayı kuru otlarla kaplar, onların üzerine de yeni, beyaz bir örtü sererdik. Noel arifesinde bütün gün mutfak işleriyle meşgul olurduk, ekmek ve kurabiye yapar, balıkları temizler, patates ve kabakları soyardık. Ev vanilya, zencefil ve mantar kokusuyla dolarken “Bog Sie Rodzi” şarkısını söyleyerek kahkahalar atardık.

Hava karardığında kendimizi paltolarımıza sarar, şapkalarımızı kafamıza geçirir ve Jasna Gora tapınağına doğru yürümek üzere yola koyulurduk. Parlak Dağ Kalesi'ne çıkarken kar taneleri botlarımızdan içeri girerdi. Kutsal Ana'nın, İsveç'in Polonya'yı işgali sırasında olduğu gibi, ülkenin son savunma hattını oluşturan Jasna Gora Kalesi'nin üzerinde belirdiğini hayal ederdim. Onun kutsal görüntüsünün kalenin zarar görmesine engel olduğu, Jasna Gora'da direnişin sürmesini ve kuşatmacıların püskürtülmesini sağladığı söylenirdi.

Kafamı kaldırıp donmuş gökyüzünde parlayan yıldızlara baktım. Kutsal Ana bana görünmedi ama kalenin pencerelelerinden yansıyan ışık başlı başına büyüleyiciydi. Diğer hacılarla beraber ilerleyip şarkılar söyleyerek muhteşem bazilikaya* doğru tırmanışımızı sürdürdük. Kilisenin kubbeli tavanı şarkı ve duaların yankılanmasına neden oluyordu. Binlerce mumun titreşen ışığı kutsal resimlerin üzerine düşüyordu. Mihrabın arka tarafındaki tahta kapının arkasındaysa Çestohova Siyah Meryem'i yer alıyordu.

Bu kutsal ikonu gördüğümde saygıyla karışık bir korku duyardım. Küçük bir resimdi ve eskilikten kararmıştı. Bu gösterişsiz "Meryem ve Çocuk" resminin mucizevi güçleri olduğu söylenirdi ve Noel gecesi hava mum kokusu ve rahiplerin Latince dualarıyla dolduğunda, resmin gerçekten de mucizevi olduğuna, Polonya'nın koruyucusu olduğuna inanmak mümkündü. Benim için, bu kadar güçlü bir koruyucuya sahip olan Polonya'nın asla düşmeyeceğine inanmak kolaydı.

1930'ların başlarından bahsediyorum. O zamanlar böyle şeylere inanmak hâlâ mümkündü.

* Dikdörtgen şeklinde inşa edilen Katolik kilisesi.

Fırtınadan Önce

1934'te Almanya'nın başkanı Paul von Hindenburg öldü. Ağustos geldiğindeyse Adolf Hitler, *Führer** sıfatını alarak Almanya'nın başkanı oldu. Politikadan tamamen bihaber değildim ama yine de Tatus ve arkadaşlarının masaya oturup sigara ve votka eşliğinde, komşumuz Almanya'da Hitler'le fanatik grupların yükselişini tartıştıkları zamanlarda onları dinlediğimi iddia edemem.

Ergenlik yıllarım başlamıştı, artık Polonya'nın Yukarı Silezya ya da Oberschlesien olarak adlandırılan bölgesinde küçük bir kasaba olan Kozlowa Gora'da yaşıyorduk. Burada Alman sınırından sadece altı kilometre uzaktaydık ve komşularımızın çoğu Alman kökenliydi. Okulda Almanca öğrenmeye başladık ve bu dili kasabadaki tabelalarda görmeye ya da insanları Almanca konuşurken duymaya alıştık. İnsanlar sınırdan diledikleri gibi geçip dönerlerdi, özellikle de kırsal bölgede. Hatta aradaki ufak köylerde Alman mı yoksa Polonyalı mı olduklarına karar verememiş olanlar vardı. Aslında yüzyıllar boyunca sınır çizgisi o kadar sık değişmişti ki çoğu insan için Berlin'den mi yoksa Varşova'dan mı yönetildiği hiçbir şey ifade etmiyordu.

Adımız "Gut" olduğu için çoğu insan bizim Alman kökenli olduğumuzu varsayıyordu ama ailem son derece vatanseverdi. Biz Polonyalıydık. Bundan gurur duyacak şekilde yetiştirilmiştim. Okuldaki tarih dersi bana, yüzyıllar boyunca

* Kılavuz, yol gösteren.

ca batıdan Almanlar, kuzeyden İsveçlilerle Litvanyalılar, doğudan Tatarlarla Ruslar, güneyden de Macarlar tarafından defalarca işgal edilen ülkemizin acıklı tarihini öğretmişti. Polonya, varlığını korumak için sürekli mücadele etmek zorundaydı. Sınırları tarih boyunca sürekli değişmiş, hatta kimi zaman da kendisinden çok daha güçlü devletler tarafından işgal edildiğinde sınırlar tümünden ortadan kalkmıştı. Güzel Polonya; adı "tarlalar" anlamına gelen bu ülke, Avrupa'nın en elverişli tarım alanına sahip ülkesiydi ve diğer ülkeler onun hasadını toplamak istiyorlardı. Biz Polonyalılar, toprağımıza el atmaya hazır ülkeler tarafından çevrelendiğimiz farkındaydık. Bu bilinç, ülkemize ve kimliğimize daha da sadakatle bağlanmamızı sağlıyordu.

Ama dediğim gibi, ergenliğe daha yeni girmiştım ve politika benim için anlamsızdı. Ayrıca bu konular yemek masasında asla konuşulmazdı ki o günlerde, bu konuları konuşmanın kızlar için uygun olduğu düşünülmezdi. Zaten başka şeylerle meşguldüm. Ortaokulda, okulun dans grubuna katılmışımdı; ülkenin batı ve güneyindeki çeşitli festivallerde Polonya halk dansları gösterileri yapıyorduk.

Grupla dans etmek spot ışıklarının tadına varmamı sağladı ve okul piyesleri için de denemelere katılmaya başladım. Bazı zamanlar meşhur bir aktris olacağımı hayal ediyor ama içten içe aslında çok sıradan olduğumu düşünüyordum. Aşırı zayıf ve çok soluktum, okula giderken sıklıkla kibrit çöplerinin yanmış uçlarını kullanarak kaşlarımın rengini koyulaştırmaya ya da tükürüklediğim kırmızı kâğıtları yanaklarıma sürterek yüzüme biraz renk vermeye çalışırdım. Ne var ki kız kardeşlerim ve ben büyüdükçe, her ne kadar en büyükleri ben olsam da en dikkat çekici olanımızın Janina olduğu belli oldu. Uzun boylu, zarif ve alımlıydı. Nereye gitse insanlar kafalarını çevirip ona bakarlardı, bense onun gölgesinde, çirkin bir ördek gibi görünürdüm.

Buna üzülmeydim. O zamanlar arkadaşlık dışında, oğlanlarla ilgilenmiyordum. Saçlarımı kısacık kestirir, ağaçlara tırmanır, ata biner ve günlüğüme yazacağım maceralar uyduurdum. Hayallerimde tüm çarpışmaların kahramanı bendim, insanların hayatlarını kurtarıyor, kendi hayatımı onları korumak adına feda ediyordum. Sadece romantizmden çok daha karmaşık hayallerim vardı.

Bir keresinde Noel'de bu hayallerin gerçeğe dönüşeceğine inanmıştım. Büyükanne Rebies, bize eski bir geleneği öğretmişti: Balmumunu eritip soğuk suyun içine dökerdik. Mum suyla temas ettiği anda sertleşir ve fantastik şekiller alırdı, biz de kutsal mum şekillerini ışığa tutarak duvara yansıyan gölgelerinden geleceğimizi okumaya çalışırdık. Sıra bana geldiğinde mumumu ışığa tuttum ve hep birlikte duvara düşen gölgesini yorumladık.

Okyanusu geçen bir gemiye benzediğine karar verdik. Geminin güvertesinde kocaman bir haç vardı. Şansım karşısında kız kardeşlerimin sesi soluğu kesilmişti, bense gururlanmıştım: Kaderimde macera yaşamak vardı. Erdemli maceralar.

Ne var ki 1930'ların ortasında Kozłowa Góra'da yaşanacak herhangi bir macera yoktu. Annem enerjimizi hayal kurmaktan daha yararlı işlere yönlendirmemizi isterdi. Kız kardeşlerimle birlikte yoksullar ve hastalar için yiyecek sepetleri hazırlardık. Tatus'un çalıştığı cam ve seramik fabrikasındaki kül tepelerine dalar, beğenilmedikleri için atılmış renkli cam parçaları arardık. Bulduğumuz cam parçalarını, resim çerçevelerini süslemeleri ya da sahte mücevher olarak kullanmaları için kadınlara verirdik. Yaptığımız her yardım hareketinde Mamusia ve Tatus'u örnek alıyorduk. Onlar her zaman cömert ve herkese karşı naziktiler, hatta kasabanın dışındaki ağaçlıklarda kamp kuran, değişik dilleri ve âdetleri nedeniyle kasabalıların çoğunu tedirgin eden Çingenelere karşı bile.

Yaralı hayvanlar, şanssız komşular, hasta yabancılar... Mamusia ve Tatus hepsini hoş karşılardı.

Onların da desteklemesiyle Kızılhaç gönüllüsü oldum. Toplantılarda birbirimizin üzerinde yara bandı sarmayı ve ilk yardımı öğrenir, kendimizi belirsiz acil durumlara hazırlardık. Ellerimizde çiçek ve meyve sepetleriyle hastaneye ziyarete gidip, hastalarla konuşmuş ve çevremizdekilere yardımcı olmaya çalışmıştık. Kendilerini hastalara adanmış rahibelere hayranlık duymaya ilk o gün, hastanede onları gördüğümde başladım. Zaman içerisinde rahibe olmam gerektiğine karar verdim. Rahibelerin hayatı bana çekici geldiği için değil, amaçları ve bu amaca kendilerini adanmaları beni etkilediği için.

Tatus, ona bunu söylediğimde şaşırılmıştı. İlk olarak hemşirelik eğitimi almamı önerdi. Eğer bu bana yeterli gelmezse rahibe olmayı deneyebilirdim. Radom'daki St. Mary Hastanesi'nin hemşirelik okuluna yazıldım. Neredeyse iki yüz kilometre uzaktaydı ama Polonya'daki en iyi hemşirelik okuluydu.

Özetle 1938 yılı geldiğinde, Radom'da hemşirelik eğitimi alıyordum. Bir endüstri merkezi olan Radom'da cephanelikler, çelik ve seramik fabrikaları ve genelde hayvansal-kimyasal bir kokuyla kaplı olan tabakhaneler vardı. Hemşirelik okulunun diğer öğrencileriyle beraber öğrenci yurdunda kalıyordum ve kendimi işime adanmıştım. Ailemi özlesem ve yabancı bir şehirde olduğum için tedirgin olsam da kendimi kitaplarıma gömüyor, yalnızlığımı hafifletmenin yolunu eğitimimde arıyordum.

Kızların çoğu görevlerini hafife alıyor, geceleri dansa ya da sinemaya gidiyorlardı ama ben sorumluluklarıma çok ciddiye alıyordum. Utangaç olduğum için de diğerleriyle konuşmaktan kaçınıyordum. Annemin kız kardeşi Helen, Radom'da yaşıyordu, bazen onunla yemeğe çıkıyorduk ama okul veya has-

tanede olmadığım zamanlarda çoğunlukla odamda kimya ya da anatomi çalışıyor oluyordum. Sınıf birincisi olarak ailemi gururlandırmak istiyordum.

Hastanede yaptığımız çalışmalar bana kitaplarda olmayan pek çok şeyi öğretti. Bunlardan biri de erkeklerin genç hemşirelerin yüzlerini kızartmaktan hoşlanmalarıydı, öyle ki bir ara erkeklerin koğuşlarına girmekten çekinir hale gelmiştim. Islıklar, laf atmalar ve kendilerine banyo yaptırmamı istemeleri yüzünden yüzüm öylesine kızarırdı ki bu onları daha da güldürür, benimle daha da fazla dalga geçmelerine neden olurdu. Yalnızca on altı yaşındaydım ve o zamanlar yüzüm kolay kızarıyordu.

Akşam olduğunda kız öğrencilerin çoğu konuşup gülüşerek dışarı çıkarken, beni yurttaki sessizlikle baş başa bırakırlardı. Yalnız kalmaktan memnundum. Çalışma odamın penceresinden sokak ışıkları altında kol kola dolaşan üniversiteli gençleri görürdüm, paltolarının etekleri rüzgârda uçuşurken vatan şarkıları söylerlerdi. Hitler'in Polonya'ya tehditler savurduğunun yavaş yavaş farkına varıyordum. 1914-1918 yıllarındaki I. Dünya Savaşı'nın ardından imzalanan Versay Antlaşması gereğince Almanya daha önce fethettiği toprakların çoğunu kaybetmişti. Şimdi, Hitler bu topraklarda hak iddia etmeye kararlıydı, Almanya'nın gücünü ve kudretini bütün dünyaya gösterecek, herkesin gözünde eskiden sahip olduğu yeri kazanmasını sağlayacaktı.

Ama Hitler'in istediği toprakların çoğu Polonya'nındı ve hep öyle olmuştu. Birçok Alman göçmen bu topraklara yerleşmişti, özellikle de batıda, benim ailemin oturduğu bölgede ama bu, o toprakları Alman toprağı yapmaya yetmezdi! Hitler *Lebensraum** istiyordu, Almanlar için yaşam alanı, istediği alansa bizim Polonyamızdı.

* Yaşam alanı.

“İrena, eve dönmeni istiyoruz,” diye yazıyordu Tatus ve Mamusia mektuplarında. “Birçokları savaşın kaçınılmaz olduğunu söylüyor ve senin bizden bu kadar uzakta olduğunu düşünmekten hoşlanmıyoruz. Aile bir arada olmalı.”

Ama onları dinlemedim. Eğer savaş geliyorsa, ben de Polonya için üzerime düşeni yapacaktım. Eğer savaş geliyorsa, ülkemin eğitilmiş hemşirelere ihtiyacı olacaktı. Hayır, diye yazdım aileme. Burada kalmalıyım. Görevimin ne olduğunu biliyorum. Eğer Hitler buraya gelmeyi denerse, onunla savaşacağız ve onu Berlin’e kadar kovalayacağız. Ayrıca eski düşmanlarımız Rusya ve Almanya’nın, aynı kemiğin peşinde olan iki köpek gibi birbirlerini izlediklerini biliyorduk; eğer ikisinden biri Polonya’ya doğru en ufak bir hareket yapacak olursa bu, diğerine karşı aktif bir savaş hareketi olarak görülecekti. Almanlar ve Ruslar arasındaki karşılıklı şüphe ve nefret bizim garantimizdi.

Okuldaki ilk yılının sonunda, yaz tatili için eve döndüğümde Kozłowa Góra’yı değişmiş buldum. Komşularımızın büyük çoğunluğu artık Almandı, Polonyalı köklerini reddediyor, sadece Almanca konuşuyor ve Hitler’in Nasyonal Sosyalist Partisi’nin, yani Nazilerin politikalarını açıkça destekliyordu. Ve hepsinde olmasa da bazı dükkânlarda, “Yahudilerden mal almayın!” ya da “Yahudilerden kurtulmuş Polonya özgür Polonya’dır,” diyen yazılar asılıydı.

Bu beni korkuttu. Ülkemde daha önce insanlar arasında hiç ayrımcılık olmamıştı. Arkadaşlarımızın çoğu Yahudiydi ama hiçbir zaman onlardan bahsederken, “Bizim Yahudi arkadaşlarımız Gonsiorowicz’ler,” demiyorduk. Zihnimde hiçbir zaman insanlarla ilgili olarak dine dayalı ayrımlar olmamıştı. Ama yalnızca altı kilometre ötedeki Hitler’in yaptığı tam da buydu.

Bu durumun ne kadar ileri gidebileceğini göremedik. Nasıl görebilirdik? Bizim için Almanya her zaman medeni bir

toplum olmuştı, şairlerin ve müzisyenlerin, filozofların ve bilim insanlarının ülkesi... Onların mantıklı, eğitilmiş insanlar olduklarına inanıyorduk.

Almanların bizimle ilgili aynı şeyleri hissetmediklerini nasıl bilebilirdik? Bizi bu kadar çok hor gördüklerini nasıl bilebilirdik? Yüzyıllar boyunca elde ettiğimiz başarılarla rağmen, Chopin'e ve Kopernik'e, katedrallerimize ve kahramanlarımıza ve atlarımıza rağmen –tüm bunlara rağmen Almanya, Polonya'yı sadece işgücünden yararlanılacak kaba saba Slavların ülkesi olarak görüyordu.

Hitler bizi yok etmek istiyordu.

Yıldırım Savaşı

Okuldaki ilk yılımdan sonra geçirdiğim o yaz, ailemle geçirdiğim son mutlu yazdı, ne var ki eğitimime devam etmek için Radom'a geri döndüğüm o ağustos ayında hiçbirimiz henüz bunu bilmiyorduk. Ağustos'un 24'ünde Almanya ve Sovyetler bir tür barış antlaşması olan Molotov-Ribbentrop Paktı'nı imzaladıklarını açıklayarak dünyayı şaşkınlığa uğrattılar: Her ikisi de diğerine karşı savaşmayacaktı. İnsanlar sokak ve kafelerde toplanmış, bu haberin Polonya için ne anlama geldiğini tartışıyorlardı. İki ülke arasında savunmasız duruyorduk: Bizi bölüşüp yiyecekler miydi? Politika dışında konuşulan bir konu kalmamıştı.

Endişeli bekleyiş artıyor ve sıcaklık iyice bunalıyordu. Masamın üzerinde, geceleri sıcakta çalışırken yüzümü ve ellerimi ara sıra ıslatmak için bir kâse su bulunduruyordum. Kamyon ve arabaların gürültüsü, egzoz kokusu ve yan taraftaki ucuz restorandan gelen ekşi yemek kokuları penceremden içeri doluyordu. Ağustos ayı sona ererken hepimiz suya hasret, gökyüzünü izlemeye başladık. Yurttan St. Mary'ye yürürken ayakkabılarımız yoldan kalkan toza bulanıyordu. Kasabanın sınırındaki otlaklarda atlar sert ve kurumuş toprağı eşeliyorlardı. Fırtınadan önce gelen kavurucu ve bunalıcı türden bir sıcaktı.

1 Eylül'de fırtına patlak verdi ama beklediğimiz biçimde değil. Durmadan ve giderek artan uçakların sesini duyduğum-

da, hastane yolundaki boş bir arazi boyunca yürüyordum. Düşmesin diye bir elimle Kızılhaç kepimi tutarak kafamı kaldırıp yukarı baktım. Daha uçakları görmeden önce patlama seslerini duymaya başlamıştım, işte oradaydılar, gökyüzü onlar yüzünden kararmıştı: Sıra sıra Alman bombardıman uçakları Radom üzerinde düzenli uçuşlar yapıyorlardı. Gürültü nedeniyle kulaklarımı tıkadığım anda, ayağımın altındaki toprağın sallandığını hissettim. Tam karşımdaki boş arazinin ilerisindeki apartmanın ön cephesi birden parçalandı ve mavi bir kanepe sokağın ortasına düştü. Şehrin her köşesinden toz ve duman yükseliyordu. Donup kaldım, hareket edemiyordum. Düşen bombaların çığlıkları ve patlamaların kükremesi etrafı dolduruyordu. Her yandan siren sesleri duyuluyordu.

“Yere yat, seni aptal!” diye biri bana bağırdı. “Öleceksin!”

Birinin kolumdan tutup beni bir hendeğe doğru sürüklediğini hissettim. Şaşkınlık içerisinde beni sürükleyen kim olduğuna baktım; St. Mary'deki stajyerlerden biriydi, Doktor Gribowski. Alman uçakları üzerimizden geçerken hendekte saklandık. Her bomba patlamasıyla yerimden sıçıyordum. Kafamdan aşağı pislikler dökülüyordu ve sivri bir taş parçası yanağımı kesti. Yakınlardan dehşete düşmüş bir atın kişneme sesi duyuldu, derken kırılan cam sesleri ve bir motorun gürültüsü... Tüm bu zaman dilimi boyunca uçakların sesleri kulaklarımızda çınlamaya devam etti.

“Hadi!” diye bağırdı Gribowski. “Bize hastanede ihtiyaçları olacak.”

Birlikte boş arazinin diğer tarafına geçtik. Sokaklardan birine saptığımızda tuğla ve taş parçalarıyla dolu, bombaların açtığı çukurlar önümüzü kesti. Şehir yanıyordu. İnsanlar çılgınca koşuyor, çocuklarının adlarını haykırıyor ya da yaraları yüzünden acı dolu çığlıklar atıyorlardı. Yüzü kir ve göz yaşlarıyla kaplı ufak bir çocuk merdivenlerde çırılçıplak otu-

ruyordu, arkasında, bir zamanlar evinin olduğu yerde kocaman bir boşluk vardı. Sürekli korna çalan bir kamyon sokağa girdi ve dönmeye çalışırken ilerideki sokak lambasına çarparak durdu. Şoför kısa bir duraksamanın ardından kamyonu yeniden çalıştırarak geri geri gitti ve dönüşünü tamamlayıp korna çalmayı sürdürerek yoluna devam etti. Mühimmat fabrikasının olduğu taraftan gelen patlama sesiyle tekrar irkil-dim. Kaldırımında titreyerek de olsa yürümeye çalışıyordum. Biraz ilerimde elleri kan içinde bir kadın vardı. Ona bir şey söylemek için ağzımı açtım ama konuşamadım. Bir köpek hiç durmadan havlıyordu.

“Hastane!” diye bağırdı stajyer. Sirenler çılgın gibi çalışıyordu. Her an çılgınlık atmaya başlayabileceğimi hissediyordum.

Vardığımızda St. Mary karmaşa içindeydi. Şehre düşen her bombayla tavandaki alçının tozları aşağı dökülüyor, ışıklar vahşice sallanıyor, duvarlara garip gölgeler düşürüyordu. Doktor ve hemşireler hastaların inlemeleri eşliğinde emirler yağırdırıyordu. Rahibeler siyah elbiseleri içinde bir yataktan diğerine dolaşıyorlardı. Yaralılar ki her yerdeydiler, yataklarda, iskemlelerde, yerde, duvarlara yaslanmış, merdivenlere yığılmış... Ameliyathaneye doğru aceleyle koşarken ayağım kaydı. Yere baktığımda zeminin kanla kaplı olduğunu gördüm. Gerçekdişiydi –bir an evimde, sıcak yuvamdayım, bir an sonra kan içinde durmuş bomba sesleriyle irkiliyordum. Bu ben olamazdım, bunlar benim başıma geliyor olamazdı!

“Irena Gutowna, sana burada ihtiyacımız var!” diye bağırdı biri.

Artık bütün dünyam St. Mary Hastanesi’ydi. Elbiselerimle bir lavabonun altında ya da bir dolabın içinde kıvrılarak uyuyor, en ufak gürültüde yerimden sıçırıyordum. Geri kalan zamanlarda acil durum üstüne acil durum yaşıyorduk. Yiyeceğimiz bitmişti, elimizdeki ilaçlar bitmek üzereydi, temiz çarşafı-

mız kalmamış ve ardından da elektrikler kesilmişti, yaralılarsa gelmeye devam ediyordu. Kısa süre sonra sivillere ek olarak Polonyalı askerler de hastaneyi doldurmaya başlamıştı ve onlardan artık karadan istila haberlerini duymaya başlamıştık.

Binlerce Alman tankı sınırı geçmişti. Güneş sayesinde kurumuş olan sert toprak, yolları gereksiz kılıyordu: Panzerler hasadı toza karıştırarak kehribar rengi tarlaların ortasından geçiyorlardı. Tankların arkasından birlikler ve Wehrmacht* piyadeleri geliyordu. Sivil ya da asker ayırt etmeden Polonyalıları saldırıyor, şehir ve kasabaları harabeye çeviriyorlardı. Savaş her yerdeydi, daha önce benzeri görülmemiş bir savaş. Katliam akıl almaz boyutlardaydı. Almanya, Batı Polonya'yı istemiş, onu çiğnemiş ve bir lokmada yutmuştu.

Korkunç yaralara bandaj yaparken ellerim titrerdi. Ailem batıdaydı. Eski sınırın sadece altı kilometre ötesindeki Kozłowa Góra, Hitler Almanyası'nda tuzığa düşürülmüştü. Telefonlar kesik olduğundan Tatus ya da Mamusia'ya ulaşmama imkân yoktu. Güvende olup olmadıklarını bilmiyordum, kız kardeşlerimin sağ olup olmadıklarını bilmiyordum. Polonya ve kendim için acı çekiyor, çok sevdiğim ailemi bir daha görememekten korkuyordum. Aklıma Helen Teyzem geldi, ona ulaşabilir miydim? Sağ mıydı? Kocasının orduda olduğunu biliyordum, kim bilir şimdi neredeydi?

Alman birlikleri Radom'a doğru ilerlerken, cephaneleri biten Polonya ordu birlikleri geri çekilmeye başladı ve subaylar St. Mary'deki bazı doktor ve hemşirelerin kendileriyle gelmelerini istedi. Hiç tereddüt etmeden elimi kaldırıp gönüllü oldum; Almanların Polonya'dan atılmaları için ben de elimden geleni yapmak istiyordum ve bu, o an için orduya nasıl olursa olsun yardım etmek demekti.

* 1935-1945 yılları arasında Alman ordusuna verilen isim.

“Acele et öyleyse,” dedi bir asker, silahını kontrol ederken. “Hemen ayrılıyoruz.”

Grubu sokağın ilerisine, kamyonların beklediği yere kadar takip ettim. Dört günden beri hastanenin dışına ilk kez çıkıyordum ve gökyüzünün hâlâ mavi, güneşinse sarı ve parlak olduğunu görünce şaşırdım. Çevremde tam bir yıkım vardı: yanan arabalar, çökmüş evler, sokağa saçılmış cam ve taş parçaları, kaldırımları kaplayan toz... Oysa gökyüzü pırıl pırıl ve beyaz bulutlarla kaplıydı. Ne güneş ne de bulutlar, Polonya’nın öldürülmesine aldırıyor gibiydi. Yaralı askerlerle dolu Kızılhaç aracının arkasına tırmandım ve kamyon ileri doğru hareket ederken kenara, arka kapağa tutundum.

Bütün Radom, Almanlardan kaçıyor gibi görünüyordu. Yollar, arabalar, kamyonlar, atların çektiği vagonlar, insanların çektiği at arabaları, bisikletler ve yayalar nedeniyle tıkanmıştı. Şoförümüz kornaya basarak doğuya giden yolda kendine yer açmaya çalıştı. Wisla Nehri’ne ulaşana kadar kırk kilometre yol gitmemiz gerekiyordu.

“Geçer geçmez köprüyü patlatacağız,” dediğini duydum bir askerin diğerine. “Almanların Wisla’yı geçmelerine izin veremeyiz.”

Yanlarından geçerken evlerinden kaçan insanlara baktım. Eğer köprüyü patlatırsak nehri onların nasıl geçeceklerini sormadım. Aracımız yolda hızla ilerlerken, yanından geçtiğimiz insanların yüzlerinde Tatus’u ve Mamusia’yı, Janina’yı, Marysia’yı, Bronia ya da Wladzia’yı görüyordum. Görüntülerinin benden uzaklaşmasına engel olmak için umutsuzca gözlerimi kapatmayı denedim. Arka kapağın oradaki açıklıktan kamyonun arkasına dolan duman başımın dönmesine ve gözlerimi daha da sıkı kapatmama neden oldu ama tümseğin üzerinden geçerken yaralı askerlerden biri çığlık atınca kendimi ona yardıma gitmeye zorladım. Kilometreler boyunca boş

evler ve terk edilmiş tarlalar geçtik. Yol bırakılmış bavullar, bozuk arabalar ve fırlatılmış eşyalarla kaplıydı.

Tarlalardan birinin kenarında çiftçilerden birinin kulübesi- ni gördüm, kapısı aralıktı. Bir keresinde çocukken Radom'un dışındaki çiftliklerden birini ziyaret etmiştim. Buna benzeyen, kemik renginde kereste duvarları ve hurma ağacından yapılmış çatısı olan bir ev vardı. Bahar zamanı bir pazar günü gitmiştik, çiftçi kışın yalıtımı sağlamak için evinin çevresine yığdığı saman balyalarını indiriyordu. Samanı indirdikçe bütün kış balyaların içinde yuva kurmuş fareler sürüler halinde dört bir yana kaçıyorlardı. Çiftçinin oğulları sopayla onları kovalıyor, yakaladıklarını da öldürüyorlardı. Farelerin evlerinden kaçışlarını korku içinde izlemiştim, şimdi gördüklerime benziyordu ama yaşadığımız o kadar büyük ölçekli bir sarsıntıydı ki hâlâ tam olarak neler olduğunu kavrayamıyorduk. Gördüklerime inanamıyordum.

İleriden bağırışma sesleri geliyordu ve araçların hepsi aynı anda korna çalıyorlardı. Kilometrelerce gerimizde, Radom yönünde bir tank ateşinin gürlemesini duyduk. Gökyüzü dumanla kaplandı. Kamyonumuz bir tümsekten geçerken durdu ama motor korkmuş bir hayvan gibi sarsıldı ve titredi. Atlı askerlerden biri bizi geçip köprüden geriye, Radom'a doğru dört nala uzaklaştı.

"Ne yapacağını sanıyor, bu şekilde bir tanka saldırabileceğini mi?" diye mırıldandı arkamdaki askerlerden biri.

Kamyon yeniden ilerlemeye başladığında üzerinden geçmeye başladığımız köprünün taş ayaklarını gördüm. Altımızda silah grisi rengindeki Wisla gürlüyordu. Bir at ölüsü akıntıyla birlikte uzaklaştı. Kafası yoktu. Midem bulandığı için gözlerimi kapattım ve köprüyü geçip doğu yakasına vardığımızda, köprüye patlayıcı yerleştirmek üzere koşan asker-

lerin ayak seslerini duyana kadar da açmadım. Kamyonu-
muz biraz sarsıldıktan sonra şoförün vites değiştirmesiyle
hızla ileri atıldı. Tepeye tırmanırken köprünün patlama sesi
ortalığı kapladı.

Hiçbirimizin gerçekten köprünün havaya uçmasının Al-
manları durduracağını düşündüğünü sanmıyorum ama he-
pimiz inanıyormuşuz gibi davrandık. Hitler'in Wisla'da bo-
ğulacağını, Polonya'nın koruyucusu olan nehrin taşarak Al-
man ordularının ilerleyişini durduracağını haykırdık. Ama
daha bunu yaparken Luftwaffe uçaklarının sesleri yeniden
duyulduğundan tezahüratımız boğazımızda kaldı.

Saatlerce ilerledik, başka bir hastaneyle karşılaşana kadar.
Nerede olduğumuzu bile bilmiyordum. O kadar yorgundum
ki yaralılar indirilirken kamyonda uyuyakaldım ama hemen
ardından uyaran bağrışlar yeniden başladı: Almanlar dubala-
rı getirmiş, Wisla üzerine köprü kuruyorlardı. Doktorların ki-
mi küfrediyor, kimiyse yaralı askerlerin yeniden kamyonlara
bindirilmesini emrederken ağlıyordu.

"Şimdi nereye gidiyoruz?" diye sordum askerlerden birine.

"Tren istasyonuna. Kuzeydoğuya, Kovno'ya gideceğiz."

Güneş, batıdaki tepelerin üzerinde kanıyordu. Polonya ve
Litvanya'nın Rusya'ya uzandığı kuzeydoğudaysa hava çok-
tan kararmıştı. Tren istasyonuna giden yolda ilerlerken kam-
yonun kenarına yığıldım. İstasyona yaklaşırken birkaç bozuk
askeri araçla karşılaştık, daha ileride askerler dal parçaları
toplayarak vagonların çevresine kamuflaj yapıyorlardı. İstas-
yonun girişinde görevli bir subay durmuş, bağırıyordu: "Bir
doktor, kahrolası bir doktor bulun!"

Bir an hummalı hareket fırtınası yavaşladı, hepimiz dinle-
mek için kafamızı çevirdik ve yeniden bombardıman uçakla-
rının yaklaşan seslerini duyduk.

“Bunlar Kızılhaç kamyonları!” dedim belirli bir kişiye bakmaksızın. Sonra hemşirelerden birinin kolunu yakaladım. “Kamyonların üzerinde Kızılhaç işaretleri var, bizi bombalamazlar, öyle değil mi?”

“Bilmiyorum hayatım. Şu adama yardım et.”

Susup hemşirenin bacağı kırık bir askeri tren istasyonuna taşımaya yardım ettim ama kalbim yaklaşan uçakların güçlenen sesleriyle hızlı hızlı atmaya başlıyordu. Bozuk araçları tren raylarından çekmeye çalışan askerler vardı ve genç bir doktor birilerine ellerini yıkamak için su getirmesini haykırıyordu, ameliyat yapmak zorundaydı. Makinist arka vagondaki adamlara bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Derken yeniden bombalar düşmeye başladı. Yeniden. Düşerken çıkardıkları ıslık seslerini duyuyorduk.

Bir anda istasyonun çatısı alevler içinde kaldı ve vagonların diğer tarafındaki ağaçlar kibrit gibi alev aldı. Uçaklar yangın bombaları atıyorlardı. Çığlık atmak için bile nefes alamıyordum. Diğer hemşireyle birlikte yanımızdaki askeri sürükleyerek lokomotifle bağlı vagonlardan birinin içine koyduk. İçeri girer girmez hemşire beni yaralı askerin yanında bırakarak başka bir askeri getirmeye gitti.

Askerin kolu boynuma dolanmıştı ve ağırlığı beni aşağı çekiyordu. “Buraya,” dedim yeri işaret ederek, “burada dinedenebilirsin,” ve onu vagonunun duvarlarından birine yasladım. Yüzünde hiç renk kalmamıştı ama terden parlıyordu.

“Hemşire misin?” diye fısıldadı, konuşabilmek için dudaklarını ıslatmaya çalışarak. Bakışları Kızılhaç amblemime takıldı, sonra kafasını kaldırıp yüzüme baktı.

“On iki yaşında gibi görünüyorsun.”

“Öğrenci hemşirelerden biriyim, on yedi yaşındayım,” diye açıkladım. O sırada dışarıya bir bomba daha düştü ve kırılan pencereden saçılan cam parçalarından korunmaya çalıştık.

İlk etki geçince ayağa kalktım, titremesinler diye ellerimi kavuşturmuştum. Her yanda, koltuklarda acıyla inleyen yaralı askerler yatıyor ya da oturuyordu. “Bir doktor bulacağım,” dedim olabildiğince sakin. “Bir doktor bulacağım. Bu trende bir doktor olmalı.”

Trenin düdüğü sesi ve motorun çuf çufları bir an için bombaların gürültüsünü ve dışarıdaki erkeklerin çığlıklarını bastırdı. Tren hareket ettiğinde dengemi kaybetmemek için kapının kenarını tuttum. Doğuya gidiyorduk, Ruslara...

Rusya Ana

Kovno sessizdi. Savaştan uzakta, Polonya'nın Litvanya kısmında, Sovyetler sınırındaydık. İki yüz kişi kadardık, askerler, görevliler ve sağlık ekipleri. Cephaneliklerden birinin dışında paltolarımıza sarınmış duruyorduk. Eldivenim olmadığı için, sabah ayazında ellerimi üfleyerek ısıtmaya çalışıyordum. Yazı geride bırakmıştık. Tırnaklarımdan biri neredeyse dibinden kırılmıştı ve ellerime üfledikçe canımın yanmasına neden oluyordu.

Neler olduğu ya da neler olacağı konusunda hiçbir fikrim yoktu. Grubun en genci bendim, bu yüzden kimse bana bir şey açıklama gereği duymuyordu.

Adını hiçbir zaman öğrenemediğim bir general vardı. Onun bir duyuru yapmasını beklediğimizi biliyordum. Askerler Polonya ordusunun nasıl bir pozisyon alacağını duymak için bekliyorlardı. "Sadece yeniden gruplaşmamız ve cephane sağlamamız gerekiyor," diye askerlere güvence veriyordu subaylar, "ardından Alman ordusunun karşısına çıkmaya hazır olacağız." Wehrmacht'a Polonya ordusunun kim olduğunu gösterecektik.

Adamlardan biri çenesiyle kapıyı işaret edince hepimiz yanında bir yardımcıyla gelen generali görmek için o yöne döndük. Kalabalıkta, askerler hazır olda bekliyorlardı. Ayakta durabilen yaralılar omuzlarını dikleştirmeye ya da hazır ola geçmeye çalışıyorlar ama çoğu çok güçsüz oldu-

ğundan gerisin geri koltuk değneklerinden destek alabilecekleri pozisyona geçiyordu. Ben ve diğer hemşireler birbirimize sarılmış, grup halinde diğer tarafta duruyor, generalin konuşmasını bekliyorduk. Birkaç gündür tıraş olmadığı belli oluyordu. Çenesindeki ve yanaklarındaki beyaz tüyler yorgun, yaşlı bir adam gibi görünmesine neden oluyordu.

Sonunda boğazını temizledi. "Tanrı gösterdiğiniz cesaret ve güç için sizi kutsayacak. Sevgili ülkemiz için cesaretle savaştınız. Torunlarınız sizi bunun için kutsayacak." Bir an durdu ve yeniden boğazını temizledi. "Ama Polonya ordusunun işi bitti. Az önce Almanların ve Sovyetlerin Polonya'yı aralarında paylaştığını öğrendim. Şu an üzerinde durduğumuz yer bile Sovyet toprağı kabul ediliyor. Artık bir ülke değiliz. Artık Polonya yok."

Kalabalıktan şaşkınlık çığlıkları, inkâr eden haykırışlar yükseldi. Yanımda duran hemşireye baktım. Gözlerinden yaşlar dökülüyordu. Generalin ne demek istediğini anlamamıştım. Nasıl artık Polonya olmazdı? Ayaklarım toprağı basıyordu, Polonya toprağına. Nasıl olurdu da Polonya yok denilebilirdi?

"Polonya hükümeti İngiltere'ye ulaştı ve orada ülkemizi geri almak için ellerinden geleni yapacaklar. Bu süreçte sizler gitmekte özgürsünüz, ister ormanlarda savaşır, ister evlerine geri dönersiniz." Artık sesi çıkmıyordu. Kalabalıktakiler ağlıyor, küfrediyor, bağırıyordu. Bir teğmen üniformasından ordu armasını kopartarak söktü. Armasını eline aldığında titreyerek ağlıyordu.

General deponun kapısını işaret etti. "İçeriden neye ihtiyacınız varsa alın. Her şeyi alın." Duruşunu dikleştirdi, askerlere selam verdi. Çenesi titriyordu. Ardından hızlı adımlarla, yardımcısını da peşinden sürükleyerek merdivenlerden indi.

Önce büyük bir karmaşa oldu. Herkes aynı anda konuşuyor, Almanlara ve Ruslara küfrediyor, ne yapacağına karar vermeye çalışıyordu. Askerlerden bazıları deponun açık kapısından içeri daldı ve birkaç dakika sonra etraf düzenli olarak depoya girip çıkan insanlarla doldu. Battaniyeler, silahlar, giysiler, votka şişeleri, un çuvalları, konserve etler, sigaralar, işe yarar ne varsa kamyonlara yükleniyordu. Biri dışarı çıkarken votka şişesini yere düşürdü ve şişe merdivenlere düşerek kırıldı, kamyonlardan birinin motor sesi bu gürültüye karşılık verdi. Geri kalanlar taşıyabildikleri ne varsa yüklenip ormana doğru ilerlediler.

Ben de gidiyordum. Bir şekilde Litvanya ormanına giden 'ülkesi olmayan ordu'ya kapılmıştım. Her şey gerçekdışı görünüyordu, bir okul piyesinde sahnemizi canlandırıyor-muşuz gibi. Bu ben olamazdım, bir kamyonun arkasına tırmanan, cephane dağının üzerine oturan... Gerçek Irena bulunduğu bu yere değil evine aitti. Beni çevreleyen başıboş, kafası karışık kalabalığa baktım. Bu ben değildim, bu ben olamazdım.

Ormandaki ilk gece battaniyelerden çadır yaptık. Bazılarımız kamyonlarda uyudu, bazılarımızsa yerde. Bazıları da uyumayıp, karanlığın içinde sigaralarını içerek intikam hayalleri kurup beklediler. Adamlardan bazıları çok sarhoş oldu, onların küfürlerini, kavgalarını ve dua edişlerini duydum. Sabah olduğunda sekiz asker ve subayın kendini öldürdüğünü öğrendik: Ağızdan içeri bir kurşun, gırtlığı kesen bir bıçak darbesi...

Kendi ülkemizde sürgünde olduğumuz ilk gün böyle başladı. Bazıları plan yaptılar, bazıları bir tür liderlik komitesi kurdular ama onları tanıımıyordum ve kimse benim fikrimi almadı. Güneye gidecektik, beş kilometre ötedeki Lvov'a doğru.

Hareket etmeye hazırlanırken kampta bir uçtan diğerine düzenli olarak dedikodular dolaşıyordu. Lvov'da bir general vardı –hayır, ama beş ordu birliği vardı ve Almanlara karşı harekete geçmeye hazırlanıyordu –hayır, ama Lvov'da Polonya hükümetinin görevlilerinden biri saklanıyordu ve sürgündeki hükümetin emirleri doğrultusunda bir saldırı düzenlemek amacıyla kalan birlikleri çevresinde topluyordu –hayır, ama Lvov'da silah ve Fransız hükümetinden gelen mühimmat vardı –hayır... Açıkçası neden Lvov'a gittiğimizi hiçbir zaman tam olarak öğrenemedim. Belki grubu yöneten adamlardan bazılarının ailesi oradaydı ve eve dönmek istiyorlardı. Ben eşyalarla birlikte kamyonlardan birinin arkasına konuldum ve yola çıktık.

Kültür olarak Polonyalılardan çok Ruslara yakın olan Litvanyalılardan ne beklememiz gerektiğini bilmiyorduk. Artık Rus kontrolündeki bölgede, yasadışı bir ordu olduğumuzdan dolayı güvende olup olmadığımızı, yerli halk tarafından iyi karşılanıp karşılanmayacağımızı bilmiyorduk. Ormanlık alanda bir köyden diğerine malzemelerimizi takas ederek ilerledik: patates karşılığı votka, sosise karşılık sigara, yumurta karşılığı şeker. Köylülerin bir kısmı bize şüpheyle yaklaştı. Bazıları kapılarını yüzümüze kapattı, bazıları bizimle pazarlık yaptı. Diğerleri bize karşı iyiydiler ve yakınlardaki Rus birliklerinin nerelerde konuşlandıklarını söylediler.

Polonya'daki Ukrayna bölgesine geçtiğimizde, okuldayken gördüğüm karikatürler misali, fındık ve mantar topladım. Ağaçlıkların ilerisinde üzüm bağları gördük ama üzümler soğuk yüzünden donmuştu. Bir öğleden sonra, ağaçlığın sınırına yürürken ayaklarımın dibinde bir kuş kanadının ani hareketini hissettim ve tam önümden bir kuş havalanarak güneşe doğru yükseldi. Ardından bir silah sesi duyuldu ve ölen kuş yere düştü. Askerlerden biri koşarak yanımdan

geçip, kuşu yakaladı ve hayvanın boynunu kırdı. Arkasını döndüğü zaman yüzümdeki bakışı fark etti; ona nasıl baktığımı, yüzümü paltomun dikleştirdiğim yakasına gömüştümü, şaşkınlık yüzünden nefes alıp verişimin hızlanışını ve kuşun ölmesinden duyduğum öfkeyi...

Sonbahardan sonra kış geldi ve buzlanan yollardan, donmuş ırmakların kenarlarından ormanda saklanmayı sürdürerek ilerledik. Sağ kalmak için çabalayan hayvanlar gibiydik. Yaşam mücadelesi veriyorduk, hastalanarak, titreyerek, kara kışa karşı birbirimize sarılarak. Kansız olduğumu biliyordum, çoğu zaman yerden fındık toplarken hızla kalktığımda başım dönüyor, bayılacak gibi oluyordum. Bazen bir bölgede günlerce kamp kuruyorduk, kimimiz kör kılığına girip çevre kasabalardan neler olduğunu öğreniyordu. Geri kalan zamanlarda her gün, sürekli hareket ediyorduk, Ukrayna köylerinde sığınabileceğimiz bir yer arıyorduk. Ama sığınacak bir yer yoktu.

Kamyonlarla yollarda geçirdiğimiz her saat, her dakika tehlike altındaydık. Grubumuzun üyeleri garip âdetler ve batıl inanışlar geliştirmişlerdi ya da şans tılsımları taşıyorlardı. Var oluşumuz o kadar belirsizdi ki ilkel zamanların âdetlerine dönmüştük. Rus devriyelerine yakalanmaktan korktuğumuz için ufak ateşler yakıyor ve yine aynı sebeple rahatlamak için şarkı söylemekten dahi mahrum oluyorduk. Ben, ailemi görüp göremeyeceğimi bilememenin umutsuzluğuna kapılmış bir halde diğer kadınların yanında kalıyordum. Noel biz ne olduğunu anlamadan gelip geçti ve 1940'a hiçbir umudumuz olmadan girdik. Lvov'a gitmemizin nedeni hiçbir zaman aydınlığa kavuşmadı. Ne yaptığımız, nereye yöneldiğimiz konusunda hiçbir fikrim yoktu, kimsenin bildiğini de sanmıyorum. Lvov çevresindeki bir yörüngeye takılmış gibiydik, belirli bir hamle yapmadan dönüp duruyorduk.

Ocak ayının başlarında dört asker ve iki hemşireyle birlikte değiş tokuş yöntemiyle erzak bulmak için görevlendirilmiştim. Geceydi, kamyonumuzun tekerlekleri yeni yağmış karın üzerinde derin izler bırakıyordu. Kamyonu, Lvov'un çevre köylerinden birinin yakınlarındaki ağaçlıkların arasına park ettik ve yola yürüyerek devam ettik. Etrafta her zaman Rus devriyeleri olduğundan bu tür görevler tehlikeliydi. Yanımdakiler karanlık bir eve girerken, nöbet tutmam için beni de sokağın köşesinde bıraktılar.

Sırtımı binanın duvarına yasladım. Rüzgâr yüzüme vuruyor, paltomun yakasından içeri giriyordu. Soğuk, botlarımın içine süzölmüş, ayaklarımı donduruyordu. O kadar korkuyordum ki düşünemiyordum bile. Ruslar komünistti, Tanrıya da inanmıyorlardı. Neye benzedikleri hakkında hiçbir fikrim yoktu ya da artık efendimiz olmalarının ne anlama geldiğini, bizi yakalarlarsa ne olacağını bilmiyordum. Yukarıda, gökyüzünde yıldızlar, hem de binlercesi baharda tarlalara düşen çiý damlalarını andırır biçimde parlıyorlardı. Baharda çiçek tarlalarına baktığımda yaşadığıma benzeyen bir hisse kapıldım: eğer yeterince hızlı koşarsam havaya yükselip uçabilirdim. Koşmak istedim. Annemin yanımda olmasını istedim.

Soğuk, açık havada bir kamyonun sesi yükseldi ve sokağın ilerisinde yaklaşan ışıkları gördüm: Rus devriyesi. Gözlerim bir an için yeniden gökyüzüne kaydı, sonra tek bildiğim koşmaya başladığım, yeterince hızlı koşup gökyüzüne yükselmeyi deniyordum. Arkamda beni kovalayan Rus askerlerinin seslerini, botlarının karda gıcırdayışını duyabiliyordum. Önümde ormanın karanlık sınırı vardı. Nefesim gırtlığımı yakıyordu ve karın botlarımdan içeri dolduğunu hissediyordum. Rus askerleri arkamdaydılar, bağırıp gülüyorlardı. Ben bir kuştum, havalanıp uçmayı deniyordum, beni vuracaklardı.

Hızlıydım ama yeterince değil. Hızlıydım ama yeterince değil...

Hastane

Bunu söylemesi zor. On yedi yaşındaydım. Erkeklerle karşı utangaçtım, hiç erkek arkadaşım olmamıştı, hiç öpülmemiştim, iyi bir Katoliktım. Rus askerleri beni vurmadılar, beni yakaladılar ve bilincimi yitirinceye kadar dövdüler. Ardından bana tecavüz edip ölmem için beni karın içinde bıraktılar, yıldızların donuk ışıkları altında ormanın karanlığı ölümümün bekçiliğini yapıyordu.

Ama ölmedim. Başka bir devriye beni yerde kıvrılmış yataarken bulup bir kamyonun arkasına taşıdı. Kamyon zorlu yollarda ilerlerken bilincim bir açılıp bir kapanıyordu. Sonra dışarı sürüklendim, çevremde ışıklar vardı ve bir sedyenin üzerindeydim. Bir kadın benimle nazikçe Rusça konuştu, hırpalanmış yüzümü yokluyor, kemiklerimin kırılmış olup olmadığını kontrol ediyordu. "Mamusia," diye inledim ve yeniden bayıldım.

Uyandığımda bir yataktaydım, üzerim battaniyeyle örtülmüştü. Şişmiş gözkapaklarımı açarak tavana baktım. Pencere-lerin panjurlarının çarptığını duyabiliyordum. Dışarıda fırtına vardı ve rüzgârın sesi beynimde yankılanıyordu. Yavaşça kafamı çevirdiğimde Rus üniforması içinde yaşlı bir kadın ve genç bir asker gördüm.

"Doktor için çevirmenliğinizi yapacağım," dedi asker Lehçe. "Konuşabilecek durumda mısınız?"

Bir şeyler mırıldandıktan sonra boğazımı temizleyip, "Evet," dedim.

"Hastanedesiniz ama bir esirsiniz. Bu, Doktor Olga Pavlovskaya. Sizin adınız ne?"

"Irena Gutowna."

"Yaşınız?"

"On yedi."

"Neden ormandaydınız?"

Yanıt verdikçe kelimelerimi önünde duran kadın doktor için Rusçaya çeviriyordu. "Polonyalı Kızılhaç grubuyla birlikteydim. Biz... Biz Polonya'nın... Polonya'nın bölündüğünü öğrendiğimizde ormana girdik. Hayatta kalmaya çalışıyorduk."

Ben konuşurken Doktor Pavlovskaya gözlerini kısmış, pürdikkat beni izliyordu. Rusça bir şeyler söyledi.

"Hemşire misiniz?" diye çevirdi asker.

Yeniden tavana baktım. Görevimi bırakmıştım, arkadaşlarım gitmişlerdi ve şimdi vücudumun her yanı acı içindeydi. Askerlerin saldırısının anıları parça parça aklıma geliyordu. Gözlerimden akan yaşlara engel olamadım.

Tekrarladı, "Hemşire misiniz?"

"Hemşirelik öğrencisiyim," diye fısıldadım.

Asker, yanıtımı Doktor Pavlovskaya'ya çevirdikten sonra bir süre hepimiz sessiz kalıp fırtınanın binayı sallayışını dinledik. Bina yerinden oynayıp uçacak gibiydi. Derken doktor, çizelgemi eline aldı, tekrar dikkatlice okudu ve çevirmene döndü.

"Kalıcı hasar yok ama iyileşmeniz zaman alacak. İyi durumda değilsiniz ve yorgunsunuz ama birkaç gün içerisinde hastanedeki basit görevleri üstlenebilecek hale geleceğinizi düşünüyorum. Şu sıra personel eksikimiz var. Biraz iyileştiginizde size bir hastane üniforması getireceğim."

Kendimi hem ağır hem boş hissediyordum. Aptallaşmış-
tım. Uykunun kollarına kendimi bırakırken çevirmenin sesi
belli belirsizdi. “Neredeyim?” diye sormayı denedim ama ke-
limeler aklıma geldikleri gibi gittiler.

Ertesi gün öğleden sonra uyandığımda Doktor Pavlovska-
ya başucumdaydı. Onu izlediğimi fark edince bana gülümse-
di ve benimle Rusça konuştu. Sonra yanıma gelip saçlarımı
yüzümden geriye doğru itti ve “kuş”u çağrıştıran bir kelime
mırıldanarak bileğimi tutup nabzıma baktı. Bu nezaketine
minnet duyarak gözlerimi kapattım. Elleri soğuk ve yumu-
şaktı. Ardından odadan çıktı, bir hemşire leğen ve temiz has-
tane giysisiyle odaya girdi. Kendimi zorlayarak yatakta doğ-
rulup, ayaklarımı aşağı sarkıttım. Ayağa kalktığımda dizle-
rim titriyordu ama hemşire yardım etmeyi önerdiğinde başı-
mı “hayır” anlamında salladım.

Yara bereyle kaplı vücudumu onun bakışlarından sakla-
mak için diğer tarafa döndüm ve çabucak, kendime bakma-
maya çalışarak, yıkandım. Ardından elbiseyi giydim ve bana
kendisiyle gitmemi işaret eden hemşireyi izledim.

Hastanedeki uzun koridor boyunca yürüdük. Etraf kloro-
form ve hastalık kokuyordu. Hemşirelerin odasının önünden
geçerken, ellerindeki hasta çizelgesini inceleyen iki hemşire
kafalarını kaldırıp meraklı gözlerle bana baktı. Hemşireyi
hastanenin başka bir kanadına doğru takip ederken dizleri-
min arkasında bir soğukluk hissettim. Bütün kapılarda Rusça
işaretler vardı ve koridorun en sonunda Joseph Stalin’in bir
resmi duruyordu.

Hemşire yatakhanelerinin olduğu yerdeki odalar düz bir
şekilde sıralanmışlardı, her birinin sonunda diğerine açılan
bir kapı vardı. Bir odaya ulaşmak için diğerinden geçmek zo-
rundaydınız. İçinde üç yatak olan bir odadan içeri girdik,
hemşire benim olacağını tahmin ettiğim yatağı işaret etti.

Emin olamayarak kenarına oturdum, o ise başka bir açıklama yapmadan geldiğimiz yoldan geri döndü.

Biraz soğuktan biraz da gerginlikten dolayı titreyerek oturdum. Diğer iki yatağın altında valizler vardı. Yataklardan birinin üzerine bir kazak fırlatılmış, diğerinin üzerindeyse bir dergi duruyordu. Titreyerek yatak örtüsünün altına girip dizlerimi göğsüme çekerek yatağa gömüldüm. Uyumak, unutmak istiyordum. Uyudum ama unutmam mümkün değildi.

Oda arkadaşlarımla bir sonraki gün tanıştım. Yorgun bir halde sohbet ederken vardiyaları yeni bitmiş gibi görünüyorlardı. Biri uzun boylu, siyah saçlı ve güzeldi. Diğeri kuzeyliye benziyordu, sağlıklı bir görünüşü vardı. Yataklarına oturup üniformalarını gündelik kıyafetleriyle değiştirirken beni izlediler.

Kısa boylu olanı yüksek ve sabırsız bir sesle kendini işaret ederek, "Galla," dedi. Sonra uzun boylu kızı işaret ederek, "Maruszkka."

"Irena," diye fısıldadım.

Konuşmaya devam ettiler, ara sıra kullandıkları kelimelerden bir iki tanesi tanıdık geliyordu. Lehçe kelimelere benzeyen Rusça kelimelerin izini sürmek, Rusça eğitimimin başlangıcı oldu. Nekahet döneminde birkaç gün daha geçirdim ve oda arkadaşlarımdan birkaç kelime Rusça öğrendim. Ardından hastanedeki işlerin içine sürüklendim, çoğunlukla Galla ve Maruszkka'nın yanında çalışıyordum. Basit hastane kelimeleriyle başladık –yatak, çarşaf, termometre, kan– ve fiillerle, sıfatlarla, sayılarla devam ettik. Seslerle çınlayan yemek odasında çatal, bıçak, patates, ekmek, çay ve masa gibi kelimeleri öğrendim. Birkaç gün zarfında Rusça basit cümleler kurabilmek için çırpınır hale gelmiştim. Maruszkka sabırla ve karışık cümleleri sadeleştirmeye özen göstererek bana Moskova gazetesinden haberler okuyordu.

Gazeteler Kızıl Ordu'nun Finlandiya sınırındaki demir yumruğuna ve Polonya direnişi karşısındaki başarısına iltifatlar yağıdırıyordu. Yenilen Polonya ordusuyla ilgili haberleri hiç ses çıkarmadan dinledim. Üzerine düşünmeye cesaret edemiyordum. Ailemi ve her yönden işgal edilmiş sevgili Polonyamı düşünmemeye çalıştım. Çoğu gece, okuma salonunda oturur, komünizmin erdemleriyle ilgili propagandaları dinlerdik. Maruszka zor kısımları benim için açıklar, kalpsiz kapitalist hükümet tarafından görmezden gelinen milyonlarca Amerikalının sokaklarda nasıl açlıktan öldüğünü anlatırdı. Çok nahif olmama karşın Marksist tarafın düşüncelerinin bize anlatıldığının farkındaydım ama dinlediklerimin yarısına bile inanmıyor olsam da bunları düşünecek halde değildim. Beynim duyduğu dili anlamaya çalışmakla, kelimeleri öğrenmekle meşguldü.

Geceler zordu. Genelde, yandaki odalardan birinde parti veriliyor olurdu. Sigara kokusu ve kahkahaların gürültüsü uyumama engel olduğundan saatlerce tavanı izlerdim. "*Ojciec nasz, Który jestes w niebie,*" diye dua ederdim, "*swiec sie Imie Twoje.*" Göklerdeki babamızın beni, yalnız ve yenilmiş halimi görüp görmediğini merak ederdim.

Gündüz vardiyalarında görev alıyor, Radom'da eğitimi aldığım prosedürleri yeniden öğreniyordum. Esir olduğum gerçeğini görmezden gelmek için elimden geleni yapıyordum.

"Çok iyi ilerleme kaydediyorsun," dedi Doktor Pavlovskaya bir gün.

"Teşekkürler Doktor Olga," diye yanıtladım. "Maruszka çok iyi bir öğretmen."

Doktor kafasını salladı. Beni düzenli olarak kontrol ediyordu ve yaptığım işten de Rusça öğrenmek için harcadığım çabadan da çok memnundu. Hastanenin başhekimisi olarak

görevlerinin çoğu yönetimle ilgiliydi ama bir gözü devamlı benim üzerimdeydi.

Doktor David'i, cerrahi bölümünün başı olan Ukraynalı-Polonyalı doktoru, Doktor Olga'dan daha sık görüyordum. Nazikti ve hastalarının en iyi biçimde bakılmalarını isterdi. Ona en iyi şekilde hizmet etmek için elimden geleni büyük bir hevesle yapıyordum. En sonunda nerede olduğumuzu bana söyleyen de Doktor David oldu: Ternopol, Ukrayna'da, Lvov'un yüz kilometre ilerisindeydik.

Hâlâ Polonya olmayan Polonya'nın sınırları içindeydim ama Moskova'da olsam bile fark etmezdi: Ailemden çok uzaktaydım, onların yanına gidebilme, seslerini duyabilme, bir şekilde onlarla haberleşebilme umudum yoktu. Bir mektuptaki tanıdık el yazılarını dahi uzun süre göremeyeceğimi, onlara nerede ve nasıl olduğumu haber vermemin imkânı olmadığını biliyordum.

Haftalar geçti, ardından aylar. Rusçam ilerledi ve sağlığım tamamen düzeldi. Doktor Olga, Maruszka ve Galla'yla birlikte Finlandiya sınırına transfer edilmişti. Martta onun yerine Doktor Ksydzof geldi. Çocukluğunda geçirdiği bir kaza yüzünden tek bacağı sakat kalmış, sürekli topallayan tatsız, süratsız bir adamdı. Beni ne zaman görse nefret dolu bakışlar atardı. Ağzından kimse için şikâyet ya da azar dışında laf çıkmazdı ve kısa süre içinde bütün hastane ondan ya da nefret eder ya korkar hale geldi.

Onun yönetiminde komünist propaganda okumaları daha da arttı. Neredeyse her gece Kızıl Ordu'nun yeni başarılarını alkışlamak üzere okuma salonuna gitmek zorunda bırakıldık. Tekrar tekrar Kızıl Ordu'nun Doğu Polonya'yı nasıl "özgürleştirdiğini" dinlerdik.

Ormandaki vatansever arkadaşlarımın hepsinin öldürüldüğünden şüphem yoktu ve Doktor Ksydzof'un Ternopol

Hastanesi'ndeki hayatımı tatsız biçimde sonlandırmak istediğini anlamaya başlamıştım. Doktor Olga'nın yönetimindeyken esir olduğumu bilsem de kendimi güvende hissediyordum. Şimdiyse, asi Polonya ordusundan bir hemşire olarak Doktor Ksydzof'un insafına kalmıştım.

Yine de bu sonun nasıl geleceğini tahmin edemedim. Yirmi dört saatlik bir vardiyanın ardından ölmüş halde yatağıma döndüğüm bir gece yanıma çöken bir ağırlık nedeniyle uyandım. Yoğun, rahatsız edici bir votka ve sigara kokusu vardı. İki el beni yakaladı ve karşı koymaya başladığımda ağzımı kapatıp ses çıkarmamı engelledi.

"Kes sesini seni Polonyalı fahişe!" dedi sert bir ses. "Artık benimsin."

Doktor Ksydzof olduğunu biliyordum. Her yanıma korku ve tiksintiyle titredi, ardından onu üzerimden uzaklaştırmaya çalışarak yatağın kenarına kaydım ve bir elimle yatağın kenarında duran iskemlenin üzerindeki kalın camdan yapılmaz buzlu çay şişesine uzandım. Hiç düşünmeden şişeyi ucundan kavrayarak elimden geldiğince hızla sallayıp kafasına indirdim. Düşüp kaldı. Kendimi zorlayarak altından kurtulduğumda akan sıvıyı gördüm. Çay? Kan? Emin değildim.

"*Panie Jezu! Yüce İsa, onu öldürdüm!*" diye bağırdım.

Panik içinde geceliğimle odamdan fırladım, çıplak ayaklarımın altında yerin soğuşunu hissediyordum. Gözü kapalı acil yardım odasına koşup hemşirelerle oturan Doktor David'i buldum.

"Bana yardım edin! Onu öldürdüm! Bana ne olacak?"

İskemlesinden fırladı ve beni kollarımdan yakaladı. "İrüska, ne oldu? Kimi öldürdün?"

Titriyor, hıçkırma hıçkırma ağlıyordum. Kafamı umutsuzca iki yana salladım. "Beni tutuklayacaklar, beni idam edecekler! Uyurken bana saldırdı, ben de onu öldürdüm!"

Doktor David arkasını dönüp dolaplardan birinden bir battaniye çıkardı. Beni onunla sardığında hâlâ titriyordum. "Burada kal," dedi, beni yan odadaki yatağa götürürken. Yatağa oturmamı sağladı ve battaniyeyi çıplak ayaklarımı da içine alacak şekilde tekrar sardı.

"Sakinleşmeyi dene, neler olduğunu birazdan anlarız."

O gittiğinde kıvrılıp yatağa uzandım. İleri geri sallanırken gözlerimden yaşlar boşalıyordu. Bir süre yanımda kimse yoktu, sonra Doktor David geri geldi. Yorgun görünüyordu.

"Her kimse çoktan gitmiş. Kimseyi öldürmediğin kesin."

Yüzüne baktım. "Doktor Ksydzof'tu," diye fısıldadım.

Doktor David derin bir nefes aldı. "Bir düşmanın olduğu kesin ama suçlamada bulunacağını sanmıyorum. Düşünsene, kendini ne duruma düşürmüş olur? Sana yatağında saldırdı."

Yatakta yanıma oturup dizime vurdu. Nazikti ve erkekler tarafından sürekli taciz edilmiş olmama karşın ona güvendim.

"Seninle ne yapabileceğimizi düşünmem için bana zaman tanı," diye devam etti nazikçe. "Seni buradan uzaklaştırmamanın bir yolunu bulmaya..."

"Evet! Eve dönebilirim!"

"Hayır, Iruska. Batıya gitmenin şimdilik mümkün olduğunu sanmıyorum. Ama bazı arkadaşlarım..."

Hayalkırıklığı yüzünden gözlerimden yaşlar boşaldı. "Eve dönmek istiyorum," dedim umutsuzca. "Annemi istiyorum."

"Üzgünüm," dedi Doktor David ayağa kalkarken. "Bu gece burada kal. Yarın bir şeyler düşünüyoruz. Bir süre için Doktor Ksydzof'un sana yaklaşacağını sanmıyorum."

Bu konuda umudum yoktu ama Doktor David haklı çıktı. Olayın hiç lafı edilmedi, sanki hiç yaşanmamıştı. Sonraki günlerde yöneticiden uzak durmaya çalıştım. Onun gitmedi-

ği bölümlerdeki işleri yükleniyordum. Ama karşılaştığımız zamanlarda bana attığı bakışlar kalbimin sıkışmasına neden oluyordu. Beni cezalandırmak için fırsat kolladığı belliydi ve açıkçası ondan daha ne kadar kaçabileceğimi bilmiyordum.

Ne zaman Doktor David'i görsem aklıma bir şey gelip gelmediğini, benim için yapılabilecek bir şeyler bulup bulamadığını sormak istiyordum ama çevrede hep başkaları vardı. Özel olarak konuşmak mümkün olmadığından hiç konuşmayı tercih ediyordum.

En sonunda şans kapıyı çaldı. Doktor David'in ofisine çağırıldım ve arkamdan kapıyı kapatmadan önce koridoru iki kere kontrol etti.

"Bir arkadaşım var, birlikte tıp fakültesine gittiğim bir bayan. Kiev yakınlarında Svetlana'da yaşıyor. Orası ufak bir köy. Yerel kliniği idare ediyor. Ona senin hikâyeni anlattım ve iyi bir hemşire olduğunu söyledim. Seni kabul edecek. Ama seni buradan çıkartmak bir sorun. Senin için izin çıkartılmasını sağlayamam."

"Bir yolunu bulurum," diye söz verdim. "Buradan gitmiyorum."

Ofisinden döndüğüm gibi, kimseye görünmemeye çalışarak dışarı çıkıp aceleyle işimin başına döndüm. Sonraki günler boyunca hastaneden kaçış yollarını araştırdım. Kapılar askerler tarafından korunuyordu ve elimde izin olmadan onları atlatmamın imkânı yoktu. Ama bahçede bir aşağı bir yukarı turlar ve egzersiz yapar gibi görünmek için kollarımı esnetirken, avluyu çevreleyen çitte bir delik olduğunu gördüm. Ayakkabımın bağcıklarını bağliyormuş gibi yaparak eğildim ve çiti inceledim.

Delik küçüktü, tek bir tahta yerinden oynamıştı ama zayıftım ve oradan geçebilirdim. Doktor David'i bir sonraki görüşümde ona dışarı çıkmanın bir yolunu bulduğumu haber verdim.

"Bana detayları söyleme. Bilmemem daha iyi," dedi sakince. Bir röntgen alıp bana gösteriyormuş gibi önümüzde tuttu. "Sana bir tren bileti alıp Svetlana'nın adresini vereceğim. Yarın birlikte vardiyamız var. O zaman hallederiz."

İkimiz birden röntgene bakıyorduk, hastayla ilgili konuşan bir hemşire ve doktor... Günlerdir nefesimi tutmak zorunda bırakılmışım gibi derin bir soluk aldım. "Teşekkürler doktor." "İyi şanslar Irushka. Dikkatli ol!"

Svetlana Yılı

Ternopol'ü terk ettiğimde martın ortalarıydı. Ben tren istasyonuna doğru ilerlerken yolun gölgeli tarafında kalan son karlar da eriyordu. Sabahın erken saatleriydi, güneş yeni yeni doğuyordu. Vardiyam bittikten sonra sıvıştığım için saatler boyunca yokluğumu fark etmeyeceklerini biliyordum.

Yolda yürürken kimse bana dikkat etmedi. Onlara göre iş gitmek ya da eve yemek götürmek için acele eden insanlardan biriydim. Yanlarından geçerken, istasyonun girişinde yer alan tezgâhın başında duran iki Rus asker önlerindeki sosislileri yerken kafalarını kaldırıp üstünkörü bir bakış attı-larsa da hemen ardından yemeklerine geri döndüler. Güçlü Kızıl Ordu, sabah kahvaltısıyla o kadar meşguldü ki bana dikkat bile etmemişti ve burunlarının dibinden bir hayalet gibi geçip trene bindim.

Kendime bir kompartıman buldum, doğuya gidiyordum. Tren, çamur içindeki yarı ekilmiş tarlaların arasından geçerken vagonların tekerlek sesi beni rahatlatıyordu. İleride, ufuk çizgisinde kara tahtadan yapılma bir kilisenin silueti görülüyordu. Trenin bacasından çıkan duman gri bir buluta dönüşerek üzerimizde dağılıyordu. Bütün gün, zaman zaman ufak kasaba ya da depolarda durarak kırsal bölgelerden geçtik.

Bir defa uzakta Kızıl Ordu kamyonlarının batıya giden bir konvoy oluşturduklarını gördüm. Yerimden kıvıldamayıp ellerimi dizlerimin üzerinde kavuşturarak oturdum. Olabildiğin-

ce az dikkat çekmeye çalışsam da kalbim hızla çarpıyordu. Uzakta bile olsalar korkunun önüne geçmek mümkün değildi.

En sonunda ulu Dinyeper Irmağı'nı aşırıp Kiev'de durduk. İstasyon, Kızıl Ordu giysileri içindeki askerlerle doluydu ama ormanda bir dal kadar siliktim. Kimse beni fark etmedi. Vagonların bir kısmı başka bir yere çekildi, yeni vagonlar takıldı, sonunda bir kondüktör sonraki durak noktalarının adlarını haykırarak yolcuları trene çağırdı. Nihayet yeniden yoldaydık.

Soğan kubbeleri ve yaldızlı kuleleriyle Kiev arkamızda kalırken bir grup sarhoş ve gürültücü askerin vagonlar arasında dolaştıklarını duydum. Takılacak güzel kızlar arıyor, bazıları eşekler hakkında açık saçık şarkılar söylüyor ve yaklaştıkça daha da fazla gürültü yapıyorlardı. Atkımı başıma iyice dolayıp ve yüzümü pencereye çevirdim. Ayaklarım soğuktu ve midem aç bir kurt gibi gurulduyordu. Karanlık çökmeye başlarken küçük bir kasabanın istasyonunda durduk ve kondüktör seslendi: "Svetlana."

Koşarak kompartımanın kapısını açıp istasyona indim. Aceleden neredeyse yere düşecektim.

"Rachel! Benim, Miriam!"

Güçlü kollar beni yakalayıp sımsıkı sardı. Kollardan kurtulmayı başarınca bana sarılan koyu, kıvrıkcık saçlı genç kadına baktım. "Seni burada görmek ne güzel *kuzen*," dedi içtenlikle. "Küçük Rachel Meyer, seni son gördüğümünden bu yana ne kadar büyümüşsün!"

"Ah, evet," dedim kekeleyerek.

"Şimdi," diye devam etti Miriam, kolunu koluma dolayıp beni istasyonun dışına sürüklerken. "Yorgun olduğunu biliyorum bu yüzden hiç konuşma. Eve gidip seni yerleştireceğiz. İyi geceler komutan," diye seslendi, bilet gişesinin yanında duran adama başıyla selam verirken.

Adam bir elini çok da aldırmaksızın salladı. Kafasını dahi kaldırıp bakmamıştı. "İyi geceler."

Alacakaranlığın her şeyi griye çevirdiği çamurlu yola çıktık. Hızla, hiç konuşmadan yürüyüp önümüzdeki gri atkılara sarınmış iki yaşlı kadını geçtik. Yalnız olduğumuzdan emin olduğumda konuşmaya cesaret ettim.

"Doktor David dedi ki... Beni kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederim." Cümleye nasıl başlamam gerektiğine emin değildim. "Başka ne yapabileceğimi bilmiyordum."

"Başlarda çok konuşmasan senin için daha iyi olur," dedi yeni kuzenim nazikçe. "Aksanın fazlasıyla dikkat çekici. Bir süre bırak da konuşmaları ben yapayım. Yarın bölge komutanlığına gidip yetkiliyle görüşerek seni kaydettirmeliyiz. Unutma, sen benim kuzenimsin, Lvov yakınlarındaki Ludmilla'dan Rachel Meyer. Bu gece adını yazma çalışmaları yapar, böylece alışırsın."

Kliniğe bağlı küçük bir evin kapısını açtı. İçerisi aydınlık ve sıcaktı. Miriam atkısını çözdü ve ben ona ve eve bakarken saçlarını kabarttı.

"İşte. Artık buradasın. Evine ulaşmanın bir yolunu bulana kadar seninle ilgileneceğim."

Küçük evin alt katındaki tek kişilik odada yavaş adımlarla gezindim. Masanın üzerinde yayılmış tıp kitapları duruyordu ve ocakta kaynayan bir kap vardı. Evde tanıdık anti-septik kokusu, odun kurusu ve menekşe kokuları hâkimdi. Aylardır ilk defa tamamen gevşedim. Biri benimle ilgilenecekti. Bütün bunlar yalnız ve yoksul kalbim için bir lütuftu.

Miriam'la birlikte yemeğimizin pişmesini beklerken ayaklarımızı şömineye doğru uzatıp tabanlarımızı ısıttık ve birbirimizi tanımaya çalıştık. Ardından kabak çorbası, sıcak kahverengi ekmek, taze süt ve kızarmış soğanlardan oluşan yemeğimizi yerken Rachel Meyer'in hayatının detaylarını

gözden geçirdik. Uzun süren konuşmamızın ardından kaçınılmaz olarak, Irena Gutowna'nın başına gelen korkunç olaylar bana başka birinin geçmişinin parçalarıymış gibi gelmeye başladı.

O gece geç saatlerde, Ukrayna'nın buğday tarlalarının ortasındaki o ufak kasabada Irena olarak uykuya dalıp ertesi sabah Rachel olarak uyandım.

Sabahın erken saatlerinde bacağı kırık bir oğlan çocuğunun kliniğe getirilmesiyle yeni hayatım başladı. Evinin çatısının onarılmasına yardım ederken düşüp bacağını kırmıştı. Miriam, kırık kemikleri yerlerine yerleştirdi ve ben de bacağın alçıya alınmasına yardım ettim. Solgun, küçük bir çocuktu ve işimizi yaparken sessizce bizi izliyordu. Babası çocuğunu almak için kliniğe geldiğinde ücret olarak yeni kestiği iki tavuğu verdi. Onları klinik masasının üzerine bıraktı. Tavuklardan akan kan yüzünden beyaz örtü pembemsi bir renk almıştı.

Sonraki haftalarda Svetlana halkının başına gelen kaza ve hastalıklarla meşguldük. Erkekler sarhoş olup dövüşerek birbirlerini yaralıyor, biz de onları tedavi ediyorduk. Kadınlar hamile kalıyor, biz de doğumlara yardım ediyorduk. Bölge okullarındaki çocuklarının aşıya ihtiyaçları vardı, yaşlıların, romatizmayla ilgili sorunlarının çözülmesine ihtiyaçları vardı, dişleriyle sorunları olanlar vardı. Ödememizi, para dışında her şeyle yapıyorlardı. Sosisler, tavuklar, süt, ekmek, içinde ölü arılar yüzen ballar...

İlaçları düzenlemeye özen gösteriyor, aletlerin sterilize olmalarını sağlıyordum. Bandajları sarma işi de benimdi. Miriam mükemmel bir doktordu ve onunla çalıştığım her an yeni bir şeyler öğreniyordum.

Mayıs ayının başlarında bir doğumdan dönerken yol kenarlarında açan leylaklara bakmak için durduğumda doğum-

günümün yakınlarda olduğunu hatırladım. Sadece birkaç gün kalmıştı. O sırada Doktor David'den Ternopol Hastanesi'nden kaçıışının yarattığı karmaşayı anlatan bir mektup geldi. Herkes paniğe kapılmıştı. Doktor Ksydzof Polonyalı partizanların kilit üyelerinden biri olduğumu söyleyen bir rapor düzenlemiş ama kaçıışından kısa süre sonra Rus askerler tarafından yakalandığımı ve artık Rus hapishanelerinde çürüdüğümü duyurmuştu. Miriam'la ben bu duruma güldük ve kimsenin Doktor David'den şüphelenmediğini duyunca rahatladık. Doğum günümü ve sorunsuz kaçıışımı kutlayabilecektik. Kadehlerimizi tokuşturduk, ardından Miriam hoş bir melodi mırıldanırken birlikte Polka yaptık. Çatıda yuva yapan iki leylek dedikodumuzu yapar gibi ötüyordu.

Svetlana köylerle çevrelenmiş küçük bir kasabaydı ve kısa süre sonra kasabada yaşayanların çoğunu ismen olmasa da sima olarak tanıyordum. Ben Doktor Miriam'ın küçük kuzeni Rachel Meyer'dim ve bana da ona gösterdikleri saygı ve sıcaklığı gösteriyorlardı. Küçük, kirli duvarlı odalarda küçük bebekleri ya da yataktan çıkamayan babaanneleri tedavi ederken kasabalılar önümüzde başlarını eğip bekliyorlardı. Çoğunlukla evdeki tek sandalyeyi bile, oturmamız için bize sunuyorlardı.

Bizimle, sağlık sorunlarından söz etmeleri dışında ender olarak konuşuyorlardı. Çoğu yoksul çiftçilerdi, Svetlana dışına hiç çıkmamış, kasaba sınırlarının dışındaki dünyaya dair hiçbir bilgileri olmayan insanlar. Komünizm köylülerin hayatında hiçbir şeyi değiştirmemişti; önceden de hayatları zordu, şimdi de bir değişiklik olmamıştı. Batıda verilen savaş onlar için hiçbir anlam ifade etmiyordu.

Ama ben farkındaydım. Her gece güneş batarken kalbim batıya kayıyor, Polonya'daki ailem için yas tutuyordum. Miriam'ın sınırsız sevecenliğine ve arkadaşlığına rağmen

evimi delicesine özlüyor, ailemi düşünmeden tek bir gün dahi geçirmiyordum. Polonya'da neler olduğunu öğrenmem mümkün değildi, ayrıca komünist gazetelerde çıkan haberlerin doğruluğuna da güvenmiyordum. Büyük ihtimalle yazdıklarının bir kısmı doğrudu ama neyin doğru neyin propaganda olduğunu nasıl ayırt edebilirdim?

Böylece aylar geçti ve kırsal kesimin yaşantısına uyum sağlamaya başladım: Sabah şafakla beraber uyanmak, bütün gün sıkı çalışmak, basit yemekler ve erkenden uyumak. Yaz zamanı tifo salgını ortaya çıktı ve altı ay boyunca ölümü yoksul halktan uzak tutmakla uğraştık. Sonbahar gelip de tarlalar kehribar rengini aldığıında buğday hasadı yapılmaya başlandı. Ortaliğa, kesilen başakların kokusu ve altın sarısı hâkimdi. Ardından kış çok sert geldi, kısa süre içinde kızakların çanları donmuş yollar üzerinde çalıyordu. Köylüler, komünist görevlilerden gizli Noel'i kutluyorlardı. 1941 gelmişti ve hâlâ Svetlana'daydım. Kar kasabadaki evlerin çatılarını kaplamıştı. Miriam ve ben her zamanki gibi evde oturmuş odun ateşinde ayaklarımızı ısıtıyorduk.

Ocak ayında Doktor David'den bir mektup daha aldık. "Rus ve Almanların işgal nedeniyle ailelerinden ayrılmış olan Polonyalıların baharda sınırı geçebilmeleri konusunda anlaşma yaptıklarını öğrendik. Eğer bu pozisyonda birini tanıyorsan, o kadın ya da adama zamanı geldiğinde işlemleri halledebilmesi için Ternopol'e gelmesini söylemelisin."

"Beni kastediyor Miriam," diye fısıldadım. Ellerimin titremesine engel olmak için avucumdaki fincanı sıkıca tutuyordum. "Beni kastediyor. Eve dönebileceğim!"

"Evet ama Ternopol senin için çok tehlikeli olacak Irushka," dedi elindeki mektubu katlarken. "Hâlâ Kızıl Ordu tarafından aranıyor olabilirsin. Seni tutuklayabilirler."

Ona baktığımda kendisi ve Doktor David için korktuğunu anladım. Yanına gidip yere diz çöktüm. "Miriam, size asla ihanet etmeyeceğimi bilmelisin. Ama gitmeme izin vermek zorundasın. Ailemi bulmak için Polonya'ya dönmeliyim. Lütfen!"

Bir eliyle saçımı okşadı. "Biliyorum hayatım. Ama dikkatli olmalıyız. Çok dikkatli olmalıyız."

Ne kadar heyecanlandığımı anlatabilmem mümkün değildi ama koşa koşa Ternopol'e gidemeyeceğimi de biliyordum. Miriam haklıydı, tehlikeli olacaktı. Her gün gazeteleri dikkatlice okumaya başladık, Doktor David'in gönderdiği haberin doğrulanmasını bekliyorduk. Şubat ayında komünistler, her zamanki kendilerini pohpohlayan üsluplarıyla merhametli Sovyet hükümetinin Polonyalıların ailelerine dönmelerine izin vereceğini duyurdular. Miriam ve ben ayrılışımın gerekçelerini açıklamak için yerel yetkililere bir hikâye uydurmak zorundaydık. Onlara annemin ölüm döşeğinde olduğunu, bu yüzden Ludmilla'ya babamın yanına dönmem gerektiğini söylemeye karar verdik.

Günbegün sınırdaki değişimin resmi olarak duyurulmasını bekledik. Her an her şeyin değişmesi, hükümetlerin kararlarından vazgeçmesi mümkündü. En sonunda beklediğimiz haberle beraber benim gitme zamanım geldi. Mart ayının sonlarında, soğuk bir pazartesi sabahı Miriam benimle beraber tren istasyonuna geldi. Hava o kadar soğuktu ki konuşurken ağızımızdan buharlar çıkıyordu. Svetlana'ya varışımın üzerinden neredeyse bir yıl geçmişti.

"Ne söylediğine, kiminle konuştuğuna dikkat et," diye uyardı Miriam, trenin perona yaklaşmasını izlerken. "Seni burada kalmaya ikna edebilmeyi isterdim. Burada güvende olurdun ama bunun imkânsız olduğunu biliyorum. Sınırdaki dikkatli ol, her an her şey olabilir."

“Biliyorum, inan bana, biliyorum,” dedim ona treni izlemek için diğer tarafa bakarken. Yeniden ona bakmak için başımı çevirdiğimde, gözlerimden yaşlar boşaldı. “Miriam, seni çok özleyeceğim.”

“Güle güle sevgili kuzenim,” diye yanıtladı beni.

Gözyaşlarını saklamak için kompartımanlardan birinin kapısına uzanıp beni trenin içine doğru itekledi. “Güle güle!”

Yüzümü pencerenin camına yapıştırdım, onu gözden kaybetmek istemiyordum. Tren hareket ettiğinde görüntüsü yavaş yavaş uzaklaşmaya başladı, ta ki uzakta küçücük bir nokta haline gelinceye kadar... Sonra doğan güneş her yeri ışıkla doldurdu ve Miriam ışığın içerisinde yok oldu. Miriam’a olduğu kadar Rachel Meyer’e de veda ederek tahta sıraya oturdum.

Irena Gutowna eve dönüyordu. Eve, savaşımaya.

Kapıda

Ternopol'e dönmek zorundaydım. Orada, pazarın kurulduğu yerde benim gibi Polonya kökenli olup Alman tarafına geçmek isteyenler için kayıt alanı kurulacaktı. Gazetede ki ilanda her şey çok basit görünüyordu: İşlemleri tamamlamam gerekecekti, sonra ailemin yanında olacaktım.

Çamurlu Ukrayna tarlaları pencereden geçip giderken trenin tekerleklerinin sesi kulağıma melodi gibi geliyordu: *neredeyse evindesin, neredeyse evindesin, neredeyse evindesin...* Yanımızdan uçarak geçen kargalar gürültüyle kanatlarını çırpı. İlerideki yükleme noktasının başında bir çiftçiyle kamyon tekerleği yüklü bir vagon duruyordu ve onun arkasında raylar ikiye ayrılıp biraz daha ileride yeniden birleşene kadar ikiz yollara dönüşüyorlardı.

Savaş zamanı her şey yavaştı. Tren, geçen askeri konvoylara yol vermek amacıyla o kadar çok yerde durdu ve o kadar fazla rötarda yaşandı ki Ternopol'e varmamız yaklaşık yirmi dört saat sürdü. Tren yavaşlamaya başlar başlamaz yerimden kalkıp durduğu anda kendimi istasyona attım. Treninin altından dumanlar yükseliyordu ve bir anlığına kendimi bir sis bulutunun içinde buldum. Sonra trenden çıkan buhar dağıldı ve artık istasyonu doldurmuş olan kalabalığın ortasındaydım; ellerinde valizleriyle aileler, zamanın yüzlerinde derin çizgiler oluşturduğu yaşlı kadınlar, askerler ve polis köpekleri. Hiç genç erkek yoktu. Kalabalığın arasında yürüyebileceğim kadar hızlı ilerledim.

“Pazar yeri?” diye sordum sokaktaki genç bir kadına.

“Şurada. Bu yolu takip edin,” diye işaret ettikten sonra aceleyle yanımdan uzaklaştı.

Aileme kavuşmaya o kadar yakındım ki! Tek yapmam gereken bazı kâğıtları doldurmak, transit geçiş belgemi almak ve yola koyulmaktı. Kimsenin beni tanımayacağını ve geçen yılki kaçışımın ortaya çıkmayacağını varsayıyordum.

Kalbim heyecanla dolu bir halde taş kaldırımında ilerledim. Sokakta yoğun bir trafik vardı, hava dizel kokusuyla ağırlaşmış ve kaldırım kenarları at pisliğiyle dolmuştu. İlerideki barın açık kapısından sızan bulut halindeki sigara dumanı sis misali önümü kapatıyordu. Koyu renk giysili yaşlı adamların, bar taburelerinde oturup içerek ince kâğıda basılmış gazetelerini okudukları mekânlardan biriydi. Radyoda Rus propaganda şarkılarının kötü bir kaydı çalışıyordu.

Biraz daha ileride insanların sıraya girmiş, sıkıntı içerisinde ağırlıklarını bir ayaklarından diğerine vererek beklediklerini gördüm. Birbirleriyle yorgun seslerle konuşuyorlardı. Onları geçmek için aceleyle üstünkörü korkak bir bakış atarak ilerledim. Orada ter kokusu vardı ve birden fazla bebek hep birden monoton bir biçimde ama çok yüksek sesle ağlıyordu. Sıra birkaç blok boyunca devam ediyordu ve ne kadar hızlı gidersem gideyim sıranın sonunun o kadar çabuk gelmeyeceğini anladığımda adımlarımı yavaşlattım. Kalbim ağırlaşmıştı.

“Bu sıra, batıya geçmek üzere kayıt olmak isteyenler için mi?”

Bu soruyu sorduğum adamdan “hayır” yanıtı gelmesi için dua ediyordum. Ekmek sırası olabilirdi, başka evraklarla ilgili bir sıra olabilirdi, benim istediğim şey dışında herhangi bir şey için olabilirdi.

Ne var ki daha ben sorumu bitirmeden adam başıyla onaylamış ve kollarındaki eski püskü bavuluna daha da sıkı sarılmıştı. “Dünden beri sırada bekliyorum,” diye mırıldandı. “Kahrolası görevliler! Sırf suratımıza tükürmek için her şeyi ağırdan alıyorlar.”

Kendi kendine küfretmeye devam etti, Sovyetlere, Almanlara, herkese küfrediyordu. Dönüp sıranın sonuna gitmek üzere yeniden yürümeye koyulduğum sırada, bu kadar uzun süre bekleyeceksem önce tuvalete gitmenin daha iyi olabileceğini düşündüm. Böylece biraz daha yürüyüp sıranın yılan misali kıvrıldığı köşeden pazar yerine doğru ilerlemeye karar verdim, orada büyük ihtimalle bir tuvalet bulabilirdim.

Paltoma sıkı sıkıya sarınarak yürümeye devam ederken bir yandan da insanların yüzlerini inceliyordum. Tanıdık birilerinin çıkabileceğini düşünmek budalalıktı ama ailemi ve sevdiklerimi görmek konusunda o kadar heyecanlıydım ki gözlerim onları her yerde aramaya başlamıştı, tıpkı aydınlık olduğu için sokak lambasının altında durup paralarını arayan sarhoşlar gibi. En azından buradaki insanlar benim vatandaşlarımdı ve duyduklarım Lehçe kelimelerdi. Bir çocuğun “Tatus” ya da “Mamusia” deyişini her duyduğumda, hasret içime bıçak gibi saplanıyordu.

Köşeyi dönüp pazar yerine vardığımda diğerinden çok daha kısa ikinci bir sıranın olduğunu gördüm. Buradaki sıranın sonunda yer alan masanın üzerinde hem Almanca hem Lehçe yazılmış bir not asılıydı: “Alman Vatandaşları ve Alman Kökenli Polonya Vatandaşları”

İçimde yükselen korku ve heyecan dalgası parmaklarımın uyuşmasına neden oldu. Sarışın ve mavi gözlüydüm, Almanca konuşuyordum ve adım bir Alman ismiydi. Kendimi Alman kökenli olarak yutturabilirdim. Sıranın sonundaki yeri mi alırken yanaklarım alev alevdi. Kendi kendime amacın

aracı haklı çıkartacağını söyledim. Alman kökenli olmadığını *ben* biliyordum ama *onlar* benim Alman kökenli olmadığını bilemezlerdi. Zaten Svetlana'daki bir yılımı herkese yalan söyleyip herkesi kandırarak geçirmiştım. Fazladan bir yalan hiçbir şey ifade etmiyordu ve eve dönmek istiyordum. Eve dönmek istiyordum!

Önümde insanlar ufak gruplar oluşturmuş, birbirleriyle konuşuyor, babavatandaki* akrabalarıyla ilgili komplo teorileri kuruyor, ortalığa isimler atıyor ve Hitler'e övgüler yağıdırıyorlardı. Polonyalılıklarını reddetmelerinin utanç verici olduğunu düşündüm ama sadece rol yapıp yapmadıklarını merak ettim. Belki de benim yaptığım gibi buradan kurtulmak için kendilerine düşen rolleri oynuyorlardı. Belki onlar da evlerine dönebilmek için ne gerekiyorsa yapmaya kararlıydılar. Yeniden Polonyalı olabilmek için Almanmış gibi davranmak zorundaydık.

İki saatten kısa sürede kayıt masasına varmışım. Saçlarımı açmış, ortaokulda öğrendiğim Almancayı hatırlamayı umuyordum. Masada bir Rus bir de Alman görevli vardı. Rus'u görmezden gelip doğrudan Alman görevliye hitap ettim.

"*Guten Tag, Herr Leutnant,*" dedim, aksanımı da olabildiğince Almanlarınkine benzetmeye çalışarak.

Kafasını kaldırıp bana baktıktan sonra Almanvari görünüşümden etkilenmiş olacak ki babacan bir tavırla bana gülümsedi.

"*Guten Tag Fräulein.* Yalnız mısınız?"

"Evet," diye devam ettim Almanca. "Ailemden ayrı düş-tüm, Oberschlesien'deler. Onlara kavuşmak için sabırsızlanıyorum."

"Oberschlesien?" Görevli, masadaki listeyi taradı. Oberschlesien yeniden Almanya'ya dahil edildi. Burada seni Po-

* Almanya - Fatherland.

lonya hükümetine kaydettirebiliriz ya da Polonya'dan ne kaldıysa. Bir kere oraya vardın mı Almanya sınırını geçmek için devam edebilirsin."

Kalbimin bir taşla ezildiğini hissettim. Kozlova Gora, Almanya tarafından yutulmuştu. Konuştuğum zaman sesim yüksek ama titrekti. "Anlıyorum. Kaydolmak uzun sürer mi?"

"Olabildiğince hızlı halledeceğiz. Adın?" diye sordu.

"Irena Gut."

Başka bir görevli söylediklerimi yazıyordu; ayrıca yaşımı, ailemin adresini ve Sovyet tarafında sıkışıp kalmış olmamın nedenini sordular. Ardından ilk görevli başını salladı.

"Güvenli yolculuklar Fräulein Gut."

Ve bu şekilde her şey tamamlanmıştı. Bu kadar kolay olduğuna inanamıyordum. Yürürken her an geri çağrılacağımdan korktuğumdan ellerim, yüzüm hâlâ karıncalanıyordu. Ama kimse beni geri çağırmadı.

Yeniden bir sıranın sonunda durdum. Ulaşım ile ilgili işlemlerin halledileceği sıraydı bu. Alman kökenli olmayan ya da olduğunu bildirmeyen Polonyalıların oluşturduğu sırayla benim olduğum sıra aynı binaya giriyordu. Polonyalılarla birlikte olmayı istediğime karar verdim. Ne de olsa Alman kökenli grupla birlikte gidersem Almanya'ya gönderilme ihtimalimin olup olmadığını bilmiyordum. Almanya tarafından işgal edilen Polonya'ya gitmeyi uman grupla birlikte beklememin daha güvenli olacağını düşündüm.

Asıl yapmak istediğim olabildiğince çabuk Radom'a dönmek ve teyzem Helen Pawlowska'dan Oberschlesien'de Kozlova Gora'nın durumunun nasıl olduğunu öğrenmekti; ailem orada mıydı bilmiyordum, eğer oradalarsa onlara ulaşmayı deneyecektim. Eğer değilse nefret ettiğim Almanya'ya gitmenin de âlemi yoktu. Bir kere ailemin nerede olduğunu öğrendim mi, yoluma devam edebilirdim.

Elbette, teyzemi bulabileceğimi ve onun aileme neler olduğunu bileceğini varsayıyordum.

Diğer sıraya karışabilmek için nazikçe gidip, "Bu sıraya geçebilir miyim?" demek mümkün görünmüyordu. Her tarafta insanları gözetleyen askerler vardı. Milim milim binaya yaklaşıyorduk. Meydanda soğuk bir rüzgâr esiyordu, herkes yorgun, üşümüş, aç ve sinirliydi. Dudaklarımı ısırıp diğer sıraya bakarak bekledim.

Aniden Polonyalı gruptan bir kadın bayıldı ve çevresindekiler sırayı bozarak onun çevresine toplandılar. Birçok kadın ona yardım etmek için ileri atıldı. Kendimi onların arasında koşarken buldum. Düşen kadının yanına varıp diz çöktüm, ona yardım eden kadınların arasına karıştım. Alman kökenlilerin sırası o an askerlerin bacaklarından oluşan bir ormanın ardında kalmıştı. Ayağa kalkıp Polonyalı gruba karıştım, üstümdeki tozla beraber, takındığım Alman kimliğini de üzerimden silkeledim.

Ufak bir kız çocuğu meraklı gözlerle bana baktı, gözlerinde erken olgunlaşmış olduğunu belli eden bir bakış vardı. Parmağımı dudaklarıma götürerek sus işareti yaptıktan sonra ona arkamı döndüm. Kalbimin atışları nispeten yavaşlamıştı.

Burada, daha uzun bir bekleyiş, başka bir masa ve daha fazla görevli vardı. Miriam'ın verdiği parayla Radom'a bilet aldım. Biletimde trenimin saati yazılıydı: Akşam sekiz. Elime tutuşturdukları pasaporta, Alman işgali altındaki Polonya'ya geçişimi sağlayacak kâğıt parçasına baktım. Rüzgâr binaların üzerinden tüm şiddetiyle esiyordu. Bir an o kâğıt parçasını kaybedeceğimden korkarak onu iki elimle birden sıkıca kavradım.

Elbisemin cepleri yoktu. Ufak bir el çantam vardı ama hırsız ve yankesicilerden korkuyordum. Kâğıdı saklamak için

aklıma gelen en güvenli yer sutyenimin içiydi. Çok zayıf ve ufak olduğum için daha önce hiç sutyen giymeye gerek duymamıştım ama Miriam, yola çıkmadan önce kaybolmuş zavallı bir yetime benzemeyeyim diye içine pamuk doldurarak giymem için bir tane vermişti.

Dinlenme odasına doğru aceleyle yürüdüm ve değerli geçiş belgesini göğsümün üzerine yerleştirdim. Daha da güvenli olması için belimdeki kemeri iyice sıktım. Böylece aşağı düşme ihtimali de olmayacaktı. Artık tren istasyonuna gitmeye hazırdım.

Ama henüz öğle üzeriydi ve trenin yola çıkış saatine kadar epey vaktim vardı. Şehirde dolaştım, satılacak çok az şeyi kalmış olan dükkânların vitrinlerine baktım, panolar-daki haberleri okudum. Seret Nehri'nin üzerindeki bir köprüde çamurda debelenen ördekleri izledim. Güneşin zayıf ışıkları nehir kenarında oynaşıyordu. Köprünün taşlarına dokunarak nasıl işlendiklerine bakıyor, bir taraftan nehre çakıl taşları atıyordum. Karnım gurulduyordu. Yeniden şehir merkezine doğru ilerleyip bir park bularak banklardan birine oturdum ve zayıf bahar güneşinin ışığında sabırla beklemeyi denedim. Çevremde çiçek tohumlarının ekilmesi için hazırlanmış tarhlar vardı ama aylardır boş durdukları belliydi. Parkın kasvetli havası içimi ürpertiyordu. Uzaklardan bir yerden gelen Rusça konuşmayı belli belirsiz duyuyordum. Ne dendiğini anlamak için dikkatimi toplamaya çalıştım.

"Rusya Ana, bizi kapitalistlerden kurtardığı için ne kadar şanslıyız! Artık herkes birbiriyle eşit, başkandan en vasıfsız işçiye kadar!"

Olağan komünist propagandasıydı ama boş parkın ortasında kimin durup da bu propagandayı yaptığını merak ettim. Tam sesi takip etmek için banktan kalkmak üzerey-

dim ki yolda bana doğru gelen iki Rus askeri gördüm. Botlarıyla zemine sesleri duyulacak kadar sert adımlarla basıyorlardı.

Yanımdan geçerken bana baktılar. Yanaklarım kızardığı için başımı önüme eğdim. Benimle flört etmek için uğraşmalarını istemiyordum. Duraksamadan yanımdan geçtiklerinde içim rahatlasa da garip bir ürperti bedenimi kapladı. Askerlerde bana tanıdık gelen bir şeyler vardı. Onlarla tanışmış olabileceğim tek bir yer olduğunu biliyordum: Ternopol Hastanesi. Banktan fırlayıp adımlarımı olabildiğince hızlandırarak parkın çıkışına yöneldim.

Düşüncelerimi toplamaya çalışıyordum. Beni tanımışlar mıydı? Bu kadar dikkatsiz olduğum için kendime kızdım. Neden bütün Ternopol'ü dolaşıp kendimi herkese göstermiştim sanki! Kafam hiç çalışmıyor muydu benim? Kendi güvenliğimden daha fazlası tehlikedeydi: Doktor David ve Miriam'a onları tehlikeye atmayacağıma söz vermiştim.

Takip ettiğim ses artık iyice yükseldiği halde kimseyi görmüyordum. En sonunda sesin Lenin heykeline bağlanmış bir hoparlörden geldiğini anladım. "Ne kadar şanslıyız!" diye aynı sıkıcı ses tonuyla baştan başlamıştı. Yukarıda, heykelin omuzlarında kara gözlerini dikmiş bana bakan iki güvercin vardı.

Sanki heykel beni izliyormuş gibiydi, eve ulaşabileceğimi düşündüğüm için benimle dalga geçiyordu. Öfkeyle omuz silkip arkamı dönerek yanımdan geçen iki askerin beni izleyip izlemediklerine baktım. Göğsüme dokunarak geçiş belgesini tenimde hissettim, trenimin topu topu birkaç saati kalmıştı. Tren istasyonuna varabilirsem kalabalığa karışıp izimi kaybettirebilirdim. Kendime hâkim olacak ve başka insanların hayatlarının da bana bağlı olduğunu hatırlayacaktım.

Arkamdaki ayak seslerini duyuyordum ve döndüğümde bir Rus birliğinin biraz önce oturduğum banka doğru ilerlediğini gördüm. Midem bulanmaya başladı. Yavaşça, dikkatleri üzerime çekmemeye özen göstererek parkın kapısına doğru ilerledim. Tıpkı devekuşu gibi kafamı öne eğmiş, görülmemek için dua ediyordum.

Derken tozlu zeminde, görüş alanıma asker botları girdi. Durdum, kafamı kaldırdığımda başka bir Rus devriyesi karşımdaydı. Askerler yüzüme bakıyordu.

Arkamdaki hoparlörden ses bütün haşmetiyle yükseldi, "Rusya Ana bizi kapitalistlerden kurtardığı için ne şanslıyız!"

"Bu taraftan," diyerek beni kolumdan tutup sürükledi. Ve beni aralarına alıp parkın kapısından çıkarttılar.

Kalbim Yaralı Bir Kuş Gibi

Komiserlikte küçük, penceresiz bir odaya konuldum. Tavan-
dan sıradan bir ampulün sallandığı odamda, mobilya adına bir
iskemleyle bir masa dışında hiçbir şey yoktu, sorgu odalarıyla
ilgili filmlerde gördüğünüz ne kadar klişe varsa hepsi yerli ye-
rindeydi. Korkmuş olmama karşın çevreme belirgin bir yaban-
cılaşıma hissiyle bakıyordum: Bir parçam bunun gerçek oldu-
ğuna inanamıyordu, ben bu sahnede olamazdım.

Korkum kısa sürede beni yeryüzüne indirdi ve her şeyin ne
kadar gerçek olduğunu hissetmemi sağladı. İskemleye oturup
dizlerimi titrememeleri için birleştirerek bekledim. *"Ojcie nasz,
Który jestes w niebie, swiecz sie Imie Twoje.."* Tekrar tekrar Ba-
bamız Modlitwa Panska'nın sözlerini mırıldandım. Parmakla-
rıyla Ave Mariaları saydım ama ne zaman koridorda bir ses
duysam ya da binanın bir yerinden garip bir ses yükselse do-
nup kalıyor ve dualarda kaldığım yeri unutuyordum. Saatler
geçti, sanırım. Emin olmam mümkün değil.

En sonunda kapı açıldı ve iki gardiyan onları izlememi
söyledi. Komiserin ofisine giderken sağa sola bakmaya cesa-
ret edemedim. Kapalı kapıların ardında hangi korkunç işken-
celerin yapıyor olabileceğini ya da benim için neler planla-
dıklarını bilmiyordum. Yabancılaşma hissi gelip gidiyordu:
Bir an her şeyi dışarıdan izleyen bir gözlemciydim, bir an
sonra altımı ıslatacak kadar çok korkuyordum.

Ofisten içeri girdiğimde parkta tanıdığım iki askerin de
odada olduklarını gördüm. El çantam komiserin masasının

üzerindeydi. Masanın arkasındaki duvarı Stalin'in resmi kaplıyordu.

"Bu kız bir casus. Adı Irena. Hastanede çalışıyordu," dedi askerlerden biri ben içeri girer girmez.

Rahatsız edici ölçüde Stalin'e benzeyen komiser onlara çıkmalarını söyledi. Selam verip çıktılar. Ellerim vücudumun iki yanına yapışmış olarak hazır olda bekledim. Soğuktan donarak ölmek üzereymişim gibi tir tir titriyordum.

"Ceketini çıkar," diye emretti komiser.

Ceketimin düğmelerini açarken ellerimin titremesini engellemeye çalışıyordum. Çıkardığım ceket gardiyanlardan birine uzattım. Ceket aradı. Kocaman elini ceplerden birine sokmasıyla kumaşın yırtılma sesini duydum.

"Diğer ceplerini boşalt," dedi komiser duygusuz bir sesle.

"Başka cebim yok," diye yanıtladım.

"Silahın nerede?"

Durumun saçmalığına neredeyse gülecektim ama hâlâ korkuyordum. "Silahım yok. Hiçbir zaman da olmadı. Ben silahı ne yapayım ki?"

Komiser, gardiyanlardan birine bakarak çenesiyle beni işaret etti. Adam hemen üzerimi aramaya koyuldu. Elleri vücudumda dolaştıkça utançtan yüzüm kızarıyordu. Geçiş kâğıdım hâlâ sutyenimin içindeydi, ama trenim çoktan ben-siz yola çıkmış olmalıydı.

"Şimdi bazı soruları yanıtlayacaksın."

"Ama hiçbir şey..."

"Otur!"

Masanın üzerindeki lamba bana çevrildi, yalnızca yüzümde parlıyor ve odanın geri kalanını karanlığa boğuyordu.

Bana adımı, nereli olduğumu, neden Ternopol'e geldiğimi, nasıl olup da hastanede çalışmaya başladığımı sordular. Kötü bir yalancı gibi her yanıtta tereddüt ettim ama sürekli

olarak doğruyu söylediğime yemin ediyordum, üstelik doğruyu söylüyordum.

"Şimdi hangi örgütle bağlantın var? Bize doğruyu söyler-sen işler senin için daha kolay olur. Partizanların planları ne?" Işığın arkasından bana bağınıyordu.

"Ben yalnızım, tamamen yalnız," dedim. Midem kasılı-yordu. "Hiçbir şey bilmiyorum."

O, sorularını tekrarlayıp dururken askerlerden biri de söy-lediklerimi kelimesi kelimesine not alıyordu. Titremesini durdurmak için elimi çeneme dayadım. Sorular hep aynıydı: Partizanlar nerede? Onları kim yönetiyor? Ne planlıyorlar? Bana inanmadıklarını bildiğimden ağlamaya başladım, onla-rı masumiyetime inandırmak mümkün değildi. Komiser, Doktor Ksydzof'un yaydığı hikâyeye takılıp kalmıştı. Benim hastaneye yerleştirilmemin büyük bir planın parçası olduğuna inanıyordu. Ona göre tecavüze uğramam da uydurduğum hikâyenin parçasıydı.

"Bana tecavüz ettiler," dedim hıçkırarak. "Sizin askerleri-niz. Bana tecavüz edip beni dövdüler."

En sonunda komiser ellerini masaya vurarak sandalyesini arkaya itti. "Onu götürün," dedi. "Daha sonra tekrar deneriz."

Başka bir hücre. Bir karyola ve bir battaniye. Yatağa uzan-dıktan sonra zihnimden, dualardan parçalar geçerken uyku-ya daldım. Sonra uyandırıldım ve yeniden sorgulanmak üze-re komiserin ofisine götürüldüm.

Partizanlar neredeydi, planları neydi? Beni Sibirya'ya gön-dermekle tehdit ettiler, işkence etmekle tehdit ettiler. Işığın parıltısında konuşan ufacık bir nokta gibi hissettim kendimi. Bir şey sakladığımdan emindiler ki saklıyordum da: Doktor David'den ya da Miriam'dan hiç bahsetmedim. Ama yüzüm-den yalancı olduğum belli olmuş olmalı ki sorgulama saatler-ce devam etti.

Anlattığım hikâyeye inanmadıkları belliydi, öyle ki anlatıklarım bana bile inandırıcılıktan uzak gelmeye başlamıştı. Bir yıllık yokluğumu, yemek karşılığında çalışıp ahırlarda uyuyarak köyden köye yolculuk ettiğim şeklinde açıklamak gerçekçi değildi. Yeniden kâbuslarla dolu bir uyku çektiğim hücreme götürüldüm ve yeniden sarsılarak uyandırılıp sorgulamaya götürüldüm.

Sabah olduğunda yorgunluktan ölüyordum. Gardiyanlar beni komiserin ofisine götürdüklerinde onu sosis ve yumurta yerken bulduk. Yumurtalarını öyle büyük bir iştahla yiyordu ki inanmadım. Son yemek yiyişimin üzerinden yüzyıllar geçmiş gibiydi.

"Aynı hikâyeyi tekrarlamak mı istiyorsun yoksa ekleyeceğin bir şeyler var mı?" diye sordu ağzı dolu bir halde. Yumurtanın sarısı bıyığına bulaşmıştı. Onun yemek yiyişini izlemekten ve yemeğin kokusundan midem bulandı ama gözlerimi tabağından alamıyordum. Tabağın yan tarafında kırmızı parlak bir elma vardı.

"Hikâyene eklemek istediğin bir şey var mı?" diye sordu, tekrar bıçağıyla sosisi bölerken.

"Hastaneden Doktor Ksydzof bana tecavüz etmek istediği için kaçtım," derken zar zor yutkunuyordum. "Size bunu söyledim ve bana inanmadığınızı biliyorum ama gerçek bu."

Çatalını ve bıçağını kenara koydu, bir kâğıda ağzını sildi. Sonra da kâğıdı bana fırlattı. "Doktorun anlattığı hikâyeye farklı. Kime inanmamızı bekliyorsun?"

"Doktor Ksydzof," dedim.

Homurdandı sonra da çatalı alarak gardiyana beni götürmesini işaret etti. Ne kadar zaman geçtiğini ya da ne kadar zamandır orada olduğumu kestirmek benim için imkânsızdı. Hangi günün hangi saatinde olduğumuzu dahi bilmiyordum. Komiser kahvaltı ediyordu ama çevremdeki her şeyin

gerçekliğinden şüphe etmeye başlamıştım. Sosis ve yumurta yiyor olması, sabah olduğu anlamına gelmezdi ve öyle olsa bile hangi sabah olduğunu bilmiyordum.

Bir ara bana çay ve ekmek getirdiler. Kurt gibi yemeğin üzerine atladıysam da hızlı yediğimden kısa süre içinde midem bulandı. Elimle ağzımı kapatıp gözlerimi kısıarak kendimi kusmamaya zorladım. Yemeği yuttum, kusacak gibi olduğumda midemden ağzıma gelen sıvıyı da yuttum.

Bir kere daha komiserin ofisine sürüklendim. Bu sefer bir şeylerin değiştiğini hissediyordum. Bana bir iskemleye oturmamı işaret etti ve önüme bir bardak sıcak çay koydu. Bardağı alıp ellerimle sıkıca kavradım. Çayımı yudumlarırken gergin bakışlarla komiseri izliyordum.

Şaşırtıcı biçimde, adam gülümsedi. "Biliyor musun, sana inandığıma karar verdim," diye başladı. Ellerini masaya koyup bana yaklaştı. "Genç ve güzelsin, tamamen savunmasız. Sana yardım etmek isterim."

Çay boğazımda kaldı. Söylediklerinin tek kelimesine bile inanmıyordum. Bu yeni tavırlarına eskilerine inandığımdan daha fazla inanmıyordum.

"Yakınlarda sana yardım edebilecek arkadaşların olmalı. Hastaneden kaçtıktan sonra birisinin yanında kalmış olmalısın..." Ses tonu soru sorar gibiydi.

Elimde çayla kalakaldım. Ne söylemem gerektiğini bilmiyordum. Beynim pelte gibiydi ve ağzımdan kelimelerin çıkması uzun zaman aldı.

"Biz neler olduğunu çözmeye çalışırken yanında kalabileceğin birileri olmalı," diye devam etti komiser. "Doktor Ksydzof, Moskova'da ama yakında dönecek ve o zaman bütün parçaları birleştirebileceğiz. Bu arada gidip arkadaşlarınla kalabilir ve bir süre dinlenebilirsin. Buradaki konaklama koşullarının genç bir kadın için pek... pek rahat olmadığını biliyorum."

Çayımı üfledim. "Bir kız biliyorum," dedim sakince. Cümleler ezberlediğim repliklermişçesine ağzımdan döküldü. Nereden geldiklerini bilmiyordum. "Adı Lakla."

"Öyle mi?" dedi yeniden öne eğilerek. "Bu gece onunla kalmak ister misin?"

Zihnimden bir sopanın peşinden suyun içine dalan ve sonra güneşe çıkıp silkinerek suları etrafa sıçratan köpeğim Lakla'nın görüntüleri geçti. "Çok isterim," dedim.

Komiser gülümseyerek arkasına yaslandı ve bir kalemin kapağını açtı. "Bana onun soyadını ve adresini ver, biz de seni ona götürelim."

Masanın arkasındaki Stalin resmine baktım. Kendimi bir tiyatro oyunundaymışım gibi hissediyordum ya da belki başka birinin repliklerini söylüyormuşum gibi. "Soyadını hatırlamıyorum komiser, onu o kadar iyi tanımıyorum. Sokağın adını da bilmiyorum." Sinirlenmeye başladığını fark edince hızlandım. "Siz de bilirsiniz, oraya nasıl gideceğinizi bilirsiniz ama sokağın adını bilmezsiniz."

Komiserin arkadaş canlısı tavrı tamamen değişti. Irena Gutowna'dan aldığı küçük ipucuyla partizanların inine ulaşmayı umuyordu. Şimdiyse kendi tuzağına düşmüştü.

"Beni aptal mı zannediyorsun?" diye bağırdı.

Gözyaşları, gerçek gözyaşları akıyordu yanaklarımdan. "Özür dilerim, kafam o kadar karışık ve o kadar yorgunum ki sokağın adını hatırlamıyorum. Ama yolu bulabilirim."

Bana uzun uzun baktı. Yaşlar gözlerimden silemeyeceğim kadar hızlı akıyorlardı. En sonunda ayağa kalktı ve kapıyı açıp gardiyanı çağırdı.

"Bayan Gutowna ile gideceksin. Yolu biliyor. Ve sen," diye ekledi aniden bana dönerek, "sabah sekizde buraya dönmüş olacaksın."

"Evet efendim," diye söz verdim. Oradan çıkmak için ne isterse söz verebilirdim.

Ofisten dışarı çıktım ve beni kapıya kadar geçirip koridor-
da ilerleyişimi izledi. Kâbus dolu saatler geçirdiğim odanın
önünden geçtik ve güvenlik kapısını aştıktan sonra dış kapı-
ya ulaştık.

Parlak ay ışığı sokağı aydınlatıyordu. Görünürde tek
bir insan bile yoktu. Pencerelerden bile tek tük ışık sızıyor-
du. Sokağa çıkma yasağı başlamıştı ve Ternopol ölü bir şe-
hirdi.

“Sanırım, sanırım bu taraftan,” diye işaret ettim gardiyana
sağa dönerken.

Ayak seslerimiz binalarda yankılanıyor, gölgelerimiz önü-
müzden yürüyordu. Ne yapmam gerektiğini düşünerek bir
sokaktan saptım, sonra bir diğerinden, bir diğerinden... Üşü-
düğüm için ellerimi ceketimin ceplerine soktum.

“Nereye gittiğini bildiğinden emin misin?” diye sordu
gardiyan, bir sinagogun önünden geçerken.

“Evet, anlarsın ya, tanıdık binaları takip etmek zorundayım
ve bu kadar zaman aldığı için üzgünüm ama... Ah, işte geldik!”

Önümüzde, karanlığın ortasında üç katlı bir bina yükseli-
yordu. Arkasında üzerinde tek tahtası eksik bir çit vardı. Gar-
diyan, kafasını kaldırıp binaya baktı, kapısındaki numarayı
not etti.

“Teşekkür ederim,” dedim aceleyle. “Teşekkür ederim.
Burası. Arkadaşım burada yaşıyor. Yarın dönmüş olurum.”

Elimi kapı koluna koydum. Gardiyanım dönüp gitmeden
önce son bir bakış attıysa da oyalanmadı.

“Aptal,” dedim kısık sesle. Köşeyi döndüğü anda, kapının
önünden fırlayıp çitte gözüme kestirdiğim boşluğa gittim. Çi-
ti geçerek karanlık arazi boyunca koştum. Ayağım yere atıl-
mış bir tenekeye takılınca ses karanlıkta çan misali yankılan-
dı. Durmadım, önüme çıkan ikinci çiti de aşım bir araziye da-
ha geçtikten sonra elimden geldiğince hızlı koşarak dar bir

sokağa ulaştım. Bir evin arka kapısı açıldı. Yaşlı bir adam dışarıda neler olduğuna bakmak için kapı önüne çıkmıştı.

“Tren istasyonu?” diye sordum.

Şaşırarak yerinden sıçradı. Gölgelelerin arasından çıktım. Tek söz etmeden parmağıyla sokağın aşağısını işaret etti. Yeniden koştum. Karanlık bir sokağa saptığımda nefesimi düzenlemek için yavaşlayıp gölgelerin arasına saklandım. Sokağa çıkma yasağı olduğundan dikkatli davranmam gerektiğini biliyordum. O sırada istasyonun yakınında olduğunu bildiğim kilisenin silueti gözüme ilişti ve içimi bir rahatlama duygusu sardı. Birkaç dakika sonra bekleme salonundaydım.

İnsanlar her yana yayılmış uyuyorlardı, banklarda, platformda, eşyalarına sarılmış olarak yerde. İplerle bağlanmış kutular yastık, ceketlerse battaniye yerine geçiyordu. Peronun ucunda iki Alman görevli sigara tütürüyordu. Elbiseimin içine elimi sokup geçiş belgemi yokladığımda ellerim titriyordu. Onlara doğru yürürken kendimi toplamaya çalıştım. Günler süren sorgulamanın ardından nasıl göründüğümü bilmiyordum.

“Beyefendi, acaba bana yardımcı olabilir misiniz?” diye sordum, geçiş belgemi çıkartırken. “Soğuk aldığım için evden çıkmadım ve cuma günkü trenimi kaçırdım. Ne yapabilirim?”

İki görevli de belgemi inceledi ve biri, sigara dumanını üfleyerek beni yanıtladı. “Şanslısınız Fräulein. Trenler iki gün rötar yaptı. Sizin treniniz henüz yola çıkmadı. Sabah beşte çıkacak.”

Kollarımdaki tüyler diken diken oldu. “O trene binebilir miyim? Eve dönebilir miyim?”

“Eve dönün, Krakov’a gidip pazar yerinde Çingenelerle dans edin, ne isterseniz onu yapın, küçük hanım.”

Aldırış etmediklerini gösteren bakışlarla beni süzerek güldüler. Elinde geçiş kâğıdımı tutan, önce onu bana uzattı, son-

ra ben uzanınca geri çekti ve ikisi birden yeniden güldüler. Kalbim tuzağa düşmüş küçük bir kuş gibi çırpınıyordu.

“Al bakalım,” dedi en sonunda kâğıdı almama izin verirken.

Elimi uzatıp yakaladım. Trene binene kadar onu hiç elimden bırakmayacaktım. Neredeyse evdeydim: Nefret ettiğim Sovyetlerden ve Kızıl Ordu askerlerinden kurtulup Radom’a dönmemi hiçbir şeyin engellemesine izin vermeyecektim.

Ne yazık ki Almanları hesaba katmamıştım. Trende batıya doğru yolculuk ederken yüzlerimizi kirli camlara dayadık ve herkes nefes alamayacak hale gelene kadar kahkaha attı. Ama Sovyet kontrolündeki topraklardan Alman kontrolündeki Polonya’ya geçerken trenimiz durduruldu ve silah zoruyla dışarı çıkartıldık. Çoğumuz şaşıramayacak ya da karşı çıkamayacak kadar korkmuştuk ve güneşin altında beklerken çevredeki dikenli telleri gördük. Kadınların çoğu çığlık attı, çocuklar ağlamaya başladı.

“Karantina için, sizi gidi aptallar!” dedi bir asker. “İğrenç Rus hastalıklarını yaymanıza izin veremeyiz.”

Diğerleriyle birlikte ilerlerken mideme bir yumruk yemiş gibi hissettim. Ne beklememiz gerektiği konusunda hiçbir fikrimiz yoktu: Karantina kampında yapılan aşağılamalar nefesimin kesilmesine neden olmuştu: denetlenmek, dezenfekte edilmek, ayrı tutulmak, hakaretler.

Kampa varışımızdan birkaç saat sonra, dedikodular önce yavaş yavaş ardından hızla etrafta dolaşmaya başladı. Geldiğimiz zaman kadınlardan ayrılmış olan erkeklerin sünnetli olup olmadıkları kontrol ediliyordu; sünnetliler, yani Yahudiler götürülüyorlardı. Nereye? Neden? Geri gelecekler miydi? Kimse bilmiyordu.

Her gün çamur içindeki bahçede toplanarak komutanın uyarı ve tehditlerini dinlemek zorunda kalıyorduk. Üçüncü

Reich'in düşmanları cezalandırılacaklardı. Dikenli tellere ya da askerlere yaklaşmak yasaktı. Oda ve konaklama masraflarımızı (barakalarda tahta ranzalar ve patates) karşılamak için çalışmak zorundaydık. Hitler'in bize yolladığı "hoş geldiniz" mesajı açıktı: Ya itaat edin ya da acı çekin.

Bir gün kamptaki hayat karşısında tüm direncim kırıldı, mutfaktaki görevimi yerine getirmek için yatağımdan kalkmadım. Saniyeler geçmeden bir asker başıma dikildi. "Aufstehen!" diye bağıırıyordu.

Üzerimdeki ince battaniyeyi çekip aldı ve Almanca sızlandım: "Nein! Ich bin krank!" Hayır, hastayım.

Asker donup kaldı ve bana daha yakından baktı. "*Warten sie, Fräulein.* Burada bekleyin. Alman olduğunuzu bilmiyordum, hemen doktoru çağıracağım."

Bir revirin olması olağanüstüydü. Kampın sağlıksız, aşırı kalabalık koşullarında ortaya çıkan gripten muzdariptim. Alman karantina kampının işe yararlığı buraya kadardı. Biz revirdekiler sorunlu hastalar olmamayı öğrenmiş, doktor ve hemşireleri olabildiğince az rahatsız etmeye alışmıştık. Polonyalıları tedavi etmekten hoşlanmadıkları her hallerinden belliydi. Öylece yatıp olabildiğince çabuk iyileşmeye çalışıyorduk. Ben hasta yatağımdan çıkabilecek hale geldiğimde aylardan neredeyse nisan olmuştu. Zayıftım, duyularım rahatsız edici ölçüde keskinleşmişti. En yumuşak dokunuş bile yerimden sıçramama neden oluyordu. Işıklar daha da parlak, sesler aşırı yüksek geliyordu.

En sonunda bana yeni belgeler ve tren bileti verdiler. Bu sefer trene biner binmez Kutsal İsa ve Meryem'e beni korumaları ve Radom'a varmamı sağlamaları için dua ettim. Vagonumuz aslında hayvan taşımada kullanılan vagonlardandı. Yeniden batıya doğru yola koyulduğumuzda artık yüzlerimizi panolar arasındaki dar aralıklara gömüyor, Po-

lonya kırsallarının temiz havasını içimize çekmeyi deniyorduk. Tahtalar arasından rüzgârda sallanan mor leylakları gördüğümde güleyim mi ağlayayım mı bilemedim. Hasta olduğumdan beri çok sık ağlıyordum. O an, plakalar arasında vatanımı izlerken yaşlar gözlerimden nehir misali akıyordu...

Sürgünde geçen iki yılın ardından yeniden Radom'a ayak bastığımda şehri değişmiş buldum. Öncelikle, tanıdığım hemen her şey bombalarla yok edilmişti; apartmanlar, okul, her şey harabe halindeydi. Boş alanlarsa taş yığınlarıyla dolmuştu. Sadece fabrikalar çalışıyor görünüyordu, bunu da görüşmelerinden değil bacalarından tüten kara dumandan anlıyorsunuz. Ayrıca bütün sokaklara Alman adları verilmişti yani yolumu hafızama güvenerek bulmak zorundaydım.

Kör bir kadın gibi parmaklarımı binaların yüzeylerine dokundurarak yavaşça yürüdüm. Şu yıkıntıdan sağa dön, Wawel Oteli'nden kalanlar mı? Ve artık adı Hermann Göring Strasse olan sokaktan ilerle. Gittikçe daha da fazla kaybolarak olduğum yerde dönüp durdum. Almanlar sokaklara yeni isimler vermiş ama yaptıkları yıkımın tek bir parçasını dahi onarmamışlardı.

"Kaybolmuş görünüyorsunuz genç bayan. Sizi bir yere bırakmamı ister misiniz?"

Dönüp at arabasının üzerinden beni izleyen kalın gri kaşlı adama baktım. İki atı toynaklarını yere sürtüyor ve burunlarıyla gürültülü biçimde nefes alıp veriyorlardı.

"Size ödeyecek param yok bayım," diye yanıtladım onu.

"Bugünlerde çok az insanın parası var, önemli değil." Yanını işaret etti. "Hadi, oturun. Nereye gitmeye çalışıyordunuz?"

Hâlâ bir o yöne bir öteki yöne bakıp nerede olduğumu kestirmeye çalışıyordum. "Teyzemin yaşadığı sokağın yeni adını bilmiyorum..."

"Eski adını söyleyin. Ben hayatım boyunca bu şehirde yaşadım. Birkaç ismi değiştirerek burayı bir anda Almanların yapamazlar." Bu sözleri söyleyerek atların dizginlerini çekti ve ilerlemeye koyulduk. Yol boyunca benimle sohbet etmeyi sürdürdü. Güzel kızı Zofia ve oğlu Tadeusz için üzülüyordu. Bir süre sonra çevredeki yapılar tanıdık görünmeye başlayınca vücudumu bir titreme aldı.

"Bu kiliseyi tanıyorum," dedim kolunu tutup. "Teyzemin evi çok yakın! Ama ya orada değilse? Ya ailemi bulmak için tek başıma Almanya'ya gitmek zorunda kalırsam ve..."

"Her şey sırasıyla. Her şey sırasıyla."

Sokağa girdiğimizde tümsek ve çukurlar yüzünden eski at arabası gıcırıyor, bizse oturduğumuz yerde zıplayıp duruyorduk. Teyzemin evi nihayet görüş alanımıza girmişti. Kapıda siyah kıvrıkcık saçlı bir kız duruyordu. Bana bir bakış atıp koşarak eve girdi.

"Irena! Irena!" diye bağırıyordu. "Irena geldi!" Kapı sonuna kadar açıldı ve bağırmayı sürdürerek yeniden dışarı fırladı.

Vücudumdaki tüyler elektrik çarpmışçasına dikilmişti. "Bronia!" diye fısıldadım. "Bu, küçük Bronia!"

Gözlerimden yaşlar boşaldı. At arabasından inerken az kalsın düşüyordum. Ben kapıya doğru ilerlerken arabanın yeniden yola koyulduğunu hayal meyal duyduğumu hatırlıyorum. Telaşlı ve heyecan içerisinde, hatta dünyadan kopmuş haldeydim. Evden bir çılgılık geldiğini duyup kafamı kaldırdığımda kapıda beliren Mamusia ve Tatus'u gördüm.

Kalbim, tuzaktan kurtulmuş küçük bir kuş gibi gökyüzüne yükseldi.

II. Bölüm

Kanatlarımı Bulmak

Mutlu Olabileceğimi Düşündüğüm Zamanlar

Bugüne kadar en mutlu olduğunuz zamanı düşünün, diyebilirim ki o gün ben daha mutluydum. Birbirimizi öperken gözyaşlarımız birbirine karıştı. Annem, babam, kız kardeşlerim Marysia, Bronia ve Wladzia. “Janina?” diye sordum, babamın elini tutarken. “Janina nerede?”

“Bir restoranda iş buldu,” dedi annem saçlarımı okşayarak. “O da gelir birazdan.”

Ağlaşıp birbirimize sarılmaya devam edip güldük. Wladzia’nın bukleleriyle oynarken mendilim olmadığı için sürekli burnumu çekiyor ve dayanamaz hale gelince de elimin tersiyle siliyordum. Hep birlikte yeniden ağlaşmaya başlıyorduk. Birbirine sarılmış haldeki vücutlarımız evin içindeki garip bir kütle gibiydi.

Yavaş yavaş içeriye ve evde olmaya alıştım. Gelişimle yemek masasında süregelen bir işi bölmüştüm; masanın üzerinde yığılı olan dikiş ipleri, kauçuk parçaları ve kumaş yığınları hararetli bir çalışmanın göstergeleriydiler. Büyük siyah bir makara karışıklığın tam ortasında duruyordu.

“Terlik yapıyoruz,” diye açıkladı Tatus kızarak. Çenesini yukarı kaldırdığında üzerindeki gömleğin yakasının ne kadar bol durduğunu gördüm. Çok kilo kaybetmişti. “Bize biraz para kazandırıyor.”

Mamusia ağır bir makası eline aldı ve kumaşı kesmeye başladı. “Zavallı Helen’e bakmaya yetecek kadar. Kocasını ilk çarpışmalar sırasında öldü.”

Her iki kardeşimin de ellerinden tutarak bir iskemle çekip masanın kenarına oturdum ve ailemin çalışmasını izledim. Güve yeniği kumaştan ucuz terlikleri yaparken öykülerimizi de paylaştırdık.

Ben Radom'dan ayrılalı yirmi ay olmuştu, ailemden ve kız kardeşlerimden ayrılalıysa daha da fazla, neredeyse iki yıl. Aile olarak çok değerli zamanlar kaybetmiştik.

Savaş onlara da oyununu oynamıştı. Tatus, işini kaybetmişti. Bütün Polonyalı entelektüel ve profesyoneller işgalci Almanlar tarafından kapı dışarı edilmişlerdi. Çoğu insan hapisane işlevi gören kamplara gönderilmişlerdi, en azından herkes böyle olduğunu sanıyordu. İnsanlar yok oluyorlar ve onlardan bir daha haber alınamıyordu. Bu da zavallı Tatus'un karaborsa terlik dikmeye kadar düşmesine neden olmuştu ama Tatus şanslı olanlardandı.

Mamusia'nın koyu renk saçları onu son gördüğümde bu yana tamamen griye dönmüştü. Kozlowa Gora ve Oberschlesien, Almanya tarafından yutulunca ailem, başka birçok aileyle beraber doğuya, bağımsız Polonya'ya kaçmıştı. Ayak bileklerinden zincirlenmiş bir mahkûm kadar bağımsızdı Polonya.

"Şimdi köleler gibi yaşıyoruz, hatta daha beter," dedi Tatus. Öfkeliydi. Tığla kauçuk tabanda bir delik açtı. "Sokağa çıkma yasağını bozan, karaborsa mal satan ya da 'düşmanca davranışlar sergileyen' bütün Polonyalılar idama mahkûm ediliyor!"

"Daha keyfi ne olabilir?" diye araya girdi Mamusia.

"Eğer bir Alman yaklaşırsa kaldırımdan inmek ve şapkamızı çıkartmak zorundayız," diye devam etti Tatus, hâlâ öfkeliydi. "Ve Yahudilere yardım eden herkes otomatik olarak idamla cezalandırılıyor."

Üzüntünün coşkumuzu dağıttığını hissediyordum. "Yahudilere yardım etmek mi?" diye sordum Bronia'nın elini sırkarken. "Ne için yardım ederken?"

Mamusia ve Tatus aralarında garip bir şekilde bakıştılar. "Yaşamalarına. Çalışmalarına. Kaçmalarına," dedi annem. "Onlar, Almanlar tarafından istenmiyorlar."

Şaşırmıştım. "Öyleyse Almanlar neden gitmelerine izin vermiyor?"

"Hitler'in aklındakinin bu olduğundan şüpheliyim," diye dikkatlice söze başladı Tatus. "Korkarım ki..."

Kapının açıldığını duyduk ve neşeli bir ses gözlerimin yeniden yaşlarla dolmasına neden oldu. "Eve geldim! Herkes nerede?"

Janina oturma odasına girerken şapkasını çıkartmış elleyle saçlarını havalandırıyordu. Beni görünce donup kaldı.

"İrena!"

Karşılıklı bakıştıktan sonra çığlık atarak birbirimize sarıldık. "İnanamıyorum!" diye bağırıp yerimizde sıçrarken bir süreliğine eski neşemiz geri gelmişti. "Bunun gerçek olduğuna inanamıyorum," diyordu. Bronia, Wladzia ve Marysia da yanımıza geldiler ve beşimiz birlikte ağlaşıp gülüşmeye başladık. Aileme kavuşmanın sevincini bütün ruhumda hissediyordum. Tekrar tekrar birbirimizle kucaklaştık.

O gece Helen Teyzemle birlikte yemek masasının başında toplandığımızda Tatus yeniden bir araya gelmemiz ve güvende olmamız şerefine özel bir dua okudu. Savaşın o döneminde ailemizin parçalanmamış olması neredeyse bir mucizeydi.

Evimiz, Kozlowa Gora'daki güzelim villamız gitmişti, bütün mal varlığımız, hatıralarımız, fotoğraflarımız, kitaplarımız, her şeyimiz gitmişti. Ama biz birlikteydik. Şanslıydık. Şanslı olduğumuzun farkındaydık.

Aynı gece kız kardeşlerim Bronia, Wladzia ve Marysia yatmaya gittikten sonra aileme 1939'daki işgalden itibaren başıma neler geldiğini bütün detaylarıyla anlattım. Hikâyemi anlatırken Janina elimi tuttu ve bitirene kadar da bırak-

madı. Polonya ordusuyla ormanda geçirdiğim umutsuz günlerden başladım. Tecavüzü beni çok seven aileme anlatırken sesim titriyordu. Artık ailemle birlikte güvende olduğum halde, askerlerin bana yaptıklarını anlatırken gözyaşlarımı tutamıyordum.

Tatus, öne eğilip ellerini omuzlarıma koydu. "İrenka, benim güzel kızım. Savaş insanları hayvanlara çeviriyor. Başına gelenlerin hayatını mahvetmesine izin vermemelisin. Tanrının senin için planları var. Senin ölmene izin vermedi. Tanrının senin için planları var..."

Gözlerimden yaşlar boşalarak ellerini tutup öptüm. "Evet Tatus, ben de buna inanmak istiyorum. Ama çok zor."

Ertesi gün Janina beni Radom turuna çıkardı. Benim eskiden hatırladığımdan o kadar farklıydı ki yeni bir şehir de denilebilirdi. Sokaklar, Üçüncü Reich'in şanlı adlarıyla süslenmişti. Janina'nın çalıştığı restoran Polonyalı bir çift tarafından işletiliyor ama sadece Almanlara servis yapılıyordu. Polonyalıların artık restorana gitmeye paraları yetmiyordu.

Gittiğimiz her yerde Alman askerler, Wehrmacht görevlileri ve siyah üniformalı SS'ler vardı. Sahiplerinin acımasızlığı yüzünden yarı delirmiş olan vahşi görünüşlü Alzas köpekleri tasmalarına bağlı ipleri çekiştiriyorlardı. Sokaklardaki duvarlarda, sık sık üzerlerinde gamalı haç olan ve Polonyalıların yaşamak istiyorlarsa uymaları gereken kuralların yazıldığı posterler görüyorduk. Kuralları çiğnemenin cezası belliydi.

Duvarlarda başka posterler de vardı, acımasız, alaycı posterler, Yahudileri her türlü günahla ilişkilendiren karikatürler. Polonyalıların keder ve sıkıntıları aşağılanıyordu. Sokak köşelerinde hoparlörlerden yüksek sesle Polonya ve Almanya'daki Yahudilerle ilgili uyarılar yapılıyordu. Sokaklardan birine saparken üç Nazinin, ayaklarına kapanmış yaşlı bir

Yahudiye bağıldıklarını gördüm. Yarmulke'sini* Nazilerden birinin çizmesinin altından kurtarmaya uğraşıyordu.

Janina, yüzü sararmış halde kolumdan tutup beni sürükledi. Gözlerime inanamıyordum ama ne zaman kız kardeşime neler olduğunu sormaya çalışsam kafasını sallıyor ve etrafta Almanların olup olmadığına bakmak için çevreye göz atıyordu.

"Artık Polonya bu," dedi Janina dişlerinin arasından.

Başka tek kelime etmeden Reichstrasse üzerinde ilerledik. Gördüğüm her şey bana inanılmaz geliyordu. Ayrıca ne zaman karşımıza Almanlar çıksa, Janina'nın beni kaldırımdan aşağı indirmesi dikkatimi çekmişti.

"Nereye gidiyoruz," dedim, başımı yukarı kaldırmadan.

"Görmeni istediğim bir şey var."

Güneye, Glinice'ye ilerledik, Radom'un Yahudi mahallesine. Bölgeye yaklaşırken üzerlerinde dikenli teller olan çitleri gördüm. Çitlerin ne anlama geldiğini sormaya korkuyordum.

En sonunda yürümeye ara verip durduğumuzda Janina atkımı düzeltiyormuş gibi yaparak yüzümü karşıımızdaki sokağa çevirdi. Köpekli Alman askerleri tarafından korunan bir kapı vardı. Üzerinde tifoya karşı uyarı asılıydı. "Verboten"*** kelimesi bütün dikkat çekiciliğiyle tam karşıımızdaydı.

"Glinice gettosu," diye fısıldadı atkımı düzelttikten sonra. "Radom ve çevresindeki bütün Yahudiler oraya taşınmak zorunda bırakıldılar, bir kısmı da Walowa gettosuna yerleştirildi."

Ardından canlı ama sahte bir sesle şöyle dedi, "Hadi eve gidelim Irenka!" Aceleyle yürürken askerlere gülümsedi.

* Yarmulke: Sinagogda giyilen bir tür şapka.

** Alm. Yasak.

“Ama tüm bunlar ne anlama geliyor?” diye sordum. Nefes nefese kalmıştım.

“Bilmiyoruz.”

Ailemle buluşmamın neşesi böylece gölgelendi. Neler olup bittiğini bilmiyorduk. Ekmek ve peynir kuponları el değiştirirken dedikodular da yayılıyordu. Bazıları Hitler’in Yahudileri ortadan kaldırmayı planladığını söylüyorlardı ama biz ailece böyle olmasının mümkün olmadığını, bunun inanılamayacak kadar saçma olduğunu düşünüyorduk.

Radom’daki komşularımızın çoğu, Yahudilerin yaşamak zorunda bırakıldıkları koşulların Yahudilerin sorunu olduğunu düşünüyordu: Onlara göre biz Polonyalıların da Almanların bize muameleleriyle ilgili yeterince sorunumuz vardı.

On dokuzuncu yaş günümde küçük bir kutlama yapıldı. Birkaç gün sonra çalışmak için *Arbeitsamt*’a kaydoldum; bana *Arbeitskarte*’mi ve *Kennkarte*’mi yani kimlik belgemle çalışma iznimi verdiler. Almancam iyi olduğu için Almanlar tarafından işletilen bir restoranda çalışmak üzere görevlendirildim ama kısa sürede oradan nefret ettim. İçerisi sürekli sigara dumanı ve bana asılan yarı sarhoş askerlerle doluydu. Restoranın sahibi bile bir gün beni bir köşeye sıkıştırıp bir öpücük vermem için yalvardı, neyse ki karısı onu yakaladı da kurtulmayı başardım. Ama beni işten attılar. Aradan çok da uzun zaman geçmemişti ki yeni bir iş buldum. Helen Teyzemin evinin yakınlarında Polonyalılar tarafından işletilen bir dükkânda çalışacaktım. Bu koşullarda olabilecek en ideal işe benziyordu. Eve yakındı ve bütün gün Almanlar tarafından kuşatılmış olmayacaktım.

Böylece mayıs ayını atlattık ve haziran geldi. Yiyecek kıtlığı olmasına ve olan yiyeceği elde edebilmek için de canımızı dişimize takıp çalışmamız gerekmesine rağmen aile-

mizin bir arada olmasının sevinciyle doluyduk. Koşullar düşünülduğünde durumumuzun iyi olduğunun bilincindeydik. Helen Teyzemin küçük evi için çok kalabalıktık ama kendimizi eski günlerde yaptığımız gibi şarkılarla tesselli ediyorduk. Masanın çevresinde toplandığımızda sesi-miz yükselir, şarkının sözlerini unuttuğumuz yerlerde kahkahalara boğulurduk. Neredeyse her şeyin yolunda olduğunu hayal etmeye başlayacaktık. Eğer savaşın sonuna kadar dayanabilirsek her şeyin gerçekten de eskisi gibi olacağına inanıyorduk.

Ama haziran ayında Alman ve Rusların artık birbirleriyle savaştıkları haberi geldi, aralarındaki barış son bulmuştu. Janina ve ben geceleri yatağımıza uzanıp yan taraftaki yatakta yatan anne ve babamızın fısıldayarak savaşın daha ne kadar uzayacağını tartışmalarına kulak kabartıyorduk ama asla onlara bu konuşmaları duyduğumuzu belli etmiyorduk. Sanırım ikimiz de ailemizin, ne kadar üzülüp telaşlandığını bilmiyormuş gibi yapıyorduk. Ama gece olup ay ışığı yatağımızı aydınlattığında, bazen Janina'nın gözlerinden dökülen ve ay ışığında parıldayan yaşları görebiliyordum. Henüz on yedi yaşındaydı ve son iki yılda çok hızlı büyümek zorunda kalmıştı. Bense kendimi yüz yaşında hissediyordum. Sürgündeyken payıma düşen acıyı çekmişim gibi geliyor ve ben-cil çocuklar gibi hayatımın yeniden mutlu ve güzel günlerdeki gibi olmasını istiyordum. Yeniden mutlu olmama izin verilmesi gerektiğini düşünüyordum.

Ama daha ben bu dileği dilerken her şey parçalandı: Temmuz ayının ortalarında Almanlar gelip Tatus'u götürdüler.

Donup kalmıştık. Yangın kurbanları gibi yemek masasının çevresinde oturduk, gözlerimiz kan kırmızıydı ve söyleyecek sözümüz yoktu. Tatus'un Kozlowa Gora'da tasarımını yaptığı seramik fabrikası savaş için önemliydi ve Reich'ın

fabrikayı çalıştırabilmek için Tatus'un uzmanlığına ihtiyacı vardı. Almanlar onu istediler ve aldılar.

Haftalar boyunca hiç haber alamadık, derken Tatus'tan bir mektup geldi ve mektupta yazarlar Mamusia'nın gözyaşlarına boğulmasına neden oldu: evimiz yabancılar tarafından işgal edilmişti ve Almanlar için çalıştığından eski arkadaşlarımız Tatus'a sırt çevirmişlerdi. Annem biraz sakinleşip konuşabilecek hale geldiğinde üç küçük kız kardeşimi alıp Kozłowa Góra'ya, Tatus'un yanına gideceğini açıkladı. Almanlara benzeyen Polonyalı kadınların Almanya'ya götürülüp genelevlerde çalıştırıldığını duyduğu için Janina ve beni yanına alarak riske atmayacaktı.

Janina ve ben, bir kâbustan diğerine geçiyor gibiydik. İlk önce Tatus gitmişti. Şimdi Mamusia, Marysia, Bronia ve Władzia bizi terk ediyorlardı. Aileme kavuşmamın üzerinden bu kadar az zaman geçmişken bunların başımıza geliyor olmasına inanamıyordum. Sanki gözlerimin önünde rüzgâra karışıp kayboluyorlardı.

Ben de Janina da anneme bizi de yanına alması için yalvardık ama kararlıydı. İstasyona giden yol boyunca ona bağıldık, yalvardık, ağladık ama işe yaramadı. Ağlamaktan bitap düşmüştük ama tren hareket ettiğinde annem ve kız kardeşlerimiz trendeydiler, bizse geride bırakılmıştık.

Onlar gittikten sonra Janina ve ben birbirimize daha da yakınlaştık, umutsuzca hiç ayrılmamaya çalışıyorduk. Her gün işe gitmek üzere evden ve birbirimizden ayrılmak zorunda olmak kalbimizi parçalıyordu. Evden her çıkışımız, ayrıldığımız insanları hatırlatıyordu bize. Ev artık boş olduğu halde hâlâ aynı yatağı paylaşıyor ve gece uyuyana kadar el ele tutuşuyorduk. Kendimi Janina'dan sorumlu hissediyordum; onu dışarıdaki kötülüklerden korumalıydım.

Radom'daki hayat sertleşiyordu. Polonyalılar işgale koyunlar gibi boyun eğmiyorlardı. Almanlar sürekli olarak sa-

bote ediliyorlardı. Bu tür başkaldırıların cezası kati olarak ölümdü, çoğunlukla yargılamaya bile gerek duyulmuyor, herhangi biri şüpheli olduğu gerekçesiyle sokaktan alınıp duvarın önüne dikilerek vurulabiliyordu. Bazen altı kişi, on kişi birden... Almanlar için sabotajdan o adamların sorumlu olup olmadıkları önemli değildi, kaç Polonyalıyı öldürdüklerine de aldırıyorlardı, ne kadar çok öldürürlerse o kadar iyiydi onlara göre. Makineli tüfek ya da Luger sesi duyduğumuzda kafamızı kaldırıp bakmamayı öğrenmiştik.

Ve Kuzey Afrika'da İngiltere'ye, doğudaysa Rusya'ya karşı verdikleri savaşı sürdürebilmek için Almanlar, Polonyalıları çalıştırmaya kararlıydılar. Ölümüne çalıştırıyorlardı. Her gün bir tanıdığımızın, bir komşumuzun alındığını duyuyorduk. Buna *Lapanka** deniyordu. Polonya'nın Almanlara boyun eğen resmi yönetimi işçilerden gruplar oluşturuyordu. On sekiz ila kırk yaş arasındaki herkes, kadın ya da erkek her an çalıştırılmak üzere kamyonlara konulup götürülebilirdi.

Nereye götürüyorlardı? Kimse bilmeseydi herkesin bir tahmini vardı. Almanya'ya? Doğu cephesine? Bazıları toplananların köle işçi olarak çalıştırıldığını söylüyorlardı. Diğerleri Almanların, Ruslar ve İngilizlerle savaşmak için neferlere ihtiyacı olduğunu söylüyordu. Ortalıktaki en kötü söylenti toplanan Polonyalıların hapse atıldıkları ya da öldürüldükleriydi. Almanların bizi küçük gördüklerini biliyorduk. Koydukları her ezici, aşağılayıcı kanunla bunu hatırlatıyorlardı. Her keyfi ceza, sokaktaki her duyuru bunun ispatıydı. Bize küfrediyorlardı. Gece gündüz gürleyerek şehre gelen boş kamyonlar Polonyalılarla dolduruluyor, yine gürleyerek şehirden gidiyorlardı. Onların sesini duyduğumuzda çalışıyor-

* Lehçe; II. Dünya Savaşı'nda Almanya işgali altındaki Polonya'da askerlerin sivilleri toplayarak çalışma kamplarına götürmesi veya öldürmesi.

sak donup kalıyor, yemeği ağzımıza götürüyorsak kaşığı ağzımıza götüremeyip olduğu yerde bırakıyor, içindekilerin bu sefer kimler olduğunu düşünerek acı çekiyorduk. Sevdiklerimizi yeniden görüp göremeyeceğimizi bilmek istiyorduk.

Polonyalılar kamyonlara konulup götürülürken, Yahudiler getirilmeye devam ediyordu. Bazen yiyecek almaya gittiğimde ya da bir tuvalet kâğıdı, ampul, ayakkabı söylentisinin peşine düştüğümde, sıraya dizilmiş bir şekilde Walowa ya da Glinice gettosuna götürüldüklerini görürdüm. Bazılarının üzerinde pahalı şehirli giysileri olurdu ve şişkin bavullar taşırldı, diğerleri harap durumdaydılar ve yanlarına aldıkları birkaç eşyayı battaniyelerine sarmış olarak sırtlarında taşırldı. İstisnasız hepsi korkmuş görünürdü.

Nasıl olup da bu kadar insanın gettolara sığdırılabildiğini anlamıyordum, buradaki yaşam koşullarını tahmin edebilmek ise mümkün değildi.

Yazın sona erip sonbaharın gelmesi, eskiden benim için mantar toplama zamanı demekti. Oysa 1941'de bu aylar zorlu işlerle geçen korku dolu aylardı. Mamusia ya da Tatus'tan hiç haber alamamıştık. Kozłowa Gora'daki ailemizin güvende olması için dua etmekten başka hiçbir şey gelmiyordu elimizden. Bizim onları düşündüğümüz kadar onların da bizi düşünüp telaşlandığını biliyorduk.

Boş zamanımızın çoğu daha fazla yiyecek bulabilme yolu aramakla geçiyordu çünkü hep açtık. Yeni hükümetin politikaları Polonyalılara çok az yiyecek verilmesine izin veriyordu, Almanların hakkı olanın yarısından da az. Yiyecek kuponlarımız karşısında aldığımız yiyeceğin değeri kuponların kâğıt olarak değerinden fazla değildi. Kansızlık çektiğimden emindim, vücudumdaki belirtiler ormanda saklanırken ortaya çıkan belirtilere benziyordu. Janina bazen çalıştığı restoranın artıklarını eve getirme şansı buluyordu

ama bunlar üç yetişkini idare etmeye yeterli olmuyordu. Helen Teyze, Janina ve ben kısa sürede solgun, sağlıksız insanlara dönüştük. Radom'un Alman olmayan bütün sakinleri gibi...

Çok yorgun olmadığım bir pazar günü biraz huzur bulmak amacıyla kiliseye gittim. Ayakta durdum, diz çöktüm, oturdum, dua ettim ama aradığım huzuru bulamadım. Beynimde sorular dolaşıyordu. Kış geldiğinde evi nasıl ısıtacak-tık? Janina'ya nereden bir palto bulabilirdik? İçinde çok fazla çerçöp olmayan ekmeği nereden bulabilirdik? Tatus ve Mamusia'dan ne zaman haber alacaktık?

Peder söylevine başladığında, havada uçan bir kuş olduğunu fark ettim. Bir güvercin. Yuvarlak pencereden dışarı çıkmayı deneyişini izledim, çıkamayınca bir diğerini denedi. Kanat çırpışları, ışığın önünde toz zerreciklerinin uçuşmasına neden oluyordu. Camlardan birine çarptı, kanatları acımış olmalıydı. Bağırarak istedim, kuşun çıkabilmesi için birilerine yalvarmak... O sırada kilisenin dışında çıkan kargaşanın gürültüsü içeri ulaştı. Motor sesleri duyuldu, kapılar çarpıldı ve postal sesleri ortalığı kapladı.

Etrafa yağdırılan emirler içeriden dahi duyuluyordu. İnsanlar gözleri korkudan açılmış halde beklediler. Aileler birbirlerine yaklaştı, fısıltılar salonu doldurdu. Birçok kişi kalkıp sunak tarafındaki kapıya yöneldi. Yaşlı bir kadın ileri geri sallanmaya başladı, gülağacından tesbihine sarılmış halde, titreyen dudaklarla okuduğu duayı durduğum yerden duyabiliyordum. Peder, son bir kutsamanın ardından sustu.

Herkes ne yapmak gerektiği konusunda kararsızdı. Askerler belli birini mi arıyorlardı? *Lapanka* mıydı? Kesin olan tek bir şey vardı, bütün gün kilisenin içinde duramazdık ama insanlar dışarı çıkmaya korkuyorlardı. Gözlerimi yukarıdaki pencerelere çarpmaya devam eden güvercinden alamıyor-

dum. İçimde, eğer kuş kaçabilirse, herkesin iyi olacağı yolunda garip bir inanç vardı.

Sunağın oradaki kapıya ilerlemeye çalışan biri bana çarparak geçti. En sonunda sunak tarafındaki kapı açıldı ve gri giysili iki asker belirdi. Yüzlerindeki ifade korkunçtu. Kilisenin kutsallığını bozdukları için o anda cehenneme gideceklerini düşünürdünüz ama hiçbir şey olmadı.

Üniformalı askerlerin karanlığı dışarıdaki pazar güneşiyle tezat oluşturunuyordu. "*Raus! Zur Strasse!*" gibi bağrışlarla bizi kilisenin karşısındaki meydana topladılar. Meydan, silahlarını bize doğrultmuş Wehrmacht askerleriyle çevriliydi. Peder, subaylardan biriyle konuşmayı denedi ama onu da kenara ittiler.

Askerlerin kalabalıktaki insanları ayırmaya başlamalarıyla kalabalıkta bir hareketlenme yaşandı. Karşı çıkmaktan mı yoksa boyun eğmekten mi daha çok korkmamız gerektiğini bilmiyorduk. Annesinden ayırdıkları genç bir kadın yere yığıldı, babaları götürülen iki çocuk ağladı. Bir yanda yaşlılar ve çocuklar, diğer yanda gençler ve orta yaşlılar toplanmıştı.

"Lütfen kız kardeşime ve teyzeme bana ne olduğunu anlatın," dedim rahibe. "Helena Pawlowska ve Janina Gutowna. Onlara neler olduğunu anlatın."

"*Stille!*" Askerlerden biri bana doğru yürüdü ama hızlıca koşup geçmemi emrettikleri yere ulaştım. İşçi olarak çalıştırılmaya uygun bulunan gruba karıştığımda ağrıyan kaslarım yüzünden bütün vücudum titriyordu.

"Bizi nereye götürecekler?" diye sordu kocasının koluna sarılmış kızıl saçlı bir kadın.

"Bilmiyorum," diye yanıtladı kocası. Karısı için cesur olmaya çalıştığını görebiliyordum.

Üç nakil kamyonu gürleyerek kilise meydanına girdi ve biz de onlara doğru ilerledik. Dikenli tellerle çevrelenmiş kampa doğru giderken bazıları ağladı, bazıları küfretti.

“Reich için çalışmak üzere Almanya’ya götürüleceksiniz,” dedi, kamptaki barakalarımızın girişinde bekleyen subay. “Siz Polonyalılar yeterince keyif yaptınız.”

Durduğumuz yerde büyük bir acıyla sarsıldık. Kadınlar yeniden ağlamaya başladılar. Benimse içimi o eski, tanıdık yabancılaşma duygusu kaplamıştı. Neler olduğuna inanamamanın getirdiği o duygu! Ellerime sanki başkasının elleriymişçesine bakakaldım. Yine bir kâbusun içine sürükleniyordum.

Saygın görünüşlü orta yaşlı bir adam öne çıkıp subayla konuşmayı denerdi. “Karşı çıkmak zorundayım. Bize bu şekilde davranmaya hakkınız yok,” dedi. “Ailelerimize haber vermemize izin vermelisiniz.”

Subayın tek bir kelime etmesine gerek kalmadan iki asker ileri fırlayıp adamı yere yatırdıktan sonra süngülerini boğazına dayadılar. Korkudan donmuş, gözlerimize inanamaz halde olanları izliyorduk. Subayın kafasını sallayarak verdiği işaretin ardından iki asker adamı dövmeye başladı... Hiç durmadan tekmeliyorlardı. Adamın kulaklarından kan geliyordu ama durmadılar. Askerler geri çekildiklerinde adam pisliğin içinde öylece, elleriyle kafasını tutmuş, ayakları açık yatıyordu. Aramızdan hiç kimse yanına gitmeye cesaret edemedi.

“Artık birbirimizi anladığımızı zannediyorum,” dedi subay.

En sonunda subay yanımızdan ayrıldığında iki adam yarıya yardıma koştular. Ekim güneşi hâlâ güçlüydü ve sıcak yüzünden adamdan yayılan kan ve sidik kokusu bana hastaneyi anımsattı. Elimle bir sineği kovalayıp yapabileceğim bir şey olup olmadığına bakmak için yanlarına gittim.

Adamı ayakları üzerine kaldırmaya çalışıyorduk ki yeniden kamyon sesleri duyuldu. İçeri giren araç biraz ilerimizde durdu. Kamyonun kaldırdığı tozun içerisinde ön koltuktan

inen Nazi subayını, görebiliyorduk. İndikten sonra şapkasını düzeltti. Gördüğümüz diğer subaylara nazaran daha yaşlıydı, belki altmış hatta yetmiş yaşlarında. Burnunda bir sorun varmış gibi ağzından nefes alıyordu.

“Sen ve sen,” dedi önce bir adamı sonra bir diğerini işaret ederek. “Ve sen.”

Birer birer kadın ve erkekleri seçti, seçimleri rasgele görünüyordu. En son beni işaret etti.

“Kamyona binin.”

Başka söz söylemeden kamyona binip kapıyı kapattı. Az önceki uyarının etkisi hâlâ üzerimizde hızla aracın arkasına doluştuk. Askerlerden biri silahının süngüsüyle bizi dürtükleyerek kamyonun arkasını kapattı.

“Şimdi ne olacak?” diye sordu bir kadın.

“Makta Boksa,” diye küfretti bir adam alçak sesle.

“Lütfen Tanrının, Janina’ya sağ olduğum haberinin ulaşmasını sağla,” diye mırıldandım. “Lütfen benim için ona göz kulak ol.”

Şoför kamyonu çalıştırdı ve aracın hareket etmesiyle birbirimizin üzerine yığıldık. Nereye götürüldüğümüzü bilmemizin yolu yoktu. Kafamı kaldırıp dışarıya bakmaya çalışırken bunun Polonya’yı son görüşüm olmasından korkuyordum.

Binbaşı Rügemer

O andan itibaren bir köle olduğumu, köle muamelesi gördüğümü söylemem gerekiyor. Çalıştırılmak üzere mühimmat fabrikasına yerleştirilen, gardiyanlar tarafından göz altında tutulan ve hiçbir ücret almayan birine başka ne denir? Tek te-sellim, bütün korkularıma rağmen hâlâ Polonya'da olmaktı. Hatta hâlâ Radom'daydım. Transfer aracı bizi şehre geri ge-tirmişti ve barakalara yerleştirilmişti. Şehrin bu kısmını ta-nımıyor ve evimden ne kadar uzaktâ olduğumu bilmiyor-dum. Janina ya da Helen Teyzeme nasıl haber ulaştırabileceğimi de bilmiyordum. Reich için çalışmaya zorlanıyor olsam da hâlâ Radom'da olduğumu bilmelerini istiyordum.

Görevim paketleme bölümündeydi. Fabrikanın zemin ka-tı kimyasal gazlarla dolu, gürültülü bir cehennemdi. İşten kaytarma ya da başımızdaki askerleri atlatabilme umutları-mız ilk andan itibaren yok olmuştu: Ne kadar iş yaptığımızı ve ne kadar hızlı çalıştığımızı düzenli olarak kontrol ediyor-lardı. Fabrikayı herhangi bir biçimde sabote etmenin cezası ölümdü. Her gece yorgunluktan ve barut solumaktan yatağı-ma tükenmiş bir halde dönüyordum. Her zaman olduğum-dan daha da kansızdım. Zemin katta çalıştığım sırada sık sık kendimi bayılacak gibi hissediyor, olduğum yerde sallandığımı fark ettiğimdeyse yere düşmemek için çevredeki makine-lerden birine tutunmak zorunda kalıyordum. Bazen saatlerce ayakta çalışmak zorunda bırakılırdık. İşçiler düzenli olarak

kayboluyor ve kimse onlara ne olduğunu sormaya cesaret edemiyordu. Fabrikaya ilk gelişimin üzerinden iki hafta geçtiğinde artık hasta ve işe yaramaz bir haldeydim ama eğer bu korkunç işi yapamaz hale gelecek olursam başıma çok daha kötü şeyler geleceğinden korkuyordum.

Bir sabah bir grup subay bizi teftişe geldi. Aralarında bu fabrikada çalışmamız için bizi seçen yaşlı Binbaşı da vardı. Benim görev bölgeye yaklaşırken başımı öne eğip kendimi işime verdim, ellerim hazırlamam gereken paketlerin üzerindeydi, tam o sırada gözlerimin karardığını fark ettim, karanlık her yanı kaplıyordu, bayılacaktım. Son duyduğum, yere düşen vücudumun çıkardığı ses oldu.

Kendime geldiğimde bir ofiste, kanepenin üzerine uzanmış haldeydim. Binbaşı elime bir bardak kahve tutuşturdu.

"Wie heisst du?" diye sordu bana.

Kahveyi alırken ellerim titriyordu. *"Adım Irene Gut."* Almanca anladığımı görünce şaşırdığını fark ettim. Üstelik iyi konuşuyordum. *"Savaştan önce Oberschlesien'de yaşıyordum."*

Cebinden bir mendil çıkartıp burnunu sildi. *"Soyadına göre Alman kökenli olmalısın."*

"Bilmiyorum, sanmıyorum. Ben Polonyalıyım." Kahveden bir yudum aldım, kahve enfesti, içinde bolca şeker ve süt vardı, aylardır tatmadığım lüksler...

"Yani Alman olduğunu iddia etmiyorsun! Ne kadar çok insanın böyle yaptığını bilsen şaşarsın," dedi. Alaycı bir gülümsemeyle suratıma baktı. *"Böyle yapmadığın için dürüstlüğüne takdir etmeliyim."*

Kahvemi içerken bir süre ikimiz de sessiz kaldık. Masasına gitti ve bazı kâğıtlar çıkardı. *"Fabrikanın etkinliğini tehlikeye altına atıyorsun. Eğer çalışamayacak kadar hastaysan..."*

"Hayır, Herr Binbaşı! Çalışamayacak kadar hasta değilim!" diye konuşmasını böldüm. Zorlanarak doğruldum. *"Lütfen be-*

ni göndermeyin. Burada kalmama izin verin. Burada kardeşime yakınım, daha da sıkı çalışacağım, söz veriyorum."

Bana bakmadı. Söylediklerimi düşünüyordu. "Almanca çok iyi. Belki de fabrikada ziyan ediliyorsun."

Ağlamamaya çalışarak nefesimi tuttum.

"Senin için daha uygun olabilecek bir işim var. Ev işlerinden anlar mısın? Mutfakta çalışmak ya da yemek servisi yapmakla ilgili deneyimin var mı?"

Neredeyse kanepeden fırlayacaktım. "Evet, Herr Binbaşı! Annem bize bütün ev işlerini öğretti. Yemek yapmasını ve servisi çok iyi biliyorum. Bütün bu işleri yapabilirim!"

Binbaşı kafasını sallayıp yazmaya başladı. "Bu adreste, sabah saat yedide Herr Schulz'u bul. Lehçe konuşmasını bilmez ve Polonyalı işçilerle iletişim konusunda ciddi sorunlar yaşıyor. Orada çalışmandan memnun olacak." Geçiş belgesini bana uzattı ama almak için uzandığımda kâğıdı geri çekti. "Şimdi eve gitmene izin veriyorum ama sakın sabah vaktinde gelmemek gibi bir hata yapıp beni peşinden devriye yollamak zorunda bırakma."

"Hayır, Binbaşı." Nefesim kesilmişti. "Geç kalmayacağım. Sizi hayal kırıklığına uğratmayacağım. Teşekkürler."

Bir an için duraksadıktan sonra geçiş belgesini bana verdi. Belgenin altındaki imzada Binbaşı Eduard Rügemer yazıyordu.

Janina ve Helen Teyzemin beni gördükleri zaman şaşır-dıklarını söylemek, olanları hafife almak olur. Janina, gözyaşlarına boğularak bana sarıldı ve dakikalarca beni bırakmadı. Ekmek ve havuç yerken *lapanka*'ya yakalandığım pazar gününden itibaren başıma neler geldiğini anlattım. Janina, ellerimi tutuyor ve ben anlatırken sürekli ağlıyordu. O gece yatağa yığıldığımda uçurumun kenarından kaydığımı hissettim ama bir şey beni geri çekti.

Ertesi sabah altı buçukta yeni işime gitmek üzere yola çıktım. Binbaşı Rügemer'in bana verdiği adres Radom'un güneydoğusunda kalan eski bir otele aitti. Saygın, hoş, eski bir binaydı, bir zamanlar orada şık düğünler ve partiler düzenlenirdi. Otelin önüne vardığımda hizmetli girişine yöneldim.

Üzerinde beyaz önlük olan kırmızı suratlı bir adam elinde çöp, dışarı çıkıyordu.

"Evet?"

"Herr Schulz'u arıyorum," dedim Almanca.

"Onu buldun," diye yanıtladı beni yukarıdan aşağı süzerek. "Sen yeni kız mısın?"

"Evet, Herr Schulz. Irene Gut."

"Irene Lehçede 'bir deri bir kemik' anlamına geliyordur belki?"

Kızardım. "Üzgünüm, ben..."

"Açsın. Biliyorum. Öyleyse seni besleyelim. Bu tarafa gelin Bayan Bir Deri Bir Kemik."

Tereddütle onu takip ettim. Koridordan geçip devasa mutfığa girdik. Her taraf güzel yiyeceklerle doluydu: taze beyaz ekmek, peynirler, meyveler, üzerleri hâlâ topraklı pancarlar, elma sepetleri, tatlılar, jambon. İçine bir insanın sığabileceği kadar büyük iki buzdolabı vardı. Açlığın etkisiyle onların et ve sütle dolu olduklarını hayal ettim. Savaş başladığından beri hiç bu kadar çok yiyeceği bir arada görmemiştim.

Herr Schulz, benimle konuşmasını sürdürürken bir tabağı yiyeceklerle dolduruyordu. "Bana özellikle, otele teslim edilen ürünler ve tüccarlarla ilgili yardımın gerekli," diye açıkladı. "Lehçe, özür dilerim ama, bana göre kaba saba birtakım sesler demek."

Masanın kenarındaki iskemlelerden birine otururken açlık yüzünden mi bilmiyorum, Herr Schulz'un iyi ve nazik biri olduğunu düşündüm. Kesinlikle tanıştığım en arkadaş canlısı

ve nazik Almandı. Bir dilim ekmek alıp tepeleme doldurduğu tabağımın üzerine koydu. Sonra da oturup beni izlemeye başladı.

“Hadi, durma. Ye,” dedi bana gülümseyerek.

“Çok nazıksınız,” diyebildim en sonunda çatalıma uzanırken.

Kafasını bir yana eğdi. “Herr Schulz’un evinde kız çocukları olmadığını mı zannediyorsun? Hadi durma, ye.”

Cömertliğini sorgulamamaya karar verdim ama minnet-tardım. Yemeğime saldırmadan önce ona gülümsedim. En son ne zaman karnım doyana kadar yemek yediğimi hatırlamıyordum. Herr Schulz benim şişmanlamamı istiyor gibiydi. Neredeyse mutluluktan ağlayacaktım.

Ekmeğimi ikiye ayırıp üzerine yağ sürerken Schulz da bir kâsede yumurta, şeker ve biraz kırmızı şarabı çırpmaya başladı. “Sadece aç değil, aynı zamanda biraz da hasta olduğunı görüyorum. Bu kanının yerine gelmesi için.”

“Çok teşekkürler Herr Schulz.”

Kısa sürede onunla ilgili düşüncelerimde yanılmadığımı anladım. Schulz arkadaş canlısı, iyi bir adamdı. Doğruya doğru, Wehrmacht’ın bir üyesiydi ama aşçıydı, asker değil. Almanlarda görmeye alıştığım zalimliğin zerresi yoktu onda. Ve her ne kadar mükemmeliyetçi biri olsa ve her şeyin kendisinin istediği gibi yapılmasını beklese de azarlarken nazik, ödüllendirirken cömertti.

Schulz için çevirmen olarak çalışmanın yanı sıra günde üç kez yemek servisi yapıyordum. Şehirdeki bütün Alman subaylar domuz pırzola, tavuk rosto, sufle, bezelye çorbası ya da çikolatalı kek için buraya geliyorlardı. O odada yendiğini gördüğüm yemek miktarı ve artıklar bazen başımı döndürüyordu. Özellikle geri kalan herkesin ne kadar az yemek bulduğunu düşündüğümde.

Aradan haftalar geçtikten sonra Schulz'a, kız kardeşim ve teyzeme artık yemeklerden götürüp götüremeyeceğimi sormaya cesaret ettim. Et paketleri, ekmek ve sebze hazırlayıp vermeye başladı. Janina'nın yüzündeki solgunluk geçmeye başladığında içim rahatladı. Yemek sayesinde biraz toparlanmıştı. Ailemizden hâlâ hiç haber yoktu ama her gün iyi yemek yiyebiliyor olmaları için dua ediyorduk.

İşlerimden biri de yemek bittikten sonra temizlik yapmak olduğundan sık sık sokağa çıkma yasağına kalıyordum, özellikle de saatler süren bir parti yapılmışsa. Binbaşı Rügemer bana bir izin kâğıdı ayarlamıştı, bazen de Schulz'un beni eve arabayla bırakmasına izin veriyordu.

Binbaşı, yemek odasında ona servis yaptığım zamanlar da dahil olmak üzere, her zaman bana karşı nazikti. Adımı hatırlıyor ve kız kardeşimin nasıl olduğunu soruyordu. Devamlı düzinelerce SS ve Wehrmacht subayı gelip gidiyordu. Aralarında her türden insan vardı: Bazıları yüksek sesle konuşur ve kaba davranırdı, bazıları savaştan konuştuklarında yemeği görmezden gelirdi, diğerleri garson ve Alman sekreterlere askınlık yaparlardı. Odanın her duvarında Nazi bayrakları asılıydı ve Hitler'in büyük bir resmi içerideki partinin ev sahipliğini yapıyormuşçasına arka duvarda dururdu. Yemek odasının pencereleri sokağa bakıyordu, bazen birilerinin geçerken durup Almanların yemek yiyişine baktığını görürdüm. Dönüp hızla yürümeye devam etmeden önce izlenebilecek egzotik bir gösteriyè benziyordu.

Kasım geldi. Soğukla beraber gökyüzü grileşti ve Radom'a kar yağdı. Schulz beni de kendisiyle beraber Wehrmacht'ın *Warenhaus'*una götürdü. Depo binlerce dükkân ve evi dolduracak kadar eşyayla doluydu. Schulz, bana kışlık bir çift bot seçmemde yardım etti, böylece otelden eve yürürken ayaklarım donmayacaktı. Ertesi gün işe gittiğimde kendimi çok iyi hisse-

diyordum: Ayakların sıcaktı, gökyüzü maviydi ve kar şeker gibi beyazdı. Neredeyse kendimi mutlu hissediyordum.

"*Gutten Morgen, Fräulein Irene,*" diye seslendi Schulz, içeri girdiğimde. Botlarımdaki karı temizledim.

"*Dzien Dobry Herr Schulz,*" diye yanıtladım Lehçe.

"Bugün üst kattaki balo odasındaki masaları resmi bir yemek için hazırlaman gerek," dedi. Pasta hamuru hazırlıyordu ve dirseklerine kadar una bulanmıştı. "Gümüş takımlarla ipek örtüleri odaya çıkardılar bile."

Önlüğümü bağlayıp oteldeki salonların sahne arkasındaki labirent misali düzenlenmiş koridorlarından geçerek servis asansörüne gittim ve dördüncü kata çıktım. Yerde serili olan kırmızı halı ayaklarımın altında yumuşacıktı ve gün ışığı avizede ki kristallerden yansıyarak gökkuşakları oluşturuyordu. Balo salonuna girerek içeri biraz daha ışık girsin diye pencereyi açmak için yürüdüm. Kadife perdeleri çektiğimde hafif bir toz bulutu yükseldi.

Dışarı göz attım. Balo salonu otelin arka tarafındaydı ve binanın o tarafına daha önce hiç bakmadığımı fark ettim. Dışarıda şehir manzarası vardı ancak üzerinde dikenli teller olan tahta bir çit doğrudan otelin arkasına bağlanıyordu. O zaman anladım. Dikenli tellerin arkası Glinice gettosuydu.

İlk bakışta kış vaktindeki bir orman gibi terk edilmiş görünüyordu. Ormanda kış vakti ilk bakışta üzerleri karla kaplı ağaçlar dışında bir şey göremezsiniz ama dikkatli baktığınızda yolunu bulmaya çalışan bir kuşu fark edebilir, bir ge-yiğin ayak seslerini duyabilirsiniz. Getto da orman gibiydi, ilk bakışta karla kaplı boş sokaklardan ibaretmiş gibi duruyordu. Sonra, insanları fark etmeye başladım: iki çocuk ele ele karda ilerlemeye çalışıyor, yaşlı Hasidik bir adam arkalarından bir kapıyı kapatıyor, yolun karşısında bir kadın sepet taşıyordu.

Günümün aydınlığı bir anda karardı. Evlerinden alınıp gettolara doldurulan Yahudileri unutmuştum. Durumlarının, biz Polonyalılarınkinden katbekat kötü olduğuna emin dim. Bazen yemek sırasında subayların "Yahudi sorunu"ndan bahsettiklerini duyardım ama uzun süre dinlemem mümkün değildi ve açıkçası Yahudileri düşünemeyecek kadar kendi derdime düşmüştüm.

Karnım doyduğundan ve aileme de yemek götürebildiğimden dolayı, başkalarını unuttuğum için kendime kızdım. Adamı izledim, olabildiğince dikkatli yürüyordu. Köşeyi döndü ve gözden kayboldu.

Odanın arkasından gelen bir sesle sıçrayarak aceleyle işimin başına döndüm. Hazırlanacak onlarca masa vardı ve bir saat boyunca peçete ve gümüşleri yerleştirmekle uğraştım. Otel, pazar günleri kiliselerin olduğu kadar dolacaktı.

O anda bir silah sesi balo salonunun sessizliğini bozdu. Elimde bıçaklarla dışarıda ne olduğunu görmek için pencereye koştum.

Karşımdaki görüntü dağılan bir karınca yuvasını hatırlatıyordu. Erkekler, kadınlar, çocuklar sokaklarda koşuyorlardı. Kamyonlardan inen SS askerleri kaçışan Yahudilere ateş ediyordu. İnsan bedenleri üst üste yığılıyordu. Camın arkasından bile, yükselen çığlıklarla ve köpeklerin havlamalarını duyabiliyordum. Kar, kanla karardı. Elimdeki bıçakları o kadar sıkı tutuyordum ki bir tanesi elimi kesti ve elimden düşürdüğümde yere çarpıp şakırdadılar. Elime, kanın ince bir çizgi halinde aktığı kesiğe baktım. Gerçek değildi. Gerçek olamazdı. Önce elime, sonra dışarıdaki sahneye baktım ve içimde bir çığlık atma ihtiyacının yükseldiğini hissettim.

Bir el ağzıma uzandı, boğuşarak arkama döndüm. Schulz, beni tutmuş kafasını sallıyordu. Yüzü bembeyazdı.

"Sessiz ol Irene!"

Perdeleri kapatmak için elini çekti ve beni pencereden uzaklaştırdı.

“Schulz! Neler oluyor?” diye fısıldadım. Neredeyse sinir krizi geçirecektim ve neler olduğuna bakmak için geri dönmeyi denedim.

Ellerimi ellerinin arasına aldı ve beni ona bakmaya zorladı. “Yapma Irene. Bunu asla görmedin.”

“Ama onlar öldürülü...”

“Bundan kimseye bahsetme. Ağlama, Yahudisever olduğunu düşünebilirler.”

Bakakaldım. Söylediklerinin tek kelimesini bile anlamıyordum.

“Irene, Yahudiseverlerin başına kötü şeyler geliyor. Anlıyor musun? Çok kötü şeyler!”

Yavaş yavaş kafamı salladım. Boynum sanki taş kesilmişti, eğdikçe kırılacakmış gibi geliyordu.

Schulz, kapıya tedirgin bir bakış attı. Beni kontrol etmeye çalışmasına rağmen onun da ellerinin titrediğini hissedebiliyordum. Nefes alıp verışı de hızlanmıştı.

“Bugün servis yapacak kadar iyi değilsin,” diye fısıldadı. “Eve git. Senin, senin hasta olduğunu söylerim. Ama yarın her zamanki saatte gelmelisin. Ve kendi kendine bu gördüklerini görmemiş olduğunu tekrarlamalısın. Git şimdi.”

Bana sarıldı, sonra da kapıya doğru itti. “Git.”

Almanların “Yahudi sorununu” nasıl çözdüğünü görmüştüm.

Okyanusta Bir Damla

Ertesi gün işe gittiğimde Schulz'un yüzüne bakamıyordum. Ne kadar iyi ve nazik olursa olsun, o da bir Almandı ve iyi olmakla Alman olmak artık zihnimde yan yana durmuyordu. Kafam o kadar karışık ve kalbim o kadar acıyordu ki konuşamıyordum. İşlerimi bir makineymişim gibi yerine getirdim. Gün boyunca her yerim karıncalandı, sanki otelin arkasındaki getto bana varlığını hatırlatıyordu. Bir şeyler yapmalıydım.

Öğleden sonra öğle yemeğinin bulaşıklarını temizlerken mutfakta yalnız olduğumu fark ettim. Bu beklediğim andı. Arkamda, yerde duran çöp torbalarından birini aldım ve otelin önündeki çıkmaz sokağa girkim ki sokak gettonun çitiyle son buluyordu. Getto diğer taraftaydı. Sokağı kontrol ettim, arabalar geçiyor, kalın paltolarına sarınmış iki kadın yürüyor ama kimse benim bulunduğum tarafa bakmıyordu.

Çite yürüdüm. Tahta panolardan yapılmıştı, üzerinden elektrikli teller geçiyordu ve en üst tarafına da dikenli teller yerleştirilmişti. Tahtaların arasından sokağın diğer tarafta devam ettiğini görebiliyordum, iki tane de apartman vardı. Yeniden kafamı çevirerek sokağı kontrol ettim, sonra da çitin altındaki zemine baktım. Sokak kirliydi ve buz tutmuştu.

Önlüğümün cebinden büyük metal yemek kaşığını çıkardım. Zemini kazıdım. Çıkan ses binaların duvarlarında yan-

kılanınca kalbim duracak gibi oldu. Pencerelelerde tek bir kişi bile görünmüyordu. Tek bir ayak sesi bile yoktu. Hiç.

Kaşığı daha sıkı kavradım ve ufak bir delik oluşturana kadar itekleyerek kazmaya devam ettim. Nihayetinde çitin altında bir ekmeğın geçebileceğı büyüklükte bir delik açmayı becerdim. Torbadan patates parçaları ve bir teneke kutuya doldurduğum peynir ve elmaları çıkardım. Bunları çitin altındaki deliğ'e bıraktım ve aceleyle mutfağ'a döndüm. "Her kim Yahudilere yardım ederse ölümle cezalandırılacaktır," cümlesi beynimde dönüyordu. Bu, bütün posterlerin üzerinde yazılı olan cümleydi. Sokaklarda hoparlörlerden düzenli olarak anons edilen cümleydi. "Her kim Yahudilere yardım ederse ölümle cezalandırılacaktır."

Ertesi gün çitin altında kutuyu aradım. Yerinden çıkardığımda kutu boştu.

Tenekeyi alırken kalbim deliler gibi çarpıyordu. Ayaklarım yere basıyor ve artık ölüm cezasına çarptırılma tehlikesiyle karşı karşıya olduğumu biliyordum. Arkama bakmadan mutfağ'a girdim ve Naziler için çalışmaya geri döndüm.

Bundan sonraki her gün, her dışarı çıkabilme şansı yakaladığımda çitin altına yiyecek bıraktım. Yaptıklarımın okyanusta bir damla olmanın ötesine geçmediğini biliyordum ama hiçbir şey yapmadan öylece oturamazdım. Getto tarafında hiçbir zaman kimseyi görmedim. Hiçbir zaman oylanmadım. Kimseyi görmek istemiyordum, kimsenin de beni görmesini istemiyordum. Yaptığım ne olursa olsun önceliğim Janina'ydı: Benim asıl sorumluluğum oydu. Onu riske atacak hiçbir riske giremezdim.

Ve işte bu yüzden Janina, işini kaybettiğinde ne yapacağını bilemez halde kalakaldım. Onun da benimle otelde çalışmasını, ona göz kulak olabilmeyi istiyordum. Ama aynı zamanda onun olup bitenlerle ilgili hiçbir şey öğrenmesini de

istemiyordum. Onun Nazi subaylarının konuşmalarına kulak misafiri olmasını istemiyordum. Hangisinin daha kötü olduğundan emin değildim.

Tam ben bunları düşünürken karar vermemi sağlayacak bir gelişme oldu. Korlowa Gora'daki eski komşularımızdan biri Noel ve yılbaşı arasındaki günlerden bir gün Helen Teyze'nin kapısında belirdi. Peter, Alman üniforması içindeydi ve orduda yükselmeyi hedefliyordu. Almanlarla işbirliği yapmaya karar vermişti. Onu üniforma içinde görmek beni üzdü ama ailemden getirmiş olabileceği haberler yüzünden heyecanlıydım. Peter, elime bir mektup tutuşturdu ve ona yanıtlayabileceğini düşündüğüm sorularımın olması nedeniyle biraz beklemesini söylediğimde tedirgin göründü.

"Benim için de senin için de iyi olmaz," diye mırıldandı, soğuktan kızarmış elleriyle sigarasını yakarken.

Ben Mamusia'dan gelen mektubu okurken kapı önündeki merdivenlerde, soğukta durduk. Sararmış, uyduruk bir kâğıda yazılmıştı. Kâğıt o kadar inceydi ki kaleminden akan mürekkep yer yer yırtılmasına neden olmuştu. Ama rüzgârdan uçmaması için sıkı sıkı tutup gözyaşlarımın izin verdiği ölçüde hızlıca okudum.

"Hepimiz birlikteyiz ama kızlar madenlerde köle işçi olarak çalışıyorlar... Hepimiz üzerinde 'Polonyalı' anlamına gelen 'P' harfi işli giysiler giymek zorundayız. Almanlar Tatus'un buradan ayrılmasına izin vermiyorlar ve korkarım ki sevgili kızlarım, savaş bite ne kadar bir araya gelmemiz mümkün olmayacak."

Madenlerde çalışmak ve çamur içinde hayvanlar gibi yaşamak zorunda bırakılan küçük kız kardeşlerimi düşünürken hıçkırıklarımı tutamadım.

"Gitmem gerekiyor," dedi Peter.

Kolunu yakaladım. "Onları gördün mü? Onlar?"

"Hayattalar. Şimdi gitmeliyim."

O giderken boynumdaki atkıya sarınıp içeri girdim ve kapıyı kapattım.

Aklımda her şey yerli yerine oturmuştu. Janina'yı yanımdan ayırmamalıydım. Ondan da ayrı düşmeye dayanamazdım. Eğer benimle çalışırsa ona göz kulak olabilir ve onu olası tehlikelerin bir kısmından koruyabilirdim.

Ertesi gün Schulz'a, Janina'nın ne kadar yetenekli ve çalışkan olduğunu anlattıktan sonra bizimle çalışıp çalışamayacağını sordum. Hiç düşünmeden onu da işe almayı kabul etti, bu kararı verme yetkisine sahip olduğundan 1942 yılı geldiğinde Janina da bizimle çalışmaya başlamıştı. Yemek odasında benimle birlikte servis yapıyor, ben getto çitinin altına tenke kutuyu bırakırken sokağı gözetliyordu. Ne yaparsak yapalım birlikte hareket ediyorduk.

Yine aynı dönemde Schulz bana bütün operasyonun doğruya taşınacağını haber verdi. Taşınma işlemi nisanda gerçekleştirilecekti. Doğu Cephesi, Rusya kontrolündeki topraklara yayılıyordu ve Almanlar bütün avantajlı noktaları ele geçiriyordu. Mühimmat fabrikası çarpışmalara yakın bir yerde yeniden kurulacaktı ve bizler, yani yemek ve benzer işleri üstlenmiş olanlar oraya taşınacaktık. Sadece bu nedenden dahi olsa Janina'nın da benimle çalışmaya başlamış olmasından dolayı memnundum. Ayrılmamız gerekmeyecekti.

Bahar geldiğinde Ternopol'e taşınacaktık. Schulz, oraya taşınacağımızı söylediğinde kulaklarıma inanamadım. Geçtiğimiz iki bahar boyunca bütün çabam Ternopol'den ayrılabilmekti, oysa şimdi oraya geri dönmek zorundaydım! Eskiden beni sorguya çekenlerin orada olmayacaklarını biliyordum çünkü Ukrayna artık resmi olarak Almanların kontrolündeydi. Ama bu ironiye gülsem mi ağlasam mı bilemiyordum. Bahar gelmişti, yine Ternopol'e dönüyordum.

Bu arada savaşta bu cephenin güçlendirilmeye başlamasıyla her gün yemeğe gelen subayların sayısı da artmıştı. Yeni fabrika henüz yapım aşamasındaydı ve Binbaşı Rügemer her gün doğudan gelen raporları kontrol ediyordu. Yemek servisi yaparken herkesin büyük beklenti içinde olduğunu görebiliyordum. İçerideki konuşmaların gürültüsü fabrikadaki makinelerin çalışırken çıkardığı sesi andırıyordu.

Yemek esnasında konuşmalar sık sık birilerinin Berlin'den yayımlanan bir konuşmayı dinlemek için radyoyu açmasıyla bölünüyordu. Hitler'in sesi, Çin porselenleriyle kristaller üzerinde yankılanırken Janina ve ben bakışıp ağır tepsilerimizi alarak parmaklarımızın ucuna basa basa uzaklaştık. Bolşevikler, Reich'in düşmanları ezilecekler." Manik ses böyle bağıırıyordu. Ve Yahudiler de Bolşeviklerle aynı kefedeydiler. Yenilmez Wehrmacht'ın topuklarını boyunlarında hissedeceklerdi.

Bizim için bu konuşmalar garip ve groteskti, deli bir adamın kusmukları ve tükürükleriydi. Ama subaylar konuşma boyunca duvarda asılı duran Hitler portresine döner ve hipnotize olmuşçasına dinliyorlardı. Sanki bu kelimeler onların kurtarıcılarıydı. Bense vurulduklarını gördüğüm zavallı Yahudileri düşünüyor ve subayların nasıl olup da yanlarında çocuklarıyla annelerin, dini kıyafetleri içindeki yaşlı adamların ve iki büklüm olmuş babaların büyük bir tehlike olduğuna inandıklarını merak ediyordum.

Ama belli ki öyleydi. Bütün kalpleriyle bu tehlikeye inanıyorlardı. Mart ayında bir sabah Janina'yla işe geldiğimizde gettoda yıkım çalışmaları yapan buldozerleri gördük. Orada burada, bina yıkıntıları arasında parçalanmış bir şapka, ezilmiş bir bavul, bir şamdan göze çarpıyordu. Janina ve ben yıkımın önünden geçerken izlediğimizi belli etmemeye çalıştık.

Bir Gestapo subayı, kemiğini koruyan bir köpek gibi kaldırımında ileri geri turluyordu. Janina'nın elini yakalayıp sıkıca tuttum. Üzüntüden sapsarı olmuştu ve ben de sevdiğim birini, bir yakınımı kaybetmişçesine acı içindeydim. Sokaklardaki hoparlörlerden büyük bir gururla duyuruluyordu: "Şehir artık Yahudilerden temizlendi!"

Ne Yazık ki O Bir Kuş Değildi

Taşınma zamanımız geldiğinde Radom benim için yaşanması güç bir yer halini almıştı. Artık Hitler'in Yahudiler için planlarının neler olduğunu anlamamak imkânsızdı ve gettonun yıkıntılarının önünden her geçişimde içimdeki yara yeniden kanıyordu. Bazı geceler, çocukluğumuzdaki Yahudi arkadaşlarımızı hatırlardık, geceleri bir yerlere gitmek için evlerimizden sıvıştığımızda başımızın nasıl belaya girdiğini ya da gülüşmelerimizi. David, Aron, Rachel, Ruth... Yahudi olan ama bizden farklı olmayan arkadaşlarımız.

Karanlıkta hareketsiz yatarken, eğer çocukluk arkadaşlarımız düşman olarak görülebiliyorlarsa bizim de aynı kaderi paylaşmayacağımızın garantisi olmadığını düşünürdük. Hepimiz aynı değil miydik? Hitler gettolardaki Yahudileri ortadan kaldıracak sonra da dikkatini biz Polonyalılara çevirecekti.

Helen Teyzeme veda etmem gerektiği için üzgündüm ama Radom'dan ayrıldığıma pişman değildim. Hayatın, hiçbir yerde buradakinden farklı olmasını beklemiyordum. Kamyonlarla Lvov'a gönderildik; Ternopol'deki fabrika henüz hazır değildi ama operasyon merkezlerini şimdiden Rusya yakınlıklarına taşımaları gerekiyordu.

Janina ve ben bavullarımızı hazırladık. Kamyon konvoyları yola çıktığında yerimizi alıp yol boyunca kır manzarasını izledik. Nisan ayıyla beraber tarlalara yabani çiçekler saçılmıştı: sarı *kaceznie*, mavi unutmabeni çiçekleri, pembe güller.

Ama tarlaların çoğu ölüydü, savaştan kaçan ya da savaşa giden çiftçiler tarafından terk edilmişlerdi.

Yılın bu zamanı zengin toprakların üzeri yeşil bir örtüyle kaplanmış olmalıydı ama çok az yerde başaklar yükseliyordu. Kışın yiyecek kıtlığı olacağını anlamıştım ama Almanların aç kalmayacaklarını biliyordum.

Lvov'daki geçici barınağımız da bir otelden devşirilmişti. Şimdi, cepheye bu kadar yakınken, bakmamız gereken görevlilerin sayısı artmıştı ve yemeklerden önce, yemekler sırasında ve yemeklerden sonra sürekli koşturmamız gerekiyordu. Janina'nın görevi Alman subay ve sekreterlerin odaları için kâhyalık yapmaktı. İş programımız bize çok az boş zaman bırakıyordu. Doğum günüm olan 5 Mayıs geldi ve günlük programımızda bir değişiklik yaratmadan geçti. Aradaki tek fark Janina'nın bir demet leylak getirerek beni şaşırtmasıydı. Buketin kokusu mutfağı doldurunca ikimiz de eski güzel günleri hatırladık.

Yirmi yaşına basmıştım ve hayatımın yarısı savaşta geçmiş gibiydi. Bazen kendimi yaşlı bir kadın gibi hissediyordum. Korkunç şeyler görmüştüm ve başıma korkunç şeyler gelmişti. Çoğunlukla –Alman subaylardan biri kaba bir yorum yaptığında ya da sokakta çok aç, çok zayıf bir çocukla karşılaştığımda– içim nefretle doluyor ve başkaldırmak istiyordum. Yapılanlar doğru değildi, gördüklerim doğru değildi ve bana yapılanlar da doğru değildi. Tanrı adına, doğru değildi! İşte, ben görece güvende sayılırdım. İyi besleniyordum. Kız kardeşim benimleydi. Çoğu insanın benim kadar iyi durumda olmadığını bilincindeydim. Ben bu kadar öfke duyarken diğerleri, benim kadar şanslı olmayanlar kim bilir neler yaşıyorlardı! Ülkeme yapılan kötülük, toprağı yararsız hale getiren bir zehirdi, havayı ve suyu kirletiyordu. Bazen Polonya'daki nefret miktarını düşündüğümde çimenlerin hâ-

lâ yeşil kalabilmelerine, ağaçların hâlâ dallarını gökyüzüne uzatabilmelerine şaşıyordum.

Ama uzatıyorlardı. Savaşla ilgili en büyük ironilerden biri de bu, insanın insana sırt çevirdiği yerde bile doğa başkaldırmıyordu. Çok güzel bahar günlerinde geçen kâbuslar yaşıyordum: Kuşlar daldan dala atlayıp böcekleri avlarken, diğer kuşlarla cilveleşirken diğer tarafta yerde, çamur içinde küçük çocuklar ölü yatıyorlardı.

Zaman zaman –vakit olduğunda– bu düşünceler beni kiliseye sürüklüyordu. Bir pazar günü Janina ve ben kendimizi ayının sonunda Polonyalı yaşlı bir kadın ve kızıyla beraber kiliseden çıkarken bulduk. Karşılıklı selamlaştık. Yollarımız bir süreliğine kesişiyordu. Ne kadar güzel bir gün olduğunu görünce bir süre birlikte yürüdük. Bir süre aynı yönde yürüdük. Yol bizi bir parka getirdi. Ördekleri izlemek için banka otururken genç kadın kendini tanıttı.

“Adım Helen Weinbaum, bu da annem Pani Klimeka.”

“*Dzien Dobry*,” dedi Janina neşeyle gülümseyerek. “Sizinle tanışmak büyük bir zevk. Ben Janina Gutowna, bu da ablam Irena.”

“Lehçe konuşabilmek ne güzel!” dedim. “Almanlar için çalışıyoruz. Söyledikleri ne olursa olsun dilleri o kadar sert ki!”

“Hep Lvov’da mı yaşadınız?” diye sordu Janina.

Helen ve annesi hüznle birbirlerine baktılar ve Helen, yaşlı kadının omzunu nazikçe tuttu.

“Hayır, eskiden Krasnoe’de yaşıyorduk ama babam Gestapo tarafından öldürüldü. Biri komutanın arabasının kablolarını kesmiş, onlar da babamı cezalandırdılar. Kocam Henry ise yakınlardaki bir Yahudi kampına götürüldü. *Arbeitslager*’de onu ziyaret etmek için izin almaya çalıştım ama şimdilik izin vermediler.”

Helen konuşurken bankın üzerindeki yaprakları eline alıyor, ailesinin başına gelenleri anlatmaya devam ettikçe onları

birer birer suya bırakıyordu. Onu da kocasıyla birlikte tutuklamadıkları için şanslıydı. Helen, Yahudi değildi ama içtenlikle öyle olmayı dilediğine yemin ediyordu. Eğer Yahudi olsaydı en azından Arbeitslager'de sevgili kocasıyla birlikte olabilirdi.

Sıra bize geldiğinde Janina da bizim başımıza gelen şanssızlıkları ve nasıl olup da Lvov'a geldiğimizi anlattı. O günlerde Polonya'daki herkesin acıklı bir hikâyesi vardı. Herkesin. Hikâyelerimiz, acılarımız aramızda bir köprü kurdu; o gün parktan iyi arkadaşlar olarak ayrıldık ve Janina da ben de fırsat bulduğumuzda Helen ve annesini şehrin dışındaki evlerinde ziyaret edeceğimize söz verdik. Yapabilirsek onlara yiyecek götürecektik çünkü çok az yiyecekleri vardı.

Bahar ilerledikçe birçok kere onları ziyaret ettik. Bir kız kardeşim daha olmuş gibi hissediyordum. Bazı zamanlar Helen, Janina ve ben sanki savaş yokmuşçasına kahkahalar atardık ama sonra Helen'e Henry'yi hatırlatan bir şey olurdu ve kahkahası boğazında takılıp kalırdı.

Haftalar birbirini izleyip de yaz geldiğinde subay ve sekreterlerin çoğu Ternopol'e yerleştirilmeye başlamış, işimiz hafiflemişti. Yeni arkadaşlarımızla geçirecek daha çok zamanımız oluyordu. Temmuz ayında bir pazar günü Helen ve annesini isteri krizi geçirirken bulduk. *Arbeitslager* ve çevresindeki kamplarda tutulan Yahudilerin çoğunun SS'ler tarafından yakınlardaki bir kasabaya götürüldükleri yolunda söylentiler duymuşlardı. Helen onunla gidip Henry'yi aramamız için yalvardı.

Janina ve benim karar vermek için aramızda tartışmamıza bile gerek yoktu. Dördümüz bir çiftçinin at arabasına atlayıp şehre indik ve oradan da otobüs terminaline gittik. Aynı otobüs için bekleyen düzinelerce insan vardı ve konuşmalardan anladığımız kadarıyla birçoğu bizimle aynı nedenden ötürü oradaydı.

Güneş altında otobüsü beklerken dedikodu, bir yankesici hızıyla ortalıkta dolaşıyor, insanların kalplerindeki son umut kırıntılarını da yok ediyordu. En başta fısıltılardan tek tük kelimeler anlaşıyordu: Kamp. Yok olmak. Hepsi. Ölüm Tugayları. Ardından bütün cümleler duyduk: Sinagog yakıldı. İnsanlar vuruldu. Berlin'den gelen emirler. Cümle ve kelimeler birer birer birleşerek bir yapbozun bütününü oluşturdular. Bir yerlerde bir kadın çığlık attı. Yaşlı bir adam Tanrının adını haykırarak yere yığıldı. Helen, gözlerini dikmiş sokağın karşısına bakıyordu, iradesiyle otobüsü gelmeye zorluyordu sanki. Annesinin elini tuttuğunu gördüm ve o anda benim de Janina'nın elini tuttuğumu fark ettim. Henry Weinbaum her neredeyse tehlikedeydi: SS'lerin elindeydi. Yolun sonunda onu bulabilirdik. Belki de bulamayacaktık.

Kalabalıktaki herkes, hepimiz neyle karşılaşacağımızı bilmemenin korkusu içinde olsak da otobüs geldiğinde, hep birden ona binebilmek için öne atladık. Neredeyse tek vücut olmuştuk. Otobüs dolunca hareket etti. Hepimiz içindeydik.

Otobüs hedefine doğru yola koyulduğunda içeride çok az konuşma oldu. Söylenecek bir şey yoktu. Varır varmaz otobüsten indik ve sanki gizli bir işaret verilmişçesine kilise meydanına doğru ilerledik. Hepimiz birlikte hareket ediyorduk.

Pazar yerindeydik. Bütün meydan çit ve dikenli tellerle çevrelenmişti. Dikenli tellerin arkasında üzerlerinde sarı Yahudi yıldızı olan yüzlerce insan vardı. Kamyonlar daha da fazlasını getiriyor ve yorgun ve korkmuş her erkek, kadın ya da çocuk kamyonlardan indiğinde siyah üniformalı SS'ler tarafından sertçe iteklenerek ayrılıyorlardı: Kadınlar ve çocuklar bir yana, yaşlı erkekler bir yana, genç erkekler başka bir grup kamyonu doğru. Çitin dışında arkadaşlarıyla aile üyeleri tellere yapışmış isimlerini haykırıyor, sevdiklerini görebilmek için çırpınıyorlardı.

"Onu göremiyorum! Onu nasıl bulacağım?" diye feryat etti Helen. Ayaklarının ucuna basarak bir o yana bir bu yana bakıyordu.

Aniden askerler tellere doğru ilerleyip kalabalığa bağırdılar. "*Raus! Raus verfluchte Schweine!*" Bir tanesi tüfeğini omzundan indirip havaya ateş etti.

Tellerin bizim durduğumuz tarafından çığlıklar yükseldi, sonra insanlar birbirlerinin üzerinden atlayarak geri çekilmeye çalıştılar. Bazıları korkutulmaya meydan bırakmıyor, kaçmıyorlardı. Elinde tüfek olan adam bize doğru ilerledi ve biz de paniğe kapıldık. Hepimiz kaçıyorduk ama Janina'nın çığlık attığını duyunca ona yardım etmek için geri döndüm.

"Bileğimi burktum!" diye bağıırken tek ayağının üzerinde sıçırıyordu.

Helen ve ben kollarından tuttuk. Dördümüz birlikte kalabalığın arasından geçerek alçak binaların olduğu yöne doğru ilerledik. Sokaklardan birine saptıktan sonra, aralık bırakılmış bir kapı gördüm. Omzumla biraz zorlayınca kapı açıldı, içerisi boş görünüyordu, biz de içeri girdik.

Bu belli ki bir zamanlar birinin eviydi ama artık kimse yaşamıyordu: mobilyalar kırık, eşya parçaları yere saçılmıştı. Etraf kırık tabak ve bardaklarla doluydu ve duvar kâğıtlarındaki koyu renk dikdörtgenler, bir zamanlar oralarda asılı resimlerin indirildiğini gösteriyordu.

"Bu bir Yahudinin evi," dedi Helen içerideki döküntülere bakarken. "Bu ev basılmış."

Artan silah sesinin ardından evin önündeki sokaktan gelen ayak sesleri duyduk. Tek kelime etmeden merdivenlerden çıkıp ön taraftaki yatak odasına girdik. Janina, pencereye koştu ve kendisini duvar tarafında gizleyerek dışarıyı gözetlemeye koyuldu. Hepimiz aynısını yaptık. Konuşmadık ama nefes alış verişlerimizin sesi boş odayı dolduruyordu.

Pazar yerinin arkasında SS'ler Yahudileri sıraya dizmişlerdi. Askerlerin ellerindeki silahlar güneşte parlıyordu. "*Raus! Schweinhundjude! Schnell! Schnell!*" Dışarı sizi domuz Yahudiler! Çabuk! Çabuk!

Kapılar sonuna kadar açılmış ve Yahudi mahkûmlar silah zoruyla dışarı çıkarılıyorlardı, askerler önlerinden geçen Yahudileri silahlarının kabzalarıyla itekleyip tekmeliyorlardı. Bastonla yürümeye çalışan yaşlı bir adam yeterince hızlı değildi ve askerlerden biri onu olduğu yerde vurdu. Çocuklarını askerlerin darbelerinden korumaya çalışan kadınlar vardı ama ne zaman biri diğerlerinin hızını kesecek ya da yere düşecek olsa askerler tarafından vuruluyordu. Sokak cesetlerle dolmuştu ve kalan Yahudiler onların üzerinden geçerek ilerlemek zorunda bırakılıyorlardı.

Olanları korkudan donmuş halde pencereden izledik. Elimizden, izlemek dışında bir şey gelmiyordu. Saklanmak için camların önünden çekilmeyi düşünebilecek halde dahi değildik. Elinde Tevrat olan yaşlı bir haham kucağında bebeğiyle ilerlemeye çalışan genç bir kadına yardım etmeyi denedi, üçünü de vurdular. Üzerinde eskimiş bir Polonya ordusu üniforması olan biri de askerlerin yanından geçerken yeterince hızlı değildi, onu da vurdular. Güneş hepsinin üzerinde parlıyor ve tozlar yerdeki kan göllerine dolmaya başlıyordu.

Hepimiz sesimizin çok yüksek olmamasına dikkat ederek ağlıyorduk. Helen, dizlerinin üzerinde annesinin kollarına yığılmıştı. Janina, kafasını çevirdi. Ama ben izlemeyi sürdürdüm. Subaylardan birinin elini salladığını gördüm ve yerden siyah tombul bir kuşa benzeyen bir şey yükseldi. Asker diğer eliyle silahını doğrultup nişan aldı ve kuş yere, doğrudan çığlık atan annesinin kucağına düştü. Subay anneyi de vurdu.

Ne yazık ki o bir kuş değildi. O bir kuş değildi... O bir kuş değildi...

Mahkûmlardan oluşan sıra kasabanın dışına yöneldiğinde saklandığımız yerden çıktık. Kamyonlar çoktan sokaklardaki cesetleri yüklenip gitmişlerdi ama sinekler hâlâ uçuşuyordu. Karanlık bir ormanda kaybolmuş çocuklar gibi her gölgeden ürküp her sesle yerimizde sıçrayarak kalbimiz korkuyla dolmuş halde ilerledik. Ne yapmamız gerektiğini konuşmamız gerekmiyordu. Nazilerin o insanları nereye götürdüklerini görmek zorundaydık. Cesaret edebildiğimiz kadar yakından takip ettik.

Ancak daha kasabanın dışına çıkmamıştık ki silah sesleri duyuldu. Bir garajın duvarına yaslanarak bekledik. Her silah sesiyle vurulanlar bizmişiz gibi yerimizde sıçırıyorduk. Silah sesleri uzun süre devam etti –gerçekten çok uzun süre– ve en sonunda kesildiğinde hiç konuşmadan otobüs durağına ilerledik. Ölü kadınlar gibi yürüyorduk, ruhlarımız parçalanmıştı.

Gördüklerimiz hakkında konuşmadık. O zaman bu konuyu konuşmak küfürden bile beter bir şeydi. O kadar kötü bir şeye şahit olmuştuk ki ölümcül bir kutsallık kazanmıştı! Kötülüğün mucizesiydi! Gördüklerimizi kelimelere dökmek mümkün değildi, biz de konuşabileceğimiz zaman gelene kadar gördüklerimizin anısını güvenle sakladık. Zamanı geldiğinde onlara gösterip şöyle diyecektik, “İşte! Bu bir insanın yapabileceği en kötü şey!”

Sadece Bir Genç Kız

Ağustos geldiğinde Alman saldırı birlikleri doğuya ilerliyordı, hatta Stalingrad şehri kuşatma altındaydı. Ayın ortalarında yeni fabrikanın her hafta kamyonlar dolusu cephane ürettiği Ternopol'e yerleştik.

Yapının adı Harres-Krafa Parkı ya da HKP'ydi ve şehrin neredeyse üç bölümünü kaplıyordu. Dört katlı bir otel, subayların yerleşmesi için süitlere bölünmüştü; birinci katta yemek salonu, ufak bir özel yemek odası, servis mutfağı ve dinlenme odası yer alıyordu. Diğer bir bina sekreterlerin odaları olacak biçimde yeniden düzenlenmişti ve bu yapıların karşısında da fabrikada çalışan askerlerin kaldığı geniş barakalar bulunuyordu. Yapının yan tarafında ana mutfak ve ayin salonu vardı. Sağ taraftaki küçük binaya makine tamir atölyesi kurulmuş, sol taraftaki tek katlı binaysa çamaşırhane ve di kim atölyesi olarak yapılmıştı.

Bu yapı kompleksinin bir tarafı fabrikanın kendisiydi. Tüm bu yapılar dikenli telli çitler ve gözetleme kuleleriyle çevrelenmişlerdi. Janina ve ben ana binada, servis mutfağının karşısındaki ufak bir odayı paylaşıyorduk.

Önceki gibi, bu sefer de asal görevlerim yemek salonu ve mutfaktaydı; Janina ise subay ve sekreterlerin yatak odalarının düzenlenmesi ve bakımıyla ilgileniyordu. Yemekler büyük mutfakta hazırlanıyor, sonra da subaylara servis edilmek üzere dev kazan ve tepsilerle servis mutfağına taşınıyordu. O

küçük mutfaktan subaylara yemeklerini götürüyor, sonra da ortalığı temizliyordum. Her yemekte en az otuz beş kişi oluyordu, bazen de daha fazla, bu nedenle yemeğin hazırlığı ve temizliği Schulz ve benim tüm zamanımızı alıyordu.

Zaman ayırabildiğimde Janina'ya yardıma gidiyordum ama tüm bu iş yüküne rağmen gelişimizin ikinci haftasından itibaren Schulz, ek bir iş daha verdi: Beni çamaşırhanenin sorumlusu yaptı. Subay ve sekreterlerin çamaşırlarının yıkanıp onarılmasını takip ediyordum.

Fabrika gibi çamaşırhanede de *Arbeitslager*'den çalışma kampından gelen Yahudiler kullanılıyordu. Yahudiler her sabah kamyonlarla getirilir ve işlerine yollanmadan önce sayılıyorlardı. Çamaşırhaneye girdiğim ilk gün on iki erkek ve kadından oluşan ekibimle tanıştım.

Önceleri bana karşı ihtiyatlıydılar, Alman olduğumu varsayıyorlardı ama onların güvenini kazanmak için elimden geleni yaptım. Bir zamanlar hepsi amaçları olan insanlardı. Biri başarılı bir işadamıydı, biri tıp öğrencisi, bir diğeri avukat. Kadınlardan biri terzilik yapıyordu, diğeri hemşireydi. Çoğu Almanya'dan doğuya sürülmüş Alman Yahudileriydiler. Bazılarının Ternopol gettosunda aileleri vardı ama onları çok az görme şansları oluyordu. *Arbeitslager*'de hayat sefaletti.

"Sturmbannführer Rokita bazen bizi çalışma saatleri bittiğinde saatlerce soğukta, barakaların önünde durmaya zorluyor," dedi Ida Haller bana.

"Eğer herhangi biri kımıldar ya da ses çıkartırsa dövülüyor, hatta vuruluyor," diye ekledi kocası Lazar.

Benim yaşlarımda Franka Silberman adlı bir kadın, çamaşır mengenesinden sorumluydu. Çamaşırları alıp suları akana kadar sıkıyordu. "En azından burada, gettoda olduğumuzdan iyi durumdayız. Biz güçlü olanlarız, çalışabilecek olanlar. Rokita bizi özel olarak cezalandırmaya karar vermediği sürece."

“Bu Rokita da kim?” diye sordum.

Herschel tedirgin bir ifadeyle kapıya baktı. “O, Sturmabannführer –buradaki SS’lerin komutanı. Bence onun kalbinin olması gereken yerde bir buz parçası var.”

Ben de kapıya göz atmadan yapamadım. Sözleri tüylerimi diken diken etmişti. “Olabildiğince size yemek getireceğim. Çamaşır sepetlerine saklayabilirim.” Onlara baktım, yıllardır çektikleri açlık yüzünden bembeyaz ve çok zayıftılar. “Size bakacağım.”

Üzgün görünümlü kambur bir adam olan Moses Steiner omuz silkti. “Sen sadece genç bir kızsın. Ne yapabilirsin ki?”

“Sus Steiner,” diye onu azarladı Ida.

Elimi adamın omzuna koydum ve bana bakmasını bekledim. Sonunda gözlerime bakmak için kafasını kaldırdığında, “Bana güven,” dedim. “Size bakacağım.”

Çamaşırhaneyi onlara biraz olsun cesaret verebilmiş olma umuduyla gülümseyerek terk ettim. Ama kapıyı arkamdan kapar kapamaz bayılacak gibi hissettim. Steiner haklıydı. Ben sadece düşmanla çevrelenmiş genç bir kızdım. Ne yapabilirdim?

O gece Binbaşı’nın masasına yemekleri götürdüğümde onu daha önce görmediğim bir SS subayıyla hararetli bir konuşmaya dalmış bir halde buldum. Ben elimde tabaklarla yaklaşırken kafasını kaldırıp bana baktığında uzun zamandır ilk kez şaşırdım: Parlak sarı saçları ve gök mavisi gözleriyle bugüne kadar gördüğüm en yakışıklı erkeklerden biriydi. Otuz yaşlarında gösteriyordu.

“İyi akşamlar Fräulein Gut,” dedi nazıkçe Binbaşı Rügemer. Gümüş servis çatalına uzanmadan önce burnunu çekti. “Sturmabannführer Rokita’yı tanıyor musunuz?”

Boğazımın sıkıldığını hissederek elimdeki tabakları yavaşça masaya bıraktım. “İyi akşamlar efendim,” diye kekele-

dim. Rokita'ya bakmamaya çalışıyordum. Yüzü yerine sağ kolundaki gamalı haç amblemine odaklandım ama bunu yaparken gözüm, parmağındaki ölüm yüzüğüne takıldı. Bütün çabama rağmen titrememe engel olamadım.

"Ne kadar güzel bir kız," dedi Rokita. "Seni gidi yaşlı köpek seni."

Binbaşı Rügemer kızardı. "Saçmalama Rokita."

Öylece durdum, benim de yüzümün kızardığını hissediyor, iliklerime kadar utanıyordum. Zalim SS şefiyle karşılaşmak beni sarsmıştı.

"Fräulein Gut, merak etmeyin, ısırمام," diye dalga geçti Rokita.

Başımı kaldırıp yüzüne baktım. Benimle flört mü ediyordu? Ondan hoşlandığım için mi yüzümün kızardığını düşünmüştü?

"Özür dilerim Herr Binbaşı. Diğer masalara da bakmam gerek."

"Elbette, elbette Fräulein Gut. Teşekkürler."

Hitler resminin çılgın bakışları altında olabildiğince sakın yürümeye çalışarak servis mutfağına gittim. Schulz, şarap şişelerini açmakla meşguldü. SS'lerin şefini görmüştüm ve Herschl Morris'in bütün anlattıklarının doğru olduğundan adım gibi emindim: Rokita'nın buzdan bir kalbi vardı. O mavi gözler bir ölününkiler kadar soğuktular ve parmağındaki yüzük ruhunun aynasıydı. Onun komutası altında olmak, çığ tehlikesiyle yaşamaya benziyor olmalıydı: Tek bir yanlış hareket ve buzlar aşağı düşerek sizi ezip geçer. O, güçlü bir düşmandı. Benim düşmanımdı ve ona karşı koymayı deneyecektim.

"Herr Schulz," diye başladım söze, "sizce fazladan yardım almam mümkün mü? Hem yemekleri hem çamaşırhane-yi idare etmek çok zor, ayrıca Janina'ya da odalarda yardım ediyorum."

Schulz, ellerini önlüğüne sildi ve bir şarap şişesini tutarak bir süre düşündü. "Önce Binbaşı'yla konuşmalıyım Irene. Belki fabrikadan sana yardımcı olacak bir iki kadın bulabilir."

"Ne güzel bir düşünce," dedim sanki şaşırmışım gibi. "Neden çamaşırhanede çalışanlardan birkaç öneri almıyordum? Güvenilir kişileri biliyor olmalılar."

"Binbaşı'yla konuşacağım."

Bir tepsiyi patates yemeğiyle doldurdum, Schulz'a gülümseyip servis için yemek salonuna döndüm. Bu da bir başlangıçtı.

Böylece iki gün sonra, bana on işçi daha verdiler. Hepsi de çamaşırhanede çalışanların ya arkadaşı ya da akrabasıydı. Bunlardan sekiz kadını kız kardeşimin temizlik yaptığı sekreterler binasında görevlendirdim.

"Bu Janina. Sizden sorumlu olan o ve size elinden geldiğince yardım edecek," dedim. "Yapılacak bir şeyler bulun. Her zaman meşgul görünün. Burada, fabrikada ya da *Arbeitslager*'de ya da gettoda olduğunuzdan daha iyi durumda olacaksınız. Bütün gün bu binada kalabileceksiniz, her gün, eğer her şeyi doğru yaparsanız. Ve biz sizi besleyeceğiz."

"İsimlerimiz okunduğunda başımıza korkunç şeyler geleceğini düşündük," dedi kadınlardan biri. "Çok korktuk."

Janina, kadının elini tuttu. "Korkmayın. Irena, benim ablam. Size göz kulak olacak."

Janina'ya gülümsedim ve kamptan gelen yeni iki elemanımı, Sozia ve Roman'ı eğitmek üzere aceleyle mutfığa döndüm.

Steiner haklıydı: Ben sadece bir genç kızdım. Kimse bana dikkat etmiyordu. Akşamları yemek servisi yaparken subaylar arasında dolaşan görünmez hizmetkârlardan biriydim. Yemekleri bırakan ve boş tabakları toplayan bir çift el. Beni adamdan saymıyorlardı. Ben sadece genç bir kızdım.

Ama subayların cephedeki gelişmelerle ilgili konuşmalarını, sekreterlerin Berlin'le ilgili dedikodularını dinliyordum.

Özellikle, birlikte yemek yediklerinde Binbaşı Rügemer ve Rokita'yı dinliyordum. Artık sık sık birlikte yiyorlardı ve Rokita ondan hoşlandığım için masalarının yakınında oyalandığımı düşünüyordu. Şimdilik güvendedim.

"Bu kadar iyi verim elde etmeyi nasıl başarıyorsun Rokita?" diye sordu bir akşam Binbaşı.

Rokita'nın yüzünde çarpıcı ama soğuk bir gülümseme belirdi. "Eğitim Binbaşı. Yahudileri iyi eğittim. Hiçbiri tembel değil, sana bu kadarını garanti edebilirim. Disiplin konusunda iyiyimdir."

"Ama çalışamayacak hale getirecek kadar değil, umarım?" diye sordu Rügemer, sıcak ekmeğine yağ sürerken. "Bu fabrika savaş için çok önemli. İşçilerimin suistimal edilmelerini istemiyorum."

"Meraklanmayın. Ama eğer salı günü işçilerinizin bir kısmının yerine yenilerinin gelmiş olduğunu görürseniz bilin ki... tembel oldukları için. Onlarsız daha iyi olursunuz."

Sabah bu konuşmayı çamaşırhanedekilere anlattım. "İki kat sorun çıkacak," dedim. "Bir baskın, arama ya da başka bir şey. Bu lafı yayabiliyorsanız yayın."

Ve bu şekilde zayıflığımı avantaja dönüştürdüm. Eğer gettoya yapılacak bir baskınla ilgili bir planı duyuyorsam asla ne duyduğumu ya da ne hissettiğimi belli etmiyordum. *Arbeitslager*'de yapılacak bir disiplin hareketinin planlandığı sırada masanın yanından geçecek ya da dinlemek için biraz fazla oyalanacak olsam bile kimse bana aldırılmıyordu. Rokita yemeğe geldiğinde ona karşı her zaman nazik davranıyordum ve güzelliğiyle gücünden etkilenmiş olduğum izlenimini vererek masasının çevresinde oyalanarak gururunu okşuyordum.

Ne de olsa ben sadece genç bir kızdım.

Rokita'dan Çalmak

Haftada belki üç kere Rokita, Binbaşı Rügemer'le yemeğe geliyordu. Genelde yoldaydı, kendi tabiriyle Ukrayna'daki gettoları "temizliyordu". Sonuçta Rokita'nın görevi Ukrayna'yı *Judenrein*, Yahudilerden temizlenmiş kılmaktı.

Çalışabilecek durumda olan Yahudiler çalışamayacak hale gelene kadar çalıştırılıyorlardı. İşe yaramaz hale geldiklerinde de toplanıp gönderiliyorlardı. Nereye? Bilmiyorduk. Gettolardaki "fazla" nüfus da gönderiliyordu ve onlardan da bir daha asla haber alınamıyordu.

Rokita'dan ne duyarsam çamaşırhanedeki arkadaşlarıma aktarıyordum. Onların sözcüsü haline gelmiş olan Lazar Hal-ler, gettoyla en iyi nasıl haberleşebileceğimizin planlarını yapıyordu. Yahudiler arasında da casuslar vardı, buna emindik. Katı güvenlik önlemlerine rağmen raporlar ve mesajlar *Arbeitslager* ve getto arasında gidip gelebiliyordu, *Arbeitslager*'deki mahkûmlardan bazılarının, ender olmakla birlikte, gettodaki ailelerini görmelerine izin veriliyordu. Herhangi bir *aktion** planını haber aldığımızda bazıları ormanda yaşamak için kaçıyor ya da baskından önce saklanıyordu.

Ama tüm bunlar olayları önceden haber alabildiğimiz sürece işe yarıyordu. Rokita bütün planlarını Binbaşı Rügemer'e anlatmıyordu ve benim de her zaman o masanın çevresinde olmam mümkün değildi. Bazen haberimizin olmadığı *akti-*

* Harekât.

on'lar oluyordu ve bunu, Rokita'nın önceki gece bir baskın yapmış olduğunu çamaşırhaneye gittiğimde arkadaşlarımın gözlerinin yaşlarla dolu olmasından anlıyordum.

Güneşli bir eylül sabahı, kahvaltıdan sonra çamaşırhaneye girdiğimde Ida Haller'i kocasının kollarında delice ağlar-ken buldum. Diğerleri işlerinin başındaydılar. Tek tek yüzle-rine baktığımda midemin bulanmaya başladığını hissettim.

"Fanka nerede?" diye sordum.

Dikiş dikmeye çalışan Clara Bauer'in elleri zangır zangır titriyordu. "Dün gece ailesini ziyaret etmek için izni vardı. Dönmedi. Zannediyoruz ki... Korkarım ki..."

"Bir baskın olmuş olabilir," diye araya girdi Abram Klinger.

Geriye doğru birkaç adım attım. Yavaşça. Sakin olmaya çalışarak. Yaslanacak bir yer arıyordum. Kapının pervazına çarptım ve yarı sersem halde koşarak yeniden gün ışığına çık-tım. Askerler avlunun ortasında kamyonlara yükleme yapı-yorlardı. Cephaneleri yerleştirirken şakalaşüyor, kahkahalar atıyorlardı. Bayrak direğinin tepesindeki Nazi bayrağı rüzgâr-la dalgalanıyordu. Açık bir pencereden tabak çanak sesleri ge-liyordu ve derken Schulz'un sesini duydum.

Bir an elimi yumruk yapıp ısırdım, düşünce ve duyguları-mı kontrol etmek zorundaydım. Fanka Silberman'ı bulmalıy-dım, eğer yaşıyorsa. Avlunun arka tarafında fabrikanın rüz-gâr panelleri sonbahar güneşini yansıtıyorlardı. Aceleyle av-luyu geçip fabrika ofislerinin olduğu binaya girdim.

"Binbaşı Rügemer'i hemen görmeliyim," dedim sekreterine.

Bana soğuk bir bakış attı. "Neyle ilgiliydi?"

Sakin kalmak için kendimle savaştım. "Hemen Binbaşı Rügemer'i görmeliyim," diye tekrarladım.

Ofisinin kapısı açıktı ve Binbaşı'nın iskemlesini geri ittiği-ni duydum. "Fräulein Gut? İçeri gelebilirsiniz."

Sekreteri burnunu çekti ve ben Binbaşı'nın ofisine girer-ken işine geri döndü.

“Herr Binbaşı, işçilerimden biri sekreterlerin elbiselerini onarmakla görevliydi ve işini zamanında bitirmek için giderken onları da gettoya götürdü. Bu sabahsa geri gelmedi.”

Rügemer gözlüklerini çıkarıp masasındaki kâğıtlara baktı. Dişlerini sıkıdığı için çenesinin de kasıldığını görebiliyordum. “Rokita,” diye mırıldandı.

“Lütfen gettoya gidip sekreterlerin elbiselerini geri getirmeme izin verin,” diye yalvardım, iskemlesinin yakınına giderek.

Masasına bakmayı sürdürdü, bir süre için yüzünde hiçbir anlam yoktu. Sonra çekmecelerden birini açıp bir izin belgesi çıkardı. Kapatmadan önce çekmecenin izin belgeleriyle dolu olduğunu gördüm. Hepsinin üzerinde Rokita ve Binbaşı’nın imzaları vardı.

“İşte,” dedi, belgenin üzerine adımı yazarken. “Çok oylanma. Bitirilmesi gereken işlerin var.”

Teşekkür ederek çamaşırhaneye koştum. “İda, bana Silbermanların evini nasıl bulacağımı tarif et.” Sonra ütüleyip hazırlamış oldukları elbiselerden birkaçını çamaşır torbasına yerleştirdim. Bana söylediği tarifi ezberledim ve çamaşırhanedekilerin şaşkın bakışları arasında koşarak dışarı çıktım.

Gettoya giden yol uzundu ve yürümem gerekiyordu. İki kere beni durdurup geçiş belgemi kontrol ettiler, her seferinde Binbaşı Rügemer’in emriyle hareket ettiğimi açıkladım. En sonunda gettonun girişini kontrol eden gözetleme kulübesine vardım. İki asker yeniden belgemi sordu.

“Ben Binbaşı Rügemer’in kâhyasıyım,” dedim olabildiğince bakan bir ses tonuyla. “Elbiseleri onaran kadın burada ve elbiseleri bitirmiş olması gerekiyordu. Yanında birçok giysi getirmişti ve Binbaşı, fabrikanın terzisinin geri gelmesi konusunda oldukça ısrarlı.”

“Bitteschön Fräulein, geçin,” dedi askerlerden biri kapıyı açarken.

Kapıdan geçip gettoya girdim. Sokaklar bomboştu. Zaman zaman perdelerden birinin arkasında bir gölge yakalıyordum, bir yerlerde bir kapının kapandığını duyduğumu sandım ama bunlar dışında mekâna ölüm sessizliği hakimdi. Ayak seslerim binaların duvarlarından yankılanıyordu. Kalbimin çarpışını duyabiliyordum. Elimdeki çamaşır torbası kayar gibi oldu, onu düzelttim.

Kaldırımlardan birinin üzerinde fırlatılmış bir kitap duruyordu, uzanıp onu aldım. İbrani harfleri sayfaları süslüyordu.

Silbemanların evinin kapısı kilitli değildi. Yavaşça iterek açıp içeri girdim. Evin içi karanlıktı, pencereler örtülmüşlerdi.

"Fanka, Fanka, lütfen evde ol. Ben Irene."

Yanıt yoktu.

Merdivenlere ilerledim. Saklanacak bir yer bulabilmiş olması için dua ediyordum. "Fanka?" diye seslendim bir basamak yukarı çıkarken.

Bir el bileğimi yakaladı. Çığlık atarak aşağı baktım.

Fanka, merdivenlerin altındaki bir bölmeye saklanmıştı. Elleriyle merdivenin kenarına tutunarak dışarı çıktı. Çamaşır torbasını bırakarak ona sarıldım. Gözlerinden endişesi okunuyordu.

"Fanka, Fanka, benim."

"Irene. Irene, ailem. Ailem gitti. Kamyonları duyduğumda merdivenlerin altına saklandım ama annemler..." Dizleri üzerine yığıldığında, ben de diz çöküp ona sarıldım.

"Sakin ol, Fanka. Gürültü yapma," diye fısıldadım kulağına.

Bana tutundu. Sessizce ağlamayı sürdürdü. Bir süre ağlayarak boş evin ortasında durduk ama uzun süre oyalanmayacağımızı biliyordum. Onu tutarak yüzüme bakmasını sağladım.

"Ölmek istiyorum," dedi. "Burada kalacağım ve öleceğim. Saklanmamalıydım. Onlarla kalmalıydım."

“Fanka, beni dinle. Böyle konuşmamalısın. Onlar için yaşamalısın. Benimle gel.”

Çamaşır torbasını yeniden elime aldım, Fanka’yı da yanımda sürükleyerek evden çıktım. Tek kelime etmedi.

“Arkamdan yürü,” dedim, torbayı ellerine tutuştururken. “Bunu ailen için yap, Fanka. Yaşamalısın.”

Kapıya vardığımızda Fanka gözlerini yere indirip bekledi. Asker yanıımızdayken Fanka’yla çok sert bir dille konuştum. Kendimden aşağı birisiyle konuşur gibi.

“Acele et. Yapman gereken çok iş var.”

Boynu daha da büküldü ve bir an yıkılacağını sandım. Ama kapıdan ikinci bir bakış atılmadan geçtik. Peşimden geldiğini umuyordum.

Bir blok kadar yürüdükten sonra arkama baktım. Fanka oradaydı. Gözlerinden yaşlar boşalıyordu. “Sadece yürümeye devam et,” dedim alçak sesle. “Lütfen Fanka, yürümeye devam et.”

Harres-Krafa Parkı’na ulaştık ve yeniden askerlere geçiş belgemi gösterdim. Birkaç dakika sonra Fanka çamaşır odasına geri dönmüştü. Kapıyı açtığımda bütün gözler bana çevrildi ve Fanka’yı gören Ida ve Clara aynı anda ağlamaya başladı. Koşup Fanka’ya sarıldılar. Geri dönüp kapıyı kapatarak onları baş başa bıraktım.

Rokita, Fanka’nın ailesini çalmıştı ama Fanka’yı çalamamıştı. Bunu yapmasına asla izin vermeyeceğime yemin ettim.

O gece rüyamda sonbahar hasadının arasında yürüdüğümü gördüm. Tarlalar hasat edilmiş başaklarla doluydu. Mamusia’nın kehribar kolyesinin rengindeydiler, sarı kızıl arası ve parlak. Gökyüzü tertemiz ve masmaviydi, o kadar masmaviydi ki acı veriyordu. Kuru beyaz buğdaylar ayaklarıma sürtünüyorlardı. Aşağı baktığımda toprağa saçılmış tohumları gördüm.

Onları toplamak için eğildim, teker teker onları topraktan alıp önlüğüme koyuyordum ama bunu yapmaya başlar başlamaz rüzgâr, tarlaların üzerinde eserek tohumları saçtı.

Onları havaya, ufuk çizgisine doğru uçuruyordu ve içimde bir panik dalgasının yükseldiğini hissettim. Tohumları daha hızlı toplamaya çalıştım, tınaklarım toprakla dolmuştu ve önlüğüm çok ağırlaştığından aşağı çekiliyordum. Bir an önlüğümün ağırlığından dibe çekilip ve çamura battığımı hissettim.

Ellerimden Kayıp Giderken

Sonbahar ilerledi. Çamaşırhanedeki arkadaşlarım onlara kaçırmayı becerdiğim yiyecekler sayesinde nihayet kilo alarak, güçlerini topluyorlardı. Ayrıca çamaşırhanedeki raflarla kaplı bir duvarı sahte bir ön yüze çevirip arkasına gerek olursa diye bir gizlenme yeri yapmışlardı. Hava soğudukça yazlık elbiseler içinde titreyen arkadaşlarım için telaşlanmaya başladım.

“Herr Schulz,” diye söze girdim birlikte mutfak bulaşıklarını yıkadığımız bir gün. Tabaklardan birine yapışmış yumurtayı kazımakla meşgul olduğum için yüzüne bakmıyordum. “Dün gecenin ne kadar soğuk olduğunu fark ettiniz mi? Düşünüyordum da, eğer mümkünse Janina ve ben yataklarımız için fazladan battaniye alabilir miyiz?”

Göz ucuyla ona bakıyordum. O da benim gibi başını önüne eğmiş, önündeki tabaklarla uğraşıyordu. Sakince kafasını kaldırdı, ardından ellerini mutfak havlusuna silip ve mutfaktan çıktı. Ben onun böyle tek söz etmeden, aniden nereye gittiğini merak ederek çalışmaya devam ettim. Genelde gürültücü ve yorum yapmayı seven bir adamdı.

Birkaç dakika sonra geri geldiğinde kollarında bir sürü battaniye vardı, iki taneden çok daha fazla. “Irene, eğer herhangi bir şeye ihtiyacın olursa, neye olursa olsun, sormaktan korkmamalısın,” dedi bana alçak sesle.

İlk anda, kalbim yerinden çıkacakmış gibi çarpıyor, sanki yüzüm ateşten yanıyordu. Yakalandığımı hissediyordum. O biliyordu. Schulz, ne yaptığımı biliyordu.

“Ne de olsa,” diye devam etti her zamanki sevecen ses tonuyla, “küçük kızlarımın soğuktan donmalarına izin vermem, öyle değil mi? Bu verimliliğinizi düşürür.”

Kafam karışmış halde beynime doluşan düşünceleri yakalamaya çalışıyordum. Müteşekkirdim ve içim rahatlamıştı ama aynı zamanda da kızgındım. Schulz’un bana karşı bu kadar nazik olmasına, Yahudilere yardım etmeme yardım etmesine kızgındım. Çünkü Almanlardan nefret etmemi zorlaştırıyordu. Oysa Almanlardan nefret etmek kolay olmalıydı, öyle olması gerektiğini düşünüyordum. Gözlerimden yaşların akmaması için savaşıarak teşekkür edip battaniyeleri aldım.

Onları çamaşırvaneye götürdüğümde Ida ve Fanka bana sarıldılar. Sonra onları parçalayıp yeniden dikerek kışık paltolara dönüştürmeye koyuldular. Onları işleriyle baş başa bırakıp dışarı çıktığımda kışın ilk karlarının düşmek üzere olduğunu fark ettim. Ben mutfağa giderken gökyüzü koyu griydi.

Rokita artık neredeyse her gece Binbaşı Rügemer’le yemek yiyordu. Ayrıca tatlıdan sonra diğer subaylar dinlenme odasına geçip bilaro oynarken onlar özel yemek odasına geçip birlikte içiyorlardı. Hava sigara dumanının kokusu nede niyle ağırlaşıyordu. Bütün odaları dolaşıp kül tablalarını dö-küyor, kirli bardakları topluyor ve boş şişeleri kaldırıyor-dum. Onlar bilaro toplanına vururlarken ne kadar bilgi top-layabilirsem topluyordum.

Ama aralık ayı geldiğinde tatil partisi planlarından başka bir şey konuşulmaz oldu. Subay ve sekreterler Noel’i bir dans partisiyle kutlamaya karar vermişlerdi. Resmi olarak Nazi Partisi, Hristiyan değildi. Belirli bir dini görüşü savunmuyor-lardı, elbette Adolf Hitler’i başlı başına bir din saymazsak. Ancak çevredeki herkes Nazi Partisi üyesi değildi ve özellik-

le partiye üye olmayan Wehrmacht askerleri Noel geleneğini sürdürmeye kararlıydılar.

Partiye bölgedeki bütün subaylar katılacaktı; bu, benim için, hepimiz için fazladan iş demekti. Schulz, herkesin servise yardım etmekle görevlendirileceği konusunda beni uyardı. Şimdiye kadar Janina'yı diğer subaylarla doğrudan temas halinde olmaktan korumuştum, güzel kız kardeşimin onların dikkatini çekmesini istemiyordum. Ama bu kadar büyük bir parti söz konusu olduğunda bu kaçınılmazdı, Schulz'u, Janina'yı partide kullanmamaya ikna edebileceğimi sanmıyordum.

Mutfakta karmaşa günler öncesinden başladı. Kekler, pastalar, tatlılar hazırlanıyordu. *Arbeitslager'* den getirdiğim yeni çalışanlar, Roman ve Sozia olmadan her şeyi yetiştirebilmem mümkün değildi. Roman ve Sozia yeni evlenmişlerdi. Onları kuşatan bunca acıya rağmen umut ve hayallerle dolu bir çifttiler. Sozia, sürekli şarkı söylüyor ve Roman da sevgi dolu bakışlarla onu izliyordu. Birbirlerini o kadar seviyorlardı ki onları izlemek neredeyse acı veriyordu.

En sonunda Noel gelip de otel ekstra misafirlerle dolduğunda Janina heyecan içindeydi: Partiye biz de gidecektik, hizmetçi olarak olsa bile. Noel'i kutlayabilecektik. Ordövrleri servis ederken beni takip etti, o kadar heyecanlıydı ki neredeyse ayağıma basıp beni düşürüyordu. Birlikte kalabalık salona girdik.

Mekân gürültülüydü ve kahkahalarla dolmuştu öyle ki fonograftan gelen müzik bile duyulmaz haldeydi. Bütün subaylar en iyi üniformalarını giymişler, madalyalarını göğüslerinde gururla taşıyorlardı. Sekreterlerin üzerlerindeyse son Berlin modasına uygun giysiler vardı. Janina, çevresini süzerken gözleri parlıyordu. "İrenka, ne kadar harika, değil mi?" diye fısıldadı.

“İyi akşamlar Fräulein Gut,” dedi arkamdan bir ses.

Arkamı döndüğümde Rokita’yı gördüm.

“Strumbannführer,” dedim nazikçe.

Rokita gözlerini Janina’dan alamıyordu, hatta yüzündeki o soğuk maskeye rağmen yüzü bile kızarmıştı. “Bu sevimli kız kim?” diye sordu bana.

Korku içime doldu, nefesim kesildi, parmaklarım karıncalanmaya başladı. Omuzlarıma binen öfkeyi hissediyordum.

“Benim kız kardeşim,” diye yanıtladım onu.

Rokita bakışlarını bana çevirdi. “Bana onun bütün bu zaman boyunca burada olduğunu ve onu sakladığını söyleme sakın.”

Zorlukla nefes alıyordum. “İzninizle Strumbannführer, işimize devam etmemiz gerekiyor.”

Janina’nın kolundan tutup onu kalabalıktan uzaklaştırdım. “O çok güçlü ve çok tehlikeli bir adam,” diye fısıldadım. “Onun ilgisini üzerine çekmek güvenli değil.”

“Ama o kadar yakışıklı ki,” diye yakındı kız kardeşim.

“Aptal olma Janka. Sana onun yaptıklarını anlattım. Onu bir sonraki görüşünde parmağındaki yüzüğe bak, orada gerçek yüzünü göreceksin.”

Endişeyle salonun diğer tarafına baktım. Rokita, kısa elbisesi, hafif sarhoş olduğu belli olan sarışın bir kadının kulağına bir şeyle fısıldıyordu. Ben izlerken kadın elini uzatıp Rokita’nın yüzünü okşadı. Omuz silkip mutfığa Janina’nın yanına geri döndüm.

Roman ve Sozia şampanya kadehlerini yıkayıp kurulamakla meşguldüler; Schulz, Rus havyarıyla doldurulmuş bir tabağın çevresini ekmek dilimleriyle süslüyordu. “Irene, birkaç dakika önce koridorda seninle tanışmak isteyen birisiyle karşılaştım,” dedi Schulz.

Yeni ordövr tabağı aldım. “Benimle? Kim benimle tanışmak ister ki?”

"Buranın yerlisi bir kız sanırım. Rokita'nın davetlisi olarak burada. Asistanım olarak Polonyalı bir kızı işe aldığımı duymuş ve seninle tanışmanın eğlenceli olacağını düşünmüş. Belki arkadaş olmak istiyordur."

"Büyük ihtimalle SS'lerin şefiyle yattığını göstererek hava atmak istiyordur," diye mırıldandım dudaklarımın arasından. Bir yanda Rokita'nın yanında gördüğüm sarışını düşünüyordum.

Kapı, içerinin gürültüsünü mutfığa doldurarak açıldı. Yüksek topukları üzerindeki kadın bana doğru ilerledi. Yüzünde bütün dişlerini ortaya çıkaran bir gülümseme vardı. "Sen Irene olmalısın," diye başladı söze. "Benim adım Natasha. Duydum ki..."

Gözleri Roman'a takılınca sözünü kesti. Roman, geriye çekilmişti, hafif titriyordu. Sozia, neler olduğunu anlamak istercesine kocasına baktı.

"Roman," dedi sarışın kadın Lehçe. "Görüyorum ki seni mutfak işlerine atamışlar." Sonra Schulz'a dönüp Almanca konuşmaya başladı. "Alman subaylar için yiyecek hazırlanan bir mutfakta Yahudileri kullanmanın tehlikeli olduğunu düşünmüyor musunuz? Strumbannführer Rokita'yı görür görmez bunu anlatacağım."

Schulz, onu kolundan tutup yemek salonuna doğru ilerledi. "*Verzeihen Sie, mir, Fräulein.* Yapılacak çok işimiz var."

Sonra da onu nazikçe dışarı attı. Natasha'nın çıkmadan önce yaptığı son hareket Roman'a kötücül bir bakış fırlatmak oldu. O çıkar çıkmaz hepimiz Roman'a döndük. "Bu kadını tanıyor musun?" diye sordu Janina.

"Onu savaştan önce tanıyordum," dedi Roman, titreyen eliyle lavabonun kenarına tutunurken. "Arkadaştık ama o daha fazlasını istiyordu. O çok kıskançtı ve hakkımda dedi-

kodular yayarak beni zor duruma düşürmeye çalıştı. Ailem onu mahkemeye vermekle tehdit etti ve o da benimle ödeşeceğine yemin etti.”

Sozia, kollarını kocasının beline dolayıp başını göğsüne yasladı. “Üzülme aşkım. Biz zaten mahkûmuz. Daha kötü ne olabilir? Artık sana zarar veremez.”

Ne var ki ertesi gün ikisi de işe gelmediler. Onların yerlerine Herschl Morris’in kardeşi Hermann ve karısı getirildi. Roman ve Sozia götürülmüşlerdi.

Haberi aldığımda çığlık atmak istedim. Kapkara saçlı, şarkı söyleyen güzel Sozia. Sıcacık gözleriyle Roman. Natasha tehdidini yerine getirmişti ve aracı da Rokita olmuştu.

Gözümde şöyle canlandırıyorum: Roman ve Sozia bir uçurumun kenarında sallanıyorlardı ama ben onları bileklerinden yakalamıştım. Tutabildiğim kadar güçlü tutuyordum, yemin ederim ki; ama ellerimden kayıp aşağı uçtular ve ben gözlerimi kapattığımda aşağıya, karanlığa uçarken yüzlerinde oluşan ifadeyi gördüm. Düşmelerinin çıkardığı ses benimde yankılandı.

Dua etmeyi denedim. İsa’nın doğumunun dünyaya getirdiği müjdeleri, verdiği sözleri kendime hatırlatmayı denedim ama gözlerimi kapatıp dua ettiğimde gözümün önüne sadece Roman ve Sozia’nın yüzleri geliyordu. Natasha’nın intikamını Noel’i bir yalana dönüştürmüştü.

Ve Rokita, Binbaşı Rügemer’le yemeğe geldiği her akşam Janina’yı soruyordu. Binbaşı bir centilmendi ve Rokita’nın ne istediğini biliyordu. Rügemer, bana karşı nazik davranmayı tercih ettiğinden Rokita’yı susturuyordu ama Rokita ısrarcıydı. Her seferinde Binbaşı’nın kadehine daha fazla içki dolduruyor ve onu içmeye zorluyordu. Binbaşı’nın sarhoş olursa Janina’yı getirmemi emredebileceğini düşünerek korktum. Zaman aleyhime işliyordu.

Noel'den kısa süre sonra Binbaşı Rügemer'le ofisinde görüşme isteğimi belirttim. Beni görünce gülümsedi ve içeri girip oturmamı işaret etti.

"Fräulein Gut, size nasıl yardımcı olabilirim?" diye sordu.

"Kız kardeşimi Radom'a geri yollamama izin vermenizi istiyorum."

Binbaşı'nın gözleri gözlüklerinin arkasında kocaman olmuştu. "Ne demek istiyorsun?"

"Herr Binbaşı, bence biliyorsunuz. Strumbannführer Rokita ağını ören bir örümcek gibi. Kız kardeşimi korumalıyım. Lütfen onu Radom'a geri gönderin. O daha çok küçük," diye de ekledim ve kendimi kontrol etmeye çalışmama rağmen gözlerimden yaşlar boşaldı ve hıçkıra hıçkıra ağladım.

"Hayır, hayır, Fräulein Gut," dedi Binbaşı aceleyle. "Ağlamayın. Üzülmeyin. Onun gitmesine izin vereceğim."

"Ah, çok teşekkür..."

"Ama Irene," diye devam etti, "sen kalmak zorundasın."

Sevincimin gölgelendiğini hissettim. Beni Irene diye çağır-mıştı. Janina'nın gidebilmesi için bir koşul öne sürüyordu. Bir şekilde bana bakışı değişmiş gibi geldi ve kendimi farklı bir gözle gördüm. Kendimi Binbaşı Rügemer tarafından görüldüğüm biçimde gördüm. Yavaşça başımı salladım. Bu yeni bakış açısından hoşlanmamıştım ama bununla yaşayabilirdim. Kabul etmek zorundaydım. "Evet, Herr Binbaşı. Savaşın sonuna kadar kalacağım."

O gece kışlık paltosunu vestiyere bırakan Rokita'yı gördüğümde bana sinsice gülümsedi. "Kız kardeşin. Bu gece beni odasında beklemesini istiyorum."

"Üzgünüm Strumbannführer. Kısa süre önce tüberküloz olduğunu öğrendik, bulaşıcı bir hastalık olduğundan onu buradan yollayacaklar."

Rokita, geri çekilip hoşnutsuz bir yüz ifadesiyle bana baktıktan sonra, tek kelime etmeden topukları üzerinde dönerek yemek salonuna girdi. Roman ve Sozia'yı çalmıştı ama Janina'ya dokunamayacaktı.

Böylece 1943 geldiğinde, ailemle olan son bağlantımı da kaybetmiş oldum.

Puszcza Janowka

Tek bir tesellim vardı: Helen Weinbaum, Ternopol yakınlarındaki bir çiftliğe taşınmıştı. Yollarımız acı, soğuk bir günde kesişti. Birbirimize sarılıp görüşmediğimiz zamanlar boyunca başımıza neler geldiğini anlattık. Helen, en sonunda kocasından haber alabilmişti. Öğrendiğine göre kocası Rokita'nın özel uşağı olmuştu! Sofistike, kültürlü bir adam olduğundan Henry, Rokita gibi biri için vazgeçilmezdi. Bir centilmenin nasıl giydirilmesi ve nasıl eğlendirilmesi gerektiğini biliyordu. Rokita'nın evinde verdiği partilerde barmenlik yapıyor ve aynı benim gibi yapabildiği zamanlarda gettoya Rokita'nın planlarını haber veriyordu. Helen ve ben eğer elimizden gelirse iletişimi koparmamaya söz verdik.

Ne yazık ki o dönemde bu imkânsızdı. Doğudaki savaş Almanlar için kötü gidiyordu. Ağustostaki Stalingrad saldırısından beri Rusları yenmek için boşu boşuna uğraşıyorlardı. Stalin, Rus ordusunun tek bir adım daha geri çekilmemesini emretmişti ve Ruslarla Almanlar son beş aydır Stalingrad'daki neredeyse her bina için savaşıyorlardı. Şehir yıkıntıya dönüşmüştü, Almanlar şehri kuşatmış olmalarına ve askeri anlamda güçlü görünmelerine karşın Ruslar geri çekilmiyordu.

Binlerce Alman askeri öldürülmüş ya da esir alınmıştı. Fabrikamız çift vardiya çalışıyordu. Makineleri kendi dumanlarında boğuluncaya kadar çalıştırıyorlardı. Kısacası cephane üretimini artırmak için ne gerekiyorsa yapılıyor. Rus işgali

Polonya için iyi bir gelişme olmazdı ama ben, en azından Yahudilerin durumunun düzelebilmesi adına Rusların Almanları, Hitler'in ordusunu yenmesi için dua ediyordum.

Sanki zamanlarının yetmemesinden korkarcasına Almanlar, Yahudilere düzenledikleri *aktion* ları hızlandırdılar. 1943 baharı geldiğinde işler kızışmıştı. Rokita ve Sturmbannları gettolardaki ve *Arbeitslager*'deki Yahudilerin sayısını azaltmaya kararlıydılar.

"Birçoğu *puszczada* saklanmayı seçiyor," dedi Herschl Morris bir gün bana çamaşırhanede. "Ormanda hayvanlar gibi yaşamak gettoda ölmeyi beklemekten iyidir, diyorlar. Kardeşim ve ben de gitmeye karar verdik. Eşlerimizi alıp ormanda saklanacağız."

Duvarın arkasına inşa ettikleri saklanma yerini inceliyordum ki kafamı kaldırıp şaşkınlıkla Herschl'e baktım. "Nasıl yaşayacaksınız?"

Yüzünde alaycı bir gülümseme belirdi. "Özgür insanlar gibi."

"Özgür olmayacaksınız," diye araya girdi Steiner. "Avlanan insanlar olacaksınız. Sizi avlayacaklar."

"Şansımızı Puszcza Janowka'da deneyeceğiz," diye ısrar etti Herschl. Sonra bana döndü. "Ve Irene, oraya gitmemize yardım etmelisin."

Önce Herschl'in sonra da karısının yüzüne baktım. "Bana birkaç gün verin," dedim ve konuşmayı orada keserek çamaşırhaneden çıktım.

Kendime "Bunu yapmalı mıyım?" diye sormadım. Ama "Nasıl yapacağım?" diye sordum. Çocukluğumdan itibaren attığım her adım beni bu yol ayrımına getirmişti, doğru seçmi yapmalıydım yoksa artık ben, ben olmayacaktım.

Benim bir anda direnişçi haline gelmediğimi, Yahudileri kaçırmaya başlamadığımı, SS ve Nazilere meydan okumadı-

ğımı anlamalısınız. Kişinin ilk adımları hep bebek adımlarıdır. Ben çitin altından yemek sokarak başlamıştım. Şimdiyse bir *dorozka*, at arabası, bulma planları yapıyordum. Helen'in yaşadığı çiftlikten bir tane bulabilir ve her şey yolunda giderse onunla Morris kardeşleri ve eşlerini Ternopol'den on kilometre uzaktaki Janowka ormanına gizlice ulaştırabilirdim.

Radom'da olduğumuz zamanlarda Yahudilere yaptığım ufakık yardımların bile kurşuna dizilmeme yeteceğini biliyordum, beni tek bir kez öldürebileceklerini de biliyordum. Atasözünün dediği gibi, koyun için de kuzu için de asılacaktım. Naziler için çitin altına bırakılan yemekle dört kişiyi *dorozka*'yla kaçırmak arasında fark yoktu. Bu nedenle ben de ayırım yapmadım. Yine de Janina gittiği için memnundum çünkü burada olsa planladıklarım onu da ölüm tehlikesine sokardı.

Artık yirmi bir yaşındaydım ve son dört yıldır şu ya da bu biçimde savaşıyordum. Bu dört yıl okulda geçmiş olmalıydı ya da âşık olup aile kurmalıydım ya da çalışıyor olmalıydım ya da şu an yaptıklarım dışındaki yüzlerce şeyden birini yapıyor olmalıydım. Ama bunlar kaderimde yoktu. Dört yıldır savaşın ortasındaydım ve artık farklı beklentilerim, farklı umutlarım vardı. Tek istediğim öldüğümde acı çekmeden ölmek ve ölmeden önce Almanları olabildiğince uzun süre kandırmaktı.

Mayıs ayının sonlarında bir gün Helen, at arabasıyla geldi. Schulz'la, o gün serbest olmak için izin meselesini çoktan konuşmuştum ve Morrisler yol kenarında bir saklanma yeri hazırlamışlardı. *Arbeitslager*'den nasıl kaçacaklarını sormadım, kaçabilmenin bir yolunu biliyor olmalıydılar. Ben arabayla yolda bekleyecektim. Bu *dorozka* çiftlikten mühimmat odasından çaldığım sigara ve votka karşılığında kiralanmıştı. Sürücü koltuğuna geçerken garip düşünceler geçti aklımdan, çalıntı eşyaların ticaretini yapmak, Yahudileri kaçırmak. Bunları yapıyor olmam inanılmazdı.

Ternopol'den ayrılıp kuzeye, Janowka kasabasına doğru yola çıktım, güneşin sıcaklığı ve atın nal seslerinin düzenliliği sinirlerimi biraz olsun yatıştırıyordu. At, dünyaya aldırmadan çevresinde uçuşan sineklerle ilgileniyordu. Onun kadar şanslı olabilmeyi diledim.

Ternopol'ün bir kilometre dışında ağaçlar nedeniyle yol daraldığında bir ısıklık sesi duydum ve ardından biri bana adımla seslendi. Dizginleri çekip *dorozka*'yı durdurdum. Önümdeki yol patates tarlasındaki sapağa kadar boş görünüyordu. Arkama dönüp göz attığımda yolun o kısmının da boş olduğunu gördüm. Güneş altında tekerleklerimin kaldırdığı toz dışında görülecek hiçbir şey, hiç kimse yoktu. Kafamı salladım ve dört Morris, ağaçların arasından çıkıp tek kelime etmeden *dorozka*'nın arka tarafındaki patates çuvallarıyla samanların arasına saklandı.

Atın dizginlerini şaklattım ve yeniden yola koyulduk. Bir dakikadan daha az bir süre için durmuştum ve arkaya bakan hiç kimse çuvalların altına saklanmış dört yeni misafirim olduğunu anlayamazdı. Derin bir nefes alıp sakinleştim. Olabildiğince rahat görünmeye çalışıyordum.

Bir süre sonra küçük bir kasaba olan Janowka'nın kilisesinin tepesi göründü ve arabayı o yöne sürdüm. Kasaba yolu, arabayı görünce bağrışarak kaçışan tavuk ve kazlarla doluydu. Kilisenin önünde yase yaşlı bir rahip gülağacına yaslanmış duruyordu. Bana bakıp anlayışla gülümsedi.

Neden olduğunu sorsanız açıklayacak kelimeleri bula mam ama o gülümseme bana güç verdi. Yüzümü yola çevirdim ve kısa sürede karanlık ormanın sınırına varmış tı k. San ki önümde duran bir perde kaldırılmış gibiydi.

Yol atın nal sesleri ve araba tekerleklerinin gıcirtısı dışında sessizdi. İzlendiğimden şüpheleniyordum, daha şimdiden hepimiz Puszcz Janowka'nın ayı ve kuşlardan fazlasına ev

sahipliği yaptığını biliyorduk. Kaçak ve partizanlarla doluydu, savaşın kanunsuzları. Almanlar ormana küçük devriyelerle girmeye cesaret edemiyorlardı.

Yol, iyice daraldı ve çam ağaçlarının gölgesi altında soğuk rüzgâra aldırmadan ilerledik. Bir kuş sesi taklidi duydum, sonra bir tane daha, derken bir anda at bir o yana bir diğer yana hareket etmeye başladı. Sanki yakınlardaki bir şeyin yerini bulmaya çalışıyordu. En sonunda atın kontrolünü yeniden elime aldım ve arkama döndüm.

“Burası da herhangi bir yer kadar iyi görünüyor,” dedim.

Dorozka’nın arkasında çuvallar kımıldadı ve Morrisler birer birer doğrulup saçlarındaki ve üstlerindeki kuru otları temizlediler. Herschl karısının ayağa kalkmasına yardım etti. Hermann da aynı şeyi yapıyordu. Arabadan inip merakla çevrelerine baktılar.

“Yeni evimiz,” dedi Herschl.

Ben de arabadan indim. Hepsi tek tek elimi sıktılar. Dizginleri o kadar sıkı tutmuştum ki elimde derinin izi çıkmıştı. “Getirebildiğim zaman yiyecek getiririm,” dedim yutkunarak. Ağlamayacaktım.

Ağaçların arasına daldılar, ayak sesleri çam ağaçları arasında yankılandı. Öylece durup ormanın derinlerinde kaybolmalarını izledim. Son bir kez parlak bir güneş ışığının altında durup bana gülümsedikten sonra görüş alanımdan kayboldular.

Atın yanına gidip yüzümü onunkine yasladım ve nefes alış verişimi onunkine uydurmaya çalıştım. Sakinleşmesi gereken bendim, at değil. Bir an sonra dizginleri alıp atı diğer tarafa çevirdim, tekerlekler tozlu yolda takırdadılar.

Ertesi pazar, çamaşırhanedeki arkadaşlarımdan iki tanesini daha, Abram Klinger ve David Rosen’ı alıp aynı noktaya götürdüm. Onlar uzaklaşırken gözlerime dolan yaşları zor-

lukla dindirdim. Kendimi çocuklarını alıp ormana götüren sonra onları orada terk eden kötü üvey anne gibi hissediyordum. Uzun süre uzaklaşmalarını izledim. En sonunda ağaçlar arasında kayboldular, Puszcza'nın karanlığı onları yutmuştu.

O gün Ternopol'e geri dönerken Janowka'daki kilisede durdum. Çitin kapısının oradaki direğe atın dizginlerini bağladım ve kilisenin girişine ilerledim. Kilisenin kapısından içeri girecektim ki gülağacının yakınından gelen bir arı vızıldayarak kulağımın dibinden geçti.

İçeride fazla insan yoktu. Çoğu çiftçiydi ya da güneş yarığы yüzlerine ve giysilerine bakarak ben öyle olduklarını düşündüm. Ağaçlardan düşen yapraklar gibi ürkektiler. Mihra-bın önünde diz çöktüğümde rahip bir konuşma yapıyordu. Sıralardan birine oturdum.

Kafamı önüme eğip dua bitene kadar gözlerimi kapatıp bekledim ama aslında yorgun ve perişan haldeydim. Rahibin nazik Ukrayna aksanının beni yumuşak biriymiş gibi sarmasına izin verdim. En başta söylediklerine dikkat etmiyordum ama sonra dinlemeye başlayınca Nazilere karşı direniş ve Yahudilere yardım edilmesini destekleyen, yüreklendiren bir konuşma yaptığını fark ettim.

"...ve sizden daha az şanslı olanları hatırlayın," diye onlara hatırlatıyordu sakın bir sesle. "Kurtarıcımız ellerimizi masumların kanlarıyla kirletmememizi öğütler. Doğru yol hiçbir zaman kolay olan değildir ama sonunda sonsuz sevgi ve sonsuz hayat yatar." Kesinlikle onları çevreleyen ormanın kaçak Yahudilerle dolu olduğunu biliyordu. İnsanlara kapalı bir dille de olsa onlara yardım etmelerini söylüyordu. Ama bu kadarı bile Almanların onu asmalarına neden olabilirdi.

Kafamı kaldırıp ona bu yeni gözle baktım. Çok yaşlı bir adamdı, keldi ama enerji doluydu ve sesi titremiyordu. Ara

ara benim bulunduğum yöne baktığını gördüm ve sevecen bir görünüşü olduğunu düşündüm. Onunla konuşma isteğim o kadar güçlüydü ki sabırsızlıktan nerdeyse sıramdan fırlayacaktım.

Ayin bittiğinde bahçeye çıkıp yabanigüllere baktım, çok güzeldiler. Peder birer birer kiliseye gelenleri kutsadı ve onları yolcu etti.

En sonunda bana döndü. "İyi günler," dedi. "Ben Peder Joseph."

Elini sıkarken tellerin kâğıt gibi kuru ama güçlü olduğunu fark ettim. "Benim adım Irena, Peder. Geçiyordum ve kiliseniz o kadar hoş geldi ki kendimi durmak zorunda hissettim."

"Belki de Tanrı durmanı istemiştir," dedi Peder Joseph.

Gülümsemeyi denedim ama aniden gözlerimden yaşlar boşaldı. "Belki," dedim ağaca yaslanırken. Düşüncelerimi bir düzene sokmaya çalışıyordum ama beynimin içi arı kovana gibiydi. Son yıllarda o kadar sık Tanrının beni izleyip izlemediği üzerine düşünmüştüm ki! Bazen artık hiçbirimizi izlemiyormuş gibi geliyordu.

"Bu senin *dorozka*'n mı?" diye sordu Peder, kişneyen atın yanına giderken.

Hızlıca burnumu çektim ve yeniden gözyaşlarına boğuldum. "Evet, daha doğrusu bir arkadaşımın ödünç aldım."

"Teslimat mı yapıyorsun?" diye sordu. Sıcak gözlerini yüzüme çevirdi. Gözleri her şeyi görmüş ama insanları sevmeyi sürdürebilmiş birinin gözleriydi.

Kalbim o anda ona açılma isteğiyle doldu ve bu istek bana acı verdi çünkü kendi sorumluluklarımı başkasının kucağına bırakmaya hakkım yoktu. Yanına gidip ben de atın başını okşamaya başladım. "Size anlatmak istiyorum, size başıma gelen bir şeyi anlatmak istiyorum, Peder. Ruslar tarafından kaçırıldığımda başıma gelen bir şeyi."

Peder kafasını salladı, sanki zaten biliyordu. Ama günah çıkarıyormuşum gibi başını önüne eğerek bir elimi tuttu ve anlattıklarımı dinledi. Her şeyi anlattım. Başıma gelen her şeyi, söylediğim bütün yalanları, bütün kandırışlarımı, aldatisşlarımı. Ona tek anlatmadığım Yahudileri ormana kaçırmam oldu. Bu paylaşamayacak kadar tehlikeli bir sırdı.

Bitirdiğimde gergin bir yüzle ona baktım, rahiplerin vermek konusunda uzmanlaştıkları öğütlerden birini vermesini bekliyordum. Ama Peder Joseph başını sallamakla yetindi.

“Irena, savaş zamanında yaşıyoruz. Tanrı yüreğinden geçenleri biliyor. Ve Tanrı bugün o *dorozka*’yla ne yaptığını da biliyor.”

Bir an için sessizlik oldu. At, ağırlığını bir ayağından ötekine aktarırken konuşmadan birbirimizin yüzüne baktık.

“Teşekkürler Peder,” dedim en sonunda.

“Bir dahaki sefere Janowka’ya geldiğinde durup beni ziyaret et.”

Dizginleri elime aldıktan sonra omzumun üzerinden ona bakıp sordum. “Bir dahaki sefer?”

Peder Joseph gülümsedi ve kilisesine doğru yürümeye koyuldu.

“*Do zobaczenia...*”

Balta Darbeleri

Ormana altı kişiyi götürmüştüm ve her ne kadar gözden kaybolmuş olsalar da düşüncelerimden kaybolmamışlardı. Yapa- bildiğim zamanlarda Helen'in çiftliğinden *dorozka'yı* ödünç alıyor ve Janowka'ya giderek ormanın kenarına yiyecek paket- leri bırakıyordum.

Bazen ormanın derinliklerine gözlerimi diker, kımıldama- dan dururdum. Sanki ancak hiç kımıldamazsam, hiç ses çı- karmazsam arkadaşlarımı görebilecekmişim gibi gelirdi. San- ki orman büyülyüdü ve içindeki herkes bir cadının laneti al- tında yaşıyordu. Bazen uzaklarda bir baltanın çıkardığı sesle- ri duyardım.

Bakışlarımı ağaçlar arasında dolaştırır, tanıdık bir sesin adımı bağırmasını umardım ama tek duyduğum kuşların sesleri olurdu. Çam ağaçlarının gölgeleri arasında dolaşan kuşlar dışında, ormanda tek bir ruh dağı yokmuş gibi gelirdi.

Haziran geldiğinde sıcak ağırlığını hissettirmeye başlamış- tı ve ağaçlar dağı nefeslerini tutuyorlardı. Getirdiğim yiyecek- leri çam ağaçlarından birinin dibine bıraktıktan sonra yavaşça geri geri uzaklaşır ve *dorozka'nın* yanına gelene kadar gözleri- mi ormandan ayırmazdım. Yaşlı at, artık yolu ezberlemişti.

Her zaman Peder Joseph'i görmek için Janowka'daki kili- sede durmazdım. Bazı zamanlar çok hızlı hareket etmem ge- rekirdi çünkü yemek servisi başlamadan geri dönmek zorun- daydım. Ama diğeri zamanlarda yaşlı rahibi görmek için du- rurdum. Onu çoğunlukla kilisenin bahçesinde, güneşten ko-

runmak için başına geçirdiği o kocaman şapkayla komşularından biriyle konuşurken bulurdum. Puzsca'ya yaptığım ziyaretlerin ne anlama geldiğini bildiğine emindim. Köydeki başka birinin benim geliş gidişlerimi fark edip etmediğini bilmiyordum. O günlerde insanlar oldukça meraklıydılar –ya da aşırı içlerine kapanık– ama hiç kimse beni görmüş ya da tanımış gibi davranmıyordu.

Beni şaşırtan biçimde Almanlardan hiçbiri de geliş gidişlerimi fark etmemişti. Tek başlarına ya da ikili gruplar halinde yeni subaylar geldiğinden etrafta sürekli bir hareketlilik vardı. Binbaşı Rügemer'in dikkatinin iyice dağılmış olduğunu söyleyebilirim. Rokita'nın *aktion* 'ları yüzünden Yahudilerin sayısını tespit etmek imkânsız hale gelmişti. Binbaşı fabrikada kaç Yahudi çalıştığını dahi tam olarak bilmiyordu ve Berlin'in sürekli tekrarladığı üretim artışı talepleriyle uğraşmak zorundaydı.

Nazi liderlerinin tavırlarına uygun tipik bir delilikti süregiden. Yahudilerden kurtulmak istiyorlardı ama aynı zamanda fabrikanın cephane üretimini yetiştirmek için hiç durmadan çalışmasına da ihtiyaçları vardı. Ruslar ve yandaşları Almanlara büyük zorluk çıkarıyorlardı. Rokita, Berlin'in isteklerinin bir kısmını gerçekleştirirken Binbaşı Rügemer'in diğer kısmını gerçekleştirmesini imkânsız hale getiriyordu.

"Gelecek hafta Berlin'den daha fazla adam gelecek," dedi Binbaşı bir akşam yemeği esnasında. "Görünüşe göre burası askerle dolacak."

"Daha fazla işin halledilebilmesi için onlara ihtiyaç olduğu kesin," dedi Hess isimli teğmen, elinin tersiyle dudaklarına bulaşan yağı silerken.

Rügemer, şarap kadehine uzandı. "Sanırım kasabada bir yere geçeceğim. Burada benim gibi yaşlı bir adam için gereğinden fazla genç var. Buralarda bir villa var mı?"

“İstediyini al,” dedi Rokita kasılarak ve elindeki bıçağı al-
dırışsız bir biçimde havada sallayarak devam etti, “kasabalı-
ların bir şey demeyeceklerinden eminim.”

Binbaşı, SS’in tavrından rahatsız olmuş göründü. Önün-
deki tabağı itti. Ben yan taraftaki masayı topluyordum ama
hemen Binbaşı’nın önündeki tabağa uzandım.

“Bitirdiniz mi Herr Binbaşı?” diye sordum.

“Dankeschön, Irene.”

O akşam masasında beş kişi daha oturuyordu. Binbaşı ta-
bağını itince diğerleri de yemeklerini bıraktılar. Dört subay
kalkıp bara içki içmeye gittiğinde geriye Rokita ve Rügemer
kalmıştı. Hâlâ üzerlerinde yemek olduğu için ağır olan tabak-
ları topladım. İçimden bu kadar yemeği ziyan ettikleri için
onlara lanet ediyordum.

“Öyleyse, şimdi ne yapmalıyım?” diye sordu Binbaşı ka-
rarsız bir sesle.

“Bir villa için mi?” diye sordu Rokita. Binbaşı “hayır” an-
lamında kafasını sallayınca Rokita omuz silkti. “Yahudiler
konusunda mı? Eğer fabrika için endişeleniyorsan endişelen-
me. Onların yerine koyacak birilerini buluruz.”

Binbaşı şarap kadehine uzandıktan sonra bir süre kırmızı
sıvının yüzeyindeki yansımaya baktı. “Zaman alacak. Gecik-
meye yol açabilir.”

“Üzgünüm ama bu kaçınılmaz, Binbaşı,” diyen Rokita’nın
sesinde bir gıdım bile üzüntü yoktu. “Dinle, arkadaşım oldu-
ğuna göre sana bir şey anlatacağım. Şimdiye kadar Hitler’in
bütün Yahudilerin ortadan kaldırılmasını istediğini anlamış
olmalısın. Onlarla işimiz bittiğinde Polonyalıların ve sevgili
Katolik kiliselerinin de işini bitireceğiz. Elbette Irene gibi ari
görünümlüler, iyi birer Alman vatandaşına çevrilecekler. İşçi-
lerinize kavuşacaksınız. Ama bu toprakları bir kerede ve
tümünden temizlemeliyiz. Yahudilerle işimizin kısa sürede bit-
mesi planlandı. En geç temmuz sonunda.”

Kulaklarım çınlayarak ağır yükümü mutfağa taşıdım. Rokita'nın her kelimesi balta darbesi gibiydi, ayaklarım o kadar çok titriyordu ki yere yıkılacağımdan korkuyordum. Hitler bütün Yahudileri ortadan kaldırmak istiyordu, sonra da sıra benim vatandaşlarıma gelecekti. Belki kalbimin derinliklerinde bunu en baştan beri biliyordum ama gerçeğin tamamını görmemek için hep kafamı çevirmiştim.

Arkadaşlarım için, Nazi kontrolündeki topraklarda oldukları sürece umut yoktu. Hiç umut yoktu. Gözlerimden yaşlar akıyor, boğazım düğümleniyordu. Çamaşırhanedeki arkadaşlarımla yüzleri gözümün önünden geçiyordu: Ida, Fanka, Lazar ve diğerleri... Lanetlenmişlerdi. Önlerinde bir aydan daha az zaman vardı.

Mutfağa ulaşmadan hemen önce gücüm tükendi ve elimdeki tabaklarla birlikte yere düştüm. Tabakların kırılma sesi salonun her yerinden duyuldu ve herkesin yüzü bana çevrildi. Gözyaşları arasında Binbaşı ve Rokita'nın da bana baktıklarını fark ettim.

"Bileğimi, bileğimi burktum," diye kekeledim.

Schulz, koşarak mutfaktan çıktı, parçalanmış tabaklara baktıktan sonra kırık parçalar bir yerimi kesmeden ayağa kalkmama yardım etti.

"Bunu halletmeliyim," diye mırıldandım. Gözlerimden hâlâ yaşlar akıyordu. "Her şey bana bağlı."

Schulz'un gözlerinde acıyan bir ifade vardı. Belki de kırılan tabaklardan bahsettiğimi düşündü, ama öyle olduğunu zannetmiyorum.

Sonraki hafta Binbaşı Rügemer beni ofisine çağırdı. Oraya vardığımda pencereden dışarıyı izliyordu. Sanırım gözleri bayrak direğinde sallanan Nazi bayrağına takılmıştı.

"Evet, Herr Binbaşı. Beni mi görmek istediniz?"

Bakışlarını pencereden ayırmadı. "Evet Irene. Sana yeni haberlerim var. Kasabada bir villaya geçmeye karar verdim ve bir kâhyaya ihtiyacım olacak. Senden daha uygun birini düşünemiyorum."

Yeniden bir balta darbesi indi. Kafasının arkasına gözlerimi diktim. Aniden içimde beliren bir öfkeyle yaşlı adamın ölmesini istedim.

Ona yanıt vermeyince Binbaşı Rügemer, kafasını çevirip bana baktı. Gözlüklerini takmıştı. "Bu hoşuna gider mi?"

Ellerimi önümde birleştirdim. Tek düşünebildiğim çamaşırhanedeki arkadaşlarımdı. Eğer kompleksten taşınacak olursam onlara yardım etmeyi başarıp başaramayacağımı bilmiyordum. Binbaşı bir yanıt bekliyordu.

"Bu çok güzel Herr Binbaşı," demeye zorladım kendimi. "Bu işi yapabileceğimi düşünmenize sevindim."

Bana garip bir gülümsemeyle baktı. "Bu işi yapmanı istiyorum," derken biraz alınmıştı.

"Evet, Herr Binbaşı."

"Evin halledilmesi gereken çok işi var. Gidip bir göz atmanı istiyorum. Schulz, bir süre sensiz idare edebilir. Sonra geri dönüp yeni personeli eğitmeni istiyorum. Kasabadan birilerini işe alacağız, Ukraynalılar sanırım."

Kalbim sıkıştı. "Eski personelin nesi var? Onları iyi eğitemiş miyim?"

Bakışlarını masasındaki kâğıtlara çevirdi. "Bunun seninle bir ilgisi yok, Irene. Ülserim son günlerde canıma okuyor. Bana özel diyet yemekleri hazırlayabilir misin?"

Yani savaşın kalanını yaşlı bir Alman subayına bakıcılık ederek mi geçirecektim? Çılgılık atmak istiyordum ya da daha iyisi suratına bir tokat atmak.

Ama ben Nazi fabrikasındaki Polonyalı kızdım: Duygularımın olmasına izin yoktu. Kaybolmuş gibi hissederek

kımıldamadan durdum. Bu yeni işten yakamı kurtarabilmek için yeterince hızlı düşünemiyordum. Arkadaşlarıma yardım etme imkânına sahip olduğum bu komplekste kalmak için bir yol bulmalıyım. Açıkçası çaresizlik içinde bocalıyordum. "Elbette Herr Binbaşı."

Binbaşı Rügemer bana bakıp kafasını salladı. "Teşekkür ederim. Hepsi bu kadar, Irene. Schulz, sana detayları anlatır."

Yenilmiştim. Mutfığa döndüm. Nasıl olmuştu da arkadaşlarıma yardım edebilecek gücüm olduğu hayaline kapılmışımdı? Ben devasa bir gücün, rahatlıkla oraya buraya gitmesini emrettiği küçük bir kızdım, beni besleyip sıcak mutfakta tutabilir ya da madenlerde çalışmaya gönderebilirlerdi. Her biri bir diğerinden daha çılgın olan düşünceler dolaştı beynimde ama herhangi bir kurtarma ya da kaçırma operasyonu düzenleme imkânının olmadığını biliyordum. Yapabileceğim hiçbir şey yokmuş gibi geliyordu.

O gün çamaşırhaneye gitmekten kaçındım. Arkadaşlarının yüzlerine bakıp bana olan inançlarının boş çıktığını, onları yarı yolda bırakmak zorunda kalacağımı söyleyemedim. Cesaretim o kadar kırılmıştı ki Schulz'un bana anlattıklarını dahi dinleyemiyordum. Bir kere daha söylediklerini tekrarladı: "Öğle yemeğinden sonra yeni evi görmeye gideceğiz."

"Anladığım kadarıyla yeni düzenlemelere ihtiyacı varmış," diye ekledi önlüğünü çıkartıp asarken. "Ve şu anda içinde yaşayan iki aile var. Ukraynalı ya da Litvanyalı, emin değilim. Onlara neler olduğunu açıklamam gerekecek."

Onu dışarıya, bir arabanın bizi beklediği avluya kadar takip ettim. Yol uzun değildi, rahatlıkla on beş yirmi dakikada yürüyebilirdik. Arabanın camlarından yaz manzarasını izledim. Ağaçlar canlanmışlar, yola düşen gölgeleri ilginç şekiller oluşturmuştu. Ana caddelerden birine saptık ve araba ge-

niş bir villanın önünde durdu. Villa, her iki tarafındaki binalardan da geniş bahçelerle ayrıliyordu, sol tarafında eski bir garaja giden bir yol uzanıyordu.

“Binbaşı bu evi kesinlikle sevecek,” dedi Schulz, arabadan inerken. Alnını bir mendille sildi ve bakışlarını evin pencerelerine çevirdi. “Hadi, gidelim.”

Kapıyı çalmadık. Camlı ana kapı ufak bir fuayeye açılıyordu ve ardındaki kapıdan da hole geçiliyordu. Schulz, kapı tokmağını tutup çevirdi ve içeri girerken evdekilere seslendi. O kadar nazik ve sevecen olan Schulz bile, Almanların sahip lenici havasını taşıyordu. Her şeye hakları olduğunu düşünüyorlardı.

Evin içinden gürültüler geldi, çeşitli yönlerden ayak sesleri duyuldu. Evin sakinleri birer birer hole, yanımıza geldiler. Bir araya toplandıkları zaman onlara kötü haberi verdim. İki aileden biri Ukraynalı diğeri Polonyalıydı. Onlara Binbaşı’nın eve el koyduğunu ama evden taşınmaları için iki hafta verecek kadar “cömert” davrandığını anlattım. Konuşurken yüzlerinde gördüğüm ifade yüreğimi acıttı. Benim hakkımda ne düşündüklerini tahmin edebiliyordum, düşman için çalışan Polonyalı kız. Ama seçme şansım yoktu! Onlara anlatabilmek istedim. Bunu anlamalısınız!

Hiçbiri bizimle tartışmadı. Ev, zengin Yahudi bir mimar olan gerçek sahibi tarafından terk edilince bu iki aile eve taşınmışlar. Aslında onlar için garip olan Almanların eve bundan önce el koymamış olmasıydı. Şimdi kaçınılmaz olan gerçekleşiyordu: Gitmek zorundaydılar.

Schulz ve ben evi dolaşmaya çıktık. Binbaşı’nın işini görecektik, diye tekrarlardı Schulz. Birinci katta piyano, gramafon ve kütüphanenin tamamlandığı yemek odası vardı. Odaların çoğu bahçeye ve terasa bakıyordu. Üst katta çok sayıda yatak odası ve banyo yer alıyordu.

Mutfak genişti ve yanındaki küçük oda da benim yatak odam olarak iş görürdü. Turumuzun devamında Schulz'u bodruma doğru izlerken heyecanlanmaya başladım.

"Burası ne kadar ince tasarlanmış!" diye bağırdım hayranlıkla. "Bir mutfak, bir banyo ve bütün bu depolar... Burası hizmetçilerin bölümü müymüş?" Elektrik düğmesine bastıktan sonra odaları dolaştım. Yiyeceklerin yazın soğuk tutulmalarını sağlayan mahzen ve kömürlük oradaydı, arkalarında başka bölmeler de yer alıyordu.

Kalp atışım hızlanarak bütün odaları dolaştım ama ana odaya girdiğimde kalbim daha da hızlı çarpmaya başladı. Çok sayıda insan burada rahatlıkla yaşayabilirdi.

"Sanırım bunlar iş görecektir, sen de öyle düşünmüyor musun?" diye sordu Schulz, merdivenlere dönerken.

Derin bir nefes alıp yavaşça bıraktım. "Hem de mükemmel biçimde."

Yarış

O öğleden sonra çamaşırhanede evi ve bodrumu tarif ettim. Ben anlatırken Lazar Haller hızlı hızlı başını sallıyordu.

“Sanırım hangi evden bahsettiğini biliyorum,” dedi. “Ya-hudi bir mimar tarafından inşa edilmişti. İçinde gizli bir oda olduğuna dair dedikodular vardı ama kimse nerede olduğunu bilmiyordu.”

“Kimseye de bir yararı olmadı,” dedi Steiner.

Diğerleri de işlerini bıraktılar. Steiner’in yorumunu izleyen sessizlikte sabun köpüklerinin patlarken çıkardığı sesi dahi duyabiliyorduk. Uzunca bir süre kimse konuşmadı.

Yanakları kıpkırmızı olan Clara Bauer, ellerini önünde birleştirmişti. “Belki Tanrı en sonunda bize iyilik etmeye karar vermiştir. Sence orada saklanabilir miyiz?”

“Bundan eminim,” dedim. “Evin onarımı biter bitmez sizi içeri sokmanın bir yolunu bulacağım. Ancak evin işlerinin bitmesi birkaç hafta alacak. Bu arada bir plan yapmalıyız.”

“Böyle bir şey için dua ediyorduk,” dedi Ida. “Tanrı bizi duydu.”

Yeniden sessizliğe büründük. Belki de hepimiz aynı şeyi düşünüyorduk, Tanrının şimdiye kadar birçok duaya karşı sağır olduğunu. Ama şimdi fırsat elimizdeydi, bir saniye daha beklemeye niyetim yoktu.

Yine de bu zaman zarfında Rokita’nın ölümcül işinin devam ettiğini unutmamalıydım. Kasabadaki Bakire Meryem

Kilisesi'ndeki heykelin arkasına Helen için bir mesaj bıraktım. Ona iki gün sonra beni orada beklemesini yazdım. İkimiz de telefon hatlarına güvenmediğimizden haberleşmek için bu yöntemi kullanmak konusunda anlaşmıştık. Hafta sonu elimde çiçeklerle kiliseye gittiğimde Helen oradaydı. Diz çökmüş, dua ediyordu.

"Haberı yayabileceğimiz kadar hızlı yaymalıyız," diye fısıldadım diz çöküp çiçekleri Meryem heykelinin dibine bırakırken. "Ay sonu gelmeden SS'ler gettoya girip herkesi *Arbeitslager*'e yollayacaklar."

"Ruslar yüzünden olmalı," diye yanıtladı Helen, Meryem heykeli önünde haç çıkartırken. "Eğer bu yönde ilerlerse Yahudileri serbest bırakabilirler ki Almanlar kesinlikle bunun olmasını istemiyor."

Ellerimi önümde birleştirip dua ediyormuş gibi gözlerimi kapattım. "Haberı nasıl yayabiliriz? Gettoya ulaştırmak kolay olmayacak. Ayrıca kasabanın her yerindeki arkadaşlarımıza söylemeliyiz."

"Sana bisikletimi ödünç verebilirim. İşine yarar mı?"

"Evet. Yarın getirebilir misin?"

"Evet. Ben de at arabasıyla dolaşıp köylerdekilere haber veririm."

Arkamızda ayak sesleri duyunca Helen, yeniden haç çıkartıp ayağa kalktı. Konuşma boyunca ikimiz de birbirimizin yüzüne bakmamıştık. Ben bir süre daha durdum, ardından komplekse döndüm.

Nöbetçi kulübesini geçip avluya girdiğimde Binbaşı Rügemer'in arabasıyla dışarı çıktığını gördüm. Beni görünce el salladı ve ben de o köşeyi dönene kadar arabasıyla uzaklaşmasını izledim. Nöbetçiye baktım, bana pis pis sırtıyordu.

"Alman sosisini nasıl buluyorsun?" diye seslendi, Binbaşı'nın arabası tamamen gözden kaybolunca.

Ona boş boş baktığımı görünce birtakım el kol hareketleriyle ne kastettiğini gösterme ihtiyacı duydu. Önce donup kaldım, sonra onun alaycı kahkahalarını arkamda bırakarak koşarak uzaklaştım. Demek herkes Binbaşı'nın metresi olduğumu varsayıyordu. Bunu biliyor olmalıydım ama yine de neredeyse yaşadığım bu aşağılanma nedeniyle gözyaşlarına boğulacaktım.

Binalardan birinin köşesini dönünce karşıma çıkan duvara yaslanıp kendimi toparlamaya çalıştım. Güneş yüzüme vuruyor, kızarmış olan yüzümün daha da kırmızılaşmasına neden oluyordu. Gökyüzünde uçan iki tane kırlangıç vardı, aşağıda neler olduğuna aldırmaz görünüyordlardı. Sakinleşmek için onlara konsantre oldum ve düşüncelerimin yatışmasına izin verdim.

Eğer Binbaşı'nın kız arkadaşı olduğum varsayılıyorsa beni onun ofisinde görmeleri herhangi bir soruna yol açmazdı. Eğer Binbaşının kız arkadaşı olduğum varsayılıyorsa bütün HKP* içinde giremeyeceğim hiçbir yer yok demekti. Duvara yaslanmayı bıraktığımda, içimden nöbet kulübesindeki askere nanik yapmak geliyordu.

Sanki öyle yapmak için çok geçerli bir nedenim varmış gibi bir hava takınarak fabrika binasına girdim ve Binbaşı'nın ofisine yürüdüm. Ofis boştu. Son sekreteri bir ya da iki hafta önce Berlin'e dönmüştü ve henüz yerine yeni biri yollanmamıştı. Binbaşı'nın masasının çekmecesini açtım. Tam hatırladığım gibi, bütün izinler hem o hem de Rokita tarafından imzalanmışlardı. Alabildiğim kadarını alıp ceplerime doldurdum. İşe yarayacakları kesindi.

Ve yaradılar. Sonraki birkaç gün Helen'in bisikletiyle her tarafı dolaştım ve ne zaman sarı yıldız takan bir adam ya da kadın görsem uyardım: "Saklanın! Kaçın! Yakında hepinizi

* Harres-Krafa Parkı

öldürecekler.” Görevlilerden biri beni durdurduğunda izinlerden birini gösteriyor ve güneş altında bisikletimle ilerlemeye devam ediyordum.

Hava almak için kompleksten uzaklaşmak zor değildi. Schulz, ne zaman istesem izin veriyor ama bir saat izin alabileceğimi söylediği hiçbir zaman gözlerimin içine bakamıyordu. Bazen kolunu yakalayıp bakmaya zorlamak geliyordu içimden ve ne yaptığımı bildiğini itiraf etmesini istiyordum. Ama yapmadım. O da hiçbir zaman söylemedi. Bana el sallar ve asla nereye gittiğimi sormazdı.

Villayı neredeyse her gün kontrol ediyordum. İki aileye işlerini yoluna koyabilmeleri için tanınan zaman doluyordu. Ayın sonuna kadar vakitleri olmasına karşın ben bir an evvel gitmelerini istiyordum. Rokita’nın uzun süreli kayboluşları zamanımızın azaldığını gösteriyordu.

Zaman zaman Sturmbannführer’le benim yarıştığımızı düşünüyordum. Benim yarış bitmeden aileleri çıkartmam, boyacıları içeri sokmam ve arkadaşlarımı saklamam gerekiyordu.

Derken Temmuz’un 15’i geldi. Rokita, yemek zamanı geri döndü. Gülüyor, diğer subaylarla şakalaşıyordu. Binbaşı Rügemer’in masasındaki yerini almadan önce bara gidip diğer subaylarla birlikte Hitler’in şerefine kadeh kaldırıyordu. Akşam havasının içeri girmesi için pencereler açılmış ama çimen kokusu kadar egzoz dumanı da içeriyi dolduruyordu.

Birileri gramofonu çalıştırdı, masalardan birinde subaylardan birinin Düsseldorf’ta bıraktığı eşinin sağlıklı bir oğlan çocuğu dünyaya getirmiş olması kutlanıyordu. Subayın kendisi çoktan sarhoş olup aptalca konuşmalar yapmaya başlamıştı. Hep birlikte gülüp bağrııştılar ve daha fazla şarap istediler.

Rokita, peçetesini açarken yüksek sesle ve herkese hitaben konuştu: "Yakında hepimiz kutlama yapıyor olacağız."

Ben elimdeki tepsiden yemek ve ekmekleri boşaltıyordum. Binbaşı bu akşam bezelye salatası ve pirzola istemişti. Ekmeğinden bir parça kopartıp çiğnedikten sonra hiç aceleye getirmeksizin Sturmbannführer Rokita'ya döndü.

"Nedenmiş o?" diye sordu biraz da yorgun bir sesle.

Rokita sırtıttı. "Çünkü sevgili Binbaşı, bu ayın yirmi ikisi geldiğinde şehir Yahudilerden temizlenmiş olacak. Muhteşem! Siz de öyle düşünmüyor musunuz?"

Tepsimi alıp mutfığa dönerken aklım yerinden gitmiş, gözlerim kararıyordu. Mutfak kapısına vurarak içeri daldım ve boş tepsiyi gürültüyle masaya fırlattıktan sonra lavaboya yaslanıp ağladım. Kusacağımdan korktuğum için duygularımı kontrol altına almayı denedim.

Schulz, suyu açıp yüzüme serpiştirdi. "Irene? Ne var? Ne oldu?"

Konuşamıyordum. İçimde çok garip bir his vardı, sanki kendimi sallayıp vücudumdan çıkartmalıyım. Ruhum, duygularım bu vücudun taşıyamayacağı kadar ağır geliyordu. Oturmak istedim ama hareket edemedim.

"Irene?"

Titreyen elimle ağzımı sildikten sonra Schulz'un bana uzattığı havluyu alıp yüzümü sildim. Bir an için göz göze geldi. Ardından anlamışçasına arkasını döndü.

"Git temiz hava al," dedi bana.

Arka kapıya yollandım. Avluya çıktığımda dünyadaki bütün renkler kaybolmuştu. Karşı tarafta çamaşırhanenin kapısı bir mezarlık kopısı gibi bana bakıyordu.

Ertesi gün on altıydı. Arkadaşlarımdan tek umudu olan villa henüz hazır değildi, sadece boyanmamış değil, boşatılmamıştı da. Giyinirken onlara bildiklerimi anlatıp anlatma-

mak konusunda kararsızdım. Topu topu altı günümüz kalmıştı. Yıkılırlardı.

Çamaşırhanede altı çalışan kalmıştı: Ida ve Lazar Haller, Clara ve Thomas Bauer, Moses Steiner ve Fanka Silberman. Önümüzde altı gün ve hayatı tehlikede olan altı kişi. Yaklaşık on beş dakika boyunca yatağımın kenarına oturup yere düşen gün ışığını izledim. Ne yapmam gerektiğine karar vermeye çalışıyordum. Sonunda dürüst olmaya karar verdim. Belki birlikte bir çözüm bulabilirdik.

“Asla başaramayacağız,” dedi Steiner, onlara bildiklerimi anlattığımda.

Fanka, hemen ardından eliyle ağzını kaparak ufak bir çığlık attı ve Ida da ona sarıldı. “Sus Steiner. Hiç umudun olmadığı için yazıklar olsun sana.”

“Elimizden geleni yapmamızın zamanı geldi,” dedi Thomas Bauer. “Ormanda şansımızı deneyelim.”

“Hayır, bekleyin,” diye yalvardım. “Sizi oraya götürüp götüremeyeceğimi bilmiyorum, eğer ben bir yolunu bulamazsam kendi başınıza denemeniz çok tehlikeli olur. Kaçmayın. Biz...” Bana baktıklarını bilerek çamaşırhaneye göz gezdirdim. “Yirmi birinde kampa dönmeyin. Burada kalın. Gece hepinizi içeri kilitlerim. Ertesi gün ev boşaltılmış olur ve bir şekilde...”

“Bir şekilde?” diye atıldı Lazar.

“Bir şekilde sizi villaya ulaştırmanın bir yolunu bulacağım!” diye söz verdim.

Clara kocasına baktı. Yüzü bembeyazdı.

“Irene, yakalanacaksın. Hepimiz yakalanacağız. Hepimizi ele geçirecekler. Bırak gidelim ve hepimiz kendi şansımızı deneyelim. Böylece en azından sen güvende olursun.”

Sanki delirmiştım. Onun kolunu tutum. “Lütfen! Lütfen kaçmayın! Bunu yapabilirim!”

Steiner, kafasını sallayıp arkasını döndü.

"Hepimiz Tanrının ellerindeyiz," dedi Lazar. "Ve Irene'nin." Gülümsemeyi denedi. Beni rahatlatmaya çalıştı! Beni! Bana olan inançları beni utandırmıştı. Onların kurtarıcılarını olmayı başarabilecek miydim?

Ve işte söz vermiştim. Yapmalıydım. Başarmalıydım.

Sonraki beş gün kâbus gibiydi. Çamaşırhaneye her gidişimde ki her gün gitmek zorundaydım, durumun aciliyetine rağmen gündelik işlerimin rutinini bozmamam gerekiyordu. Arkadaşlarımin gözlerindeki soru işaretlerini görüyordum. Onlara tekrar tekrar her şeyin yolunda gideceğini söylemem gerekiyordu ama yanlarından her ayrılışımda gözyaşlarıyla boğuşuyordum.

Temmuz'un 21'i: Helen, beni nöbetçi kulübesinin orada beklediğine dair haber yolladı. Onunla buluştuktan sonra odama geçtik ve içeri girer girmez yıkıldı. Henry, günün sonunda gettoya dönüp Rokita'yı bulması için emir almıştı.

"Ne yapacağım Irene?" diyordu ağlarken. Yüzü yaşlarla kaplanmıştı ve gözleri kıpkırmızıydı. "Onu saklayamam. Bulamayacakları hiçbir yer yok! Onu öldürecekler!"

Onun yanına gittim ve koridordan geçen Alman subaylarının duymamaları için fısıldayarak konuştum. "Helen sakın olmaya çalış. Benim bir evim var. Yarın akşamdan itibaren Henry oraya giderse güvende olacak. Bu gece ve yarın bir yerlerde saklanmalı sonra hava karardığında kömür oluğundan girmeli. Ona ulaşip bu mesajı iletebilir misin?"

Bana bakmak için kafasını kaldırdığında gözleri boş bakıyordu. "Nasıl? Sen nasıl..."

"Beni anlıyor musun?" diye fısıldadım.

Sessizce kafasını salladı. "Evet."

Kulağına adresi fısıldadım ve ayağa kalkmasına yardım ettim. "Şimdi gidip ona haber ver."

Koridoru neredeyse koşarak geçti. Onun gidişini izledim ve ardından günü her şey yolundaymış gibi davranarak geçirdim.

Öğleden sonra geldiğinde en ufak gürültüde sıçrar haldeydim. Kirli havluları bir çamaşır sepetine doldurup koşarak avluyu geçtiğim sırada Yahudi işçiler *Arbeitslager*'e götürülmek üzere kamyonlara dolduruluyorlardı. Ben çamaşırhanenin kapısına vardığımda kamyonlardan biri çoktan kapıdan çıkıyordu. Çamaşırhaneye girdim.

Altı arkadaşım yüzüme baktılar. Lazar sahte duvarın önünde duruyordu.

"Şimdi," dedim.

Tek kelime etmeden Thomas, Lazar'a katıldı ve birlikte gizli girişi oluşturan rafları çektiler. Önce Fanka içeri girdi sonra da Ida. Onları Clara izledi, ardından Steiner ve Thomas. Kapının arkasında kamyonların sesi duyuluyordu. Lazar, bana son bir kez baktıktan sonra içeri girdi ve ardından kapağı kapattı. Uzaktan bağırışlar duyuluyordu, kapağın önüne kutuları yerleştirdim. Üstünkörü bir bakışla her şey normal görünüyordu ama ciddi bir aramada saklanma yerinin ortaya çıkacağı kesindi.

Şu an için yapabileceğim hiçbir şey yoktu. Kapıyı dışardan kilitlerken ellerim hafifçe titriyordu. Durup insanları kamyonlara yüklemelerini izledim ve onlara binen zavallı insanları. İki kamyon daha uzaklaştı. Dua etmeyi denedim ama kafamda sözler doğru sırayla dizilmiyorlardı. Söylemek istediğim "Kutsal Babamız"'dı ama söyleyemedim. Tanrının o anda bizden, bu insanlardan çok uzaklarda olduğunu düşünüyordum.

O sırada uzaktan gelen bir ışık bir anlığına da olsa gözlerimi kamaştırdı. Kafamı kaldırdığımda otelin sekreterler bölümündeki pencerelerden birinin açıldığını gördüm. Kadın-

lardan biri penceresine çıkmış sigarasını tütürerek olanları izliyordu. Bir kahkaha attı, belki odasındaki başka biri bir espri yapmıştı. Sonra arkasını döndü. Dünya umurunda değildi. O anda onu vurabilirdim.

Masaları yerleştirmek için aceleyle yemek salonuna gittim. Schulz, barı dolduruyordu ve subayların çoğu büyük masalardan birine yerleşmiş içiyordu.

"Ah, Irene," dedi Schulz, ona katıldığımda. "Sana söylemeyi unuttum. Bu gece yemek servisi yapılmayacak. Kasabada bir konser var, ardından da parti verilecek. Fabrikadaki herkes oraya gitti."

Kendimi duvardaki dev boyuttaki Hitler resmine bakarken buldum. "Bilmiyordum."

Sekreterlerden biri içeri girdi. Birkaç dakika önce pencerede gördüğüm kadın.

"Herr Schulz, bir şişe şarap ve birkaç kadeh lütfen. Giyinirken içebilmemiz için yukarı götüreceğim." Kadın konuşurken beni kesinlikle görmezden geliyordu.

"Elbette Fräulein."

Schulz, kadına şarap çıkartırken genç subaylardan biri içeri daldı. "SS'ler için süsleneceksiniz, öyle değil mi?"

Kadın flört eden bir gülümsemeyle subaya baktı. "SS'ler mi gelecek?"

"Yarın Yahudileri aramak için geliyorlar. Son günlerde ortadan kaybolan çok Yahudi oldu ve hepsini bulmaya kararlılar. Belki bir tanesi de senin yatağının altında saklanıyordur. Gelip bakmamı ister misin?"

Kadın bir kahkaha attı ve Schulz'un çıkardığı şarap kadehini kaptı. "Hayır, teşekkürler. Eğer yatağımın altından bir Yahudi çıkarsa bununla kafasına vururum!" dedikten sonra kırıtarak uzaklaştı.

Subay güldü ve Schulz da sahte bir kahkaha attıktan sonra, "Belki SS olsaydın bu teklifini kabul ederdi," diye yorumda bulundu.

Askerlerden biri başını kapıdan uzatmıştı. "Herr Schulz. İşçileriniz gittiler mi? Son kamyonu yüklüyoruz."

Schulz'un konuşmasına fırsat vermeden öne çıktım. "Onlar ikinci kamyonla gittiler. Çamaşırhaneyi kilitledim bile."

Asker beni süzdükten sonra yeniden Schulz'a döndü. "Öyle mi?"

Kafamı sallayarak yeniden onayladım. "Evet, kontrol etmek ister misiniz?"

"Kontrol edeceğim, böylece emin olmuş oluruz," dedi asker tereddütle.

Yeniden otomatik olarak kafamı salladım. Otomatik pilota bağlanmış bir kukla gibiydim. "Bu taraftan."

Schulz da bizi takip etti. Otelden çıkıp avluyu geçerken onun yüzüne bakamıyordum ama neredeyse isterik bir biçimde sürekli konuşuyordum. Sesimin arkadaşlarımı uyaraacağı umudundaydım.

"Kesinlikle Berlin'den bize yolladıkları sabunları şikâyet etmeliyiz, Herr Schulz. Kesinlikle iyi yıkamıyorlar. Ne'den yapıldıklarını düşünüyorsunuz? Onlarla yıkayınca beyazlar daha da kirli görünüyorlar. Ben küçük bir kızken beyazları daha da beyazlatmak için çimenlere, güneşin altına sererdik. Ayrıca çok da iyi kokmalarını sağlardı, elbette serdiğiniz yerin kirli olmamasına..."

Kapıyı açtım ve yüreğim ağzıma gelmiş halde elektrik düğmesine bastım. Schulz, askeri içeri soktu. Asker içeride birkaç adım atıp çevresine baktı. Oda büyük değildi, dolap yoktu, sadece üzerinde birkaç raf olan bir duvar vardı. Omuz silkip dışarı çıktı. Çıkar çıkmaz anahtarım ile kapıyı kilitledim.

"Size erkenden gittiklerini söylemiştim," dedim.

Asker yeniden omuz silkti ve kamyonların olduğu yöne ilerledi. Schulz, bana tek kelime etmeden mutfağa döndü.

Saat altı olduğuunda subay ve sekreterlerin çoğu arabaların arka koltuklarına kurularak gitmişlerdi. Schulz bile gitmişti. Geriye iki subay kalmıştı, ikisi de hasta oldukları için yataklarındaydılar. Yaz nedeniyle iyice sıcak olan oteli alışkın olmadığım bir sessizlik kaplamıştı. Bir süre sonra, ne kadar bilmiyordum, SS'ler geleceklerdi. Onlar gelmeden önce altı kişi için yeni bir saklanma yeri bulmalıyım.

Bir şeylerle mesgul olmak Binbaşı Rügemer'in odasına gitim. Yemekten önce içki içmeye gittiği zamanlarda odasının temizliğini yapardım. Eğer banyo yapmışsa havluları kirlilerin arasına atar ve temiz havlu koyardım. Banyosunun kapısını açtım.

Camdan içeri hafif bir ışık süzülüyor ve en uçtaki duvarı aydınlatıyordu. Pencerenin önünde yaprakları olan bir dal olduğu için yaprakların ileri geri hareketlerinin yansımalarını duvarda görebiliyordum. Bir süre gölgeleri izledim. O an için zamana karşı yarış ve korku ortadan kaybolmuşlardı. Odanın açık camlarından birinin önünden bir güvercinin sesi duyuldu.

O zaman fark ettim, tuvaletteki duvarın üzerinde, yukarıda bir kapak vardı. Daha önce hiç dikkatimi çekmemiş olsa da duvara vuran gölgeleri izlerken gözüm ister istemez ona kaymıştı. Uzanıp ne olduğunu anlamaya çalıştım. Duvardaki kapağın genişliği belki yarım metreydi.

Merakla tuvaletin üzerine çıkıp parmaklarımla çevresini yokladım. Önce yerinden çıkmayacak gibiydi ama biraz zorlayınca düştü. Ellerimle kenarlara tutunarak parmak ucuma bastım. Ardında bir tünel vardı, belki de bir havalandırma. Öteye, karanlığın içine doğru ilerliyordu.

Elimi önlüğün cebine sokup çamaşırhanede yerde bulup cebime attığım bir düğmeyi çıkardım. Düğmeyi fırlatınca, duvara çarpmadan önce metrelerce yuvarlandı. Boşluk altı kişinin sığabileceği kadar genişti. Öyle olmalıydı. Komutanın banyosundan daha iyi bir saklanma yeri bulmam imkânsızdı.

Duvarı hâlâ aydınlatan yaz güneşine lanet okudum. Karanlık olmasını beklemem ve Almanlar partiden dönüp arama ekipleri gelmeden önce dostlarımı kaçırmam gerekiyordu.

Aktion

O akşam erken saatlerde hasta subaylara çay götürdüm ve ilaçlarını ne kadar isterlerse o kadar konyakla içmelerini sağladım. İlaçlarını götürürken otelin barından konyak almayı da ihmal etmemiştim. Saat dokuz buçuk olduğunda otel benimdi.

Avluyu geçerken gölgelerin arasında saklanarak çamaşırhanenin olduğu binaya ilerledim. Ay ışığı zayıf, etraf karanlık ve sessizdi. Ana kapıdaki görevli, yüzü yola sırtı komplekse dönük duruyor, ıslıkla bir melodi çalıyordu. Hiç gürültü yapmadan çamaşırhanenin kapısını açıp içeri girdim. Işığı açmadım.

Duvardaki kapağa eğilip haberleri fısıldadım. Lazar ve Thomas bakmayı kabul ettiler. Karanlıkta kapaktan çıkan siluetlerini gördüm. Kapıda bekleyip otel girişine olan otuz metre mesafeyi koşarak geçtik. Avlunun bizim durduğumuz tarafının tam aksi istikametinde iki ışık yandı. Partiye gidenlerden bazıları diğer kapıdan geri dönüyorlardı. Thomas ve Lazar'a bakıp merdivenleri işaret ettim ve kimsenin görme-yeceğine emin olunca onları peşimden üçüncü kata çıkardım.

Kapağı birkaç saniyede çıkarttılar ve Lazar, Thomas'ı açıklıktan içeri itti. Thomas kendini içeri çekerken tünel ağırlığıyla gıcırdadı.

"Herkes için yer var mı?" diye sordu Lazar.

Thomas iyice bakındıktan sonra kafasını dışarı uzattı. "Ucu ucuna. Sanırım hepimizin ağırlığını taşır."

"Gidip diğerlerini getireyim," diye fısıldadım.

Her seferde bir kişi getirmeye cesaret edebiliyordum. Böylece birer birer onları avludan geçirdim. En ufak bir seste ya da dallardan biri otelin pencerelerinden birine çarptığında kalbimiz korkudan deli gibi çarpıyordu. Merdivenin son basamaklarını çıkarken Ida az kalsın düşecekti ama onu yakaladım ve Binbaşı'nın banyosuna ulaşmak için koridoru koşarak geçtik.

"İçeri girmeden önce tuvaleti kullan," diye onu uyardı kocası. "Burada uzun süre kalmamız gerekebilir."

Steiner'ı getirmek için aceleyle geri döndüm. O sonuncuydu. Altısı borunun içine hangi sırayla yerleşmeleri gerektiği konusunda tartışmışlardı. Bazı bölümler diğerlerinden daha çürük duruyordu, bu nedenle ağırlığın nasıl dağılacağı önemliydi. Onlar için odamdan battaniye ve yastık getirdim. Son olarak da mutfğa inip onlara bırakmak üzere yiyecek ve su getirdim. En fazla bir gün idare ederdi ama ertesi gün ya da en geç iki gün içinde geri dönebilmeyi umuyordum.

"Binbaşı geri döndüğünde büyük ihtimalle çok sarhoş ve zaten duymakta zorluk çekiyor olacak" dedim karanlık boşluğa seslenerek. "Yine de uyuyakalmamaya çalışın, farkında olmadan ses çıkarabilirsiniz."

"Meraklanma, kimsenin burada uyuyabileceğini sanmıyorum," dedi Fanka, sinirli bir kahkaha eşliğinde.

Kapağı yerine koyduğumda gece yarısıydı. Parmak uçlarıma basarak alt kata indim. Terliyordum ve ellerimle ayaklarım da sinir ve adrenalinden tutmaz haldeydi ama yapılacak son bir iş daha kalmıştı. Çamaşırhaneye döndüm ve duvarın arkasındaki bölmenin saklanma yerinden çok, bir tür dolap gibi görünmesine çalıştım: İçine makinelerin parçalarının olduğu kutuyu, bez parçalarını ve dikiş malzemelerini yerleştirdim. Çıkardığım işten çok memnun değildim, yete-

rince ikna edici olduğuna inanmıyordum ama en azından orada bir ara birilerinin saklandığına dair hiçbir delil kalmamıştı. En sonunda, saat bire doğru odama çıkıp yatağıma yığıldım.

Ama gözlerimi kapatamadım. Öylece karanlığa bakarak bekledim. Gözümün önüne hayaletler geliyordu, son birkaç yıldan korkunç manzaralar ve arkadaşlarıma başına neler gelebileceğine dair korkunç düşünceler. Bir saat bunları düşünerek geçti, sonra insanların partiden döndüklerini duydum.

Parmak ucumda kapıya gidip dışarıyı dinledim. Erkek sesleri, kadın sesleri... Hepsi sarhoş ve sakardılar, birbirlerine çarpıyor, bağırıyor, eşyaları deviriyorlardı. Gizli bir partiden dönen ergenlik çağındaki çocuklar gibiydiler. Gürültü bir süre daha devam etti, mırıldanılan bir şarkı, bir küfür, çarpan bir kapı... Ardından etraf sessizleşti ve laf atmalar azaldı. En nihayetinde de otel uyudu.

Ve en sonunda ben de.

Atış sesleri ve patlamalarla uyandım. Yatakta doğrulup kafam karışmış halde çevreme baktım. Pencereye gidip siyah perdeyi ucundan açarak baktığımda kendi sersemliğime inanmadım: Rokita'nın adamları işlerini yapıyorlardı, Ternopol'ün son *aktion*'u. Gözyaşlarımı tutamadım. Önlüğümü bağlarken ellerim titriyordu, hıçkırıklara boğulmak üzereydim ama o an buna vaktim olmadığını, kendimi hemen toparlamam gerektiğini biliyordum.

Gözlerim kızarmış titreyerek mutfığa girdiğimde Schulz, çoktan işinin başına geçmişti. Elime bir fincan kahve tutuşturdu ve bir elini omzuma koydu. "Irene, katliam kısa süre sonra bitmiş olacak. Kendini toparlamalısın."

Pencereden fabrikanın arkasından, getto yönünden yükselen dumanları görebiliyorduk. Arkamızdaki kapı açıldı ve Binbaşı içeri girdi. Sararmış, hatta hasta görünüyordu.

"Schulz, akşamdan kalmayım, iyi gelecek bir şeyin var mı?" diye sordu bir iskemle çekerken. Oturdu. Her patlama ya da silah sesinde irkiliyordu. Kendi kendine mırıldandı. "Aptal savaş."

Subay ve sekreterler yemek odasına dolmaya başlamışlardı. Neredeyse hiç kimse konuşmuyordu, konuştuklarında da sözleri dışarıdan gelen ürkütücü seslerle bölünüyordu. Kompleksteki herkes akşamdan kalma, sersem gibiydi. Dışarıda, duvarların ötesinde insanlar ölüyordu ama onları tek ilgilendiren gürültünün onları ne kadar rahatsız ettiği oldu. Bir de SS'ler ortalığı kontrol etmek adı altında onları rahatsız ederken çalışmanın ne kadar zor olacağı.

Tek yapabildiğim, arkadaşlarımdan da benimle aynı sesleri duyuyor olabileceklerini düşünüp acı çekerek subay ve sekreterlere kahvaltılarını sunmak oldu. Kaçamamış olan arkadaşlarımızın başına ne geldiğini, kurtulan olup olmadığını merak ediyordum.

En nihayetinde, diğer günlere kıyasla oldukça geç başlamış olmasına karşın kahvaltı sona erdi ve Almanlar işlerinin başına gittiler. Umutsuzca Binbaşı'nın odasına çıkıp arkadaşlarımı kontrol etmek istiyordum. Yemek odasında oyalanan son kişi de gidince yukarı koştum. Banyo kapısı sonuna kadar açıktı. İçeri girip kapıyı arkamdan kapattım. Tam konuşmak üzereydim ki kapı yeniden açıldı.

Arkama döndüm. Genç bir SS görevlisi eli kapı tokmağında kapıda duruyordu. Beni banyoda bastığını zannettiği için yüzü kıpkırmızıydı.

"Beni affedin Fräulein. Özür dilerim," diye geveledi.

Bütün vücudum kaskatı kesilmişti. "Burada ne yaptığınızı zannediyorsunuz?"

"Emir, emir aldık." Kendini benden önce toparladı. "Siz burada ne yapıyorsunuz?"

"Ben Binbaşı Rügemer'in kâhyasıyım ve odasını temizlemek üzere buradayım. Bana izin verebilir misiniz?"

"Elbette Fräulein."

Koyun gibi bakarak arkasını dönüp dışarı çıktı. Belli ki Binbaşı'nın banyosunda, saklanmış Yahudiler bulmayı düşünmüyordu. Eğer çevresine doğru düzgün bakmış olsaydı havalandırmayı mutlaka görürdü, gördüğündeyse de Ida Haller'in gölgesini fark etmemesi imkânsızdı.

Kapıyı kapatıp kilitledim ve sakinleşmeye çalıştım.

"Irene!" diye seslendi Ida. "Bizi teslim etmelisin. Bu senin için çok tehlikeli."

"Hayır! Sadece bekleyin. SS'ler gittiğinde sizi dışarı çıkarmanın bir yolunu bulacağım. Ben geri dönene kadar hiçbir şey yapmayın!"

Kilidi açtım ve onlarla tartışmaktan kaçınmak için dışarı çıktım. SS'ler binaları aramayı sürdürürken görevlerimin başına geri döndüm. Onların varlığını, tilkinin varlığını yakınında hisseden tavşan gibi hissediyordum. SS'ler otelde dolaşırken her yanımla karıncalanıyordu.

Öğlene doğru işlerini bitirip kamyonlarına binerek gittiler ama Ternopol ve çevresindeki silah ve patlama sesleri gün boyunca devam etti. Geri kalan her şey o kadar sessizleşmişti ki ne kadar uzakta olurlarsa olsunlar onları duyuyordunuz.

SS'ler fabrika binalarını terk eder etmez yukarı çıkıp arkadaşlarım için bir süreliğine dışarı çıkıp tuvaletlerini yapma ve bacaklarını esnetme şansı yaratabileceğime karar verdim. Her şey yolunda gitti. Yeniden havalandırmaya girerlerken hayatımı onlar için tehlikeye atıyor olmama getirdikleri itirazlara kulağımı tıkadım. Onları teslim etmem gibi bir seçeneğin bulunmadığını, bunu asla yapmayacağımı ve bunu önerdiklerini duymak bile istemediğimi söyledim. Yerlerine girdiklerinde hâlâ fısıltılarla benimle tartışmayı sürdürüyorlardı.

Öğleden sonra yürüyerek villaya gittim. Ben vardığımda evde yaşayanlar eşyalarını toplamış, villadan ayrılıyorlardı. Bana küfrettiler ve arkamdan "Almanların fahişesi" diye bağırdılar. Söylediklerine aldırmadım, fikirlerini değiştirecek hiçbir şeyi onlara söyleyemezdim. Arkadaşlarımla hayatları benim incinen gururumdan daha önemliydi. Acele etmeleri için içimden dua ettim, sokağın köşesini dönüp gözden kaybolmaları için... Asla geri gelmemeleri için.

Ve artık ev *benimdi*. Binbaşı evin kendisinin olduğunu düşünüyor olabilirdi ama benim bu konuyla ilgili tamamen farklı bir bakış açım vardı. Ev benimdi, benim hazine kutumdu, kılıcımdı. Girişteki holde dönüp kapı kirişine, merdiven başındaki şamdanlara ve bodrum kapısına baktım. Hepsi benimdi.

Kapıyı açıp aşağı indim. Kendime, mekânı daha iyi incelemek için zaman tanıyordum. Hizmetçilerin yaşaması için tasarlanmış olduğundan bodrumda her şey vardı: İki yatak odası, küçük bir mutfak, banyo, dolaplar. Tavandaki ve zemin kattaki bütün pencereler *Verdunklung*, karartmalar, nedeniyle siyah boyayla kapatılmışlardı. Kimse dışarıdan bodrumu göremezdi. Dışarıya hiç ışık sızmayacaktı. Bodruma inip kömürlüğü açtığımda kendimle gurur duydum. Üzerimden kömür tozlarını silkelerken arkadaşlarımla oyun oynayan çocuklar gibi kömür olduğundan kayacakları anı gözümde canlandırmayı denedim. Kendimi de gururlu bir anne gibi düşünüyordum, onları yakalıyor, güvenle yerlerine yerleştiriyordum. Mavi gökyüzü hepimizi kucaklıyordu.

Derken bu güneşli gün resmi gözümün önünden kayboldu ve yerini tek bir soru aldı: Onları Binbaşı'nın banyosundan çıkarıp buraya nasıl getirecektim?

Anahtara ihtiyacım olacaktı. Otelin sokağa bakan girişinde nöbetçi yoktu ve diğer nöbetçi kulübelerinin görüş açısı

nın da dışındaydı. Ama geceleri sabotaj veya Ukraynalılardan birinin Almanları öldürmek için intihar saldırısına girişebileceği korkusu yüzünden kilitli tutuluyordu. Bir de sanıyorum ki izinsiz gece randevulaşmalarına engel olmak için. Her ne kadar yemek hazırlıkları boyunca Binbaşı'nın anahtarlarına ulaşmanın bir yolunu düşündüysem de Binbaşı'ya söylemek için aklıma gelen yalanlardan hiçbiri işe yarar görünmedi. En sonunda anahtarları çalmaya karar verdim.

Herkes hâlâ partinin ve akşamdan kalma olmanın acısını çekiyordu. Akşam yemeği boyunca salon çok sessizdi. Konuşmalar kısık sesle yapılıyor, mırıldanmalar arasından çok ender olarak bir kahkaha duyuluyordu. İnsanlar çatal bıçaklarını tabaklarına vurmamak için dahi özel bir çaba harcıyorlardı.

Subayların ve sekreterlerin çoğu erkenden odalarına çekildiler. Çok azı yemekten sonra bilardo oynamak ya da içki içmek için oyalanmayı sürdürdü. Masaları toplamak da diğer günlere kıyasla daha kolay olacağı benziyordu.

Binbaşı'nın masasına gittim, bu akşam yalnızdı. Bir bardak şarapla oyalanıyor ve neredeyse hiç yemediği yemeğine bakıyordu.

"Size herhangi bir şey getirebilir miyim, Herr Binbaşı?" diye sordum.

Kafasını kaldırıp bana baktığında gözlerinde belirsiz, boş bir ifade vardı. Işık, gözlüklerinin camından yansıyor, ne düşündüğünü tahmin etmemi iyice zorlaştırıyordu.

"Sanırım odama giderken yanıma bir bardak sıcak süt alacağım Irene. Ve uyumama yardımcı olacak bir şeyler. Bugün korkunç bir gündü."

Masadaki tabakları toplarken heyecanımı belli etmemeye çalıştım. "Ah, bunu duyduğuma çok üzüldüm Herr Binbaşı. İsterseniz sıcak sütü hemen odanıza çıkarabilirim."

İskemlesini arkaya itti. "Çok iyi. Yarın evi boyamaları için birilerini vollayacağım. Eğer onların başında olursan iyi olur. İşlerini doğru düzgün yapıp yapmadıklarını kontrol et."

"Elbette."

Neredeyse ayaklarına kapanacaktım. Ona kapıya kadar eşlik ettim. Yatağına yatıp uyuduğunu görmek konusunda sabırsızdım. Merdivenlerin başına geldiğimizde ondan ayrı-
lıp süt ısıtmak için mutfığa döndüm. Beş dakika sonra odası-
nın kapısını çalıyordum.

Binbaşı Rügemer tepside bardağı aldı ve çekmecesinden çıkardığı küçük beyaz bir hapı sütle beraber içti. O, sütü yu-
dumlariken, çaktırmadan yatağının kenarındaki masaya bak-
tığım anahtarlarının orada durduğunu gördüm.

Boş bardağı bana uzattı. "Teşekkürler Irene. İyi geceler."

"İyi uykular, Herr Binbaşı," dedim odadan çıkarken.

"Hımm? Ne?"

Gülümsedim ve sesimi yükselttim. "İyi uykular Herr Bin-
başı!"

Kapıyı hafif aralık bırakarak dışarı çıktım ve aceleyle mer-
divenleri indim. Artık, üst üste ikinci gece, otelin uyumasını
beklemek zorundaydım. Uzanmaya cesaret edemeyerek ya-
tağın kenarına oturdum. Ne kadar gerginsem aynı ölçüde de
yorgundum ve uykunun kollarına kendimi bırakmaktan kor-
kuyordum. Bütün gün hokkabazlık yapmış gibi hissediyor-
dum kendimi.

Kapımın aralığından koridoru izleyip seslerin birer birer
kesilişini dinleyerek öylece oturdum. En nihayetinde etraf yi-
ne sessizleşmişti. Ayakkabılarımı çıkarıp parmak ucumda
üçüncü kata çıktım.

Binbaşı'nın odasının kapısına geldiğimde önce içeriyi din-
ledim. Horlama sesi duyuluyordu. Okuldayken dolaplardan
birine saklanıp kaçmak için herkesin derslerine girmesini

beklediğim zamanlar geldi aklıma. Aynı histi. Heyecandan sanki karnımda kelebekler uçuşuyordu. Aynı kasılmayı hissediyordum. Omuzlarımın arasına saplanan aynı bıçaktı. Böylece, derin bir nefes alarak içeri süzıldüm.

Koridorun ışığı içeri düştü ve masayı aydınlattı. Gölgede kalan yatağa bir bakış fırlattım. Binbaşı horlamayı sürdürüyordu. Anahtarların şıkırdamamaları için elimden geleni yaparak anahtarlığı yatağın kenarındaki masadan aldım ve yatak odasından çıkıp banyoya yöneldim. Ne düşünerek bunu yaptığımı bilmiyorum çünkü Binbaşı uyanıp anahtarlarının olmadığını görecekt olursa ortalığı ayağa kaldırırdı. Ama arkadaşlarımı dışarı çıkarabilmek için başka seçeneğim yoktu.

Arkadaşlarımın her yanı tutulmuştu. Çok yorgundular. Birer birer havalandırmadan çıktılar ve ağrıyan kaslarını esnettiler. Fanka, kan akışını sağlamak için kollarıyla daireler çizdi, belini esnetmekte olan Steiner'in vücudundan çıtırtılar duyuldu.

"Acele edin," dedim kapıyı aralarken. Arkamdan gelmelerini işaret ettim. Tek sıra halinde tutulmuş bacaklarının elverdiği ölçüde hızlı aşağı indik. Arkamda durup sinirli bakışlarla çevreyi gözlüyorlardı. Elimdeki anahtarlıkta doğru anahtarı buldum ve sokağa bakan kapıyı açtım. Sonunda temiz akşam havasına çıkmışlardı.

"Adresi biliyorsunuz," diye fısıldadım. "Evin sağ tarafındaki kömürlükten içeri kayın ve bodrumda beni bekleyin. Gidin! Gölgelede kalmaya özen gösterin. Tanrı yanınızda olsun."

Bir dakika içinde karanlıkta kayboldular. Kapıyı yeniden kilitledim ve anahtarları Binbaşı'nın odasına geri götürdüm. Her şeyin bittiğine inanamayarak odama döndüğümde ilk yaptığım kendimi yatağımın üzerine bırakmak oldu. İçim rahat değildi, kendime tekrar tekrar eve varmayı başaracakları-

nı söylüyordum. Kendime farklı bir ihtimali düşünme hakkı tanımadım.

Uyumadan hemen önce içim zafer duygusuyla doldu: Rokita bugün Ternopol'ün *judenrein* olduğunu düşünüyordu, *aktion*'unun bütün Yahudileri ortadan kaldırdığını. Oysa ben de kendi hareketimi yaratmıştım. Şehirde en azından altı Yahudi kalmıştı. Hayatta olduğum sürece Ternopol'ün *judenrein* olmasına izin vermeyecektim.

Kahvaltı bitip de kompleksten kaçabildiğim anda, gidebildiğimce çabuk, villaya gittim. Kapıyı açıp içeri daldığımda boyacıların seslerini duymayı bekliyordum ama içerisi sessizdi. Zamanında gelmeyi başarmıştım. Bunu düşünürken arkadaşlarımdan bodrumda beni beklediğini varsayıyordum elbette. Boyacıların benden önce gelmiş olmaları işleri zorlaştırabilirdi ama işler şimdilik yolunda görünüyordu. Bodrum kapısını açtığımda içeriyi patates ve lahana kokusu doldurdu.

Ne bulacağımdan, daha doğrusu ne bulamayacağımdan korkarak basamakları indim. Ayakkabılarımdan tahta merdivenlere vuruşunun gürültüsü içeriyi doldurdu. "Hey! Ben Irene!" diye bağırdım.

İlk oda boştu. Telaşlanmamaya çalıştım, kömürlüğün kapısını açtım. Altı arkadaşımın ve Henry Weinbaum'un içerde olmaları için içimden dua ediyordum. Kapı gıcırdayarak açıldı. Yeniden seslendim.

"Ben Irene!"

Neredeyse gözle görülür bir rahatlama hissettim. Birer birer gölgelerden çıktılar: Ida, Lazar, Clara, Thomas, Fanka, Moses, Steiner ve Henry Weinbaum olduğunu tahmin ettiğim genç yakışıklı bir adam. Tek kelime etmeden hepsinin ellerini sıktım. İçimi kaplayan duygu seliyle baş etmekte zorlanıyordum. Başarmıştık. Hepsi oradaydılar; sağ ve sağlıklı-

dılar. Ve ardından odadaki üç yabancıyı görerek iyice şaşırdım. Onlar da minnetle elimi sıkıyorlardı.

“Ben Joseph Weiss,” dedi üçünden en yaşlısı. “Bunlar da Marian Wilner ve Alex Rosen. Henry, bize seni anlattı.”

Bir an için zihnim tamamen boşaldı: Ellerimde on hayat vardı artık! Ama tanışmalar için zaman yoktu. Fabrikadan askerler her an badanaya başlamak için gelebilirlerdi.

“Acele edin,” dedim. Ev boyanana kadar tavan arasında kalmanız gerekecek. Sizi olabildiğince sık kontrol edeceğim. Size hiç gürültü yapmamanız gerektiğini hatırlatmama gerek yok.”

Bu sözüm baş sallamalarla karşılandı ve birlikte tavan arasına çıktık. Tavan arası toz içindeydi, üst pencereden giren ışıkta uçuşan toz zerrecelerini görebiliyordunuz. İçerisi fare pisliği kokuyordu.

“Ayakkabılarınızı çıkarın,” dedim. “Kesinlikle mecbur kalmadığınız sürece yürümeyin.”

Tam onları içeri kilitlemişim ki dışarıda sokağa sapan kamyonların sesi duyuldu. Askerleri içeri almadan önce bodrumun kapısını kapattım.

“Bu taraftan,” dedim ellerinde boya malzemeleriyle gelen askerlere. Mobilyaları kapatmak için getirdikleri örtüleri aldım. Binbaşı ayrı bir araçla geldi.

“Guten Tag, Irene,” dedi neşeyle.

Başımı salladım. “Herr Binbaşı.”

“Bu harika,” dedi. İçeri girerken ellerini ovuşturuyordu. “Bir ya da iki hafta içinde taşınmış olacağım, bütün onarım ve boyama işi bittiğinde. Ama senin hemen taşınmanı istiyorum. Böylece işlerin nasıl gittiğini takip edebilirsin. Oteldeki görevlerinle ilgili endişelenme. Yemek servislerine katılırsın; geri kalan zamanda Schulz, sensiz de idare edebilir.”

Binbaşı Rügemer, konuşurken odaları dolaşıyor, tek tek hepsine göz atıyordu. Ayak sesleri duvarlarda yankılandı. “Ja, Ja, auszeichnet,” diye mırıldanıyordu. Ardından askerlerle dolu yeni bir kamyon geldiğinde onları karşılamak için dışarı çıktı ve onlara bahçeyi gösterdi: Bahçenin de düzenlenmesi gerektiğine karar vermişti. Ben yemek odasının penceresinden, hangi ağaçların kaldırılması gerektiğini, yenilerin nerelere ekileceğini işaret edişini ve toprağın nasıl havalandırılacağını gösterişini izledim.

Arkamda boyacıların mobilyaları çekiştirdiklerini duyabiliyordum. Evin havasıyla ve önceki kullanıcılarından kalma lahana kokusuyla ilgili şakalar yapıyorlardı. Aralarından birinin, “Binbaşı’nın kız arkadaşı,” dediğini duydum.

Dişlerimi sıkıp günün geri kalanını askerleri tavan arasından uzak tutarak geçirmeye kendimi hazırladım.

Sonraki günler askerler villa ve çevresinde dolaşırlarken, badana, onarım, bahçıvanlık yapabildiğim zamanlarda tavan arasına yiyecek kaçırdım. Meyve ve peynir, soğuk çay, ekmek ve fındık.

Ayrıca tuvalet olarak kullanmaları için de iki kap bıraktım. Tavan arası yaz olması nedeniyle aşırı sıcaktı ama üst tarafta yer alan pencereyi açmakta tereddütlüydük. Kaçak arkadaşlarım bundan çok daha rahatsız ortamlarda yaşamaya alışmışlardı. En ufak bir risk almamak için sıcak altında hiç konuşmadan oturmuş bekliyorlardı. Geceleri işçiler gittikten sonra, ben de oteldeki işimi bitirip geri geldiğimde birkaç dakika için bile olsa özgür kalabiliyorlardı. Banyoyu kullanıyor, bacaklarını esnetiyor, yüzlerini soğuk suyla yıkıyorlardı. Ama ışıkları asla açmıyor ve hayaletler kadar sessiz olmayı sürdürüyorduk.

Hizmetçilerin bölmelerinin tamamen elden geçirilmesini sağlamalıydım. İşçilere Binbaşı’nın onarımın en alt kattan

başlamasını istediğini söyledim ve onları bodrumdan başlamaya yönlendirdim. Bitirdikleri zaman karanlık olana kadar bekledim ve zafer edasıyla arkadaşlarıma yeni yerlerine gitmeleri için eşlik ettim. İçerde artık çürük yiyecek kokusu yerine yeni boya kokusu vardı.

Bu, hepimiz için yeni bir yaşama biçiminin başlangıcı oldu. Erkekler ne kadar becerikli ve zeki olduklarını ortaya koyarak bir tür alarm sistemi kurdular. Girişin hemen karşısında, zemine bir düğme yerleştirmiştik, solmuş bir bez parçasının altında kalıyordu. Oradan bodruma inen bir kablo ben düğmeye bastığım zaman yanıp sönen bir ampule bağlanıyordu. Ön kapıyı her zaman kilitli tutuyordum ve biri kapıyı çalacak olursa kim olduğuna bakmak için gittiğimde aşağıdakilere işaret verecek zamanım olacaktı.

Bir kere yanıp sönerse "bekleyin" demekti. İki kere yanıp sönerse "dikkatli olun", sürekli yanıp sönerse de "tehlike var" anlamına gelecekti. Bu gerçekleşecek olursa hemen saklanacaklardı. Ayrıca villanın sürekli bahsedilen gizli bölümünü de bulmuştuk: Kömürlükten bahçedeki çardağın altına giden bir tünel. Eğer gerçekten büyük bir tehlikeyle karşılaşacak olursak hepsi tünele gidip her şeyin yolunda olduğunu haber vermemi bekleyeceklerdi. Bodrumdaki odalarda yaşadığına dair herhangi bir iz kalmamasına özen gösterecektik. Erkekler çardağın altındaki sığınakta yaşayan fareleri öldürdükten sonra, on kişinin çok da rahatsız olmadan kalabileceği bir yer haline gelmişti.

Çok fazla yiyecek vardı; Schulz, Binbaşı için bir tümeni besleyecek kadar yiyecek depolamıştı ve bir kere daha ne yaptığımı bilip bilmediğini merak ettim. Davranışları benim işlerimi çok kolaylaştırıyordu. Ayrıca ne zaman ihtiyacım olursa *Warenhaus*'a gidebiliyordum, sigara, votka, ev eşyaları, Binbaşı'nın yeni villasında misafirleri ağırlamak için ihti-

yaç duyabileceği her şey. Elbette *Warenhaus*'u işleten askerlerin aldıklarımın yarısını bodruma indirdiğimi bilmelerine imkân yoktu ve kesinlikle bunu onlara söyleyen ben olmayacaktım!

Ağır yaz sıcağında bile bodrum serindi. Kendi banyosu vardı, Binbaşı'nın işi bittiğinde aldığım gazeteleri okumaları için aşağı indiriyordum. Özetle bodrumda yaşayanlar neredeyse lüks bir konaklamanın keyfini sürebiliyorlardı.

Ve bütün sistemimiz Binbaşı'nın taşınmasıyla beraber az kalsın mahvolacaktı.

"Bodrum bitti, öyle değil mi?" diye sordu bana, geldiğinde.

Kollarımdaki tüyler diken diken oldu. "Orası için planlarınız mı var Binbaşı?" diye sordum. Sesimden korkumun anlaşılmamasına çabalıyordum.

Tuniğinin üst düğmelerini açtı. "Eminim benim emir erim için çok uygun olacak."

Kan yüzüme hücum etmiş olacak ki Binbaşı şaşkınlıkla bana baktı. "Ne oldu?"

Gözlerimden yaşlar boşalması için numara yapmama gerek yoktu. "Lütfen onu oraya yerleştirmeyin," diye yalvardım. Uygun bir açıklama uydurmak için çırpınıyordum. "Siz bu hiç anlatmadım ama savaşın başlarında, Rus askerler tarafından ele geçirildim ve ve bana..." Cümlemi tamamlayamadan boğazım tılandı.

Binbaşı bana baktı. "Ve sana ne?"

"Bana saldırdılar efendim, erkeklerin kadınlara saldırdığı biçimde." Yüzünün kızardığını gördüm ve aceleyle kendime güvenim artarak devam ettim. "Orada bir erkeğin yaşamasına katlanamam. Korkunç anıları aklıma getirir. Lütfen bana acıyın."

Binbaşı Rügemer, cebinden mendilini çıkararak burnunu sildi. Ellerini öfkeyle sallıyordu. "Savaş bazı insanların

içindeki kötülüğü ortaya çıkarıyor. Hayvanlara dönüşüyorlar! Komik,” diye devam etti; “Neden bir erkek arkadaşın olmadığını hep merak etmişim. Senin gibi güzel bir kız. Senin bazı kızların yaptığı gibi subaylarla flört ettiğini hiç görmedim.”

“Ben bütün işlerin atından kalkabilirim, Herr Binbaşı,” diye ısrar ettim. “Kimsenin yokluğunu hissetmezsiniz.”

Bir elini omzuma koydu. “Elbette Irene, seni mutsuz etmeyi hayal bile edemem.”

Ona gülümsedim. Kadınlığımı kullanarak istediğimi elde etmek bazen rahatsız olmama yol açıyordu. Ne yazık ki elimdeki en büyük kozun bu olduğunun farkındaydım ve kullanmamak aptallık olurdu. Benim güzel yüzüm hatırına, bana karşı duyduğu sevecenliğin hatırına Binbaşı istediğimi yapmama izin verecekti.

Kısa sürede işler rutine oturdu. Bir kere taşındıktan sonra Binbaşı Rügemer, her sabah sekiz buçukta fabrikaya gitmek için çıkmaya başladı. Ben yedi buçukta kahvaltısırı hazırlamak için kalkıyordum. Yemek odasında kahvaltı ettikten sonra fazla oyalanmıyordu. Sık sık yanında götürmek için kahve hazırlamamı rica ederdi ve havadan sudan sohbet ederdik. Çardağın üzerindeki kuş yuvasından ya da piyanodaki do tuşunun takılmasından ya da domuz etiyle hangi baharatın iyi gittiğinden... Bazen, eve insanları davet etmeye niyetliyse, kokteyl veya yemek için hangi mөнünün hazırlanacağını ya da yemek sonrasında hangi içkilerin servis edileceğini konuşurduk. Konuşurken gözlerini kahvesine diker, kaşığıyla “çlink çlink” diye sesler çıkarırdı.

O, evden çıktıktan sonra ön kapıyı kilitler, anahtarı da kapının üzerinde bırakırdım. Bu Binbaşı'nın aniden geri gelse bile kapıyı dışarıdan açmasını imkânsız kılardı. Bu, bodrumdaki arkadaşlarımin güne başlayabilecekleri zamandı. Duşla-

rını yapar, kahvelerini içer, ben evi temizlerken radyodan BBC'nin savaşıla ilgili verdiği haberleri dinlerlerdi. Gazete okurken sigaralarını içer, Berlin'den gelen resmi haberlerle BBC'den duyduklarını karşılaştırırlardı. Her akşam yemek servisi yapmak için fabrikaya gidiyor ama her zaman Binbaşı'dan önce eve dönüyordum.

Ve geceleri eve dönüp kapıyı çaldığında (korktuğum için kapıyı kilitli tuttuğumu söylemişim ona) kapıyı açıp onu bodrumda birilerinin yaşadığına dair en ufak bir ipucu bile göremeyeceği eve alırdım. Bazen bu durum beni güldürürdü, durumun saçmalığına, ironisine gülmek isterdim. Başka koşullar altında olsa o kadar komik olurdu ki: yukarıda sağır yaşlı bir adam, burnunun dibinde olanlardan habersiz, aşağıda hayaletler Binbaşı'nın yemeklerini yiyorlar.

Uyuyan bir kedi tarafından gözlenen peynir mağazasındaki fareler gibiydiler. Oysa bu koşullar altında hiçbir şey komik değildi, hüzünlü bir tebessüm, belki. Ölümün gölgesi üzerimizdeydi. Her an ölüm cezasına çarptırılabilceğimizi biliyorduk.

Yeni hayatımız işte böyle başladı. Yapabildiğim zaman Helen'le temasa geçtim ve birlikte sabırsızca Henry'yi ziyaret edebileceği günün gelmesini bekledik. Villaya taşınmamızdan birkaç hafta sonra o fırsatı yakaladık. Binbaşı ertesi günü Lvov'da geçireceği haberini verdi. Heyecanlanmışım: Sabah erken saatlerden gece geç saatlere kadar evde olmayacaktı. Bu beklediğim şanstı, hem Helen'in kocasını ziyaret edebileceği hem de Janowka'ya gidip diğer arkadaşlarımı kontrol edebileceğim anlamına geliyordu.

O gece Helen'in yaşadığı çiftliği aradım. Konuşmamızı daha önceden anlaştığımız gibi şifreliydi.

"Sabah yumurtaları getirebilecek misin?" diye sordum. "Yarım düzine yeterli olacaktır."

“Altı?” diye tekrarladı Helen. “Evet getireceğim.”

Ve sabah saat altıda Helen, çiftlik arabasıyla geldiğinde Binbaşı çoktan Lvov yolundaydı. Helen, uzun bir çiftçi elbisesiyle bir şapka giymişti. Kapıyı açıp onu içeri aldım ve hemen elbiselerimizi değiştirdik. Onu bodrum kapısından geçirdim ve kapıyı arkasından kapattım. Bu buluşmayı kaçırdığım için üzgündüm ama yola çıkmalıyım. Henry’nin sevinç çığlığı üst kata kadar gelince gülümsedim ve kapıyı arkamdan kilitlerken gülümseme hâlâ yüzümdeydi. *Dorozka*’ya bindim.

Yanıma yiyecek ve tıbbi malzeme almıştım. Atın nal sesleri eşliğinde yola koyuldum. Şapkamı yüzümü gölgeleyecek biçimde indirmiştim. Sabahın erken saatleri olduğundan yolda az insan vardı: yaşlı bir kadın yolu süpürüyor, bir adam el arabasını çekiyor, başka bir adam da elinde bir sepet taşıyordu.

Fazla zaman kaybetmeden yeşil çimenlerle kuşatılmış olan taşra yoluna ulaştım. Kuşlar atın çevresinde uçuşup sinekleri avlamaya uğraşıyorlardı. Janowka yoluna saptım, o an için Peder Joseph’in kilisesine uğrayacak vaktim yoktu. Kendime eğer vakit kalırsa dönüş yolunda ona uğrayacağıma dair söz verdim. Sonra ormanın yakınına geldiğimde atı yavaşlattım.

Her zamanki gibi ağaçların hareketsizliği bir sis gibi üzerimi kapladı. Çam ağaçlarının ince dalları, at arabasıyla yanlarından geçtiğimde sallanıyorlardı. İlerledikçe sağı solu kontrol ediyordum. Bir tarafta kocaman, yüzyıllardan beri orada duruyormuş gibi görünen iri bir çam ağacı vardı, diğer tarafta da sarı çiçeklerle bezenmiş bir patika yere düşen gün ışığı gibi parlıyordu.

Böğürtlen ağaçlarının arasından iki sakallı adamın çıkmasıyla at irkildi. Arabaya yaklaştılar ve onları tanıyınca kalbim yerinden çıkacakmış gibi oldu: Abram Klinger ve Hermann Morris.

"Irene!" diye seslendiler.

Arabadan inip onlara sarıldım. "Bugün geleceğimi nereden bildiniz?" diye sordum, onlara iyice bakabilmek için bir adım geri çekilirken. Sert ve tehlikeli görünüyorlardı, orman adamları gibiydiler.

"Her zaman bu yolu izleyen birileri oluyor," diye anlattı Abram. "Seni görmüş olmamız şans oldu."

"Bazen de bizim onları görmemiz başkaları için kötü şans oluyor," diye ekledi Hermann.

Abram, atın dizginlerinden tutup arabayı yoldan çıkarttı, ağaçların arasına girdik. At, burnunu kuru dallara sürtmeyi bırakıp çiçekleri yemeye koyulurken biz de *dorozka*'yı boşalttık. Abram ve Hermann teslimatımı incelerlerken bunu yapmaya alışmış oldukları belliydi.

"Yumurtalar. Bunlar için sana minnettar olacağız," dedi Abram, kirli parmağıyla bir tanesine dokunurken. Bir paket beyaz toza baktı. "Bu aspirin mi?"

"Evet. İşinize yarayacağını düşündüm," diye açıkladım.

Hermann, kafasını sallayarak onayladı. "Ah, evet. Hiç şüphesiz. Miriam, soğuk aldı, bu onun çok işine yarayacak."

"Hepiniz iyi misiniz?" diye sordum yüzlerine bakarak.

"Miriam dışında, durum düşünülecek olursa hepimizin iyi olduğu söylenebilir," diye yanıtladı Abram. "Yaz bizim için iyi. Böğürtlenler ve mantarlar var ve tavşanlar için tuzak kuruyoruz. Bazen ırmakta balık tutabiliyoruz."

Aklıma Polonya ordusuyla ormanda yaşadığım günler geldi ve titredim. Durumlarını hafifleterek anlatıyor olabilirlerdi ama hayatın onlar için zorlu olabileceğini biliyordum. Ve toprak şimdi zengin bile olsa yakında kışla sonbahar gelecekti.

Birbirimize yeni haberleri anlattık. Arkadaşlarını Binbaşı Rügemer'in bodrumunda sakladığını öğrenince etkilendiler.

Onlara durumun ne kadar komik olduğunu anlatmaya çalıştım ve onlar da kendilerine birkaç kahkaha atmak için izin verdiler. Süregelen acıyı anlık tesellilerle geçiştirmeyi deniyorduk. Onlarla ormanın derinlerine gelip kamplarını görmemi istediler ama zaman konusunda endişeliydim.

“Eşlerinize sevgilerimi iletin,” dedim onlara ve atı çekiştirerek *dorozka*’yı yola geri döndürdüm. “Dualarımda sizi hatırlayacağım. Gelebildiğim kadar sık geleceğim.”

Beni öptüler ve her gün gelip gelmediğimi kontrol edeceklerini söylediler. Arabaya çıkıp dizginleri elime aldım ve kafamı çevirip baktığımda arkadaşlarım ağaçlar arasında gözden kaybolmuşlardı bile.

Eve dönüş olaysızdı. Köydeki kilisede durdum ama Peder Joseph yoktu. Baltayla kendini yaralayan ve kan zehirlenmesinden ölmek üzere olan bir köylünün günahlarını çıkarmaya gitmişti. Öğleden sonranın puslu ışığı altında Ternopol’e döndüm ve villaya varınca arabayı durdurdum.

Kapıda düşüncelere dalarak bir süre bekledim. Helen, kocasıyla, Hallerler ve Bauerler birbirlerine sahiptiler, hatta ormanda kaçak olan Morrisler bile arkadaş ve aileleriyle ormanın konforunu yaşıyorlardı.

Hayatım boyunca kendimi hiç bu kadar yalnız hissetmemiştim. İçimi, kendine acıma duygusu kaplarken kalbim ailem için sızladı. Kız kardeşlerim ne yapıyorlardı? Annem ve babam nasıldılar? Onlara mektuplar yollamıştım ama o mektupların aileme ulaşıp ulaşmadığı konusunda şüpheliydim. Geriye hiç yanıt almamıştım, hiçbirisi bir şekilde bana ulaşmamıştı. Çocukluk fotoğraflarımdan birini gözümün önüne getirmeyi denedim, ailemle pantomim yaptığımız bir anın fotoğrafını ya da bir şarkıyı, sözlerinin yarısını unutarak hep birlikte söyleyişimizi. Ama sadece kendimi görebiliyordum, *dorozka*’da tek başına oturan halimi ve arkamdaki araba ge-

nişleyerek insanlarla doluyor gibi geldi bir an. Korkan ve onları sağ salım evlerine ulaştıracağıma güvenen insanlar... Dizinleri elimden bırakamadım. Ve onları bir an için bile elimden alabilecek kimse yoktu.

Korucunun Kulübesi

Yaz böylece ilerledi. Rutinimizde büyük değişiklikler olmadı ama Binbaşı zaman zaman eve misafirlerini çağırıyordu. Arkadaşlarım bahçedeki çardağın altındaki sığınakta saklandıkları çok rahatsız saatler geçirdiler. Bir gece Binbaşı çok büyük bir davet verdi ve Rokita genç kızlardan birini alıp çardağa götürdüğünde gerçekten korktum: Ida soğuk aldığı için öksürüyordu ve SS'lerin onu duyabileceğinden korkuyordum.

Aceleyle bir tabak ordövr hazırladım ve bahçeyi geçerek arkadaşlarımın duyabileceklerine emin olduğum kadar yüksek sesle seslendim: "Strumbannführer Rokita? Herhangi bir şey ihtiyacınız var mı?" Rahatını bozduğum için küfrederek çardaktan çıktı ve yanıma gelerek beni yolladı. Eve dönerken gülümsüyordum. Davetin ertesi günü arkadaşlarım çardağın altından duydukları aşk sözlerini kahkahalarla birbirlerine tekrarlayıp gülerken artıklarla kendilerine ziyafet çekiyorlardı.

SS ve Wehrmacht askerlerinin Binbaşı'nın villasına gelip gitmelerine karşın kendimden emindim. Belki gereğinden fazla emindim. Ağustosun sonlarına doğru bir gün kapı sertçe çalındığında buna hazırlıklı değildim. Hızla mutfığa göz gezdirip evde iki kişiden fazlasının yaşadığına dair herhangi bir delil kalıp kalmadığını kontrol ettim. Fanka, kek yapıyordu ama hemen işini bırakıp merdivenlerden aşağı indi. Kapı daha sert çalınmaya başladı.

Suyu açıp saçımı ıslattım ve aceleyle bir havluya sardım. Ardından kek malzemelerini dolaba tıktım, mutfığa son bir kere herhangi bir ipucu kalmaması için baktım. En sonunda kapıdaki gözetleme deliğinden baktığımda şapkasına kartal ve kurukafa amblemi işlenmiş SS subayını gördüm. Çekilerek sinyal düğmesine defalarca ayağımla bastım ve kapının kilidini açtım.

“Senin sorunun ne? Sağır mısın?” diye sordu subay öfkeyle. Arkasında üniformalı bir SS subayı daha duruyordu.

“Üzgünüm, saçımı yıkıyordum, duymamışım,” diye yanıtlarken alarm düğmesine basmayı sürdürüyordum. “Ne istiyorsunuz?” diye sordum.

Arkadaki subay içeri girdi ve evi inceleyen bakışlarla tardı. “Bu kimin evi?” diye sordu ilk subay.

“Binbaşı Rügemer’in. Ben kâhyasıyım,” diye yanıtladım olabildiğince sakin. Titremesinler diye dizlerimi birleştirmiştim.

Subaylar bakıştılar ve girdikleri hızla evden çıktılar. Biri arabaya bindi ve uzaklaştı ama diğeri kapının önünde kaldı. Kapıyı kilitleyip bodruma koştum. Havada sigara kokusu vardı, okunmuş gazeteler her yana dağılmıştı. Temizleyebildiğim kadar temizledim ve sigara kokusunu gizlemek için parfüm sıktım. Arkadaşlarımın orada kaldıklarına dair en ufak bir delil kalmadığına emin olduktan sonra yeniden yukarı çıktım.

Aradan uzun zaman geçmemişti ki kapının önünden gelen araba sesleri duyuldu ve perdeyi araladığımda Binbaşı Rügemer’in kendisinin de kapının önünde durmakta olduğunu gördüm. Yüzünde öfkeli bir ifade vardı. Yüzümü ifadesiz tutmaya çalışarak onları içeri aldım.

“Bu fikir,” diye öfkeyle bağıırıyordu Binbaşı Rügemer, “Yahudilerin evimde saklanıyor oldukları fikri, çok saçma!”

Subaylar gerilmiş görünüyorlardı. "Söylediğim gibi, bize yanlış bilgi verilmiş de olabilir, Herr Binbaşı. Lütfen yanlış anlama için kusura bakmayın."

"Ah, hayır!" Binbaşı Rügemer kollarını iki yana açtı. "Lütfen içeri girin. Evi arayın. Bu benim kâhyam, kendisi son derece güvenilirdir. Size nereyi görmek isterseniz gösterir."

Subaylar tereddütle etrafa bakınmaya başladılar. Biri mutfağa yöneldi. Bir diğeri bodrum kapısına yaklaştı. "Burada ne var?" diye sordu kapıyı işaret ederek.

Onların Binbaşı'dan duydukları rahatsızlığa hitap etmeye karar verdim. Aslında hepsi o kadar korkuyorlardı ki çevreye doğru düzgün baktıkları söylenemezdi. "Aşağıda hizmetçilerin odaları var," dedim. "Görmek ister misiniz?"

"Sanırım en iyisi."

Kapıyı açarken midemin bulantısını kontrol altında tutmaya çalıştım. Kilidi açtıktan sonra elektrik düğmesini çevirdim. "Burayı fazla kullanmıyoruz," dedim yüksek sesle. İnerken ayak sesleri hemen arkamdaydı. "Genelde depo niyetine kullanıyoruz."

Merdivenlerin son basamağında durup çevreye baktılar. "Görülecek bir şey yok," dedi bir tanesi ve arkasını döndü.

Yeniden hole dönerken Binbaşı'nın sesini duydum. Telefonda Rokita'ya bağıırıyordu. İki subay daha da gergin görünüyorlardı. Telefonla konuşması bittiğinde Binbaşı Rügemer'i selamlayıp aceleyle dışarı çıktılar. Binbaşı da onları takip etti.

Kapıyı arkalarından kapattıklarını duyduğumda yere yığılacak haldeydim. Duvara yaslandığımda içimde bir şeylerin parçalandığını hissettim. Biri SS'lere evde Yahudilerin olduğunu haber vermişti. Biri biliyordu ya da şüpheleniyordu. Hasta gibi hissediyordum. Binbaşı'nın eve gelmiş olmasının ve öfkesinin bizi kurtaran tek şey olduğunu biliyordum.

SS'ler bu evle ilgili bir ihbar aldıklarında değerlendirmeden önce iki kere düşüneceklerdi.

Eğer ihbar anonim değildiyse birisinin SS'lerin öfkesinin acısını çekeceğini biliyordum. Beni kimin ihbar etmiş olabileceğine dair en ufak bir fikrim yoktu ama o kadın ya da o erkek, her kimse SS'lerin onu pişman ettireceklerine emindim. İhbarın asılsız çıkması büyük ihtimalle ihbarcının başına korkunç şeyler gelmesi demek olacaktı. Onun için üzülmemeye çalıştım, ne de olsa her kimse arkadaşlarımı ve beni korkunç bir ölümün kollarına yollamayı denemişti. Ama ne düşünürsem düşüneyim suçluluk hissediyordum. Bunlardan ben sorumluydum. Çok fazla şeyden ben sorumluydum.

Dikkatsiz mi davranmıştım? Ida, Clara ve Fanka ev işlerinde bana yardım ediyorlardı, özellikle Binbaşı'nın parti verdiği gecelerden sonraki günlerde. Her zaman perdeleri kapalı tutmaya dikkat ediyorduk ama biri bir şey görmüş olmalıydı. Dua etmeyi denedim. Annemi görebilmek için dua ediyordum.

Ama Mamusia çok uzaklardaydı. Bir daha asla bana yardım edemeyeceğinden korkuyordum.

Helen, kısa süren buluşmalarımızdan birinde Janowka ormanında davamıza sempati duyan bir korucu olduğundan bahsetti. Bir zamanlar Polonya ordusu mensubu ve direnişin parçası olduğu yolunda söylentiler vardı. Eğer bu doğruysa onunla tanışmak benim için iyi olabilirdi. Acil durumlar için bir destek planı hazırlamalıydım. İlk fırsatta adama ulaşmayı denedim.

Kulübesi ana yolun kilometrelerce uzağındaydı. Bisikletle gitmiştim ve ağaçlar arasındaki ahşap kulübeyi görünce bisikletten inip son metreleri yürüyerek aştım. Uzun boylu zayıf bir adam çatıyı onarıyordu.

"Dzien dobry!" diye bağırdım.

Alnındaki teri sildi. “*Dzien dobry,*” diye yanıtladı aşağı, bana doğru bakarak.

“Mantar arıyordum. Ternopol’de çalışıyorum ama bugün izinliydim ve ağaçlar arasında yürüyüş yapabileceğimi düşündüm.”

Kafasını kaldırdı ve elini beni selamlar gibi salladı. “Hangilerini toplaman gerektiğini biliyor musun?”

Gülümseyerek bisikletimi ağaçlardan birine yasladım. “Gençken sık sık mantar toplamaya giderdim.”

“Gençken?” İçten bir kahkaha attı. “Geçen hafta mıydı?”

“Yüzyıllar önce gibi geliyor,” diye yanıtlarken, ben de kahkaha atmama engel olamadım.

Korucu, aşağı inip yanıma geldi. Kum sarısı saçları vardı ve konuşurken bıyığını çiğniyordu. Janina, burada olsa çok hoşlanacağını bildiğim çok sevecen gözleri vardı.

“Haklısın,” dedi. “Geçtiğimiz yıllar uzun yıllardı.”

Konuşurken kulübenin penceresinde iki küçük kafa belir-di. Gülümseyip çocuklara el salladım. Aylardır hiçbir çocukla konuşmamış olduğum aklıma geldiğinde vaktim olursa kendime bir süre onlarla oynamak için izin vermeye karar verdim.

“Benim ayıcıklarım,” dedi korucu onlara baktığımı görünce. “Gel, ailemle tanış. Sanırım kendimi tanıtsam iyi olacak. Ben Zigmunt Pasiewski.”

“Irene Gutowna.”

Beni içeri davet etti. Karısı öğle yemeğini hazırlıyordu. Sanki yabancı bir kızın evden içeri girmesi dünyanın en doğal şeyiymişçesine onlara katılmam için beni davet etti. Pani Pasiewska da kocası kadar sevecendi. Kısa süre sonra taze kahverengi ekmeğin ve sert sarı peynirin, mantarların ve böğürtlenlerin tadını çıkarıyorduk. Çocuklar sabah yakaladıkları ama sonra ellerinden kaçan bir kurbağadan bahsediyorlardı. Pasiewski ve eşi kendimden bahsetmemi istediler.

Onun da konuşmasını sağlayabilmek amacıyla eski Polonya ordusundan insanlarla ormanda saklandığım günleri anlattım. İşgal yıllarını, yaşadığım zorlukları ve Ruslarla geçirdiğim zamanı. Lehçe konuşuyorduk ve güzel ana dilim kulaqlarımı doldurdu. İçimdeki ev özlemi o kadar arttı ki kendimi kontrol edebilmek için konuşmayı kesip yüzümü diğer tarafa çevirmek zorunda kaldım.

Pasiewski, çay fincanını masaya bıraktı. "Tanrım Irena, seni tanıyorum. Ben de o grubun parçasıydım. Senin Ruslar tarafından ele geçirildiğin gece ben de kasabadaydım. Nereye gittiğini bulmaya çalıştık ama senden hiç iz yoktu."

Ona baktım. "Sen olduğunu bilmiyordum!" diye bağırdım. "Seni tanıyamadım."

Masanın üzerinden uzanıp ellerimi avuçlarına aldı. "Dünyaya ne küçük. Hayatta olduğun için çok sevindim. Seni bir daha görebilmeyi ummuyordum."

Bu sözle bütün savunmam kırıldı ve başımı ellerimin arasına alıp ağladım. O grupta o kadar fazla asker vardı ki ve o zamanlar o kadar korkmuş ve o kadar perişandım ki hiçbirini doğru düzgün tanıma şansım olmamıştı. Pasiewski'yi o zamanlardan hatırlamıyordum ama bu adam benim geçmişimin bir parçasıydı. Geçmişim korkunç bile olsa. Kendimi yorgun hissediyordum.

O zamanlar bir partizan olduğunu biliyordum ama hâlâ öyle miydi? Ona ormanda saklanan insanlardan bahsetmeye cesaret edemedim ya da Ternopol'de sakladığım insanlardan. Kesinlikle emin olana kadar bunu yapamazdım. Ama arkadaşlarım olduğunu bilmek güzeldi. Polonya'dan bahsettik, gençken gezdiğimiz yerlerden, sevdiğimiz şarkılardan, favori yemeklerimizden konuştuk. Polonya'yla ilgili şeylerden bahsetmek güvenli ve rahatlatıcıydı. O öğleden sonra kulübeden ayrıldığımda –tek bir mantar dahi toplamadan!– yı-

lın başında Janina'yla vedalaştığımdan beri hissedemediğim mutluluğu hissediyordum.

Onlara tekrar geleceğime söz verdim. Olabildiğince sık gelecektim. Ve belki de zamanla, dedim kendi kendime, yaptığım bu tehlikeli işte Pasiewski iyi bir yandaş olabilirdi.

Sonbahar geçerken Pasiewskileri söz verdiğim gibi sık sık ziyaret ettim. Boş günlerimde Janowka'ya gidişimi kolaylaştırmak için Binbaşı Rügemer'e bir kuzenimi koruculuk yaparken bulduğumu söyledim. Ne zaman onları ziyaret etsem çocuklar için çikolata, Zigmunt için votka, karısı için beyaz un götürüyordum.

Her ne kadar arkadaş olsak da aramızda bir sınır vardı: O kadar çok şey tehlikedeydi ki güvenmek zordu, sorumluluklarımı paylaşmayı ne kadar arzularsam arzulayayım çok dikkatli davranmak zorundaydım.

Savaşta bahsediyorduk, elbette. O günlerde her konuşmada ilk sırayı savaş alıyordu. Rusların batıya doğru ilerlediğini ve Almanların sorunlar yaşadığını duymuştu. Zigmunt'u tanıdıkça onun direnişçilerle birlikte olduğuna inancım artıyordu ama sormadım. Birbirimizin sırlarına saygılıydık. Benim neden bazı zamanlar boş bir *dozorka*'yla geldiğimi sormuyordu. (Mühimmatları ormandaki kaçaklara bıraktıktan sonra araba boşalıyordu.) Ben de onu ziyaret ettiğim zamanlarda Pani Pasiewski ve çocukları yalnız bulduğumda onun nerede olduğunu sormuyordum. Yakın olsak da başkalarının hayatlarını birbirimizin ellerine bırakacak kadar yakın değildik.

Ekimin sonlarında bir gün Pasiewskilerin kulübesinden dönerken Abram Klinger, ağaçlardan birinin arkasından bana seslendi. Her zamanki gibi onu gördüğüm için sevinmiştim ve diğerleriyle birlikte yaşadıkları tilki deliğine ulaşana kadar onu takip ettim.

Sade bir sığınaktı, yere kazılmış ve üstü dallarla örtülmüş derin bir delik.

"Daha iyi bir çatıya ihtiyacımız var," dedi Hermann Morris, ayağıyla dalları dürterken. "Kış geliyor."

Doğa bunu duymuşçasına soğuk bir rüzgâr estirdi üzerimizde. "Ruslar ilerliyor," dedim. "Belki de savaş kıştan önce bitmiş olur."

Kadınlardan biri omuz silkti. "Ruslar. Onların Almanlardan beter olmaları için her gün dua ediyoruz."

"Size elimden geldiğince yardım edeceğim," diye söz verdim. "Olabildiğince sık yiyecek getireceğim."

Ternopol'e giderken kendimi onların temennisini tekrarlar- larken buldum. Svetlana'daki Miriam Meyer'in sıcaklığını hatırlıyordum ama Doktor Ksydzof ve Rus askerlerin acımasızlıklarını da hatırlıyordum. Hem Ruslara hem Almanlara küfrettim: Polonya'yı bize geri vermelerinden başka bir isteğim yoktu.

Hâlâ, insanların sorumluluğu benim üzerimdeydi. Bu kadar çok hayat söz konuşuyken, kaybolmuş ülkem için ağlayarak vakit kaybedemezdim. Hele bir de villaya dönüp Ida'nın hamile olduğu haberini aldıktan sonra...

Yaklaşan Karanlık

Herkes umutsuzdu. Aslında mutluluk vermesi gereken bu haber, o an için felaket demekti. Yüzü bembeyaz olan Clara, beni karşısına alıp alçak sesle konuştu.

“Karar verildi, hepimiz karar verdik. Ida ve Lazar da dahil olmak üzere bizler bu hamileliğe son verilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Bize birini getirmelisin.”

“Hayır!” Ondan uzaklaşıp odanın diğer tarafında duran Ida ve Lazar’a döndüm. “Hayır! Bunu düşünmemelisiniz. Onların bir hayatı daha çalmalarına izin vermeyin.”

Ida ağlıyordu ama başını “hayır” anlamında iki yana salladı. “Irene, bu koşullarda bebek sahibi olmayı düşünmek imkânsız. Risk çok fazla.”

Daha da geri çekildim. “Bırakın bir şeyler düşüneyim. Savaş yakında sona erecek, Rusların geldiğini söylüyorlar. Haberleri siz de duydunuz.”

Bodrumda sessizlik hâkimdi. Lazar karısının elini tuttuk-tan sonra ona sarıldı. Titriyordu. Diğerleri zemine ya da masaya ya da odanın karanlık köşelerine bakıyordu.

“Lütfen, bir süre daha bekleyin,” diye yalvardım. “Bunu yapma Ida. Lütfen.”

Ida, derin bir nefes aldı. Herkes nefesini tutmuştu sanki. “Bu sadece benim kararım değil. Biz artık bir aileyiz ve herkesin fikri önemli.”

Lazar çevresine, arkadaşlarının yüzlerine baktı. Birer birer kafalarını salladılar. Bir an için Lazar'ın yine de itiraz edeceğini düşündüm. O liderleriydi ve kendi çocuğunun kaderinden önce onların sıhhatlerini düşünmeliydi.

"Bekleyeceğiz," dedi Lazar en sonunda. "Tanrıya güveneceğiz."

Üst kata çıktığımda kalbim acıyordu. Şimdiden gece olmaya başlamıştı. Ön kapının yanında durup perdeyi aralayarak dışarı baktım. Gecenin karanlığında ilk kar taneleri süzülüyordu.

Ertesi sabah Schulz, elinde katranlı kâğıtlarla geldi. "Pencereler için," diye açıkladı onları gürültüyle yere bırakırken. "Rusların ilerleyişleri göz önünde bulundurulacak olursa bombardıman ihtimaline karşı *Verdunklung*, karartmalara hazır olmamız gerekiyor. Hadi, pencereleri kapatmama yardım et."

Bazı pencerelerde daha önceden zaten karartma amaçlı perde ya da kâğıtlar olduğu belli oluyordu ama büyük ihtimalle Almanların doğu cephesinde ilerledikleri dönemde çıkartılmışlardı. Şimdiyse savaş geri geliyordu ve Rus uçaklarının yarattığı tehdit hafife alınmıyordu. Pencereleri ince yağlı kâğıtlarla kaplamak için üç saat harcadık. İşimiz bittiğinde villa hasar almış gibi görünüyordu. Siyah pencereler odaları karanlık ve çirkin kılmıştı.

Geriye bir rulo kâğıt kalmıştı. Mutfaktaki işimizi de bitirdik. Schulz'la yapışkan maddeyi ellerimizden temizlerken son ruloyu gözden geçirdim. Ormandaki kaçakların kullandığı deliğin üstünü örtmek konusunda çok işe yarardı. Su geçirmez olduğundan yağmuru da karı da dışarıda tutabilirdi.

"Schulz," dedim öylesineymişçesine, "son ruloyu nereye koymamı istersin?"

Omzunun üstünden bana baktıktan sonra bir havlu alıp ellerini kurulamaya koyuldu. "Onu fabrikaya geri götüreceğim."

"Acaba bende kalsa nasıl olur?" diye sordum. "Biliyorsun ormanda bir kuzenim var, eminim onun işine yarar. Hem yalnızca bir rulo..."

Schulz, hiç aldırmadığını belli edercesine omuz silkti. "Fark etmez. Elbette kuzenine götürebilirsin."

"Dankeschön, Herr Schulz."

Kapının çalındığını duyduk. Açtığımda Binbaşı Rügemer'i kapıda bir çocuk gibi neşe içinde gülerken buldum. "Bak, ne buldum!" Kapıda atlı kızak vardı.

"Bunu nereden buldunuz?" diye sordum gülerek.

"Binbaşı olmanın bazı avantajları var," dedi. "Hadi, gel, şu senin kuzeni ziyaret edelim."

Işığın altında durduğu zamanlarda olduğu gibi, gözlüklerinden yansıyan ışık gözlerini görmeme engel oldu. Ne düşündüğünü tahmin edemiyordum: Beni deniyor muydu? Bahsettiğim kuzenin gerçekten var olup olmadığını mı bilmek istiyordu? Pasiewski'yi uyaracak zaman yoktu ama hayır diyemezdim.

"İzin verin de paltomu alayım," dedim. "Ve Schulz, bu artık ruloyu kuzenime götürebileceğimi söyledi."

"Hadi, hadi, acele et," dedi Binbaşı sabırsızca. "Eğer çok beklersek bütün kar erimiş olacak."

Karlı taşrada yol almak çok zevkliydi ama tadını çıkaramıyordum. Ormandaki arkadaşlarımdan birinin karşımıza çıkabileceğinden, beni tanıyıp selam vermeye kalkabileceğinden korkuyordum. Ya da kulübeye ulaştığımızda başka bir şey ters gidebilirdi.

Şansıma Zigmunt, Nazi üniformasından korkmayacak kadar deneyimliydi, özellikle de beni tanıdıktan sonra. Oraya

vardığımız zaman baltasıyla odunları parçalıyordu, gelişimi-
zi görünce baltasını omzuna koyup kayışımızı izledi.

"Kuzen!" diye bağırdım daha kızak durmadan. "İlk kar!
Çok güzel, öyle değil mi?"

"Gerçekten de öyle kuzen," diye yanıtladı. Karda ilerle-
yerek yanımıza gelirken bir yandan da eldivenlerini çıkarı-
yordu.

"Kuzen, bu Binbaşı Rügemer. Benim işverenim," dedim
onları Almanca tanıştıırken. "Zigmunt Pasiewski."

"Heil Hitler," dedi Zigmunt sesinde en ufak bir ironi kı-
rıntısı olmaksızın. Almancası oldukça aksanlıydı. "Hoş gel-
diniz."

"Ne kadar hoş bir ev," dedi Binbaşı nazikçe.

"İçeri gelin, sizi karımla tanıştırayım."

İyice gerilmiş olarak onları takip ederken Zigmunt verdi-
ğim ipucunu almış olduğu için müteşekkirdim. Sadece Lehçe
konuşabiliyor olmasına karşın Pani Pasiewska da yüzünde
utangaç bir gülümsemeyle Binbaşı'yla tanıştıktan sonra bize
kek ve çay ikram etti. Binbaşayı en iyi iskemleye oturturken
ben kapıya yöneldim.

"Kuzenime kızağı boşaltması için yardım edeceğim,"
dedim.

Dışarı çıktığımız anda Zigmunt'a fısıldadım. "Lütfen bana
neden olduğunu sorma ama benim için bu kâğıdı saklamana
ihtiyacım var. Lütfen bana güven."

Zigmunt bana yüzyılmış gibi gelen bir süre boyunca bana
baktı. Ardından gülümsedi ve kafasını salladı. "Elbette Irena.
Anlıyorum."

"Dziekuje"—teşekkürler— diye fısıldadım kâğıt rulosunu
omzuna yüklenmesini izlerken. O ahıra, ben eve yöneldik.

Pani Pasiewska'nın neredeyse bir dakika bile yerinde
durmadığı bir saat boyunca oturduk. Taşra misafirperverli-

ği misafire her şeyin en iyisini sunmayı gerektiriyordu. Her ne kadar Binbaşı ondan rahatsız olmamasını rica ettiyse de en iyi fincanlarını getirmek ve büyük ihtimalle düğününden beri ortalığa çıkarmadığı beyaz örtüyü masaya sermekte ısrar etti.

Utangaç davranan çocuklar merdivenlerin arkasına saklanmış, korkuyla Binbaşı'nın üniformasına bakıyorlardı. Pasiewski ve Binbaşı toprakla ilgili meselelerden bahsettiler, havadan ve koruculuktan konuştular. Pani Pasiewska kurutulmak üzere asılmış etlerden birini indirdi ve turşuyla yememiz için ince dilimler keserek kızarttı. Enfesti ama tadını çıkaramayacak kadar gergindim. En nihayetinde Binbaşı gitmek üzere ayağa kalktığında ben de içim rahatlayarak iskemlemden fırladım.

"En kısa sürede yeniden uğrayacağım," dedim. "Çok teşekkürler."

Dönüş yolunda Binbaşı Rügemer taşra hayatının nimetlerinden bahsetti ve Almanya'da yaşadığı zamanlarda Alp-lerde ve Kara Orman'da yaptığı tırmanışları anlattı. Söylediklerini yarım yamalak dinledim, döndüğüm zaman Pasiewski'ye kâğıtla ilgili ne söyleyeceğimi düşünüyordum.

Sonraki birkaç gün boyunca hava yumuşadı ve karlar eriyerek yolları çamur içinde bıraktı. Ne bisikletimi ne de kızı-ğımı kullanıyordum ama kasım yeni bir soğuk hava dalgasıyla birlikte geldi ve ortalık yeniden karla kaplandı. Ormana dönebilecektim. Zigmunt'u ahırda buldum. İneği ahırın zemini-ne uzanmış, Zigmunt'un onun için getirdiği samanları çiğni-yordu. İneğin güçlü, tatlımsı kokusu ahırı kaplamıştı.

"Bana anlatacağın bir şey mi var?" dedi Pasiewski bıyıkla-rının uçlarını ağızına alarak.

"Zigmunt," diye başladım. "Kâğıda, ormanda yaşayan ar-kadaşlarım için ihtiyacım var."

Elindeki tırmığı saman balyasına sapladı. "İrena, tahmin etmediğimi mi sandın?"

Yutkundum.

"Hadi, gel. Janowka'da saklanan çok insan var ve sen onlara yardım edenlerden sadece bir tanesisin. Bana ne zaman anlatacağını merak ediyordum."

O kadar rahatladım ki saman balyalarından birinin üzerine yığıldım. "Ben de seninle ilgili aynı şeyi söyleyebilirim!" dedim sonunda.

Sırıttı. "Kuzen değil miyiz? Bundan sonra birbirimize güvenmeliyiz. Sana kâğıdı getireyim. Sonra yola koyulmalısın."

Kâğıdı alıp kızağa doğru ilerledim. At, burnuyla düşen kar taneleriyle oynuyordu. Kulaklarının üzeri de karla kaplanmıştı.

"Teşekkürler Zigmunt."

"Bana güvenebilirsin. Bunu unutma, İrena."

"Tanrı seni korusun, kuzen."

Atın dizginlerini tuttum, kızağı çevirirken karda daire izi oluştu. Rüzgâr yanaklarımı acıtıyor ve düğme deliklerinden yolunu bularak paltomun içine kadar giriyordu. Karda ormanın içine girmek, yolda ilerlemek kadar kolay değildi. Üstelik tam olarak hangi tarafa gitmem gerektiğini de kestiremiyordum. Ben de bir önceki teslimatı yaptığım yere yakın olduğunu tahmin ettiğim bir yere yiyeceklerle ve kâğıt rulosunu bırakmaya karar verdim. Karlar içerisinde ilerlerken botlarım kara batıp çıkıyorlardı. İlerlemeye yeni başlamıştım ki bir uyarı ıslığı duydum. Sonra her zamanki refakatçilerim yanımda belirdiler.

"İrena, geldiğin için çok sağ ol," dedi kâğıdı elimden alan Abram.

"Bu çatı yapmanız için," diye açıkladım. "Herkes nasıl?"

"Miriam, çok hasta," dedi Abram üzgün bir sesle. "Hermann, onun yanında."

İçim sızladı. "Ne kadar hasta?"

Omuz silkti. "Emin değiliz ama Hermann zatürree olabileceğini düşünüyor."

Adımlarımı hızlandırdım. Tilki deliğine vardığımda Miriam'ı ateşler içerisinde öksürürken buldum. Hermann Morris elini tutmuş kansının başında bekliyordu. Korku dolu bir yüz ifadesiyle bana baktı.

"Irene."

Öksürmeye başlayan Miriam titriyordu. Sığınaklarının içi çok soğuktu. Hemşirelik konusundaki sınırlı deneyimime rağmen kötü durumda olduğunu anlayabiliyordum. Belki de ölüyordu. Onu görebilmek için açıklığa doğru ilerledim. Yeniden kar yağmak üzereydi.

"Onu bir battaniyeye sarın. Yanımda götüreceğim," dedim.

Miriam gözlerini açtı ve bana odaklanmaya çalıştı. "Irene?"

"Seni sıcak bir yere götüreceğim Miriam, iyileşeceksin."

"Hermann?" diye seslendiğinde sesi çok güçsüz çıktı.

"Hadi, gel hayatım," dedi kocası ve onu kaldırdı. "Abram, battaniyeyi sıkı sar."

Hermann, kollarında karısıyla delikten çıktı. Kar, Miriam'ın yüzüne düşüyordu ve onları silecek gücü yoktu. Konuşmadan atla kızıağın yanına gittik. Hermann karısını arkaya koydu ve üzerine bir battaniye daha örttü. Karısını bir daha göremeyebileceği düşüncesiyle taş kesilmişti.

"Yürürebiliyor mu?" diye sordum kızıağa tırmanırken. "Onu tek başıma taşıyamam."

"Yürüyecektir," dedi Hermann, gözyaşları içinde.

Yürüyebileceğine güvenmekten başka çarem yoktu. Kar yağışı hızlanmıştı ve yakında hava kararacaktı. Karda ilerlemede zorlanan atın dizginlerini şaklattım. Hiç durmadan dua ediyordum, Miriam'ın yaşaması için, Binbaşı'nın eve dönmüş olmaması için, o hasta kadını bodruma kaçırabilmek

için, insanlar daha da berbat durumlara düşmeden savaşın bitmesi için. Hızla ilerlerken kar taneleri üzerimizde uçuşuyor, yolun karanlığına düşerek kayboluyorlardı.

Bir Yahudiye Yardım Etmenin Cezası

Şansım yaver gitti ve Miriam'ı bodrumdaki ailemin bir üyesi yapmayı başardım. Bahçe kapısından merdivenlere bütün yol boyunca güçlük çekerek ilerledikten sonra şaşkın bir grup arkadaşın kollarına atmıştık kendimizi. Günler geçip hava daha da kötüleştikçe ormanda yaşayan insanları düşünmek kendimi kötü hissettiriyordu. İşgal altındaki Polonya'da, Avrupa'da, aslında bütün dünyada savaşın gazabı kendini gösteriyordu. Dünya alevler içinde kalmıştı. İnsanlar, av hayvanları gibi orman veya dağlarda yaşıyorlardı. 1943 yılının kasım ayının sonlarıydı ve Almanlar adım attıkları her yerde terör estiriyorlardı. Her gün idamların, sınır dışı edilmelerin, katliamların, işgallerin haberlerini alıyorduk. Üçüncü Reich adına akla gelebilecek ne kadar suç varsa işleniyordu.

Ternopol'de bire bir gördüğümüz örnekler vardı. Ceza-landırmalar ders almamız için gözümüzün önünde gerçekleştiriliyordu. Almanlar bize kaderimizin kendi ellerinde olduğunu her fırsatta hatırlatıyorlardı. Taşrada kış sert geçiyordu ve soğuk rüzgârlar her yere ulaşmayı başarıyordu. Bir cumartesi günü sabun ve tuvalet kâğıdı almak için gittiğim *Warenhaus*'tan eve dönüyordum, her zaman kullandığım yoldan dönmemeyi tercih etmiştim. Seçtiğim yol, meydana geçiyordu ve genelde manzarasından hoşlanmadığım için bu yolu kullanmazdım ama rüzgâr o kadar şiddet-

liydi ki villaya giden en kısa yolu kullanmanın akıllıca olacağına karar vermiştim. Tek istediğim eve varıp elime sıcak bir fincan çay almaktı.

Meydana vardığımda kalabalığın yolu tıkağını gördüm. Siyah paltolu SS subayları insanlara izin verilene kadar yerlerinden kıvıldamamalarını emrediyordu. Şapkaların ve hareket eden kafaların arasından ne olduğunu görebilmek için ayak ucumda havaya kalktım.

Meydana bir platform kurulmuştu. Arkamdan biri beni itince önümdeki kol ve omuzların arasından geçmeye çalışarak öne doğru ilerledim. Bizim bakışlarımız altında kollarında iki küçük çocuklarıyla Polonyalı bir çift, platforma çıkmaya zorlandı. Onları kollarında bir bebekle başka bir çift takip ediyordu. Silah zoruyla platforma çıkartıldılar. Uzakta olmama karşın ikinci ailenin üyelerinin yakalarındaki sarı yıldızları görebiliyordum. Suçları anons edildi. Yahudiler, Reich'in düşmanlarıydılar ve bu Polonyalılar onları evlerinde saklarken yakalanmışlardı. Yahudiler için ölüm cezası yasa gereği idi. Polonyalılar için Yahudilere yardım etmenin cezası belliydi: Ölüm cezası. Duruşma yok. Merhamet yok.

Onları asmaları uzun sürmedi. Hiç uzun sürmedi. Biraz önce o insanlar hayattaydı. Şimdi ölüydüler. Onların hayatlarını bitirmenin bu kadar basit olması imkânsızmış gibi geliyordu; bir hayatı sona erdirmenin bu kadar basit olması imkânsızmış gibi geliyordu. Ama işte öyleydi. Kalabalıktan çıt çıkmıyordu. Bedenlerinin sallanışını izlemek, bebeklerin havada sallanışını izlemek korkunçtu. Boğulduklarını gördüm. Sonra ortalık sessizleşti.

Eğer çevremdeki insanlar her yönden bastırıyor olmasalardı düşebilirdim. Meydanı boşaltmamız gerektiğine dair emirler yağmaya başladığında kalabalıkla birlikte sürüklendim. Villaya nasıl döndüğümü bilmiyorum, zihnim soğuktan ve

gördüğüm vahşetten felç geçirmiş gibiydi. Düşünmeden kapının kilidini açtım ve titreyen elimle anahtarı cebime attım.

Her zamanki gibi bodrum kapısını açtım ama tek söz söylemeden salona döndüm. Birkaç dakika sonra Fanka ve Clara yukarı çıkıp beni mutfakta oturmuş, elimdeki paketleri izlerken buldular.

"Irene? Ne var? Ne oldu?" diye sordu hemen yanıma gelen Clara.

"Kendimi, kendimi iyi hissetmiyorum," diye fısıldadım. Kollarımı titrememeleri için göğsümde kavuşturmuştum. Fanka, ellerimi ellerinin arasına aldı. "Sen donuyorsun," dedi. "Bunca zaman ne yaptın?"

Sanki sis perdesinin arkasından gelir gibi kapıdan gelen sesi duydum ama ben daha konuşmadan mutfak kapısı açıldı ve Binbaşı içeri girdi.

Bu anlar yaşanacak dehşetten önceki donma anlarıdır, kristaller yere düşüp parçalanmadan, araba yoldan geçen köpeğe çarpmadan, sarhoş adamın eli çocuğun suratına inmeden önceki anlar. Zaman uzar ve her saniye sessizliğe gömülür.

Ve ardından dünya yıkılır.

Clara ve Fanka heykel gibi donmuş. Binbaşı'ya bakıyorlardı ve Binbaşı da şaşkınlık içerisinde bizi izliyordu. Yüzünde ne hissedeceğine bilmeyenlere has bir ifade vardı ama tek kelime etmeden topukları üzerinde dönüp dışarı çıktı. Mutfak kapısı arkasından çarptı. Salonun diğer tarafındaki kütüphanenin kapısının çarptığını duyduk.

"Aman Tanrım!" dedi Fanka.

Fırlayarak mutfaktan çıkıp kütüphaneye koştum.

"Herr Binbaşı!" diye bağıırıyordum.

Bir an durduktan sonra, çevremde dolanmaya başladı. "Irene! Sen ne yaptığını sanıyorsun? Beni ne duruma düşürdüğünü biliyor musun?"

“Onlar masum insanlar!” Panik içinde kelimeleri sıralayıp ağlıyordum. “Onlar hiçbir şey yapmadı! Nasıl öylece durup öldürülmelerine izin verebilirdim? Başka ne yapabilirdim? Onları saklayacak kendime ait bir yerim yok, yoksa onları asla buraya getirmezdim! Lütfen onları ele vermeyin! Yalvarırım. Lütfen ellerinize masum insanların kanını bulaştırmayın. Savaş kısa süre sonra...”

“Yeter!” diyerek konuşmamı böldü. Yüzü öfkeden ve korkudan kıpkırmızıydı. “Bana nasıl ihanet edebildin Irene? Sana güvenmiştim. Sana bir ev verdim. Seni korumam altına aldım. Ben bir Alman subayıyım. Beni mahvettin!”

“Beni cezalandırın, Herr Binbaşı. Bütün suçu ben üstlenirim ama onların kaçmalarına izin verin!” Dizlerim öyle titriyordu ki dayanamayıp yere düştüm. “Size yalvarırım... Tanrı adına.”

Çenesi titreyerek kafasını çevirdi. “Düşünmeme izin ver. Düşünmek zorundayım.”

Elini yakaladım ve öptüm ama elini çekerek sert adımlarla odadan çıktı. Ön kapıyı çarpıp çıktığında yüzümü halıya gömüp hıçkıra hıçkıra ağlıyordum. “Mamusia! Tatus!” Nefes alamıyordum. “Tanrım, bana yardım et.”

Kendimi ayağa kalkmaya zorlamam ve kütüphaneden çıkmam gerekiyordu. Bodrumdaki arkadaşlarımin korku içinde olduklarını tahmin edebiliyordum. Kör bir kadın gibi yalpalayarak bodrum kapısını açtım ve aşağı indim. Grup, korku içinde bana baktı. Paltolarını giymişlerdi. Miriam bile ayakta, kaçmaya hazırды.

“Evden ayrılmayın,” dedim onlara. “Hâlâ aydınlıkken çıkarsanız Rokita’nın adamlarısizi hemen yakalarlar.” Onlara kömürlüğün kapısını işaret ettim. Bir makineymişçesine beni izlediler.

“Ama Irene, bu delilik,” dedi Lazar.

“Sığınağa gidin ve beni bekleyin. Binbaşı hemen harekete geçmeyecektir. Sığınağın varlığını bilmiyor. Burada iki üç gün bekleyin. Eğer sizin yanınıza dönemezsem gece kömür kazanından çıkar, Janowka’ya ulaşmaya çalışırsınız.”

O akşam her zaman olduğu gibi fabrikaya dönmek zorundaydım. Donmuş sokaklarda yürürken ölümüne doğru yürüyüp yürümediğimi bilmiyordum. Korkunç düşünceler, kapana sıkışmış kuşlar gibi beynimde çırpınıyorlardı ama içimde Binbaşı’nın merhametli davranacağına dair zayıf da olsa bir umut vardı. İşte bu umut beni ormana kaçmaktan alıko-yuyordu.

Binbaşı yemek boyunca yalnız oturdu, her zamankinden daha fazla içti ve yüzüme bakmaktan da benimle konuşmaktan da kaçındı. Bir ara başka bir subay onunla konuşmak için yanına gitti ama Binbaşı bir el işaretiyle konuşmadan onu yolladı. Uzun süre ağladıktan sonra sakin ve teslim olmuş bir haldeydim, başıma ne gelecekse gelecekti, çırpınmanın anlamı yoktu. Yemekten sonra hemen villaya döndüm ve ellerimi kucağında kavuşturup kütüphanede beklemeye başladım. Soğuk bir rüzgâr evi dolaştı ve karartma için yapıştırdığımız kâğıtlar titredi. Radyatörler tıkırdadı.

En sonunda Binbaşı eve döndü. Kapının çarptığını duyunca ayağa kalktım. Salondaki ayak sesleri düzensizdi, çok sarhoş olduğunu tahmin edebiliyordum. Kütüphanenin kapısını açtığında bir süre konuşmadan yüzüme baktı.

“Kahve ister misiniz, Herr Binbaşı?” diye sordum.

Bana bakmayı sürdürdü. “Hayır.”

Rahatsızlığım büyüdü. Kapıya doğru bir adım attım ama önüme geçti. “Herr Binbaşı...”

Bana doğru eğilip kollarımdan yakaladı ve beni kendine çekti. “Senin kahrolası sırrını saklayacağım, Irene.”

Nefesi tütün ve votka kokuyordu. Başım dönmeye başlamıştı, kollarına yığıldım. Gözlerimi açtığımda tıraş olurken

boynunda kestiği yeri görebiliyordum. Sırada ne olduğunu biliyordum ama inanamıyordum. İnanamıyordum! Elleri bluzumun düğmelerini çözdü ve önce dudaklarımı, sonra boynumu öpmeye başladı. Adımı sayıklıyordu. Onu itmeyi denedim ama beni çok sıkı tutuyordu.

“Seni o kadar uzun zamandır istiyorum ki Irene. Sırrını karşılıksız saklayacağımı mı sandın?”

Paniğe kapıldım. “Binbaşı Rügemer, lütfen...”

“Kendi rızanla benim olmanı istiyorum Irene, karşılığı bu.”

Gözyaşları yanaklarımdan akıyorlardı. Kaybolmuştum. Elimden tuttu ve beni üst kata çıkardı.

Ertesi sabah gözlerimi açıp kendimi onun yatağında bulduğumda, utanç ve aşağılanma hisleri bütün vücudumu kapladı. Bütün vücudum titriyordu ve tırnaklarımı çarşafa geçirerek ellerimi yumruk yaptım. Bir şeyleri parçalamak istiyor ve kontrolsüzce ağlıyordum. Banyo kapısı açıldı ve Binbaşı içeri girdi.

Yatağın diğer tarafına oturup beni izledi. Belli belirsiz gülümsüyordu. “Bana o kadar kötü olmadığını söyle, lütfen,” dedi alçak sesle.

Yanıt veremezdim. Elini kalçamın üzerine koyduğunda geri çekilmemek, çılgık atarak kaçmamak için bütün enerjimi toplamıştım.

“Seni koruyacağım, Irene. Seni seviyorum, bunu daha önceden anlamış olmalıydın. Sana zarar gelmesine izin vermem.”

Kendimi kafa sallamaya zorladım.

“Ve arkadaşların burada güvende olacaklar. Kendi hayatımı tehlikeye atmak pahasına, o kadınları ele vermeyeceğim. Bunu anlıyorsun, öyle değil mi?”

Kendimi yeniden kafamı sallamaya zorladım. Bir an durduktan sonra odadan çıktı. Ardından, kısa süre sonra dış ka-

pının çarptığını duydum. Giysilerimi kapıp çıplak ayakla alt kata koştum. Kendi banyoma girdiğimde küvete yığıldım. Su üzerimden akarken küvetin kenarına oturup gözlerimde yıldızlar belirinceye kadar ellerimi yüzüme bastırdım. Küvet doldu. Neredeyse çığlık attıracak kadar sıcak olan suya gömüldüm ve gözyaşlarım küvetin sularına karıştı. Bu, tecavüzden de kötüydü.

Bu utancı tek başıma taşımam gerektiğini biliyordum. Arkadaşlarıma, onların güvenliklerini nasıl satın aldığımı asla söyleyemezdim. Onurları bu pazarlığı kabul etmelerine izin vermezdi.

Küvetten çıkıp giyindim. Binbaşı'nın onurunun, nasıl olup da böyle bir pazarlık yapmasına izin verdiğini merak ettim. Her zaman o üniformanın arkasında saygın bir adam olduğunu düşünmüştüm. Hak etmeyen birinde zalim davrandığını ya da ceza verdiğini görmemiştim. Ama çok uzun süre bana olan ilgisine güvenmiş, onu çok uzun süre kullanmıştım. İşin sonunun buraya varmasına şaşırمامam gerekirdi.

Sonunda aşağı inebilecek hale geldiğimde arkadaşlarımı çardağın altındaki sığınaktan çağırdım. Onlara inanılır bir hikâye anlatabilecek kadar kendimi toplamıştım. Isınabilmek için ayaklarını yerlere vururken açıkladım: Binbaşı onlara acımişti ve savaşın kısa süre sonra biteceğine emindi. Sadece Fanka ve Clara'yı görmüştü yani aslında aşağıda kaç kişi olduğunu bilmiyordu. "Burada kalın. Sakin olun. Her şeyi yoluna sokacağım."

Bana inanıp inanmadıklarını söylemek zordu ama seçenekleri yoktu. Bana güveniyorlardı, bu nedenle güvende olduklarını söylediğimde güvende olduklarını biliyorlardı. Buna karşın durum kafalarını karıştırmıştı. Oradan olabildiğince çabuk ayrıldım çünkü daha fazla soruyla karşı karşıya kalmak istemiyordum.

Paltomu giyip önünü ilikledim, boynumu ve başımı atkıyla sardım. Dışarı çıkarken aklımda ne olduğundan tam olarak emin değildim. Düşünmem gerekiyordu. Kafamı toplamam gerekiyordu.

Konuşmak istediğim kişinin Peder Joseph olduğunu fark ettim ama bugün kasabanın sınırında, ormanın kenarındaki köye gitmem imkânsızdı. Bunun yerine Chopin Sokağı'nda bir kilise buldum. Peder pişmanlık üzerine bir söylev veriyordu. Günah çıkartmak üzere bekleyen birçok insan vardı ve ben de sıraya girdim. Beklerken içimden "Kutsal Babamız" duasını okuyordum. Sonunda sıra bana geldiğinde içeri girip tahta kapıyı kapattım. Panelin arkasında rahibin silueti vardı.

Aklıma ilk gelen birkaç küçük günahı geveledim: tahta çalmak, yalan söylemek, düşmanlarımla ölümlemlerini arzulamak. Peder, "Te absolvo," diye mırıldandı. Ama o lafını bitirmeden araya girdim.

"Peder, başka bir şey daha var," dedim ve kafasını salladığında derin bir nefes alarak devam ettim. "Peder, Yahudi arkadaşlarımla hayatlarını koruyabilmek için bir Alman subayının metresi oldum."

"Çocuğum, bu ölümcül bir günah," dedi hiç tereddüt etmeden.

Ürperdim ve ara panele yaklaştım. "Ama Peder, eğer bunu yapmazsam on bir kişi hayatını kaybedecek."

"Eğer bunu yaparsan ölümsüz ruhunu sonsuza kadar kaybedeceksin. Onlar Yahudi."

Bedenimde garip bir karıncalanma oluştu, sanki bir düğmeye basılmıştı. Panelden uzaklaştım, aramıza ani bir soğukluk girmişti. Günah çıkarma bölmesinin dışından dua sesleri geliyor, bekleyenlerin öksürük ve ayak sesleri duyuluyordu. İlk kez cilalanmış tahta kokusunu fark ettim.

Panelin arkasındaki rahibin gölgesine baktım. "Peder, onların hayatlarını boş veremem. Kendi ruhum için bile olsa."

"Ben de seni affedemem."

Kapıyı açıp çıktıktan sonra günah çıkarmayı geride bırakmak için koşar adım kiliseden uzaklaştım. Kendimi Tanrının ellerine bırakmaya karar vermişim. Tanrı benim hayatımı o kadar sık kurtarmıştı ki bunun bir nedeni olduğuna inanmak zorundaydım.

Ve üstelik bu nedenin ne olduğunu bildiğime emindim: Arkadaşlarımla hayatlarını kurtarabilmem içindi. Bu düşünülecek olursa ödediğim bedel hiçbir şeydi. Rahipte teselli bulamamışım ama Tanrı tarafından kutsandığıma emindim. Hayatımda hiçbir zaman bundan daha emin olmamışım.

Böylece Noel zamanı geldi ve benim için de bütün savaş döneminin en garip zamanı başlamış oldu. Binbaşı Rügemer artık bana "sahip olduğu" için bir kuzu gibi uysaldı. Bir akşam eve döndüğünde bana "o kadınların" bodrumda tıkalı kalmaları için bir neden göremediğini söyledi.

"Ne de olsa onların burada olduklarını biliyorum, öyleyse biraz daha rahat etmemeleri için bir neden yok," diye açıkladı, botlarındaki karı temizlerken. "Onlara yukarı gelebileceklerini söyle. Rahatsız olmayacağım."

Ona şaşkın bir bakış atınca bana gülümsedi. "Tatil zamanındayız. Hepimizin birbirimizin arkadaşlığına ihtiyacı var."

"Ama..."

"Kimse görmez, merak etme," dedi Binbaşı karartma için yapıştırdığımız kâğıtları gösterirken. "Kesinlikle güvendesiniz."

"Peki," derken sanki bir sis perdesinin arkasındaydım. Bodrum kapısını açıp seslendim. "Clara! Fanka!"

İkisi aynı anda merdivenlerin en alt basamağında belirdiler. "Gitti mi?" diye sordu Fanka. Kafamı çevirip arkaya bak-

tım. Binbaşı kütüphaneye girmişti. "Misafiri olmadığı sürece dilediğiniz zaman yukarı çıkabileceğinizi söylüyor."

Lazar ve erkeklerden bazıları kadınların çevresini sardılar. "Ciddi mi?" diye sordu Thomas tereddütle.

Gülmeme engel olamadım. "Kesinlikle ciddi. Hadi gelin, bayanlar. Sizinle tanışmak istiyor. Bugün gerçekten çok tatlı."

Fanka ve Clara merdivenlerden çıkarlarken her ikisi de hem telaşlı hem heyecanlı görünüyorlardı. Kütüphanenin kapısını çaldığımızda evde neredeyse gerçek bir tatil havası hâkimdi.

"Komm!"

Fanka bembeyazdı ama yüzüne cesur bir gülümseme yerleştirmeyi başardı. "Ondan emin misin?"

"Kesinlikle. Hadi gidelim."

Yolu gösterdim ve bir kenara çekilerek kızları tanıttım. "Herr Binbaşı, bunlar Fanka ve Clara."

"Guten Abend," dedi.

Alman olan Clara nazikçe yanıt verdi ama Fanka soru soran gözlerle bana baktı. Normalde birbirimizle Lehçe ve Yidiş karışımı bir dille konuşuyorduk. Yidiş dili birçok yönden Almancaya benziyordu. Ama belli ki Fanka yanlış bir şey söylemekten endişe ediyordu.

"İyi akşamlar dedi," diye tercüme ettim onun için.

Gülümsedi ve o da nazikçe Lehçe karşılık verdi. "Dobry wieczor."

"Eğer ev işlerinde ya da buna benzer herhangi bir konuda sana yardım etmelerini istersen buna aldırmam," diye devam etti Binbaşı. "Şimdiye kadar zaten yardım etmiş olduklarını bilmek de beni şaşırtmazdı."

Ellerimi birleştirip başımı öne eğdim.

Binbaşı bir kahkaha attı. "Hadi, hadi. Arkadaş olalım.. Merak etmeyin ısırمام."

Clara, bana bakarken şaşkınlıkla kafasını sallıyordu. “Bunu da gördüm ya artık hiçbir şey beni şaşırtamaz.”

O akşam geç saatlerde kızlarla vedalaşıp onları bodrumdaki odalarına yolcu ettim. İndiklerinde erkekler çevrelerini sardılar. Piyano çalıp şarkı mı söylüyorduk? Ve gülüyor muyduk? Ve biri Binbaşı’yla dans mı ediyordu? Hikâyelerini anlatırlarken Fanka ve Clara’nın sesleri diğerlerinininkilere karıştı ve kapıyı üzerlerine kapattım. Yıllardır ilk kez kendimi tamamen güvende hissediyordum.

Ama ikinci katın merdivenlerine yönelirken yüzümdeki ifadeyi görmedikleri için memnundum. Yatağa gittim... Kendi odama değil, Binbaşı Rügemer’in odasına.

Ormanın Derinliklerinde

Hava daha da kötüleştii. Rüzgâr her sert estiğinde ormandaki arkadaşlarım için içim sızlıyordu. Ne zaman bir günlüğüne izin alabilirsem ya da birkaç saat vaktim olursa onlara yiyecek götürüyordum. Bir gün Hermann Morris'i, artık iyice toparlanmış olan karısının yanına getirebildim. Artık bakmakla yükümlü olduğum on iki kişi vardı ve kendimi on iki civcivini kanatları altına almış, korumaya çalışan anaç bir tavuk gibi hissediyordum.

Yine aynı dönemde beni çok mutlu eden bir olay daha oldu. Kız kardeşim Janina ve Helen Teyzemden bir mektup aldım. Bana ulaşan ilk mektuptu ve hatta bana ulaşabildiği için çok şaşırmıştım ama müteşekkirdim. Janina, ailemizin geri kalanına katılmak üzere yola çıkacaktı ve bana sevgilerini yollamıştı. Mektubu o kadar çok okudum ki sonunda ezberledim. Kız kardeşimin parmaklarımın ucundaki el yazısı benim için hazine değerindeydi.

Kalbim aile özlemiyle doluydu ve diğer duygularla: hiç bitmeyen tedirginlik, Binbaşı'yla süregelen ilişkimden duyduğum utanç, yaptığım pazarlık sayesinde arkadaşlarımın güvende olduklarını bilmenin yarattığı rahatlama, yalnızlık. Bazen kalbimdeki duyguları adlandırmaya çalışmak başımı döndürüyordu.

1944 yılı geldi ve onunla birlikte Rus cephesi de. Çarpışmalar gittikçe bulunduğumuz yere yaklaşıyordu ve bazı ge-

celer, kasaba soğuğa ve sessizliğe büründüğünde uzaktan gelen patlama seslerini duyuyorduk. Doğudaki çarpışmanın gittikçe şiddetlendiğini görmemenin imkânı yoktu.

İnsanlar Ternopol'ü terk ediyorlardı. Her gece fabrikada, subayların yemek salonunda fabrikanın kapatılıp kapatılmayacağına dair söylentiler fısıldanıyordu. Herkes Berlin'den gelecek haberleri bekliyordu. Hitler'in dengesiz davranmaya başladığı yolunda söylentiler vardı, paranoyak ve isterikti. HKP'deki subaylar dedikodu yaparken Hitler'in resmine bakmamaya özen gösteriyorlardı.

Villada da işler farklı değildi. Binbaşı'nın kafası hiç olmadığı kadar meşguldü. Bu durum benim avantajımdı, çok yorgun olduğundan yatağını paylaşmamı istemiyordu. Ne var ki şubat ayında bir sabah aniden kahvesini bırakıp elimi tuttu.

"Irene, kötü haberlerim var."

"Nedir Binbaşı?"

"Berlin'den haber geldi. Polonyalı bir kız arkadaşım olduğu haberi onlara kadar gitmiş. Seni işten çıkarmak zorundayım."

"Ama ya..." Kapıya bakmadan edemedim.

"Onlardan kurtul Irene! Seni koruyabilirim ama benim de gücümün sınırları var!" dedi öfkeyle. "Elbette onlardan çok hoşlandım ama anlamalısın, gitmeleri gerek."

"Elbette," dedim. Bana ne olacağını düşünmek aklıma bile gelmedi. Tek düşünebildiğim bütün şehir alarına geçmeden, on bir kişiyi evden güvenli bir yere kaçırabilmekti.

"Bugün Lvov'a gitmem gerek. Birkaç gün evde olmayacağım," diye devam etti, Binbaşı ayağa kalkarken. "Döndüğümde onların gitmiş olmalarını istiyorum."

"Pekâlâ, Herr Binbaşı."

"Yakında hepimizin Ternopol'den ayrılması gerekecek. Bunu anlıyor musun? Ruslar..."

Çantasını aldı ve evden ayrıldı. Mutfağı temizlerken seçeneklerimi değerlendirdim. En sonunda haberi vermek için bodruma indim.

"Irene geliyor," diye seslendi, beni merdivenlerin başında gören Wilner.

"Günaydın Irene," dedi Ida. Karnını tutarak iskemlelerden birine oturdu. Büyüyen bebek yüzünden çok hantallaşmıştı.

"Herkesin dikkatle beni dinlemesi gerekiyor," diye söze başladım ve birer birer çevremdeki yerlerini almalarını bekledim. Kiminin yüzünde zayıf bir gülümseme, kimininkinde tedirginlik vardı. Kitaplarını, gazetelerini bırakıp çevrimi sarmaları uzun sürmedi.

"Ruslar bu tarafa geliyor. Haberleri duyduğunuza eminim. Hepimiz duyduk," dedim. "Artık dışarı çıkma zamanı. Size önerim şu: Kızağı alacağım ve erkekleri ormana taşıyacağım. Hermann ve Miriam'ın size anlatabilecekleri gibi, ormandaki yer o kadar da büyük değil. Kadınları taşımadan önce orayı genişletmeniz gerekecek. Kürek ve bulabildiğimiz kadar yapı malzemesi alacağız. Yer genişler genişlemez kadınları da götüreceğim. Bunun iyi bir plan olduğunu düşünüyor musunuz?" diye bitirdim sözlerimi özellikle Lazar'a bakarak.

Hepimiz Lazar'a bakıyorduk. Liderlik ve öğüt için hep ona bakarlardı. O kafasıyla onayladığında hepimiz derin bir soluk aldık. "Doğru görünüyor. Ne kadar çabuk halledersek o kadar iyi. Ne zaman kızağı alabilirsin?"

"Şimdi almaya gideceğim," diyerek merdivenlere yöneldim. "Hava karardığında yola çıkmak istiyorum. Bu öğleden sonra hazır olun. Henry, senin ölçülerin Binbaşının kilerle neredeyse aynı. Onun yedek paltosunu ve şapkasını giyerek benimle kızağı sürmeni istiyorum."

O akşam doğuda gökyüzü şafak vakti kadar kızıldı. Patlamaları görebiliyor, hatta karla kaplı zeminde yarattıkları en zayıf titreşimleri hissedebiliyorduk. Kızıktan inerek villaya yürüdüm.

Henry Weinbaum, girişte beklerken aynadaki görüntüsünü süzüyordu.

Onu selamladım. "Herr Binbaşı."

"Fräulein." Topuklarını vurarak selam verdi. Binbaşı'nın üniforması içinde aynı ona benzemişti.

Birlikte kürek ve diğer bahçe aletlerini yükleyip üzerlerine battaniyeleri örttük. Sonra teker teker Lazar, Thomas ve Hermann bodrumdan çıkıp battaniyelerin altına saklandılar. Henry, dizginleri eline aldı ve at kışneyip karları savurarak ileri atıldı.

Ruslar bu kadar yakındayken Alman ordusu alarm halindeydi. Janowka'ya giderken iki devriyenin önünden geçtik ama Henry'nin üniformasının karlı arazide parlayan silueti sayesinde, sokağa çıkma yasağı olmasına karşın kimse tarafından durdurulmadık. Hatta biz geçerken askerlerden biri selam bile verdi! Belli ki bu "subayın" ormana Yahudileri kaçırdığından şüphelenmiyorlardı. Sonunda cepheden gelen ve gittikçe artan patlama sesleriyle beraber ormana girdik. Hermann, battaniyenin altından ağaçlara kaçamak bir bakış attı ve onun işaretiyle durduk. Arabanın arkasında saklanan üç adam, battaniyelerin altından çıkıp aletleri taşıdılar.

Bir süre kollarının altında yüklerini taşıyarak ağaçların arasına girişlerini izledik, sonra ortadan kayboldular. Kızağı çevirip Ternopol'e döndük. İkinci yolculuğumuzda Wilner, Steiner, Rosen ve Weiss battaniyelerin altına saklanmışlardı, bir kere daha Henry ve ben Janowka'ya giden on kilometreyi sorunsuzca aştık. Erkekler sığınakta kullanmak üzere battaniyeleri yanlarına aldılar. Sonra Henry, Binbaşı'nın üniformasını ve şapkasını çıkartıp kızağa koydu.

"Tanrı seninle olsun," dedi bana ve ormanın içlerine doğru giden diğerlerini takip etti. Gözden kaybolmadan önce dönüp bana baktığını hatırlıyorum, ardından elini sallayıp o da gözden kayboldu.

Ternopol'e tek başıma döndüm, devriyelerle yolumun keşşmemesini umuyordum. Bir kere daha Tanrı beni kolluyordu ve villaya hiç sorun yaşamadan dönmeyi başardım.

Bir hafta sonra Binbaşı fabrikanın işleriyle meşgulken (ve villanın boşaltılmış olduğunu varsayarken) ormana gidip saklandıkları yeri kontrol ettim. Erkekler bütün güçleriyle çalışıyor, donmuş toprağı kazıp ağaç köklerini söküyorlardı. Son gördüğümünden bu yana tilki deliğine bir de dumanı bütün deliği kaplayan bir fırın eklenmişti. Sığınak neredeyse kadınların da sığabilecekleri kadar genişlemişti ama içerisi nemli ve rahatsızdı. Ida'yı buraya getirmeyi düşünemezdim. Bebeğini doğurmak için yeraltındaki bir delikten daha fazlasına ihtiyacı vardı.

Pasiewskilerin evinde durdum.

"Yardım et bana Zigmunt," diye yalvardım. "Evden çıkartmam gereken hamile bir kadın var. Bu durumdayken ormanda kalamaz."

Havan toplarının uzaktan gelen sesini duyduk. Zigmunt iskemlesini benimkine yaklaştırarak yakınımızda oynayan çocukların duymamaları için kısık sesle konuştu. "Bu kulübede bir yerim var, duvarların arasında. Eğer isterse o ve ona yardım edecek başka bir kadın burada kalabilirler."

İçim rahatladı. Elimi koluna koydum. "Teşekkürler. Onları ne zaman getirebilirim."

"Ne zaman istersen. Ya sen ne olacaksın?" diye devam etti. Doğuyu işaret etti. "Almanlar geri çekilmeyecekler mi?"

Dudağımı ısırdım. "Bilmiyorum, bunu düşünecek vaktim olmadı. Ama her ihtimale karşı gidecek bir yer düşünmem gerek. Binbaşı beni evden atmak için emir almış."

“Burada kalırsın,” dedi Zigmunt.

“Ama...”

“Sen ailedensin, unuttun mu?” diye de ekledi. “Bizimle kalmalısın.”

Konuşmayı denedim ama sanki boğazımda bir yumru vardı. Gördüğüm bütün korkunç şeylere rağmen savaş sırasında cesur, iyi insanlarla da tanışmıştım.

“Bir iki gün içinde geri döneceğim, ne olacağını görürüz,” dedim en sonunda.

6 Mart 1944, Alman personelin Ternopol’ü boşaltma günü olarak belirlenmişti. Kızıl Ordu’yla savaşmak üzere birkaç birlik bırakılacak, geri kalan askerler şehri terk edeceklerdi. Düzenli biçimde ilerleyen Ruslar bombardımanlarıyla gece gündüz diken üstünde olmamıza neden oluyordu. Ayın beşi geldiğinde Binbaşı’nın fabrikanın boşaltılmasıyla ilgili işlemlere boğulmasıyla beraber, ben de evdeki kadınları boşaltmanın zamanını geldiğine karar verdim.

“Helen, çiftlikten arabayı getirecek,” dedim. “Ruslardan kaçan diğer mültecilere benzeyeceğiz. Ormanda neye ihtiyacınız varsa hepsini paketleyin, gümüş sofra takımları, battaniye, mutfak eşyaları... Ne bulursanız.”

Clara, Miriam, Ida ve Fanka’nın daha fazla açıklamaya ihtiyacı yoktu. Yağmacılardan daha sistematik, eşya taşıyıcılarından daha az dikkatli davranarak villadan işe yarar, taşınabilir ne varsa aldık. Öğlene doğru Helen, *dorozka*’yla geldiğinde yiyecek ve eşyaları yükledik. Kadınlar şal ve atkılara sarınarak kendilerini çiftçilere benzettiler ve arabamızla batıya doğru kaçan araba ve kamyon konvoyuna karıştık. İnsanlar Lvov’a, Drogobych’e, Przemysl’e, kısaca Rusların olmadığı herhangi bir yere doğru kaçıyordu.

Kimse bizi durdurmadı çünkü şehri boşaltan diğer sivillere benziyorduk. İlerimizde yaşlı bir kadın bir değnekle ineği-

ni dürterek yürütmeye çalışıyordu, omzunda ağır olduğu belli bir bohça taşıyan tek kollu bir adam ve bir düzine kadar yetimi kamyonu bindirmeye çalışan rahipler vardı.

Köprüye yaklaşırken trafik akmamaya başladığında kornalar çalındı, atlar kişnedi, kadınlar ve erkekler bağırıştılar. Radom'un 1939'daki boşaltılışına ne kadar benziyordu ve yine de ne kadar farklıydı! Şimdi korkmuş siviller diğer yöne hareket ediyorlardı ve şehirlerini Almanlarla *birlikte* terk ediyorlardı. Askerler her yerdeydiler ama ordunun malzemele-
rinin taşınmasıyla o kadar meşguldüler ki sivillerle uğraşacak halleri yoktu. Ve sivillerin –yüzünde hem korku hem gücenmişlik vardı. Bu kadar yıl savaşın ardından artık kaostan uzak durmak istiyorlardı. Tek istedikleri çekilip askerlere yol vermek, ellerinde kalan üç beş şeyi muhafaza etmeyi başarmaktı. Janowka yolu görününceye kadar onların arasında kalmak zorundaydık.

Vardığımızda Clara ve Miriam, inip ormandaki diğerlerine katıldılar. Miriam, durduğumuz yeri tanıdı ve Clara'ya yolu gösterdi. Sonra biz Zigmunt Pasiewski'nin evine doğru devam ettik. Fanka, Ida'nın eve girmesine yardım etti ve Helen'le ben *dorozka*'daki eşyaları indirip ahıra taşıdık.

"En kısa zamanda seni görmeye geleceğim," dedi Helen, benimle vedalaşırken. "*Dorozka*'yı ben alıyorum, Henry burada olduğu sürece şehirden ayrılmaya niyetim yok. O burada olduğu sürece Janowka'da kalacağım."

Dorozka'ya bindi ve başka tek bir kelime etmeden uzaklaştı.

Helen'i bir daha göremeyeceğimi biliyordum. Bir an Pasiewskilerin kulübesinin önündeki yolda tek başımaydım. Uzaktan silah sesleri geliyordu ama evin önünde her şey sessizdi. Soğuk rüzgâr eserek sessizliği daha da ağırlaştırdı. Yukarıda kargalar batıya uçuyorlardı. Ağaçların üzerinde, gökyüzünde kaybolana kadar onları izledim.

Sonra eve girdim. Savaşın beni şimdi nereye taşıyacağı konusunda hiçbir fikrim yoktu ama şunu biliyordum: Almanlar çekiliyorlardı. Polonya'nın bu bölgesindeki düzenleri bozulmuştu ve arkadaşlarım artık serbesttiler. Onların hayatta kalmalarını sağlamayı başarmıştım.

"Sen, Musa gibisin," dedi Zigmunt bana.

"Hayır, hayır," dedim ellerime bakarak. Soğuk yüzünden sürekli ovuştursam da ellerimi ilk kez görüyor gibiydim. Bir yabancıнын elleriydiler. Mutlu olmam gerekmez miydi? Ama garip biçimde eksik hissediyordum. Büyük görevim artık tamamlanmıştı. Yahudileri, Kenan ülkesine* götürenin Musa olmadığını biliyordum, onları götüren aslında Tanrıydı ve yine Tanrı istediği için Musa ölmüştü. Eğer ben de Musa gibiysem Polonya'nın özgür olduğunu görecektim kadar yaşamayacaktım.

Tanrı benim için ne planlamıştı?

Binbaşı Rügemer bir hafta sonra benim için geri geldi. Yanında Rokita da vardı.

"*Makta Boksa!*" diye küfretti Zigmunt pencereden motoru çalışır durumda bekleyen arabaya bakarken. "Binbaşı'nın yanında bir SS subayı var."

Kesmekte olduğum ekmeği bıraktım ve Zigmunt'la birlikte pencereden bakmaya başladım. Binbaşı çamur ve karları aşarak kulübeye doğru geliyordu. Bir eliyle şapkasının önünü tutmuştu.

Çevreme göz attıktan sonra onu dışarıda karşıladım. Ternopol'den patlama sesleri yükseliyordu. Bombardıman bütün gün güçlenerek devam etmişti.

"Herr Binbaşı!"

"Eşyalarını topla Irene. Gidiyoruz."

* **Canan:** Bugün Filistin toprakları içinde yer alan Batı Şeria bölgesi. Yahudilere göre bu bölge İsrailoğullarına vaad edilmiş topraklardır.

“Ruslar ilerliyorlar mı?” diye sordum. Parmaklarını direk-siyona vurarak arabada oturan Rokita’yı görebiliyordum. Arkamda kulübenin kapısı açıldı ve Zigmunt dışarı çıktı. Güçlü ve güven veren bir insan.

Binbaşı Rügemer başıyla onu selamladı. “Panzerlerimiz yakında karşı saldırıya geçecekler. Şimdilik Kielce’ye hareket ediyoruz. Acele et, Irene. Benimle geliyorsun.”

Gözlerimden boşalan yaşları saklamak için çabucak arkama döndüm. Eğer gitmeyi reddedersem ama Kielce, Radom ve Krakov’a yakındı. Aileme yakındı. Sendeleyerek kapıdan girip eşyalarımı toplamaya koyuldum.

Zigmunt beni izledi ve Binbaşı’yı dışarıda bırakarak kapıyı kapattı. “Irenka, beni dinle,” derken normalden hızlı konuşuyordu. “Kielce’ye vardığında ondan kaç. Birilerine Owocowa Sokağı’nı sor. Eniştemin evini bul, Marek Radel ve Mercedes-Benz’i sor.”

“Ne?” şaşırmıştım. Elimin tersiyle gözyaşlarımı sildim.

“Partizanlara katılabilirsin. Senin gibilere ihtiyaçları var.” Elimin olduğu yerde kaldı. “Partizanlar mı?”

Kanun kaçağı olarak kalabilirdim. Bir anda bunun en baştan beri beklediğim fırsat olduğunu anladım. Bunca zamandır zaten direnişin bir parçası olarak yaşıyordum. Artık farklı bir şey düşünmem imkânsızdı. Bu, benim hayatımdı. Yaşamak istediğim hayat buydu, Polonya’nın düşmanlarına karşı savaşmak istiyordum. “İntikam benimdir,” demişti Tanrı, ama Almanlarla da Ruslarla da eşitlemem gereken skorlar vardı.

“Mercedes-Benz,” diye tekrarlardım. “Marek Ridel, Owocowa Sokağı. Sağ ol Zigmunt. Arkadaşlarıma iyi bak. *Do widzenia.*”

Yirmi dakika sonra Binbaşı’nın arabasının arkasında bir battaniyenin altında saklanıyordum. Batıya, yaklaşan Kızıl Ordu’dan uzaklara gidiyorduk.

İki gün boyunca araba ve kamyonlardan oluşan konvoyumuz Ukrayna'nın içlerine doğru yol aldı. Binbaşı Rügemer ve Rokita saklanmam konusunda ısrar ettiler. Devriyelerin yaratacağı herhangi bir sorunla karşılaşmak ve rahatsız edici soruları yanıtlamak istemiyorlardı. Büyük ihtimalle Polonyalı bir sivili yanlarında götürmeleri yasadışıydı ve Binbaşı'nın benim için bu kadar riske girmesinden etkilenmişim ya da Rokita'nın da bu plana katılmasından.

Kâfuru ve ter kokan battaniyenin altında büzülmüş, sürekli olarak kafamı çarpıyor, savaştan kaçan insanlarla dolu engebeli yolda ilerlerken dilimi ısıırıyordum. Tek bildiğim aynı yolda ilerlediğimizdi, yolculuğa dair hiçbir şey görmedim. Battaniyenin altında yere uzanmış ve motorun gürültüsüne boğulmuşken Binbaşı ve Rokita'nın konuşmalarını duymak benim için imkânsızdı ama zaten ne konuştukları artık önemli değildi. Benim kendi planlarım vardı.

Kielce'de onlardan kaçabilmeme yardımcı olacak cümleleri kafamdan geçirdim. Onları o kadar uzun süredir kandırıyordum ki bu sefer de atlatmanın bir yolunu bulabileceğime emindim. Yıllardan beri ilk kez güvenliğini düşünmem gereken tek kişi kendimdim ve düşüncelerim Kielce partizanlarının kartal kanatlarına kayıyordu.

İkinci gün öğleden sonra Rokita, SS birliğine katılmak için bizden ayrıldı ve Binbaşı direksiyona geçti. Araba durup Binbaşı inebileceğimi söylediğinde midem deli gibi gurulduyordu.

Battaniyeyi çekip oturdum. Saçlarım elektrik yüzünden havalanmıştı. Hava karanlıktı. Binbaşı Rügemer, kapıyı açarken pencereden baktım. Bir otelin önündeydik. "Burası Kielce mi?"

"Evet, gel Irene. Sana bir oda bulalım."

Yatmaktan her tarafım uyuşmuş olduğu için arabadan zorlanarak indiğim için ilk yaptığım bacaklarımı esnetmek

oldu. Otelin girişinde iki ışık parlıyordu. İçeri girdim. Binbaşı, bana şüpheli bir bakış atan resepsiyon görevlisiyle konuşuyordu. Resepsiyonist Binbaşı'ya bir anahtar uzattı. Birlikte bira, sigara ve sidik kokan üst kata çıktık.

"Üstlerime rapor vermeliyim ama yarın senin için geri geleceğim," dedi Binbaşı, kapıyı açarken. "Dinlenmeye çalış."

Konuştuktan sonra odaya girdim. Beni orada bırakıyordu. Şansıma inanamıyordum.

"Her şey yolunda mı?" diye sordu.

"Evet, teşekkür ederim," diye fısıldadım. Ona bakmak için döndüm. Yorgundu. Endişeden, dudaklarının kenarlarında derin çizgiler oluşmuştu ve gözlerinden biri yorgunluktan seyiriyordu. Her şeye rağmen ona müteşekkirdim, birçok kişinin hayatını kurtarmama yardım etmişti. Bana yaşattığı onca şeye rağmen onu affetmiştim. Bir elimi koluna koydum ve onu yanağından öptüm. "Teşekkür ederim," diye tekrarladım.

Gülümsedi. "İyi akşamlar o zaman."

"İyi akşamlar."

Kapıda bir an için durup beni izledi. Sonra gitmişti.

III. Bölüm

Nerede Dinlenebileceğim?

Savaşmak

Ternopol'den kaçışımız sırasında yorgun düştüğüm için kütük gibi uyumuştum. Ertesi gün uyandığımda aceleyle yıkayıp giyindikten sonra odamı terk ettim. Oyalanmaya cesaret edemezdim. Dışarıda eski kar kalıntıları binaların gölgeli taraflarını süslüyordu. Paltoma sıkı sıkı sarınarak ıslak kaldırımından yürümeyi sürdürdüm. Elinde benzin bidonuyla yürüyen yaşlı bir kadın gözüme ilişince de onunla konuşmak için karşı kaldırıma geçtim.

"Owocowa Sokağı?" diye sordum. "Oraya nasıl gidebilirim?"

Bidonu yere bıraktı ve zayıf gün ışığına karşı eliyle yüzünü gölgeleyerek yan taraftaki sokağı işaret etti. "Meydana ulaşana kadar bu sokağı izle. Sonra ilk sağa sap ve Meryem Ana Kilisesi'ne gelene kadar ilerle. Owocowa o civardadır. Varınca bir kere daha sorarsan sana gösterirler."

"Dzienkuje, Teşekkürler."

Meydana doğru ilerlerken başımı önüme eğmiştim. Alman askeri araçları kaldırıma çamur ve su sıçratarak yanımdan geçiyorlardı. Gösterecek hiçbir belgem yoktu ve eğer durdurulmuş olsaydım açıklama yaparken çok zorlanacaktım. Ama bir kere daha yolu sorduktan sonra nihayet Owocowa Sokağı'nı buldum. El arabasına tuğla dolduran bir çocuk Ridel ailesinin evini işaret etti. Paltomu ve elbisemi düzeltip omuzlarımı dikleştirdikten sonra derin bir nefes alarak kapıyı çaldım.

Zigmunt'un hüznünlü gözlerini taşıyan, sarı saçlarını topuz yapmış yaşlı bir kadın kapıyı aralayıp bana baktı. "Evet?"

"Pani Ridela? Mercedes-Benz ile ilgili görüşmeye gelmiş-tim," dedim.

O kadar şaşırmış görünüyordu ki hata yaptığımı düşün-meye başladım. Boğazımdan yanaklarıma doğru bir sıcaklık yükseldi. "Janowka'dan geliyorum. Pasiewski yolladı beni," diye kekeledim.

Bu sözle beraber kapıyı sonuna kadar açıp beni içeri aldı. "İçeri gel. İçeri gel. Seni Alman zannettim. Kardeşim Zigmunt nasıl?"

"Ondan iki, hayır üç gün önce ayrıldım," diye söze başla-dım atkımı çözerken. "O zaman o da ailesi de iyiydiler. Adım Irena Gutowna."

Pani Ridela, beni ocakta bir kapta suyun kaynadığı arka taraftaki mutfığa götürdü. "Çay?" diye sordu, bir zamanlar güzel olduğu belli olan çay takımını indirirken. "Korkarım çay taze değil ama hâlâ hafif bir renk veriyor."

Son birkaç yıl boyunca dilediğim kadar yemeye alışmış-tım, ne de olsa Alman *Warenhaus*'u elimin altındaydı. Kuru-cunun geçindirdiği Pasiewskiler de koşullar düşünülecek olursa, iyi durumdaydılar. Neredeyse dışarıdaki Polonyalıla-rın ne gibi şartlarda yaşamak zorunda olduklarını unutmuş-tum, akşam yemeğinde patates, neredeyse hiç et yok, onlarca kez kullanılmaktan rengini dahi kaybeden çay...

Kullanılmış çay yapraklarının üzerine su döken Pani Ri-dela kardeşinden, onu yıllardır görmediğinden bahsetti. "Bu sabah bütün Ternopol bölgesinin Ruslar tarafından 'özgür-leştirildiği' haberini aldık."

İskemleme yaslandım. "Tanrıya şükürler olsun."

Pani Ridela bana garip bir bakış attı. "Komünist misin?"

“Ben mi? Hayır, Ruslardan nefret ederim,” diye yanıtladım. “Ama Rusların bölgeyi ele geçirmeleri demek, şey, arkadaşlarımdan bazılarının hayatları Almanlar bölgeyi kontrol ettiği sürece tehlikeydi.”

Pani Ridela bardaklara çay doldurdu. “Yahudiler?”

Hikâyemi anlatma şansı yakalamaktan mutlu, kafamı salladım. Belki ona bir anda bu kadar güvenmem aptallıktı ama partizanlarla bağlantısı olduğunu biliyor ve dürüst olabileceğimi hissediyordum. Son iki yıl içinde yaptıklarımı özetleyerek anlattım ona çaylarımızı içerken –aşlında çay değil, sıcak suydı– ve dışardan gelen gürültüler eşliğinde sözümü kesmeden beni dinledi. Gürültülü bir mahalleydi, çocuk bağrıışmaları, köpek havlamaları, bir tür metale vurma sesi, araba sesleri... Ben konuşurken tüm bu sesler anlattığım bir filmin fon müziği gibiydiler; zihnimde onların Gestapo’nun bağrıışları, korkmuş mahkûmların ağlamaları ve haykırıışları, mühimmat fabrikasının makinelerinin sesleri olduğunu düşünüyordum. Konuştuğum süre boyunca Pani Ridela, elindeki çay bardağına baktı, sanki suyun parlak yüzeyinde oynayan filmi izliyordu.

Mutfak kapısı açıldı ve saçları beyazlaşmış sarışın orta yaşlı bir adam içeri girdi.

“Kocam Marek Ridel,” dedi Pani Ridela. “Bu, Irena Gutowna. Mercedes-Benz’le ilgili konuşmaya gelmiş.”

“*Dzien Dobry*,” dedi beni selamlarken.

“*Dzien Dobry*, Pan Ridel.”

Önce bana, sonra eşine baktı. Pani Ridela’nın başıyla onayladığını gördüm.

Marek Ridel, özür dileyerek mutfaktan çıktı. Eşi benimle Polonya, ülkemizin kaderi, Rus kontrolünde mi yoksa Alman kontrolünde mi daha rahat edeceğimiz gibi benzer konularda konuşmaya devam etti. Uzun süre konuştuk. Sanki

onu yıllardır tanıyordum ve kalbimi açarken hiç güçlük çekmedim. Gözyaşları içinde kardeşim Janina'yı, Mamusia'yı, babamın piposunun tatlı kokusunu ne kadar özlediğimi anlattım.

"Bu çok güzel," diye mırıldandım, Pani Ridela'nın önlüğüne dokunarak. "Annem de buna benzer bir önlük kullanırdı."

"Bunu, bana annem vermişti," diye yanıtladı beni. "Artık çok eskidi ama benim için hazine değerinde."

"Bende anneme ait hiçbir şey yok. Aileme ait hiçbir şey yok." Pani Ridela, ellerimi ellerinin arasına aldı ve başımı önüme eğdim. Çay kaşığının üzerindeki yansımamı görebiliyordum, bozulmuş görüntümü. Yüzümde dahi aileme dair anıların izleri kalmamıştı. Arkadaşlarıma bakabilmek için ailemden kopmuştum. Ve artık arkadaşlarımdan da uzaktaydım. Tamamen yalnızdım.

O sırada Janek geldi.

Kapı açıldı ve Marek Ridel, peşinde genç bir adamla mutfığa döndü. "Oğlum Janek," diye tanıştırdı Pani Ridela.

"Anladığım kadarıyla beni arıyormuşsun," dedi Janek.

Bir an bütün konuşabilme yeteneğimi kaybettim. Bir saniye önce tamamen yalnızdım, bir saniye sonra yanımda Janek vardı.

"Ben Mercedes-Benz," dedi karşımdaki iskemleye otururken. "Hoş geldin."

İlk görüşte aşk bütün kızların rüyasıdır. 1944 yılının Mart'ında neredeyse yirmi iki yaşındaydım ve uzun süredir kendimi bir genç kız olarak görmüyordum, ayrıca hayal kurmamayı da öğrenmişim. Ama aniden, o güne kadar duyduğum bütün aşk şarkıları anlamlı hale geldi. Janek'i bir rahibin Tanrıyı sevdiği gibi seviyordum: sorgusuz sualsiz.

Partizan arkadaşlarının beklediği Kielce yakınlarındaki ormana kadar peşinden gittim. Onu sorgulamaksızın takip ettim, partizanlara tek soru dahi sormadan katıldım. Evet, Polonya için yaptım ve evet kendim için yaptım çünkü düşmanla savaşmaya yemin etmiştim. Ama en çok Janek için yaptım.

Başlangıçta bana ufak işler verdiler. Sinirlerimin sağlamlığını ve sadakatimi kontrol etmek istiyorlardı. Çeşitli mesajları saçlarımın arasına saklayıp partizan grup ve casuslarla iletişimi sağlıyordum. Bazen de İngiltere'den silah alınması için gönderilen paraları bir gruptan diğerine taşıyordum.

Emirlerin nereden geldiğini hiçbir zaman tam olarak anlamadım. Bana hiçbir zaman bilmem gerekenden fazlası söylenmedi ve Janek'i hiçbir zaman bana bir şeyler anlatması için zorlamadım. Bana, bizim partizan grubumuz kendi planlarını kendi yapıyor ve kararları kendi veriyormuş gibi geliyordu ama taşradaki diğer gruplarla koordinasyon içinde hareket ediyorduk. Yaptığımız saldırılar çoğunlukla ortaya çıkan durumlara bağlıydı: patlatabileceğimiz bir şeye ulaştığımızda patlatıyorduk.

Düşmanlarımız Polonya'nın düşmanlarıydı, hem Almanlar hem de Ruslar ve yaptığımız her hareket onları ülkeden atma amaçlıydı. Almanlar geri çekilirlerken bıraktıkları topraklar Ruslar tarafından ele geçiriliyordu Kazakların köylere yaptıkları baskınlar korkunçtu. Hikâyeler ve dedikodular almış başını gidiyordu. Alman subayların, özellikle de SS'lerin delirmeye başladıkları anlatılıyordu; dedikoduya göre uniformalarını çıkartıp sinir krizleri geçiriyorlardı. Bazıları, yine dedikodulara göre, işi iyice ileri götürmüş ve sarı Yahudi yıldızları takarak özgürlükleri için savaşan Yahudi gruplara karışarak saklanmaya çalışmışlardı. Yalan söyledikleri kolayca anlaşılıyordu çünkü Tevrat'tan tek bir cümle dahi söyleyemi-

yorlardı. Polonya'nın her yanında, ormanlar cellatların kurşun sesleriyle yankılanıyordu.

Bizim grubumuzun üyelerinin de SS subaylarını öldürmüş, silah çalmış, bir yerleri patlatmış, işbirlikçileri idam etmiş olduklarını biliyordum. Bunu biliyordum. Ölümle işbirliği yaptığımı biliyordum. Bunun daha önce hayat kurtarmak için giriştiğim çabayla, insanları korumak için verdiğim onca emekle uyumlu bir duruş olduğunu söyleyemem, haklı bir gerekçeyle dahi olsa birini öldüremezdim ama partizanlarla kaldım. Zaman zaman ormanda yaktığımız ateşin başında yemeğimizi pişirirken alevlerin ötesini izlerdim. Belki Jerzy'yi bıçağını bilerken görürdüm. Sosisleri kesmek için kullandığı bıçakla ve bana söylenmediği halde aynı bıçakla insanları da öldürdüğünü bilirdim. Ya da yakınlardaki kasabalardan birinin haritasını inceleyen Aaron'u görürdüm ve bir pusu planladığını bilirdim. Ve beynimde havaya fırlatılan bebeğin görüntüsü belirirdi. O anı hatırlar hatırlamaz şöyle düşünürdüm: Evet bıçaklarınızı bileyin, pusularınızı kurun.

Bu tehlikeli atmosfer ve sürekli tetikte olma hali hiç olmadığımız kadar zinde olmamıza neden oluyordu. Ormanda yaşıyorduk ve duyularımız hayvanlarınkiler kadar gelişmişti. Kamp ateşlerimizden yükselen dumanın kokusu, ormanda gördüğümüz mavi çançiekleri, kuşların aniden havalanmaları, arkadaşlarımızın vatansever şarkılar söyleyen sesleri, bütün bu basit şeyler bizi o kadar derinden etkilerdi ki gözyaşlarımızı tutamazdık. Gençtik. Ülkemiz için savaşıyorduk. Âşıktık.

Nisanın başlarında ormanda yaptığımız bir törenle resmi olarak partizan grubunun bir üyesi oldum. Peder Tadeusz, yandaşımız olan bir rahip, ağaçlardan oluşan kilisemizde töreni gerçekleştirdi. Ülkemi savunmak için kan yemini ettim

ve rahip yeni Hıristiyan partizan adımla beni vaftiz etti: Mala. Lehçede 'küçük' anlamına gelen kelime. Silah taşımama karar verdiler çünkü sık sık şehre inmem gerekiyordu. Bana bir zehir kapsülü verildi ve eğer Almanlar ya da Ruslar tarafından yakalanacak olursam kendimi öldürmeye yemin ettim.

Törenin ardından Janek'le beraber sarı çiçeklerle süslenmiş patikada yürüdük. Gün ışığı yaprakların, yeşilin binbir tonuyla parlamalarını sağlıyordu.

"Biliyorum, mutlu olmamalıyım," diye itiraf ettim elini tutarken. "Ülkemiz hâlâ düşmanlarımız tarafından kontrol ediliyor. Ailem çok uzaklarda. Ama yine de mutluyum."

"Benimle olduğun için mutlusun." Janek durup yüzüne bakmamı sağladı ve eliyle çenemi tuttu. "Mala, benim küçük kuşum, neden bahsettiğini çok iyi anlıyorum çünkü benim kalbimde de aynı duygu var. Seni seviyorum, seninle evlenmek istiyorum."

Alnımı kalbine yasladım. "Ben de seninle evlenmek istiyorum."

O gece Kielce'ye dönüp ailesine güzel haberi verdik. Rideller bu habere çok sevinmişlerdi ve tarih belirlememiz için bizi sıkıştırdılar. Aynı zamanda doğum günüm olan 5 Mayıs'ta karar kıldık. Bir ay vakit vardı.

O gece yemek masasında Janek'in yüzüne bakamıyordum. Göz göze gelirsek içimdeki duygu selinin kontrolünü tamamen kaybetmekten korkuyordum. Uzun zamandır gerçek duygularımı gizlemeye o kadar alışmıştım ki... Mutlu olabileceğime inanmak güçtü.

Bahar ilerlediğinde grubumuz gerilla hareketlerine devam ediyordu ama ben gelin olarak kendime biraz zaman tanımıştım. Mayıs'ın 2'sinde Ridellerin evinde, Janek'in annesiyle gelinliğimi dikiyorduk.

“Bir melek gibi görüneceksin Irenka,” dedi Pani Ridelka. “Aynı bir melek gibi.”

Perdelerin arasından Janek’in merdivenlerden çıktığını gördüm, bir saniye sonra kapı açıldı ve müstakbel kocam içeri girerek bana sarıldı.

“Janek!” diye bağırdım onu itmeye çalışarak. “Üzerim iğnelerle dolu.”

“Gelini düğünden önce gelinliğiyle görmek kötü şanstır,” diye bağırdı annesi.

Beni bıraktı ve sağ eliyle saçlarımı yüzümden çekti. “Biz batıl inançlı değiliz, öyle değil mi sevgilim? Seni görmek zorundaydım.”

“Neden?” Gülüyor, kızarıyor, mutluluktan havalarda uçuyordum.

“Yeni bir haber aldık. Alman araçlarından biri bu gece ormandan geçecek. O cephaneye ihtiyacımız var. Kolayca pusuya yatacağız.”

Karnıma yumruk yemiş gibi hissettim. “Gitme Janek. Bırak başka biri yapsın.”

“Ama sevgilim, bu grubun korkusuz lideri benim,” diye dalga geçti benimle. “Sabah olmadan dönmüş olurum. Kahvaltını yatağa getiririm,” diye de ekledi, kulağıma fısıldayarak.

Kıkırdadım ama ciddi olmaya çalışıyordum. “Janek, lütfen! Gitmeni istemiyorum.”

“Özür dilerim hayatım. Her şey ayarlandı.” Janek kapıya yönelmişti bile. Durdu ve bana son bir öpücük verdi.

Sonra evden çıktı.

Janek Ridel, o gece öldürüldü. Onu ormana gömdük.

Ölmeyi istedim. Zehir kapsülünü birçok kez bozuk para çantamdan çıkardım ve Ridellerin evindeki odamda yatağın üzerindeki yastığa koyarak onu izledim. Aşkımın buluşmak

için tek yapmam gereken onu yutmaktı. O günlerde tek huzuru bu düşüncede buluyordum.

Ormana döndüğümde Pader Taduesz'la günlerce konuştuk. Beni içine düştüğüm karanlıktan kurtarmaya çalışıyordu. "Tanrı böyle istedi" lafı benim için anlamını yitirmeye başlamıştı, savaş boyunca o kadar çok insanın öldüğünü görmüştüm ki...

Ama rahip bana hayatımın dönüm noktalarını, yaptıklarını, şansımın ne kadar mucizevi biçimde yaver gittiğini hatırlattı; birçok kişi ölmüş olsa bile arkadaşlarım benim sayemde hayattaydılar. "Bu Tanrının isteği," dedi rahip bana. "Her şeyin bir nedeni var," diye devam etti, "ama biz bu nedenin ne olabileceğini bilemeyebiliriz."

Tanrının Janek'in ölmesini istemesi için bir nedeni olduğunu düşünmek yüreğimi parçaladı. Tanrının bana mutluluğu şöyle bir yaşattıktan sonra elimden alması için bir nedeni olduğunu düşünmek yüreğimi parçaladı. Bunu kabul edemezdim, en azından tam olarak. Ama kendimi öldürmedim. Ne de olsa ben bir gerillaydım, casustum. Hayatım zaten her an sona erebilirdi.

Partizanlar için yaptığım işlere daha da tutkuyla sarıldım. Ölüm korkum tamamen kaybolmuştu. Dikkatsiz olduğumu söylemiyorum ama hiç tereddüt etmiyordum. O yaz bisiklettim ve ben her yerdeydik, mesaj iletiyordum, para taşıyordum. Bir öğleden sonra ormandan çıkarken Alman devriyeleri beni durdurup nereden geldiğimi sordular. Onlara yalan söylerken hiç güçlük çekmedim, ufak bir bağırsak sorunu olduğunu ve ormana koşmak zorunda kaldığımı söyledim. O kadar güldüler ki ben yanlarından ayrılırken sadece el sallamakla yetindiler, kimliğimi sorma gereği bile duymadılar.

Başka bir sefer bisikletimle nöbetçilerin gözetlediği bir köprüden geçerken subaylardan biri beni durdurup benimle

flört etti. Almancamı en iyi şekilde kullanarak ben de onunla flört ettim, bir yandan da annemi ziyaret ettikten sonra geri döneceğime söz veriyordum. Bu esnada bisikletime gizlenmiş binlerce sterlin vardı. Konuşurken bakacağını bildiğim için saçlarımla oynuyordum ve işe de yaradı.

Başka zamanlarda, örneğin teslim edilmesi gereken cephaneler olduğunda birkaçımız çiftçi elbiseleri giyer ve samanların altına sakladığımız cephaneleri bir gruptan diğerine taşırdık. Durdurulup sorguya çekilecek olursak subaylara gülümserdim ve onlar da karşılık verirlerdi. Kalbimde onların öldüklerini hayal ediyordum ama yüzüm olabildiğince davetkârdı.

Eğer genç bir kızsanız, o zamanlar, düşmanlarınızı yok etmenin yolu buydu.

Kaçış

Yaz ve sonbahar boyunca böyle yaşadım. Aralık ayıyla birlikte 1944 yılı sonlandığında yorgunluk ve ormandaki koşullar nedeniyle zatürreeye yakalandım. Arkadaşlarımdan bazıları beni Kielce'ye Ridellerin evlerine götürdüler. Janek'in anne ve babası içinde bulunduğum durumu görünce ağladılar. Birlikte olmamız bize kaybımızı hatırlatıyordu. Beni hayata döndürmek için uğraşırlarken dahi yas içindeydik.

İlk üç ay boyunca çok hastaydım ve iyileştiğimde bana bütün Polonya'nın Rusların eline geçtiği haberi verildi. 'Özgürleştirilmişik! Ne anlama geliyor?'

Kızıl Ordu volkandan püsküren lav gibi Almanya'nın kالبine doğru ilerliyordu. Berlin Savaşı şehri harabeye döndürdü ve 30 Nisan 1945'te Hitler sevgili şehrindeki bir sığınakta kendini öldürdü.

Hitler gitmişti. Naziler gitmişlerdi. Polonya 'özgürdü.' Ama ben artık yorulmuştum. Savaşacak gücüm kalmamıştı. Annemi istiyordum. Ailemi aramaya koyulmanın zamanı gelmişti.

Rideller onlarla kalmam için yalvardılar ama niye gitmek istediğimi anlıyorlardı. Bulabildikleri kadar parayı bir araya getirdiler. Kielce ve acılı anılardan ayrıldım. Tahrip olmuş ülkenin bir ucundan diğerine yolculuk ederken her yere asılmış, Rusça ve Lehçe, Polonyalı partizanlara teslim olmalarını söyleyen afişleri gördüm. Artık saklı kalmak için bir neden

yoktu; gerillalar çıkıp silahlarını teslim etmeli, kahramanlar gibi karşılanmalıydılar.

Savaşta altı yılı bu kadar basit bir tuzağa düşmek için geçirmemiştim. Teslim olacak kadar aptalca davranan herkesin tutuklanacağını, hatta başlarına daha kötü şeylerin geleceğini biliyordum. 5 Mayıs'ta, doğum günümde, kaldırımda durup bu afişlerden birini okuduğumu hatırlıyorum. Yirmi üç yaşındaydım ama kendimi bir milyon yaşında gibi hissediyordum. O kadar yorgundum ki kaldırıma uzanıp hiç kalkmamak istediğim günler oluyordu. Yine de yolumu bir daha Kızıl Ordu'yla kesiştirmek gibi bir niyetim yoktu.

Ben de başımı önüme eğdim. Yolculuk yapmak zordu: Yollar ve tren rayları savaş yüzünden zarar görmüşlerdi ve bir şehirden diğerine gitmek saatler değil, günler alıyordu. Kullanılabilecek oteller vardı, insanlar sürekli hareket halindeydiler ve geceyi geçirecek bir yer bulmak zor değildi. Çoğu zaman bir bankta, tren istasyonunda ya da parkta uyuyordum. Yolculuk ederken ülkemin perişan halini gördüm. Polonya'nın düştüğü hal içler acısıydı, Polonya'ya yapılanlarsa vahşetti. Müttefiklerin toplama kamplarında buldukları üzerine dedikodular dolaşıyordu, katliamın boyutları akla hayale sığmayacak büyüklükteydi. Küçük kasabalar Almanlar tarafından lanetlenmişti; Oswiecim daima Auschwitz; Rogoznica, Gross-Rosen; Sztutowo, Stutthof olarak hatırlanacaktı. Treblinka, Belzec ve Sobibor'un Almanlar tarafından verilmiş, arkasına saklanacakları bir adları bile yoktu. Polonya, ölüm ülkesine dönmüştü. O günlerde ülkeyi bir ucundan diğerine aşmak zorunda kalan bizler, insanların mezarlarının üzerinde yürüdüğümüzün farkındaydık.

İlk olarak Kielce'nin seksen kilometre ilerisindeki Radom'a gittim, teyzem Helen'i görebildiğim için mutluydum, yeniden evlenmiş ve Radom'da hayatına baştan başlamıştı.

Ama neşem çabucak hayal kırıklığına dönüştü. Janina'yi onların yanına gönderdiğimden beri ailemden hiç haber alamamıştı. Artık Kozłowa Gora'da olmadıklarını düşünüyordu. Nereye gideceğimi bilemez haldeydim.

Ne var ki cesaret verici bir bilgi edindim. Radom'da yeniden canlandırılan sinagogları ziyaret ederken Ternopol'deki Yahudilerin çoğunun Krakow'a göç ettiklerini öğrendim. O kadar fazla sayıda hayat mahvolmuştu ki sağ kalanlar, ailelerinden başka kimsenin yaşayıp yaşamadığını bulmak amacıyla büyük şehirlere gidiyorlardı.

Böylece ben de Krakow'a doğru yola çıktım, yeniden Ki-elce yönüne doğru. Eğer mümkün olursa ailemi aramak için batıya gitmeden önce arkadaşlarımı bulmak istiyordum. Belki de kaçınılmaz gerçek gözümü korkutuyordu: Ailemi bulamayabilirdim. Krakow'a gidip arkadaşlarımın adlarını tekrarlayarak sinagogları dolaştım: Haller, Silberman, Wilner, Bauer, Weiss. Sonunda da ödülüme kavuştum, Fanka'yı buldum.

Terzi olarak çalışıyordu. Atölyesine girdiğimde kucağındaki ordu ceketinin dikişlerini söküyordu. Nefesim kesildi.

"Fanka," diye fısıldadım.

Beni görünce yaşadığı şaşkınlığı atlattıktan sonra ayağa kalkıp bana sarıldı. Hiç konuşmadan birbirimize baktığımız bir anın ardından ağlayıp gülmeye başladık. "Irene, Irene," diyordu tekrar tekrar bana sarılırken. Ben hâlâ konuşmıyordum.

Kendimizi toparladığımızda Fanka'nın çalışma masasının başına oturup, neler olup bittiğini konuştuk. Sürekli birbirimizin lafını kesiyor, gülüşüyor, ağlaşıyorduk. Ona kaybettiğim sevgilimi anlatınca bana yeniden sarıldı.

"Söylesene, diğerleri de burada mı?" diye sordum elini tutarken.

Gülümsedi. "Çoğumuz. Bir tür kulüp olduğumuzu bile söyleyebilirsin. Morrisler, Rosen ve Bauerlar ama sanırım onlar yakında Almanya'ya dönecekler. Wilner de burada," diye ekledi.

Elini sıktım. "Biliyor musun, her zaman onun senden hoşlandığını düşünmüşümdür."

Fanka kızardı. "Belki."

Gülüşüme engel olamadım. "Görürüz. Ya Ida ve Lazar? Lütfen söyle, ya bebek?"

"Bebek, Pasiewskilerin evinde doğdu. Oğlan, çok da sağlıklı. Adını Roman koydular."

Haber beni elektrik misali çarptı. Bebek sanki benim bebeğimdi ve yaptığım her şey onun güvende olması içindi. Başımıza gelen bütün kötü şeylere rağmen bu bebeğin sağ kalmasını sağlamıştık. Tanrıya şükran borçluyduk. Başka türlü düşünülemezdi.

"Onu görmeliyim. Nerede yaşıyorlar?"

Fanka'nın gülümsemesi soldu. "Üzgünüm Irene. Onlar Krakow'da değil Katowice'deler."

Dudaklarımı ısararak düşündüm. "Buradan altmış kilometre ötede, öyle değil mi?"

"Evet, ama sen bir süre burada kalacaksın, değil mi Irene?" Fanka'nın gözlerinde yakaran bakışlar vardı. "Bizden bu kadar çabuk ayrılma. Herkes seni görmek isteyecek. Ve çok yorgun görünüyorsun."

"Hastalandım," diye kabul ettim. Fanka'yı görmek beni canlandırmışsa bile hâlâ halsizdim, dinlenmeye ihtiyacım vardı. "Bir süre kalacağım ama sonra bebeği görmeye gitmek istiyorum. Ve kendi ailemi bulmak."

Fanka öne eğilip yanağımdan öptü. "Biliyorum Irene, Anlıyorum. Sana yardım edeceğiz, bunu biliyorsun değil mi?"

Sonraki günler toplantılarla geçti, bir eski arkadaştan bir diğerine gidiyordum. Yeniden civcivlerinin hepsini kümeste

toplamayı başarmış anaç bir tavuk gibiydim. Masanın çevresine baktığımda kalbim gururla doluyordu. Beni şımartabilecekleri kadar şımarttılar, beni kurtarıcıları olarak adlandırıyor, yeni arkadaşlarına gösteriyorlardı. En sonunda yola çıkma zamanımın geldiğini söylediğimde bana yolculuğum için bir miktar para bile verdiler.

Krakov ve Katowice'nin arası altmış kilometre olmasına karşın sonsuz rötalar nedeniyle gitmek iki gün sürdü. Sonuç olarak sinagoga gidip Ida veya Lazar'ı tanıyıp tanımadıklarını sordum. En başta bana şüpheyile yaklaştılar: Almanlara benziyordum. Ama adımı söyler söylemez haham şaşkın bir bağırışla bana sarıldı. "Sen Irene'sin! Elbette senin kim olduğunu biliyorum!"

Beni dışarı çıkardı ve Hallerların oturduğu yönü işaret etti. Adreslerini bulduktan sonra hiç oyalanmadan doğruca evlerine gittim: Heyecan içindeydim ve bebekle ilgili hayaller içinde olduğumdan çevremde ne olup bittiğini görmüyordum.

İşte bu nedenle beni takip eden Rus askeri polisini fark etmedim. Tutuklandığımda tamamen hazırlıksızdım.

Belki Kielce bölgesini arkamda bırakmış olmalıydım çünkü partizan grubumuz Güney Polonya'nın hemen her tarafında harekete geçmişti. Ama bebeği görme isteği savaşamayacağım kadar güçlüydü. Duruma bakılırsa "küçük" anlamına gelen Mala'nın, Kielce'den Krakow'a uzanan büyük bir ünü vardı. Sadece tanınmakla kalmamış, aynı zamanda partizanların lideri olmamdan da şüphe ediliyordu.

Sorgulama günlerce devam etti. Sıkça uyuyakaldığım hücreme bırakılıyor, sonra sürüklenerek yeniden sorguya götürülüyordum. Her şeyi inkâr ettim. Aldatma konusunda ustalaşmıştım ve Rusların elinde, partizanlardan benimle ilgili öğrenebildikleri hiçbir şey yoktu. Ternopol'deki sorgumdan bu yana uzun zaman geçmişti, şampiyon bir

yalancı haline gelmiştim ve bu yeni sorgulara dayanabileceğime emindim.

Onlara tekrar tekrar aynı şeyleri anlattım. Adım, doğduğum yer ve Naziler tarafından köleleştirilişim, onurumu ayaklar altına almak pahasına bir Alman subayının metresi olduğumu dahi söyledim. Polonyalı zavallı bir köylü kızının Almanların eline geçmesi sonucu başına gelmiş, gerçek ve uydurma- olayları içeren bir öykü anlattım. İşte ülkem 'özgürleştiricilerine' anlattığım buydu. Ve inanın bana, hiçbir aktris daha iyi rol yapamaz, daha inandırıcı bir masumiyet ve saflık hikâyesi sergileyemezdi.

Ama yine de ikna olmamışlardı.

Bu şekilde günler günleri kovaladı ve umutsuzluğa kapılmaya başladım. Belki de şansım en nihayetinde kalmamıştı. Ardından kesinlikle anlamadığım bir nedenle çok daha farklı bir tür aşağılanmaya ihtiyacım olduğunu düşündüler. Gün boyu çalıştırılıyordum, bana tuvaletleri temizletiyorlardı. Geceleri sorgularım devam ediyordu. Çok yorgundum. Eğer zehir kapsülüm hâlâ yanımda olsaydı kesinlikle içerdim. Kafamın karışacağından, verdiğim bilgileri karıştıracağımdan korkuyordum. Arkadaşlarımı, partizanları tehlikeye atmaktan korkuyordum.

"Partizanların diğer liderleri kimler?"

"Şimdi neredeler?"

"Londra'yla nasıl iletişim kuruyorlar?"

"Emrinde kaç kişi var?"

"Stoklarınızda ne kadar silah var?"

"Özgürleştiricilerinize karşı nasıl sabotajlar planlıyorsunuz?"

"Partizanların diğer liderlerinin adları neler?"

Zihnimde bir resme konsantre oldum: Mamusia ya da Tatus'un kine değil, onların yüzleri beni güçsüzleştiriyor ve gözyaş-

larına boğulmama neden oluyordu, tıpkı kız kardeşlerimin yüzleri gibi. Janek'in ki de değildi zihnimdeki yüz, hayır Janek de değildi... Bociek'i canlandırıyordum gözümde, çocukken kurtardığımız gizemli vahşi kuşu. Yaralı olmasına rağmen harikaydı, gagasıyla kendini koruyor, parlak siyah gözleriyle bizi izliyordu. Bütün kış onu yanımızda tutup karga, balık ve farelerle beslemiştik. Onu evcilleştirmeyi umuyorduk ama o evcilleşmedi. Bahar gelip kanadı iyileştiğinde kapıyı açmamızla beraber uçup gitti.

"Bociek kim?" siye sordu sorgu yapan görevli sakince.

Şaşırdım. Yüksek sesle konuştuğumun farkında değildim. Öne eğilip, bilgiye aç, sorusunu tekrarladığında kahkahama engel olamadım.

"Bir leylekti," dedim kıkırdamamın verdiği güçle. "Onu kanadı kırık halde bulup iyileştirmiştik. Acımasız yaşlı Bociek. Bir keresinde elimi gagalamıştı. Enfeksiyon kapacağını düşünmüştüm ama olmadı. Anlıyor musunuz?" Elimi kaldırıp yarının izini gösterirken titremedim bile.

"Götürün şunu," dedi sorgu yapan görevli hoşnutsuzca.

Şans hâlâ benim yanımdaydı. Bir gün hapishanenin ikinci katını temizlemeye götürüldüğümde parmaklıkların benim kadar zayıf birinin rahatça aralarından geçebileceği kadar geniş aralıklarla yerleştirilmiş olduğunu fark ettim. Özellikle temizlemem için bir odayı gösterdiler ama içeri girdiğimde on, on beş erkeğin -gardiyanlardı- giyinmekte olduğunu gördüm. Onlar şaşkın halde bana bakarlarken bir çığlık attım.

Süpürgemi bezlerimi ve kovamı alıp yüzüm kızarmış olarak odadan çıktım. Kapıyı arkamdan çarptıklarında koridor da yalnız olduğumu fark ettim, Bu bir fırsattı. Hiç düşünmeden elimdeki eşyaları fırlattım, parmaklıklara gittim ve kendimi aşağı bıraktım.

Hallerlerin evine doğru giderken şansın bir kere daha yüzüme güldüğünün bilincindeydim. Ayaklarım davul gibi

şışmıştı ama kırık kemiğim yoktu –Tanrıya şükürler olsun– ama yere düştüğümde bazı yerlerim çürümüş olmalıydı. Adrenalinin etkisiyle Hallerlerin evini aradım. “İda’yı bul,” diye fısıldadı bir ses kulağıma. “İda’yı bul.”

Kendimi sürükleyerek kapı girişine gidip zillerdeki isimleri kontrol ettim. Üzerinde “Haller” yazan düğmeye uzanırken elim titriyordu. Beklerken gözlerim karardı, nefes alış verişim düzensizleşti, ayaklarım, özellikle de bileklerimdeki acı dayanılmaz bir hal aldı. Yakınlarda bir yerden Chopin duyuluyordu.

Girişteki ayak seslerini duyunca gözlerim açıldı. Kapı kolu hareket edip açıldığında Rus üniforması içinde birine bakıyordum.

“Ben, ben Hallerleri arıyorum,” diye kekeledim şokağı, kaçabilir miyim diye kontrol ederken.

“Sen Irene misin?”

Askere baktım. “Ne?”

“Ben Finix. Haller’in eniştesi. Üniforma seni şaşırtmasın, onu Almanlarla savaşmak için giydim. İçeri gel.”

Bir adım atmayı denedim ama bileğim beni taşımadı. Fini, beni bir kediye kaldırır gibi rahatça kaldırıp kucağına aldı ve içeri taşıdı. Kafamı yanlışlıkla ara kapıya çarpınca yıldızları gördüğümü sandım. Kusacağımı zannettim.

“Senin tutuklandığını duyduk, haham buraya doğru yola çıktığını söyledi ama sen görünmeyince çevreye sorup öğrendik. Nasıl kaçtın?” diye sordu.

Bodruma iniyorduk. Merdivenler güçsüz bir ışıkla aydınlatılmışlardı. “Pencereden atladım, ayağım incindi,” diye fısıldadım. “İda’yla Lazar buradalar mı?”

“Evet. Burada güvendesin, ben İda’yı almaya gidiyorum,” dedi Finix ve beni oyuncak bebek gibi duvara yasladı.

O yukarı çıkarken etrafa bakındım. Beni sakladıkları yer bodrum katta bir çamaşırhaneydi! Ayağa kalkabilmek için lavaboya tutunduğumda ayak sesleri duydum ve Ida bana doğru koştu.

"Irene! Hayatım! Güvende olduğuna o kadar sevindim ki!" diye bağırdıktan sonra bana sarıldı.

Ben de ona sarılıp yüzümü omzuna gömdüm. "Sürekli bodrumlarda mı buluşmamız gerekiyor Ida?" Güleyim mi ağlayayım mı bilmiyordum.

"Ah, Irene! Tanrının iyi bir espri anlayışı olmalı." O da ağlasın mı gülsün mü bilmiyordu.

"Ida! Seni, Lazar'ı ve bebeği görmeliydim ama Ruslar..."

"Biliyorum Irene. Seni buradan hemen götürmeliyiz. Krakow'a. Finix arabayı getiriyor. Seni güvenli bir yere götürecekt."

Yüzüne bakabilmek için arkama yaslandım. "Ama bebeğin, Ida. Gitmeden önce onu görebilir miyim? Sağlıklı ve güçlü mü?"

Yüz ifadesi gerginleşti. "Irene, bu bebeği doğurmamı sağladığın için her gece Tanrıya dua ediyorum."

"Ama onu görebilir miyim?"

"Eğer zamanımız olursa," dedi kapıya bakan Ida. "Sen nasılsın?"

"Hayattayım. Buradayım."

İrkildi. "Evet. Karışık bir soru belki ama..."

Finix kafasını çamaşırhanenin kapısından uzattı. "Hazır mısınız?"

Kalbim sızladı. Finix beni almak için gelirken Ida'nın elini tuttum.

"Tanrı seni, sana bir aile vererek kutsadı. Şimdi benimkini bulmama yardım et," diye yalvardım. "Kozlowa Gora'da yaşıyorlardı, Oberschlesien'de. Bana yardım edebilir misin? Eğer Ruslar peşimde olurlarsa rahatça yolculuk..."

“Ne yapmamı istersen Irene... Onları bulacağız.” İda, beni bir kere daha öptü ve Finix beni merdivenlerden yukarı taşıdı, kapıdan çıkarıp bir arabanın arka koltuğuna koydu ve üzerime battaniye örttü.

Moise Lifshitz ve eşi Pola’nın yardımlarıyla iki haftada toparlandım. Bana Ternopol gettosunda olduklarını ve benim erken uyarılarımdan biri sayesinde kaçmayı başardıklarını anlattılar. Bana iyiliğimin karşılığını verebildikleri için mutluydular. Katowice’den gelen haberler Rusların tehlikeli bir suçlu olarak beni aradığı yönündeydi ve bölgedeki her yerde peşimdeydiler.

Bu arada soykırımdan kurtulan Yahudiler ailemi bulmak için güçlerini birleştirmişlerdi. Arkadaşlarına soruyorlar, onlar da arkadaşlarına soruyor ve herkes elinden geleni yapıyordu. Bu sorulara gelen yanıtlar beni neredeyse öldürüyordu. İlk haber babamın aylar önce Almanlar tarafından öldürüldüğüydü. İki sarhoş asker yaklaşırken babam yol vermek için kaldırımdan inmekte tereddüt ettiğinden vurulmuştu. Bunun üzerine bir de annemin ve kız kardeşlerimin benim yüzümden, ben tehlikeli bir partizan kaçak kabul edildiğim için Rus gizli polisi tarafından tutuklandığını öğrendim. Partizan arkadaşlarımı güvende tutma çabam ailemin hayatını riske atmıştı.

Yatağıma uzanıp saatlerce tavanı izledim. Gözlerimden boşalan yaşlar yüzümden aşağı inip yastığımı ıslatıyordu. Yıllar boyunca ailemle bir araya geleceğim umuduyla yaşamıştım, şimdi bu umut dahi elimden alınmıştı. Bu şansı elimden kendim almıştım.

Bazen odamın köşelerindeki gölgelere bakarken hâlâ hayatta olmam inanılmaz geliyordu. Birçok fiziksel tehlikeyi atlatmakla kalmamış ama kalbime aldığım yaralara rağmen de hayatta kalmayı başarmıştım. Hâlâ hayattaydım. Teslim ol-

maya hazırdım, bana karşılık ailem. Ben bunları düşünürken yeni haberler geldi. Ailem serbest bırakılmıştı ve saklanıyorlardı. Nerede olduklarını kimse bilmiyordu. Güvende olmalarının tek yolu ortadan kaybolmaktı. Onları tehlikeye atmadan arayamazdım. Aramaktan vazgeçmek zorundaydım.

Polonya'da benim için hiçbir şey kalmamıştı. Ama nereye gidebilirdim? Kaybolmuştum. Savaşmakla işim bitmişti ama geri kalan şeyleri nasıl yapacağımı unutmuştum. Aylardır arkadaşlarım beni evlerinde misafir etmişlerdi, iyileşmemi, gücümü toplamamı sağlamışlardı. Ama aylaklık korkunçtu çünkü düşünecek, hatırlayacak zamanım oluyordu. Ve her zaman aynı soruyla karşılaşıyordum: Nerede korkmadan yaşayabilirim?

Alman Topraklarında

Arkadaşlarım hahamlarına benim hakkımdaki ifadelerini teslim ettiler. Belgelerin bir kopyası Krakow'daki Yahudi Tarihi Komitesi'nde kaldı ve diğeri yeni bir hayatın pasaportu olarak bana verildi. Bu yeni hayatın ne olacağı konusunda hiçbir fikrim yoktu. Günler, çevremdeki sis perdesinde en ufak bir aralanma olmadan geçiyordu. Sarsılıp kendime gelemiyordum. Irene'nin kim olduğu konusunda hiçbir fikrim yoktu.

Sonunda arkadaşlarım benim sorumluluğumu üzerlerine aldılar ve beni kendilerinden biri yaptılar. Müttefiklerin, Avrupa'da evlerini kaybeden insanlar için kamplar kurduklarını biliyorlardı. Milyonlarca insan evlerini, her şeyini kaybetmişti, kasabaları ve köyleri yok olmuş, külleri rüzgârla uçup gitmişti, işte gidecek yeri olmayan bu insanlar için sığınma kampları kurulmuştu. Yemek, kalacak bir yer, tıbbi destek veriliyordu. Yetimler için okullar ve onlarla ilgilenen görevliler vardı. Göçmenlik görevlileri insanlara deniz aşırı ülkelerde yeni evler bulmaları için yardımcı oluyorlardı. Kamplar Polonyalılar, Macarlar, Litvanyalılar, İtalyanlar, Ukraynalılar, Çingeneler, Sırp, Avrupa'nın her tarafından kayıp insanlar içindi. Ama Yahudiler ilk sırayı alıyorlardı. Yok edilmeye çalışılmış, avlanmış Yahudiler için. Ben onlardan biri olacaktım. Saçımı siyaha boyadık. Arkadaşlarım üzerinde Yahudi ismi, Sonia Sofierstein yazı-

lı olan bir transit geçiş belgesi verdiler ve titreyen elime bir bilet tutuşturdular. Almanya'ya, Hessisch-Lichteau'ya, doğru yola çıktım. Almanya'da sığınacak bir yer aramak amacıyla Yahudi kılığına girmiş olmam garip bir ironiydi. Kaderin garip espri anlayışına alışmaya başlamıştım.

Bir zamanlar, ben küçük bir kızken trenle yolculuk yapmanın harika bir macera olduğunu düşünürdüm. Diğer yolcuları izler, yolculuklarının nedenlerini hayal etmeye çalışırdım, yeni bebeği büyükanneye göstermek, nişanlının ailesiyle tanışmak, üniversiteye gitmek, tatile gitmek, eve gitmek. Şimdiyse böyle şeyler düşünmek imkânsızdı. Hepimiz kaçıyorduk.

Kendime neden kaçtığımı sordum. Sadece Ruslardan değil, bundan fazlası vardı. Havaya savrulan, Alman askeri tarafından vurulan ve cansız yere düşen bebekten kaçıyordum. O anıyı hatırladığımda kalbim göğsümün içinde parçalanıyordu. Sonsuza kadar o sahneyi görecektim mi? O yara hiç iyileşmeyecek mi? O görüntüden kaçabilecek miyim?

Trendeki kompartımanımı paylaşan insanların yüzlerinde de aynı soruyu görüyordum. Ölü bakışları, bembeyaz yüzleri, acı verici zayıflıkları, sessizlikleri; bunlar delillerimdi. Hepsinin kafalarının içinde dönüp duran kendi sahneleri vardı, aynı benim gibi. Vücudun yere düştüğü an, yaşlı birinin feda edildiği an, bir ihanet anı. Hepimiz hatırlamakla lanetlenmiştik.

Pencereden geçip giden manzarayı izledim. Mayıs 1946'ydı. Bir doğum günü daha gelip gitmişti ve mutlu dünyam yıkılabilecek neredeyse yedi yıl olmuştu. Nereye gidiyordum? Nereye yerleşebilirdim?

Hessisch-Lichtenau'daki DP kampına varışım bu soruya yanıt bulmamı sağlamadı ne yazık ki. Herkes içine kapalıydı, bazıları uyuşmuş görünüyor, uyurgezerlere benziyordu. Çocuklar

sadece sessiz oyunlar oynuyorlardı. Anlamsız, zorlu bir dünyada büyümüşlerdi ve bazıları tamamen yabaniydiler. Herhangi bir sevecenlik gösterisine güvensizlikle yaklaşıyorlardı.

Kendimi öncelikle hahama tanıtıp Yahudi Tarihi Komitesi'nden aldığım evrakları gösterdim. Beni bir kahraman olarak karşıladılar ve sahte kimliğimi korumaya devam ettim. Yararlı olmaya, uyum sağlayacağım bir yer bulmaya kararlıydım. Kampın revirinde çalışmaya başladım, çok uzaklarda kalan hemşirelik günlerimde öğrendiklerimi hatırlamaya çalışıyordum. Sürekli meşguldüm. Arkadaş edinmiştim. Kendimi oraya ait olduğumu söyleyerek kandırıyordum.

Kadınli erkekli bir grup genç ve güçlü insan, kadın ve erkek kampımıza geldiler. Açık havada çalıştıkları yapıları ve tenlerinden belliydi, İbraniceyi kendi aksanlarıyla konuşuyorlardı. Filistin'den gelen Yahudilerdi ve kendilerine İsraili (İsrailli) diyorlardı. Organizasyonlarının adı Haganah'tı. "Gel İsrail için, yeni ülke için savaş," diyorlardı insanların omuzlarına vururken.

Ama İsrail'in bana uygun olmadığına karar veremedenden difteri oldum. Bir kere daha haftalarca hasta yattım. Tamamen iyileşmem aylar sürdü. Yeniden iyi olduğumda doktorlar, hastalığın kalbimin ritmini değiştirdiğini söylediler. İsrail için uygun değildim. Haganah'ın güçlü insanlara ihtiyacı vardı ve ben artık onların işine yaramazdım.

Zayıf düştüğüm zamanlarda genç Yahudilerin İbranice derslerini dinler ve ümitsizliğimden kurtulmaya çalışırdım. Bir şekilde aylar geçti. Neredeyse bir yıl boyunca kamptaydım. Çevremdeki herkes hayata dönüyordu. Taşranın güzelliği ruhlarını iyileştiriyor, vücutlarını güçlendiriyordu. Hessisch-Lichtau'daki kamp sağ kalanların komünüydü. Tatillerimiz daha eğlenceli hale geldi. İnsanlar gülüyorlardı. Çoğu Filistin'e, yeni ülkelerine taşındılar.

Köyde kendime bir yer yapmıştım ve üç yıl orada yaşadım. Ama kendimi hâlâ evimde hissetmiyordum. Derken 1949 yazında Birleşmiş Milletler'den bir komite soykırımdan kurtulanlarla konuşmaya geldi. Haham Stern, beni odamda bulduğumda Ida'nın bir mektubunu okuyordum.

"Irene, konuşman gerektiğine inandığım biri var. Öykünle ilgileneceğini sanıyorum."

Mektubu katlayıp yerine kaldırdım ve yemek odasına doğru giden hahamı takip ettim. Gözlüklü bir adam masada oturmuş, elindeki dosyayı okuyordu. Haham öne çıkmamı işaret etti.

"Irena Gutowna; William Opdyke," diyerek beni ve Birleşmiş Milletler delegesini tanıştırdı.

Bay Opdyke ayağa kalkarken gülümsedi ve benim için iskemleyi çekti. Karşısına oturdum, Haham Stern'in odadan çıkışını izledim.

"Merhaba. Nasılsın?" dedi Opdyke. İngilizce konuşuyordu.

"*Dzien Dobry. Czy pan mowi po polsku?*" Lehçe konuşuyor musun, diye sordum.

"Hmm. *Parlez-vous français?*"

Kafamı salladım. "*Sprechen Sie Deutsch?*" diye başka bir dille sormayı denedim.

Kafasını salladı. Rusçayı denedim, İbraniceyi denedim. İkimiz toplam altı dil konuşuyorduk ama ortak dilimiz yoktu, kahkahalar dışında. İçinde bulunduğumuz duruma gülmeden edemiyorduk. Odanın diğer tarafından bir arkadaşını çağırırdı. Almanca konuşan bir Amerikalı.

Çevirmen aracılığıyla Bay Opdyke'a hikâyemi anlattım. Birkaç kere soru sormak için sözümü kesti ama çoğu zaman hikâyeyi aklıma geldiği gibi anlatmama izin verdi. Bir kısmı düzenliydi, bazen kendimi toplamak için durmam gerekiyordu ama bir saatin sonunda ana hatlarıyla her şeyi anlatmış-

tım. Hiçbir şeyi atlamadım, sanırım onu şaşırtmak, bu iyi beslenmiş Amerikalıya basit bir Polonyalı genç kızın neler yapabileceğini anlatmak istedim.

Opdyke not alıyordu ama en sonunda kalemini bırakıp bana baktı. Bir an için ona anlattıklarımı inanmadığını düşünüp korktum. Alçak sesle çevirmene bir şey söyledi.

“Bay Opdyke sizinle tanışmaktan onur duyuyor. Eğer ilgilenirseniz Amerika Birleşik Devletleri sizi vatandaşlığa kabul etmekten gurur duyacaktır.”

“Ben? Amerika?”

Opdyke elini uzattı ve bana uzanan eli sıktım. Birbirimizi başımızla selamlarken, “Amerika” diye tekrarladı.

Amerika.

Bu geçen yıllar boyunca başıma ne gelmişti? Irena Gutowna, nasıl böyle bir insan oldu? Yuvasından atılan bir kuş gibi. Uçmayı öğrenmeye zorlandım. Çok yüksekte aşağıya baktım, altımda Avrupa'nın parçalanışını gördüm –mahvolan tarlalar, sonu gelmeyen mülteci gruplarının dizildiği kratere dönüşmüş yollar, alev içindeki binalar. Hiçbir şey net değildi. Savaşın sonunda söylenmesi gerekenleri söyleyecek zaman yoktu. Kaçtık, görmek istemedik ve ağızlarımızı kapatıp yasımızı kendimize sakladık.

Ama şimdi yaşlı bir kadın olarak, yaşlı elimle güneşi göleyleyerek geriye bakıp geçmişimi kucaklıyorum. Kendimi görebiliyorum ve o günlerden bahsedebiliyorum. Evet, o bendim, özgür iradesini elinde kehribar rengi bir başak gibi taşıyan o kız bendim. Özgür irade bana Tanrının verdiği hazineydi. Bugün bunu söyleyebilirim. Bugün bunu anlıyorum. Savaş birçok insan tarafından yapılmış seçimler serisiydi. Bu seçimlerden bazıları lanetli ve insanlık adına utanç vericiydi. Ama bazılarımız başka seçimler yaptılar. Ben kendi seçimimi yaptım.

Bazen hâlâ –sık sık hâlâ– aynada kendimi göremiyorum; bunun yerine sanki bir sis perdesinin arasından havaya fırlatılan o bebeği görüyorum. Kendimi o görüntüyü unutmaya zorluyorum. Havaya bir şey fırlatılıyor, evet, ama o bir kuş, o kafesinden bırakılmış küçük bir kuş ve uzaklara uçuyor,

*yükseliyor, ağaçların tepesine yükseliyor ve çatıların tepesine. Genç bir kız, penceresini açıp gözden kaybolana kadar kuşun uzaklaşmasını izliyor. O, uçan küçük bir kuş. Yüksek-
lere uçan bir serçe.*

*Bu benim isteğim: doğru olanı yapmak, size anlatmak ve
hatırlamak.*

Z Bogiem.

Tanrı sizinle olsun...

Sonsöz

1949 yılının sonlarında Irene, Özgürlük Anıtı'nı, Avrupa'dan gelen sığınmacıları taşıyan John Muir isimli geminin güvertesinden gördü. Kendisine Brooklyn'de yaşaması için bir yer bulan Yahudi Yeniden Yerleştirme Organizasyonu'nun bir yetkilisi tarafından karşılandı. Kısa süre sonra giysi fabrikasında çalışıp İngilizce öğrenmeye başladı. Yeni hayatı başlamıştı. Ardından bir gün, kendisini de şaşırtan bir biçimde, Birleşmiş Milletler binasının yakınlarındaki bir kafede William Opdyke ile karşılaştı.

Opdyke'in onunla ilgili anıları hâlâ canlıydı. Nasıl olmazdı! Flört etmeye başladılar. Birkaç ay sonra evlendiler. New York limanına gelmesinden altı yıl sonra Irene, ABD vatan-dışı oldu. Bill'le ikisinin, Janina adını verdikleri bir kızları oldu ve Güney Kaliforniya'da portakal ağaçları arasında, güneşli, savaşın dokunamadığı bir yerde yaşadılar.

Demir Perde, Polonya'yı Batı'ya kapattığı için ailesinden ve arkadaşlarından haber alması zordu ama bilgi kırıntıları ona ulaştı. Binbaşı Rügemer'in Irene ve arkadaşlarıyla ilişkisi nedeniyle ailesi tarafından dışlandığını ve Hallerlerin Münih'te ölene kadar onunla ilgilendiklerini öğrendi. Arkadaşlarının çoğu yeni hayatlar kurdukları İsrail'e göçmüşlerdi. Ne yazık ki annesinin, savaşın bitmesinden kısa bir süre sonra öldüğünü de öğrendi. Polonya'daki komünist kontrolün bitmesi yönünde hiç umut görünmediğinden, kız kardeşini asla görememekten korkuyordu.

Birçok mülteci gibi Irene de yaşadıklarını geride bırakmaya çalıştı. Ama ABD’de bazı insanların, soykırımın abartıldığına inandıklarını, bunun İsrail tarafından yayılan bir propaganda olduğunu söylediklerini duymaya başlayınca, sessizliğini bozdu ve hikâyesini anlattı.

Kilise toplantılarında, sinagoglarda, belediye toplantılarında konuşuyor. Favori dinleyici grubu lise öğrencileri, çünkü özellikle gençleri bir fark yaratabileceklerine, kötülükle savaşacak güçleri olduğuna inandırmak istiyor.

1982’de Yad Vashem Holocaust Memorial onun kahramanlıklarını resmi olarak tanıdı ve Righteous Among the Nations (Uluslar arasında adil olmak) payesiyle onurlandırdı. Seremoni için İsrail’e gittiğinde en sonunda yaşamasını sağladığı Roman Haller ile tanıştı. Şimdi büyümüş, yetişkin bir adam olmuştu.

Polonya’daki komünist rejimin sona ermesiyle Irene, 1984’te savaştan beri ilk kez anavatanına döndü ve Janina, Mrysia, Wladzia, Bronia ve aileleriyle buluştu.

Tarihi Arka Plan

Bu kitapta kullanılan bazı terimler size yabancı gelebilir.

1939'da Hitler'in ordusu Polonya'yı işgal ettiğinde Polonya-Almanya sınırını, Batı Polonya'nın büyük kısmını (Kozłowa Góra da dahil olmak üzere) Almanya'ya katarak doğuya doğru genişletti. Geriye kalan ve Genel Hükümet (General Gouvernement) adı verilen bölge Almanlar tarafından askeri muhtıra ile yönetilen Polonya "eyaletiydi". Ölüm kamplarının ve toplama kamplarının büyük kısmı bu bölgede yer alıyordu. Bu Genel Hükümetin asal politikası Almanlar için *lebensraum*, yani yaşam alanı oluşturmak amacıyla Polonyalıları da boyun eğmeye zorlamak ve uzun vadede de onları ortadan kaldırmaktı. Yeni sınırın batısında yaşayan Polonyalılar (tıpkı Irene'nin ailesi gibi) Almanların acımasız ve sert yönetimine maruz kaldılar. Władysław Gutt'un iki askere yol vermek için kaldırımdan inmeyi reddetmesi üzerine öldürülmesi bunun örneğidir.

Birçok kişi II. Dünya Savaşı'na katılan Almanların tamamının Nazi olduğunu varsayar ama Nazi Partisi (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei) herkesin katılmadığı bir politik kuruluştur. Ancak Nazi Partisi'ne üye olmak Alman ordusunda ilerleyebilmek için önkoşullardan kabul edilirdi ve bazı subaylar Hitler'in politikalarını benimsemeseler de kariyerlerinde yükselebilmek için Nazi partisine üye oldular. Örneğin Binbaşı Rüdiger, Nazi Partisi'ne üyeydi ama Schulz değildi.

Almanlar Polonya'yı iki yönden kontrol altında tutmayı planlamışlardı: Politik olarak ve askeri olarak. Askerler, Alman ordusu Wehrmacht'dı. Wehrmacht askerleri her zaman Nazi değildiler. Schutzstaffel ya da SS, Nazi Partisi'nin politik polis gücüydü. Wehrmacht savaşa giderdi; SS, Hitler'in kişisel muhafızlığını yapar, Yahudilerin ya da Nazi Almanyası'nun düşmanı kabul edilen diğer grupların ve bireylerin toplama kampına gönderilmesi, ortadan kaldırılması veya sınırışı edilmesi gibi terörist ve politik hareketleri yönetirdi.

Gestapo (*Geheime Staats Polizei* veya Gizli Servis) başlangıçta Nazilerin ayrı bir organizasyonuydu ama savaşın başında SS'lerin kontrolüne geçti. Bu nedenle birçok kişi SS ve Gestapo kelimelerini birbirinin yerine kullanmaya alıştı.

Rokita, bir SS subayıydı; Rügemer ise Wehrmacht. Bu iki grubun, SS ve Wehrmacht'ın yapıları tamamen farklıydı ve genelde birbirleriyle çok uyumlu çalışmazlardı. Wehrmacht'ın askeri operasyonlar için gerekli malzemeleri üretebilmek için işgücüne ihtiyacı vardı ve Yahudi köleleri kullanırlardı; SS ise Hitler'in amacı olan Yahudilerin tamamen ortadan kaldırılmasına odaklanmıştı. Örneğin, Binbaşı Rügemer ve Rokita'nın ayrı ve hatta birbirine ters düşen yükümlülükleri vardı.

Savaştan sonra müttefikler Polonya'nın sınırlarını yeniden çizdiler. Batı Polonya'nın büyük kısmını yeniden yapılandırmışlardı ama Doğu Polonya, Sovyetler Birliği'nin elinde kaldı. Bugün Ternopol, Ukrayna'nın parçasıdır.

Kitabın Yazılışıyla İlgili Notlar

Bu kitaptaki olaylar Irene Gut Opdyke tarafından yapılan günler süren röportajlarda anlatıldı. O günlerden bu yana ayrıca Yad Vashem tarafından kontrol edilip doğrulandılar. İki şahit bu öyküyü destekledi, sağ kalanlar konuştular. Bu gerçek bir hikâyedir.

Ancak Irene bazı detayları, özellikle de isimlerden bazılarını hatırlayamıyordu. Bu deneyimlerin onlarca yıl önce, çoğunlukla olağanüstü koşullar altında yaşanmış olduklarını unutmamalısınız. Yaptığınız her konuşmayı hatırlamanız mümkün değildir, yürüdüğünüz her sokağın adını ve elli yıl önce hayatınızı kaybetmekten korkarken tanıştığınız herkesin adını hatırlayamazsınız. Bu nedenle bazı yerlerde kendime yaratıcılığımı kullanma hakkı tanıdım, bir sahnenin nasıl gelişmiş olabileceğini tasarlamak ya da duruma uygun bir ad bulmak gibi. Irene bunu yapmam için beni cesaretlendirdi, hikâyeyi hayata döndürdüğümü söyledi.

Bunu söyledikten sonra, aşağıdaki karakterlerin ve başlarına gelenlerin tamamen gerçek olduklarını belirtmek gerekiyor: Irena ve ailesi, Dr. Olga ve Dr. Miriam, Binbaşı Rügemer, Strumbarın Führer Rokita, Schulz ve elbette Irene'nin soykırımdan kurtardığı Yahudi arkadaşları. Şimdi Irena'nın Yorba Linda, Kaliforniya'daki evinde oturmuş anlattıklarını dinlerken duyduklarıma inanamayarak ve büyülenerek kafamı salıyorum. Bu tatlı mavi gözlü büyükanne, bana sevgiyle evi-

nin kapılarını açan, kurabiye ikram eden bu kadın hayal bile edemeyeceğim şeyler yapmıştı. Her şeye rağmen, sevgi, merhamet ve umutla doluydu.

Bu kitabı yazmaya başlarken tedirgindim. Irene'nin hikâyesinin hakkını veremeyeceğimi düşünüyordum ama şimdi kitap bittiğinde bakıyorum ve bunun iyi anlatılmış bir hikâye olduğuna inanıyorum. Eğer size iyi anlatılmamış gelen yerler olursa bunu Irene'nin yüzleşmek zorunda kaldığı zorlukları yaşamamış olmama bağlayınız. Ben tarihi kurgular alanında çalışan bir yazar olarak tanınıyorum ve görevim kurgu olayların gerçeğe taşınmalarını sağlamak, gerçeği hayal etmek. Bu kitapta bazı sahneleri kurgulamış olmamın amacı da gerçeğin delillerle sunulamadığı noktalarda işin gerçeğinin anlaşılmasına yardımcı olabilmektir.

Sonuç olarak keşke II. Dünya Savaşı ile ilgili tüm bu korkunç olaylar kurgudur diyebilseydim, diye düşünüyorum ama ne yazık ki değil! Irene hâlâ havaya atılıp vurulan bir bebeğin görüntüsüyle yaşıyor ve hayatının sonuna kadar bu görüntüyle yaşamak zorunda kalacak.

Ama şansına, o dönemle ilgili hatırladığı iyi ve kahramanlıklarla dolu olaylar da var ve neyse ki onlar da gerçek!

Jennifer Armstrong

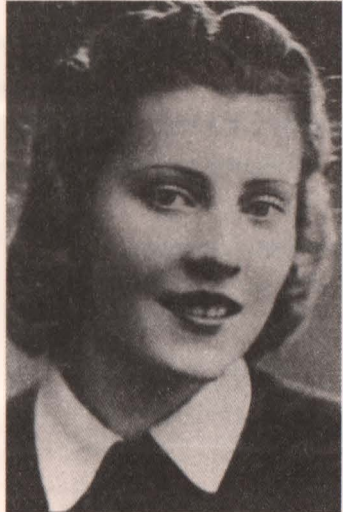
FOTOĞRAFLAR

Gut kız kardeşler, 1933, Czeszochowa. Soldan sağa: Irene, Janina, Marysia, Bronia ve Wladzia.

Irene, 15 yaşındayken,
Lalka'yla birlikte. 1937,
Kozłowa Góra.

Irene 17 yaşında, hemşirelik
öğrencisiyken, 1939, Radom.

Gut kız kardeşler, 1941, Radom. Soldan sağı: Wladzia, Irene,
Marysia, Bronia ve Janina.

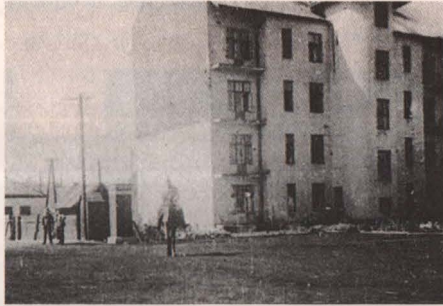

Janina ve Irene, 1941, Radom.

Mühimmat fabrikası, yemek salonunun önünde, 1941, Radom. Irene en sağda.

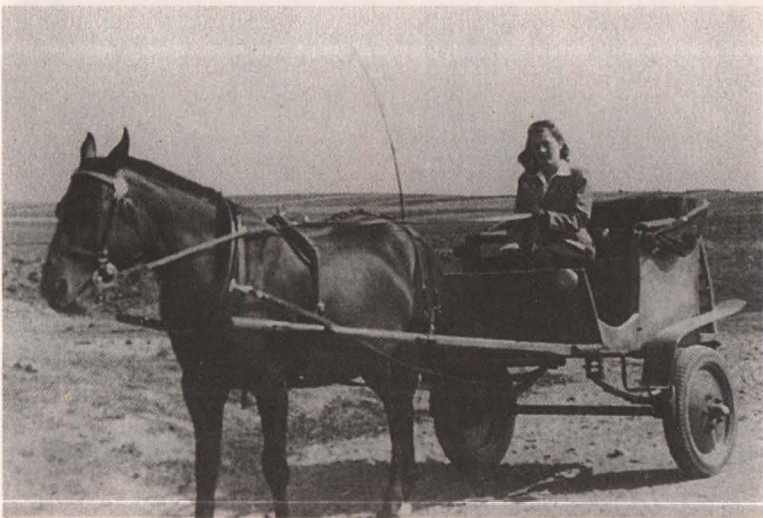
Subaylardan bazılarının daireleri ve Harres-Krafa Parkı kapısının bir kısmı, 1942, Ternopol.

Irene, 1943, Puszcza, Janowka.

Binbaşı Rügemer'in villası, 1943, Ternopol. Soldan sağa: Binbaşı'nın sekreteri; Helen Weinbaum; Pani Klimeka, Helen'in annesi ve Irene.

Irene *dorozka*'da 1943, Puszcza, Janowka.

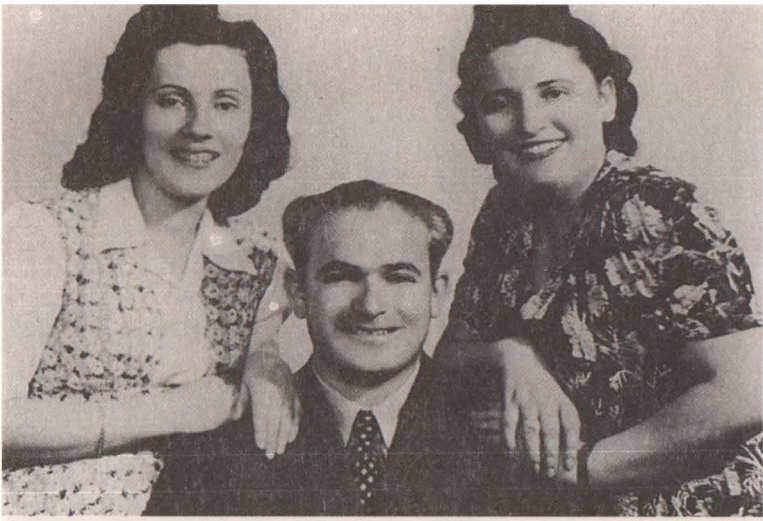
Irene, 1943, Harres-Krafa
Parkı, Ternopol.

Irene, Herschl ve Pola Morris,
1945, Krakow. Irene,
Herschl'in onun için dikiği
bir giysiyi giyiyor.

Tekrar bir araya geliş, 1945, Krakow. Soldan sağa: Marian Wilner,
Fanka Silberman, Henry Weinbaum, Alex Rosen, Pola Morris, Irene ve
Moses Steiner.

Irene (saçlarını siyaha boyamış), Marian Wilner ve Fanka Silberman,
1945 sonu, Krakow.

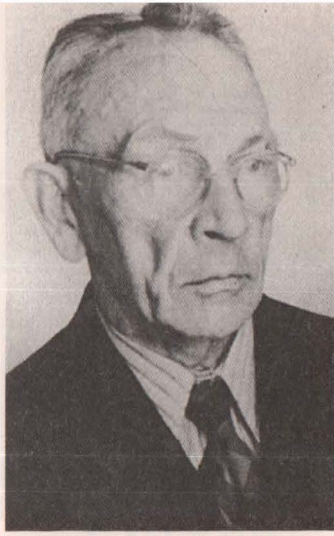
Marian Wilner, savaştan sonra.

Fanka Silberman, savaştan sonra.

Lazar, Ida ve Roman Haller,
1948.

Binbaşı Eduard Rügemer, 1949,
Münih.

Ida Haller, Eduard Rügemer, Pola Lifshitz, 1949, Münih.

Irene ve William
Opdyke, düğün günü,
14 Kasım 1956.

Düğün günü, 1956, Betrice Kay ile birlikte.

Irene zeytin ağacı
dikerken, Yad Vashem
Soykırım Müzesi, 1982,
Kudüs, İsrail.

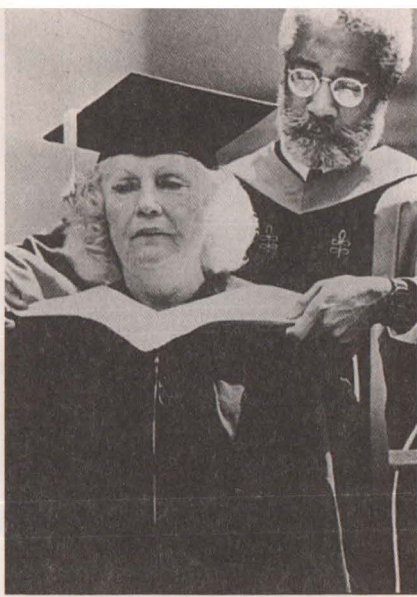

Gut kız kardeşler, 1984, Polonya. Ayakta, soldan sağa: Wladzia, Bronia, Marysia; Oturanlar: Irene ve Janina.

Janina Opdyke Smith, Yad Vashem Müzesi'nde annesinin diktiği zeytin ağacının yanında, 1987, Kudüs, İsrail.

Irene, Beşeri İlimler
alanında fahri doktora
alırken, Haverford
Üniversitesi, 1994,
Haverford, Pennsylvania.

Irene, Herschl Morris
ile birlikte, 1997, Tel
Aviv, İsrail.

Irene, Yad Vashem Müzesi küratörü Dr. Mordechai Paldiel ile birlikte,
Müze bahçesi, 1997, Kudüs, İsrail.

Irene Gut Opdyke.

Hemşirelik okulu öğrencisi Irene, Polonya işgal edildiğinde henüz 17 yaşındadır. 6 yıl boyunca bütün boyutlarıyla tanık olacağı savaşın, ondan neleri alacağını henüz bilmiyordur.

Kahraman ya da kurtarıcı doğulmaz ama bazen aramızdan birisinin daha cesur olması ve ilk adımı atması gerekir. İşte bu cesaret doğuştur ve Irene, sahip olduğu bu cesaretle soykırım tehdidi altındaki onlarca insanın hayatını kurtaracaktır.

Bu kitapta, cesur bir kadının gözünden savaşın ve soykırımın tanıklıklarını okuyacaksınız...

“Keşke II. Dünya Savaşı’yla ilgili tüm bu korkunç olaylar kurgudur, diyebilsem ama ne yazık ki de-ğiller! Irene hâlâ havaya atıp vurulan bir bebeğin görüntüsüyle yaşıyor ve hayatının sonuna kadar da bu görüntüyle yaşamak zorunda kalacak.”

Jennifer Armstrong

15 TL

online satış:
www.saykitap.com

FANKA SILBERMAN
HENRY WEINBAUM
MOSES STEINER
MARIAN WILNER
JOSEPH WEISS
ALEX ROSEN
DAVID ROSEN
LAZAR HALLER
IDA HALLER
CLARA BAUER
THOMAS BAUER
ABRAM KLINGER
MIRIAM MORRIS
HERMANN MORRIS
HERSCHL MORRIS
POLA MORRIS

ISBN 978-975-468-792-7

9 789754 687927

SAY YAYINLARI